

שולחן ערוך המבוא

ע"י מבין 'הפוסקים היוזמי'
בראשות
הגאון הרב בעלאל גלינסקי שליט"א

חושן משפט
הלכות אונאה (ב) הפקר ונכסי הגר
סימנים דלא - דעה

ספר

שולחן ערוך

המבוא

זה השולחן אשר ערך מופת הדורות רבן של כל ישראל
החכם השלם כמוהר"ר יוסף קארו זצ"ל
לדעת המעשה אשר יעשון על פיו יצאו ויבואו
ועליו הובטח מן השמים בחדש עליון שבו תמלא הארץ דעה את ה'
הקטנים עם הגדולים תלמיד עם מבין חכם חרשים ונבון לחש
ופרש בגדלו כמוהר"ר משה איסרל"ש זצ"ל מפה על השולחן
להיות כל איש מחזיק במנהגי ופסקי אבותיו ורבותיו המיוסדים על אדני פז.
והיה תכלית החיבור גם על מנת שיהגו בו בשינון מכלי פלפולי הטעמים והשיטות
למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל
הלכה פסוקה באין אומר ואין דברים

*

ולתחזיר העטרה ליושנה לשנן ההלכה בהבנה קמו אנשי חיל לייסד

מכון הפוסקים היומי

בראשות הגאון רבי בעל"אל גלינסקי שליט"א
לבאר ההלכה בלשון צח ונקי והיה הקצר אמיץ
ובאיוהו מקומן נוספו בהערות שיטות יסודיות נוספות לפסק ההלכה
לדעת מוצאי ומובאי הדברים להיות שואל מענין ומשיב כהלכה
ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה

*

וב"ה הניף ידו בשביעית

בחלק חושן משפט

הלכות אונאה (ב) – הפקר ונכסי הגר [סימנים רלא – רעה]

*

פעי"ה ק ירושלם תובב"א

שולחן ערוך המבואר

מבין "הפוסקים היוזמי"

ראש המערכת ועורך ראשי
הגאון רבי בצלאל גלינסקי

ביקורת
הגאון רבי נתן פיישר

ביקורת, ייעוץ הפקת ודו"ל
הרב ישראל גברא

עימוד
הרב שאול חיים יזדי

*

לפניות הערות והארות:

טל' 0504117476

מייל 4117476@gmail.com

טלפון להשיג את החוברות

0527644889

©

כל הזכויות שמורות

דבר המערכת

אמר רבי זירא, (ברכות ו' ע"ב) אגרא דפרקא רהטא. וברש"י: עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד!!! ולהלן: אמר רבא, אגרא דשמעתא סברא, וברש"י: שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר!!!

בעמדינו בתחילת הקונטרס השביעי לחושן משפט, אשר מבוארים בו סוף דיני אונאה והלכות מתנה ומתנת שכיב מרע ובעיקר דיני אבידה ומציאה הנוגעים הרבה למעשה, על גדות הלב צפים רגשי קודש של הודאה עצומה לבורא עולם, אשר זיכנו במתנת חיים לבוא עד הלום, לערוך בגוף השולחן ביאור משולב קצר ותמציתי על דברי השו"ע והרמ"א, עד שכל הרואה אומר ברקאי וממש קילורין לעיניים ומבוארים בטוב טעם ודעת בידי הגה"ח רבי בצלאל (בהגר"י זצ"ל) **גלינסקי שליט"א** בביאור השווה לכל נפש, ובכך לתת ללומד כלי עזר "להבין טעמו של דבר" כנ"ל, אשר גם מי שאין לו יד ושם בעניינים החמורים של חושן משפט, או שטרוד ואין שעתו להתייגע להבין, יוכל להבין ולהעמיד גירסתו.

בזאת יוכל כל הרוצה להצטרף לסדר לימוד של "**פוסקים יומי**" אשר נתייסד ע"י זקני אנ"ש ו**בראשם הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א** במסגרת ב' סעיפים ליום בחלקי השו"ע יור"ד, אהע"ז, חו"מ, כדי לקיים רצון צדיק **אדמו"ר מוהר"ן מברסלב זי"ע** שציווה ללמוד את כל השו"ע מתחילתו ועד סופו, וכמו שכתב ב**שיחות הר"ן** (כ"ט) 'ללמוד פוסק מידי יום ביומו חק ולא יעבור' בלימוד כל הארבעה חלקי שולחן ערוך כסדרו. ואף רצון קדשו של אור שבעת הימים **מנן הבעש"ט הק' זי"ע** (בכתר שם טוב) היתה שנלמד כסדר דייקא את השולחן ערוך והרמ"א, ורבים וטובים אשר היה כל חפצם לקיים לימוד קדוש זה, ונמנע מהם לקיים זאת עקב חוסר ההבנה בשו"ע ובפרט בחלקי שו"ע אבהע"ז וחושן משפט, ובזכות ביאור זה עלתה בידם לקיים רצונם מאז ומתמיד לזכות להתחיל לעבור על כל השו"ע בהבנה.

ועל כך מחובתינו להודות ולברך את נותן התורה שזיכנו ונתן חלקנו בין מזכי הרבים וכפי שידענו נכונה, שאלפים ממש **זכו בפעם ראשונה בחייהם להתחיל ולסיים סימנים רבים על הסדר בשולחן ערוך יורה דעה אבן העזר**

וחושן משפט, ועל זאת נודה ונהלל לשמו הגדול ית' שמהקונטרס הראשון של חושן משפט והלאה הוכפלה הכמות לקרוב לאלפיים קונטרסים, וזאת עקב הביקוש הגובר ותגובותיהם הנלהבות של הלומדים אשר רבו מספור, שזכו להתקרב לשלחן ה' הערוך ומלא בכל מיני מטעמים משיבי רוח ונפש, וב"ה כל הכמות אזלה. והיה זה שכרנו לתת לנו משמיא כח לעסוק בזכות הרבים בענין זה, **ואלמלא לא אתינן לעלמא דין אלא להיות חלקנו בדבר זה לבד, דיינו!!!**

והנה עד עתה זכינו להוציא על כל חלק אבן העזר, ערוכים בששה קונטרסים, כשבתקוותינו להוציאו לאור בשני כרכים מכובדים לטובת רצון לומדי התורה.

חוברת זו היא השביעית בסדרה שכבר יצאה על ידינו עד עתה בחלק חושן משפט הכולל את כל חלק א' וכל חלק ב' של חושן משפט, וכבר עומדים עמוק באמצע חלק ג' של חושן משפט, וכעת אנו שמחים להגיש בפניכם קונטרס זה: השלשה עשר בסדרה, אשר מטבע הדברים קשים הם יותר משאר חלקי השולחן ערוך "כי כל הרוצה להחכים, יעסוק בדיני ממונות", והנושאים הנלמדים בו אינם קרובים לכל אחד די הבנתו וצריכים יותר עמל ויגיעה להבנתם, ולאידך גיסא הרבה מהנושאים הנלמדים בחושן משפט שייכים לכל אחד ואחד לא כמו עניני אבהע"ז שנוגע רק לדיינים ומורי צדק, ומשום כך קונטרס זה מהווה בשורה משמחת וחוליה נוספת לכל הרוצה להכנס לשעריהם כדי שיזכה להבחין ולהחכים בתורת ה' כשאיפתו הטהורה.

כאן המקום להביא ברכת תודה לכל המסייעים והשולחים הערותיהם והארותיהם כי הם לנו לעיניים להוציא מידינו דברים מתוקנים ואף נבקש מכלל המעינים בקונטרס ביאור זה, לתת ליבם לכל הכתוב בו ובאם ימצאו שגיאה או כל הטעון תיקון, לא ישאירו בליבם, וישביעון מטובם לאחרים לתקן זאת במהדורות הבאות ויזכו בכך לתת כבוד לתורתנו הקדושה ותחול עליהם כל הברכות הכתובות בתורת משה.

בברכת התורה

מערכת הפוסקים היומי

נ.ב. מי שברצונו ליטול חלק בזיכוי הרבים וליקח חלק בהוצאות הרבות של הדפסת קונטרס זה, יפנה למס' 0504117476 ושכרו ישולם מן השמים בכפלי כפליים.

קריאת קודש מהגה"ח רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

YAAKOV MEIR SHECHTER

Rav Yeshiva Harekubolim

"Shaar Hashomayim"

President "Keren Or" Institutions

JERUSALEM

21 Shimon Rokach St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

רמ"י ישיבת הטקובלים "שער השמים"

נשיא מוסדות "קרן אור"

בנייהק ירושלים תובכ"א

רח' שמעון רוקח 21 י-ם סל. 02-6264619

בעזשהי"ת ירחא תליתאי סיון תשע"ט

הנה ידוע רצון רבינו הקדוש זי"ע שהזחיר מאד ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור, ומוהרנ"ת ז"ל הוסיף על זה שרצון רבינו היה שילמדו את הארבעה חלקי שולחן ערוך כולם על הסדר דייקא, וחזור חלילה, כך כל הימים.

והנה בעינינו אנו רואים שרבים קובעים את עצמם בלימוד הפוסקים רק בחלק אורח חיים (כי בהם רואים הם צורך לדעת הלכות דבר יום ביומו ושבת בשבתו וכו') ואילו החלקים האחרים שגם בהם יש הלכות ודינים נחוצים מאד נשארו מונוחים, וזאת גם מסיבת העדר פירושים מבוארים עליהם, עם כל זה מתי נזכה ללמוד, ותורה גדולה וארוכה זו מה תהא עליה.

אמנם זה שבעה עשר שנה שקמו אברכים והגו ברוחם הטהור קביעת לימוד גם בשלושה החלקים האחרים, ולפי המלצתי דאז, נקבע לימוד של שני סעיפים ליום חק ולא יעבור, וכבר זכו לגמור פעם אחת כל החלקים האלו (מלבד לימודם גם בחלק אורח חיים) ובר"ח אב הבעל"ט הם עומדים לסיים חלק יורה דעה, וזה מלימוד שני סעיפים ליום בלבד, ומקיימים בעצמם "וקובץ על יד ירבה", וכרשת חז"ל בזה.

ומכאן שלוחה הברכה להני אברכים החשובים שלקחו על עצמם דבר חשוב ונשגב זה, להפוך לימוד זה לנחלת הכלל ומעוררים ומזריים את אחב"י ובפרט את ציבור אנ"ש להתחזק בלימודו, ואף הגדילו לעשות אונינים לתורה, והשתדלו בעריכת פירוש משולב ומבואר על כל שלושת החלקים האלו כדי להקל את הלימוד לכל בר ישראל ויוכל לעבור עליהם בהבנה ובמרוצה. והפירוש הוא מעשי ידיו של ידי"ג הגאון הרב בצלאל גלינסקי שליט"א, וממש קילורין הם לעיניים, ומעתה יוכל כל אחד להצטרף ללימודים אלו בכל ארבעה חלקי השולחן ערוך, מידי יום ביומו.

ומכאן קריאתינו תצא לכלל אנ"ש היקרים שבוודאי חפצים לקיים רצון צדיק, וקושי הבנת הדברים מנע מהם, שמעתה כל אחד יוכל ללמוד לימוד זה הקבוע לשני סעיפים ליום, ובתחילת חודש מנחם אב שמתחילים ללמוד במסגרת זאת שולחן ערוך חלק אבן העזר ראוי לכל אחד להצטרף למסגרת זאת.

וכל מי שבידו להביא להפצת לימוד זה תבוא עליו ברכת טוב וסגולת הלימוד הזה תגן עליו לברר את הטוב מהרע ולהמתיק מעליו כל הדינים ולזכות להגדיל תורה ולהאדירה, וגם לקיים רצון צדיק ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

ח"ש לכבוד התורה ולומדיה

קריאת קודש מהגה"ח רבי שמואל משה קרמר שליט"א

SHMUEL MOSHE KREMER

Author Of Mayanim B'Nechalim

President, Talmud Tora BRESLOV

Rosh Kollel OR HANELAM

8 Yochanan Mizrachi St. Tel: 972-2-5929514

JERUSALEM

שמואל משה קרמר

מח"ס מעיינים בנחלים

נשיא מוסדות התורה והתנ"ך

ברסלב

ירושלים-בית שמש

ורב אור הנעלם ברסלב

עורך ירושלים תוב"א

ראש חודש תמוז תשע"ט

בס"ד

ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת להתעסק בה כל ימי חיינו ובכך נסיר כל דרך עיקש ופתלתול מאיתנו.

ובדבר טובו וחסדו ית' הנחיל לנו את ארבעת חלקי השולחן ערוך ונושאי כליו אשר דרכם נוכל לדעת ולעשות רצונו בקיום כל מצוותיו בראוי ובשלמות בכל פרטיהם ודקדוקיהם ועי"כ נזכה להדבק בו ית' כל ימי חיינו.

והנה כמה פעמים גילה רבינו"ק הנגמ"ח זיע"א דעתו הקדושה וציווה לנו ללמוד פוסק מידי יום ביומו ואמר שהוא חייב על כל בר ישראל והזהיר על הלימוד הזה מאד מאד ביותר מכל הלימודים ומהרג"ת ז"ע הודיענו (עיון שיחות הר"ן אות כ"ט ואות ע"ו) שחייב זה מוסב על לימוד ארבעת חלקי השולחן ערוך מרישא לגמירא וכסדרו דייקא וחזר חלילה.

ומה מאד שמח לבי בראותי שהגו כמה מיקירי אנ"ש שיחיו מסגרת מיוחדת ללימוד יומי זה, לפי סדר מיוחד בכל השלושה חלקים של השולחן ערוך, המחולק לשני סעיפים ליום וכבר זכו לסיים פעם אחת את כל השלושה חלקים ובעת עומדים לסיים ביום ר"ח אב הבעל"ט בפעם השנייה חלק יורה דעה ולהתחיל למחרתו מחדש חלק אבן העזר.

ויגל כבודי כי אף הגדילו עשות אוזניים לתורת המחבר והרמ"א בפירוש זה הלשון ומאיר עיניים על החלקים של יור"ד והחלו זה עתה גם על חלק אהע"ז ובס"ד במחשבתם לערוך את השולחן גם בחלק חו"מ והוא פירוש משולב (באותיות אחרות) בגוף הספר למען יקל על הלומד בהם להבין פירושו הפשוט, כל זאת ערוך ומבואר בטוב טעם בידי ידידי הנכבד והנעלה האי גברא רבה שיראתו קודמת לחבמותו הגאון רבי בצלאל גלינסקי שליט"א.

ומעתה ראי להפיק לימוד יומי זה בישראל למען יהפוך לנחלת הכלל ולקיים בכך צוואת רבינו הקדוש הנגמ"ח זיע"א שציונו על כך ושם זאת עלינו כחובה באופן מפורש כנ"ל ואף הודיענו שעל ידי לימוד זה בקביעות נזכה לברך הרע מחטוב ונזכה להגיע לתכליתנו הנרצה.

הכותב וחותם לכבוד רבינו הקדוש ולכבוד התורה ולומדיה

קריאת קודש מהגה"ח רבי נתן ליברמנש שליט"א

בס"ד חודש תמוז תשע"ט

הנני בזה כיהודה ועוד לקרא לחזק ולהתחזק בקיום הוראת אדמו"ר מוהר"ן זיע"א לכל בר ישראל ללמוד שולחן ערוך מידי יום ביזמו ומרישא לגמירא על הסדר דייקא ואף הזהירנו על כך יותר מכל הלימודים וגילה לנו שעל ידי כן נזכה לברך את הטוב מהרע והרי כל מגמתנו היא לזכות לכך ומו לא יחוש לדברי רבינו ז"ל על כך ואין מזרזין אלא למזורזין.

וביום שזכינו שכמה מיקורי אנ"ש שיחיו יסדו והתקינו זה כמה וכמה שנים מסגרת מיוחדת ללימוד כל החלקים של השו"ע לפי שני סעיפים לכל יום, כדי שאלו שאינם מצליחים לקבוע עליו שיעור קבוע מעצמם, יוכלו אף הם להתחיל ולסיים לימוד מחוייב זה ואכן כבר סיימו פעם אחת את כל החלקים וכעת עומדים לסיים חלק יורה דעה בר"ח אב הבעל"ט ולהתחיל למחרתו חלק אבן העזר.

בנוסף לכך שמחתי מאד לראות שהם משתדלים בעריכת פירוש מבואר על גוף השו"ע מחבר עם רמא, הערוך על כל סעיף בטוטו"ד בידי ידידי המופלג מאד נעלה הגה"ח רבי בצלאל גלינסקי שליט"א וזאת כדי שיוכלו להבין כפשוטו את החומר הנלמד, ללא כל קושי מיוחד, הרי שחל עלינו משנה חובה להתחזק בהוראה זאת של לימוד פוסק כל יום ויום.

ולכן אף אני מצטרף לחזק את כלל אנ"ש ואת כל מי מאחב"י הרוצה לזכות בסגולה נפלאה זאת של בירור הרע מהטוב, יבוא ויצטרף אף הוא למסגרת לימוד זה של שני סעיפים מידי יום בשולחן ערוך על הסדר וכעת שביום ב' אב הבעל"ט מתחילים חלק אבן העזר ראוי מאד לקיים בכך רצון רבינו ז"ל ללמוד פוסק בכל יום חק ולא יעבור.

באתי על החתום

הלכות אונאה [המשך]

סימן רלא

שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם
וכיצד ישקול, וחייבין להעמיד ממונים
על המדות ועל השערים
ובו כ"ח סעיפים

ב' סיון

א המוֹדד או שוֹקל חסר לַחֲבֵרוֹ, או אִפְלוּ לָגוֹי, עוֹבֵר בְּלֹא ד'לֹא
תַעֲשֶׂוּ עוֹל בַּמֶּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְשׁוּרָה'.

ב חִבְּכִים בֵּית דִּין לַהֲעֵמִיד מִמְּנִים שֶׁיִּהְיוּ מְחַזְּרִים עַל חֲתָנִיּוֹת ויבדקו
את המדות והמשקלות, וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא אֵתוֹ מֶדָּה חֲסֵרָה, או מִשְׁקָל
חֲסֵר או מֵאֻנָּים מְקַלְקָלִים, רָשָׁאִים לַחֲבֹתוֹ וּלְקַנְסוֹ בְּאִשֶּׁר יֵרָאֶה
לְבֵית דִּין.

ג' סיון

ג אִסּוּר לְאָדָם לַחֲשֹׁהוֹת מֶדָּה חֲסֵרָה [בְּבֵיתוֹ] אִפְלוּ שְׂאִינֵי מוֹדֵד
בָּהּ, וְאִפְלוּ מִשְׁהָהוּ בְּבֵיתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עֲבִיט שָׁל מִי רִגְלִים גַּם כֵּן
אִסּוּר, שְׂמָא יָבֵא מִי שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ וְיִמְדֵּד בָּהּ. וְאִם יֵשׁ מִנְּהֵג בְּעִיר
שְׂאִין מוֹדְדִים אֵלָּא בַּמֶּדָּה הַרְשׁוּמָה בְּרָשָׁם הִידוּעַ שְׁעִי"ז יוֹדְעִים שְׁמִידָה
זו נבדקה כנכונה, וְזוֹ אֵינָה רְשׁוּמָה כִּיּוֹן שְׁעִי"ז לֹא יבואו למדוד בה, מִתָּר
לַחֲשֹׁהוֹתָהּ.

א. אע"ג דלעיל סימן רכ"ז סעי' כ"ו התבאר שאין איסור אונאה בגוי, שאני אונאה
דכתיב 'עמיתך' וגוי איננו עמיתו, ולא נחשב גזל כי רואה מה מוכר לו. משא"כ
אונאה במדות שאין ללוקח אפשרות לדעת שמטעהו, הרי זה נחשב כגזל גוי
שאסור מן התורה [סמ"ע].

ד מִכְּמַחַ מַּאֲיָה כְּמוּוֹת עוֹשִׁים תְּמִדוֹת, מִסָּאָה הֵינּוּ שֵׁשׁ קִבּוּן, וְחֻצִּי סָאָה שֶׁלֹּשׁ קִבּוּן, וְרַבֵּעַ סָאָה קָב וּמַחְצָה, קָב, וְחֻצִּי תְּקַב, וְרַבֵּעַ תְּקַב, וְחֻצִּי רַבֵּעַ שְׁמִינִית תְּקַב, וְשְׁמִינִית תְּרַבֵּעַ א' מִל"ב שֶׁל קָב. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה קָבִים, שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּף בְּרַבֵּעַ הַסָּאָה שֶׁהוּא קָב וּמַחְצָה כִּי בַּהֲפֹרֶשׁ שֶׁל רַבֵּעַ אֲפֻשֶׁר לְהַחֲלִיף, מִשָּׂא"כ בַּהֲפֹרֶשׁ שֶׁל שְׁלִישׁ, וְלֹכֵן אֵין חֲשֵׁשׁ שִׁיחֲלִיפוּ קָב עִם קָב וּמַחְצָה. וּמִדּוֹת הַלֵּחַ עוֹשִׂין הֵין י"ב לוג, וְחֻצִּי הֵין שֵׁשׁ לוג, וְשְׁלִישִׁית הֵין אַרְבַּע לוג, וְרַבִּיעִית הֵין שֶׁלֹּשׁ לוג, וְלֹג, וְחֻצִּי לֹג, וְרַבִּיעִית תֵּלֹג, וְשְׁמִינִית, וְאַחַד מִשְׁמָנָה בְּשְׁמִינִית אֶחָד מִס"ד בְּלוג.

ד' סיון

ה במקום שאין גודשין את המדות אלא ממלאים אותם בדיוק, אין עושים המחק מה שמיישר את הצד העליון של המידה (פירוש, כעין מטה שמענירין על פי המדה למוחק) מְדַלְעֵת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָל ואינו מכביד בכלל וְרַע לְמוֹכֵר כִּי לֹא מִיִּשֵׁר מִסְפִּיק, והלוקח מקבל יותר ממה שצריך לקבל, וְלֹא מִשָּׁל מִתְּכַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּבֵד ומכביד יותר מדאי וְרַע לְלוֹקֵחַ כִּי מוֹרִיד יותר מדאי, אֲלֵא עוֹשִׂין אֶת הַמַּחֵק מִשָּׁל אֲנִיו שֶׁקָּמָה וְאַשְׁכְּרוֹעַ (פירוש, מִן עַן צוּס"ו זַלַּע"ו). וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִצַּד אֶחָד עָב שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס כְּמַעֵט לְתוֹךְ הַתְּבֹאָה וְהוּי רַע לְמוֹכֵר וּמִצַּד אֶחָד קָצֵר שֶׁנִּכְנָס יוֹתֵר מִדְּאִי לְתְּבֹאָה וְהוּא רַע לְלוֹקֵחַ. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט לֹאט, מִפְּנֵי שֶׁעִי"ז הוּא מִפְּחִית לְלוֹקֵחַ כִּי כְּשֶׁמוֹחֵק לֹאט נִכְנָס יוֹתֵר עֲמוּק וּמוֹרִיד יוֹתֵר מִהֶרְגִּיל, וְלֹא יִמְחַק בְּכַת אַחַת [בְּמַהֲרִיּוֹת], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִפְּחִית לְמוֹכֵר כִּי הוּא לֹא מִסְפִּיק לְהוֹרִיד מִה שְׁצִרִךְ לְהוֹרִיד, אֲלֵא בְּפַעַם אַחַת בְּמַתִּין.

ו בְּשִׁמּוֹרֵד דָּבָר לֵחַ, לֹא יַעֲשֶׂה בְּעֵנֶן שֶׁתַּעֲלֶה הִרְתִּיחָה הַקֶּצֶף וְעִי"ז יִרְאֶה [תְּמִידָה] בְּאֵלוֹ הִיא מְלֵאָה, אֲפִלּוּ הִיא מִידָה קְטַנָּה מְאֹד שֶׁאֵין בְּרִתִּיחָה מִה שֶׁנִּחְסַר ע"י הִרְתִּיחָה שְׁוֶה פְּרוּמָה. וְכִשְׁמַעְרָה מִמִּידָה שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ כְּלִי הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לְהַשְׁהוֹתָה אַחֵר שֶׁיִּפְסִיק תְּקַלּוֹת, בְּדִי

ב. ואע"פ שאפשר להחליף ביניהם כי ההפרש ביניהם הוא רק רבע, מ"מ כיון שמידות אלו היו בבית המקדש ושם הם כהנים זרזין שלא מחליפין, לא רצו לאסור עשיית מידות אלו [סמ"ע].

שְׂמִיפוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה טַפִּין. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים, בְּבַעַל הַפִּית
הַמּוֹכֵר. אֲבָל חֲנֻנִי שֶׁעֹסֵק לַמּוֹכֵר כָּל הַזְּמַן, וְאֵין לוֹ זְמַן לַשְׁהוּת בְּכָל מַדִּידָה,
אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַטִּיף.

ה' סיון

ז הַסִּימָן שֶׁקֻּנָּה [תְּרֻבָּה] בִּיחָד וּמוֹכֵר לְחֲנֻנִים, מְקַנֵּת הַמִּדּוֹת
שֶׁמוֹדֵד בָּהֶם דְּכָר לַח אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם כִּיוֵן שֶׁדִּבֶּר לַח נִדְבֵק בְּצַדִּי
הַמִּדּוֹת, וְעִי"ז מִתְקַטֵּן חֲלָל הַמִּידָה, וְלֹכֵן כִּיוֵן שֶׁמוֹכֵר הַרְבֵּה מִצַּטְבֵּר הַרְבֵּה
שִׁירִיִּים וּמִצְוֵי שִׁידוּבָק, וְלֹכֵן צָרִיךְ לִקְנָחָם הֵיטֵב פַּעַם בַּל יוֹם, מִשָּׂא"כ מִידוֹת
יֵשׁ בִּשָּׂא"כ לִקְנָחָם. וּבַעַל הַפִּית שְׂאִינוֹ מוֹכֵר כָּל כֶּף, דִּי לוֹ שִׁקְנָתָהּ
אַחַת לִי"ב חֳדָשׁ. וְהַחֲנֻנִי שְׂאִינוֹ צָרִיךְ לְחַטִּיף שְׁלֹשָׁה טַפִּין כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסֵעִיף הַקּוּדֵם וּמִמִּילָא נִדְבֵק בָּהּ תְּרֻבָּה, צָרִיךְ לִקְנָתָהּ פַּעַמִּים
בְּשַׁבָּת.

ח אֲסוּר לִשְׁנוֹת מִמֶּנָּה הַמִּדּוֹת שֶׁנִּהְיָ בְּאוֹתוֹ מְקוּם, וְלֹכֵן יֵשׁ שְׁנֵהֲגוּ לַמִּדּוֹ
בְּמִידַת קָב שִׁישׁ בּוֹ ד' לֹגִין אוֹ מִידָה אַחֶרֶת גְּדוּלָּה, וְיֵשׁ שֶׁמִּדְּדוּ בְּמִידַת לֹג
אוֹ בְּמִידָה אַחֶרֶת קִטְנָה. בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמוֹד בְּדִקְקָה הֵייוֹ בְּמִידַת לֹג, לֹא
יִמָּדֵד בְּנִסְכָּה דְּהוּי לִרְעַת הַלּוֹקָח, כִּי אִי אֶפְשָׁר לַצִּמְצִים בְּמִדִּידָה וְתַמִּיד נוֹתֵן לוֹ
מַעַט יוֹתֵר, וְכִשְׁמוֹדֵד בְּלוֹג מִקְבֵּל עַל כָּל מִדִּידָה תּוֹסַפֶּת, מִשָּׂא"כ כִּשְׁמוֹדֵד בְּגוֹסָה
מִקְבֵּל רַק תּוֹסַפֶּת אַחַת עַל כָּל ד', לֹגִין, אֲפֹלוֹ אִם יִתֵּן שְׁלֹשׁ נִסְוֹת בְּשִׁבְלִי
אַרְבַּע דִּקְוֹת הֵייוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁשָּׁלֹשׁ מִדּוֹת גְּדוּלוֹת הֵם בְּדִיוֹק כְּמוֹ ד' דְּקוֹת, מ"מ
לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּגַלּל הַפֶּסֶד הַתּוֹסַפּוֹת שֶׁל הַמִּדִּידוֹת. וְכֵן בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמוֹד
בְּנִסְכָּה לֹא יִמָּדֵד בְּדִקְקָה כִּי זֶה לִרְעַת הַמּוֹכֵר. וּבְמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְגִדָּשׁ, לֹא
יִמָּחֵק אֲפֹלוֹ אִם יִרְצֶה לְתַת לוֹ שְׁלֹשָׁה מַחֲזָקוֹת בְּשִׁבְלִי שְׁתֵּים
גְּדוּשׁוֹת דְּשִׁיעוֹר גְּדִישָׁה הוּא חֲצִי מִמָּה שִׁישׁ בְּתוֹךְ הַמִּידָה, וְלֹכֵן צָרִיךְ לְהוֹסִיף
עוֹד שִׁיעוֹר מַחֲזָק בְּשִׁבְלִי שְׁתֵּים גְּדוּשׁוֹת, מ"מ לֹא יַעֲשֶׂה כֵן דֶּהֱרָאָה יִחְשׁוּב
שֶׁאֶפְשָׁר לַמּוֹכֵר מַחֲזָק בְּמְקוֹם שֶׁהִדְרֵךְ לַמּוֹכֵר גְּדוּשׁ. וְאֲפֹלוֹ בְּמְקוֹם
שֶׁמוֹכְרִים סָאָה גְּדוּשָׁה בְּשָׁלֹשָׁה דִּינָרִים, וְאִמָּר לָהּ תֵּן לִי סָאָה
מַחֲזָקָה בְּשָׁנֵי דִּינָרִים שֶׁמִּנְכָּה שְׁלִישׁ מִהַגְדִּישָׁה, מ"מ אֲסוּר מִפְּנֵי הַרְוָאִים.
וְכֵן בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמָחֵק, אֵין לְגִדָּשׁ אִפִּי יוֹסִיף בְּמַחִיר מִפְּנֵי שִׁבּוּאוֹ
לְטַעוֹת לִרְעַת הַמּוֹכֵר.

ו' סיון

מִתְּשַׁקְלֹת עוֹשִׂין אוֹתָם לְטָרָא, וְחֲצִי לְטָרָא, וְרִבִּיעַ לְטָרָא. אֲבָל
לֹא יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ לְטָרָא כִּי זֶה מִדַּאי קְרוֹב לְחֲצִי וִיכוֹל לְהִטְעוֹת בּוֹ וּלְמַכּוֹר
בּוֹ בְּתוֹרַת חֲצִי, וְלֹא חֲמִישִׁית לְטָרָא כִּי זֶה מִדַּאי קְרוֹב לְרֹבַע, וְלֹא שְׁלֹשָׁה
רִבִּיעֵי לְטָרָא כִּי אִפְשָׁר לְמַכּוֹר בּוֹ כֵּאִילוֹ שֶׁלֶם, מִפְּנֵי שְׁמֻטָּעִים בָּהֶם.

י אֵין עוֹשִׂין מְשַׁקְלֹת מְמִינֵי מִתְּכַת כִּי זֶה נִפְתַּח ע"י הַשִּׁימוּשׁ, אֲלֵא
מִצְחִיחַ סֵלַע וּלְפִי טַעַם זֶה אֵף בְּמִשְׁקָלוֹת שֶׁל דָּבָר יֵבֵשׁ אֵין לַעֲשׂוֹת מִמֶּתְכַת.
וַיֵּשׁ מִי שְׁאוּמֶר, שֶׁהִטְעַם שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת מִמֶּתְכַת מִשּׁוּם שֶׁהַלְחוֹת נִדְבָק בּוֹ
וּמִכְבִּידוֹ, וְזֶה שִׁידֵּךְ רַק בְּשׁוֹקֵל בּוֹ דְּבָרִים לְחִים, וְלֹכֵן מְשַׁקְלֹת שֶׁל בָּסֶף וְזָהָב
וְשֶׁל דָּבָר יֵבֵשׁ עוֹשִׂים אוֹתָם שֶׁל מִתְּכַת, אִם יִרְצוּ. הִגֵּה וְכֵן נִהְיָה
שֶׁבִּדְבַר יֵבֵשׁ עוֹשִׂים מִשְׁקָלוֹת מְמִינֵי מִתְּכַת. וּמְשַׁקְלָת קִטְנָה שְׁשׁוֹקְלִין בָּהּ
כֶּסֶף וְזָהָב יֵשׁ לְחִפּוֹתָהּ בְּעוֹר, שֶׁבִּשְׁחִיקָה מוֹעֲטָת מְבִיא הִזָּק גָּדוֹל כִּי כָל
שִׁינוֹי קָטָן בְּמִשְׁקָל הוּא הַפְסֵד גָּדוֹל, מִשָּׂא"כ מִשְׁקָלוֹת שְׁשׁוֹקְלִים בָּהֶם עוֹפֶרֶת
וּבְדִיל שֶׁאֵין בָּהֶם הַפְסֵד גָּדוֹל, לֹא צָרִיךְ לְחִפּוֹתָם בְּעוֹר (צִית יוֹסֵף נֶסֶם
מוֹסַפּוֹת).

ז' סיון

יא אִסּוּר לְהִתְמִין מְשַׁקְלֹת בְּמִלַּח כִּי זֶה גּוֹרֵם לְהַכְבִּיד אוֹתָם. וּי"א לְהִיפָךְ
דֶּהֱמַלַח עוֹשֶׂה אוֹתָם קָלִים יוֹתֵר, וּע"ז נֹאמַר 'וִירָאֵת מֵאֻלְקִיד'.

יב הַחֲנֻנִי שְׁשׁוֹקֵל דָּבָר לֹחַ וְנִדְבָק לְחוֹת בְּמִשְׁקָלוֹת, צָרִיךְ לְקַנְחָה
הַמְשַׁקֵּל פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וְהַמְּאֻנִּים שִׁישׁ בָּהֶם בֵּית קִיבּוּל, וְנִשְׁאָר
בָּהֶם מַעֲט מִמָּה שְׁשׁוֹקְלִים בָּהֶם, צָרִיךְ לְקַנְחָם בְּכָל פַּעַם שְׁשׁוֹקֵל בָּהֶם
מִשָּׂא"כ הַמִּשְׁקָלוֹת נִמְצָאִים בְּכָף הַשְּׁנִיָּה וְשֶׁם לֹא נִשְׁפָךְ מִהַדְּבָר הַנִּשְׁקָל וְרַק
נִדְבָק בָּהֶם לְחוֹת מַחֲמַת הַנְּגִיעָה בָּהֶם, וְלֹזֶה מִסְפִּיק קִינוּחַ פַּעַם בִּשְׁבּוּעַ.

ח' סיון

יג כָּל הַסַּעֲיָף שֶׁבְּרִיבּוֹי הַמִּשְׁקָל צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַהִכְרַע יוֹתֵר גָּדוֹל, וְלֹכֵן צָרִיךְ
שִׁיחִיה מִסְפִּיק מְקוֹם לְכַף הַמְּאֻנִּים לְרֹדֶת כְּלָפִי מִטָּה וְלֹא יִפְגַע בְּקִרְקַע, וְכֵן
שִׁיחִיה מְקוֹם לַעֲלוֹת כְּלָפִי מַעֲלָה וְלֹא יִפְגַע בְּתַקְרָה. הַמְּאֻנִּים צָרִיךְ שְׁיַחֲיוּ
מִיִּשְׂרָיִם כָּל אֶחָד לְפִי מָה שֶׁהוּא מוֹדֵד בּוֹ. בִּיצָד, מוֹבְרֵי עֲשָׂשִׁיּוֹת
(פִּירוֹשׁ, נִגְזֵר מִן 'עֶשֶׂת שָׁן' (שִׁיר הַשִּׁירִים ה', יד), כְּלוֹמַר תַּמִּיכוֹת גְּדוּלוֹת)
חֲתִיכוֹת שֶׁל בְּרוֹל וְכִיּוֹצָא בָּהֶם, צָרִיךְ לְהִיּוֹת חוֹטֵי הַמְּאֻנִּים שְׁאוּחָיו

השוקל פִּידוֹ, תְּלוּי פֶּאִוִּיר ומרוחק מהתקרה לפחות שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וכפי המאזניים צריכים להיות גְּבוּהִים מִהָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים כי בברזל שיעור ההכרעה הוא ג' טפחים, וצריך שיהיה מקום לכפי המאזניים לרדת כלפי מטה ולא יתקע בקרקע, וְאֵיךְ תִּקְנָה במאזון שְׁכָפִי הַמֵּאֻזְנִים תְּלוּיִם בחוטים בְּשָׁנֵי רֹאשָׁיו י"ב טַפָּחִים, וְאֵיךְ תַּחוּטִים שְׁכָפִי הַמֵּאֻזְנִים תְּלוּיִם בָּהֶם י"ב טַפָּחִים טעם לשיעורים אלו דבפחות מזה אין מכריע המאזניים במשקל מועט. שֶׁל מוֹכְרֵי צֶמֶר וְשֶׁל מוֹכְרֵי זָבֻכִּית ששוקלים פחות וממילא שיעור ההכרעה שלהם פחות יותר, יִהְיוּ גְבוּהִים מִהָאָרֶץ שְׁנֵי טַפָּחִים, וְאֵיךְ תַּחוּטִים שֶׁהֵם תְּלוּיִם בּוֹ שְׁנֵי טַפָּחִים, וְאֵיךְ תַּחוּטִים וְאֵיךְ תִּקְנָה כל אחד שיעורו ט' ט' טַפָּחִים. וְשֶׁל חֲנֻנִי וְשֶׁל פֶּעַל תְּבִית ששוקלים דברים קטנים יותר יִהְיוּ גְבוּהִים מִהָאָרֶץ טַפַּח, וְאֵיךְ תַּחוּטִים שֶׁהֵם תְּלוּיִם בּוֹ טַפַּח, וְאֵיךְ תִּקְנָה וְאֵיךְ תַּחוּטִים כל א' ו' טַפָּחִים. וְשֶׁל מוֹכְרֵי כֶּסֶף וְזָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֲרָגְמָן טוֹב וְשֶׁאֵר עֲנִינִים דְּקִים ועדינים, יִהְיוּ גְבוּהִים מִהָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְאֵיךְ תַּחוּטִים שֶׁהֵם תְּלוּיִם בּוֹ שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְאֵיךְ תִּקְנָה וְאֵיךְ תַּחוּטִים לֹא נִתְּנוּ בָּהֶם שְׁעוֹר, אֲלֵא כְּפִי מֶה שִׁירָצָה.

יד ממה שאמרו איפת צדק, דרשו 'צדק משלך ותן לו, והיינו שאין לשקול בצמצום, אלא צריך להכריע מעט את המאזניים, או יכול לשקול במדויק ולהוסיף על המקח, ותלוי במנהג המקום. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָנוּ לְהַכְרִיעַ, צָרִיךְ לְהַכְרִיעַ טַפַּח היונו בחנווני שמוכר דברי מאכל, צריך הכרעה טפח. וּבְמְקוֹם שֶׁלֹּא נִהְיָנוּ לְהַכְרִיעַ, שׁוֹקֵל עֵץ בְּעֵץ במדויק, וּבְמְקוֹם הַכְרְעָה צָרִיךְ לְהוֹסִיף שיעור אחוז אֶחָד מִמֵּאָה בְּלֹחַ כִּיוֵן שֶׁנִּדְבַק מֵעַט בְּכָלִי הַמוֹכֵר, לִכֵּן בִּלְחַ הַצְרִיכוּ לְהוֹסִיף יותר מיבש, וְאֶחָד מֵאַרְבַּע מֵאוֹת רֹבַע אַחֵז בְּיָבֵשׁ. אִם הָיָה שׁוֹקֵל עֲשָׂרָה לְמָדִים, לֹא יֹאמֶר לוֹ שֶׁקֶל לִי כָּל לְמֵרָא וְלְמֵרָא לְבִדָּה עִם הַכְרָעָה נִפְרֶדֶת לְכָל לִיטְרָא, וְעִי"ו יְרִיחוֹ יוֹתֵר, כִּי אִי אִפְשָׁר לְצַמֵּם בְּהַכְרְעוֹת, אֲלֵא שׁוֹקֵל אֶת בְּלֹחַ גְּבִית אַחַת וְהַכְרַע אַחַת לְבָלֵן. הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ שְׁלֹשָׁה רִבְעֵי לְמֵרָא, לֹא יֹאמֶר לוֹ שֶׁקֶל לִי כָּל רִבְעֵי וְרִבְעֵי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲלֵא יִשְׁקֹל לוֹ עִם מִשְׁקוֹלָתוֹ שֶׁל לְמֵרָא וְיִתֵּן

משקולת של רביע לטרא עם הפשר, שאם אתה אומר יתן משקולת של חצי לטרא ורביע לטרא בכף אחת, שפא יפיל רביע הלטרא בערמה ולא יראהו תלוקת ועי"ז יתן לו בשר רק במשקל חצי ליטרא.

ט' סיון

מז בני מדינה שרצו להוסיף על המדות כגון שמידת לוג יצטרך להכיל יותר או על המשקלות שמשקולת של ליטרא ישקול יותר, לא יוסיפו יותר על שתות, כגון שאם היה הקב משל [גי' באה"ג מכיל] חמש ועשאוהו שש הרשות בידם, יותר על ששה לא יעשו והטעם כי חששו להפסד של מוכרים הבאים ממקום אחר ולא ידעו שהוסיפו במקום זה על המידות ויפסידו עי"ז. ועד שתות לא אסרו, חדא משום שמצינו שהוסיפו על המטבעות שתות, שסלע של התורה היה כ' מעות והוסיפו שיהיה כ"ד, ועוד דכיון שבאוכל נפש אסור להרויח יותר משתות כדלקמן סעי' כ', לכן גם אם יקרה שהמוכר לא יידע מההוספה לא יבוא להפסד מהקדן.

מז במדינת קרקע בחלוקתה בין אחים או בין שתפין, צריך לדקדק בחשבון מדידתו על פי העקררים המתבארים בכתבי הגימטריא היינו כללי התשבורת וההנדסה, כדי שלא יטעה בחשבון אפי' מעט, משום שאפילו מלא אצבע מתקרקע, רואים אותה באלו היא מלאה ברבוב היינו שאפשר לזרוע בה מאכל חשוב.

י' סיון

יו ארבע אמות הסמוכים לתריין שהיו חופרים חריץ מהנהר הגדול שדרכו יגיע מים וממנו ישקו את כל השדות, והיו משאירים בצדדי החריץ ד' אמות שלא זורעים שם, כדי שלא יתפורר, מולולין במדידתן לא מצמצמים במדידה שיהיה ממש ד' אמות מדוייק, כיון שאין זורעים שם, והאגפים הסמוכים לשפת הנהר הגדול אין מודדין אותם כלל רק יתן ד' אמות באומדן דעת שהן שלמות ורחבות, מפני שהם של בני רשות הרבים.

יח המודד את הקרקע לחלקו בין אחים או שותפים, לא ימדד לאחד בימות תחמה ולאחד בימות הנשמים, מפני שתחבול מתקצר ומתכווץ בימות תחמה ובחורף הוא מתרחב, וממילא המדידה לא תהיה שווה. לפיכך, אם מודד בקנה עץ או בשלשלת וכיוצא בהן שאין מתכווצים או מתרחבים, אין בכך בלום.

יא סיון

יט ענש המרמה ע"י המדורות והמשקלות קשה מאד, שאי אפשר למודד שקר או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה כיון שמוכר לרבים, אינו יודע ממי גנב וכמה גנב, ואין יכול להשיב גניבתו, [ואע"פ שיכול לעשות צרכי רבים, אין זה תשובה שלימה], משא"כ עבירות אחרות אפי' חמורים יותר, מ"מ יכול לשוב עליהם כראוי, ועוד שהרי הוא כבופר ביציאת מצרים כי העושה כן, עושה זאת בסתר, ומראה שמתירא מבני אדם ואינו מתירא מהש"ת וכופר בהשגחת השי"ת, וממילא כופר ביציאת מצרים ששם נתבררה גודל השגחתו.

כ חֲבִיבִים בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד מִמֶּנִּים עַל הַשְּׁעָרִים הַמַּחֲרִים שְׁלֹא יִרְוּיַח כָּל אֶחָד מֵה שִׁירָצָה, שָׁאִין לוֹ לְאָדָם לְהַרְוִיחַ בְּדַבָּרִים שֵׁשׁ בָּהֶם חַיִּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינֻת שְׂמָנִים וּסְלִתוֹת, אֵלָּא עַד הַשְּׁתוּתִי. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמוֹכֵר סְחוּרְתּוֹ בְּיָחַד בְּלֹא מִרְחָ שָׁאִין לוֹ הוּצָאוֹת, וּרְק מַעֲט טִירְחָא, אֲבָל חֲנוּנִי הַמוֹכֵר סְחוּרְתּוֹ מַעֲט מַעֲט, שָׁמִין לוֹ מִרְחָ וְכָל יִצְיָאוֹתָיו, וּמוֹתֵר עֲלֵיהֶם דְּהוּצָאוֹתָיו וּטִירְחָתוֹ נַחֲשָׁבִים כְּקָרָן, וּמוֹתֵר לוֹ שִׁירְוִיחַ שְׁתוּת חוּץ מֵהוּצָאוֹת אֵלּוּ, וְגַם לְהַרְוִיחַ שְׁתוּת עַל הַהוּצָאָה וְהַטִּירְחָא. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּחֲשָׁבִים שְׁתוּת מֵהַמַּחֲרִי שְׁקֵנָה, בְּשֵׁלֹא הוֹקֵר הַשְּׁעָר. אֲבָל אִם הוֹקֵר הַשְּׁעָר, וְמוֹכֵר בְּפִי חֵיקָר. וְהֵי מְלִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְפִּיד עַל כָּל הַנ"ל, רַק חֵיקָא דְאַבָּא בֵּית דִּין דְּפָרְשׁוּ שְׁצִיּוּ לְבָלְהוּ מוֹכְרִים לְזַבְּנֵי הָבִי וּמַפְקִים עַל כָּךְ, אֲבָל אִי כָּל חַד זָבִין כָּל אֶחָד מוֹכֵר בְּכָל מָה דִּיכּוֹל, לֹא מַחֲיִב הָאִי לְחַדֵּשׁ לְזַבְּנֵי בְּזוּל אִין אָדָם חַיִּיב לִהְיוֹת הַיָּחִיד שֶׁמוֹכֵר בְּזוּל.

יב סיון

כא כָּל הַמַּפְקִיעַ שְׁעָרִים שְׁמוֹכֵר בַּמַּחֲרִי יוֹתֵר מִתְּרָאוּי, רְשָׁאִים הַב"ד לְחַלְקוֹתוֹ וּלְעַנְשׁוֹ בְּפִי תְּרָאוּי.

ד. והיינו באוכל נפש ממש כמו יינות וסלתות, שבהם מותר להרויח רק עד שתות. ודברים שאין בהם קשר לאוכל נפש כמו קושט ולבונה וכדו' יכול להרויח כמה שרוצה, ודברים שיש בהם סרך אוכל נפש כגון תבלינים, מותר להרויח עד הכפל [סמ"ע בשם הרמב"ם].

כב אין משתכרין בביצים פעמים אפי' אם זה עובר דרך שני בני אדם, אסור שכל אחד ירויח שתות, אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר, והלוקח ממנו מוכרן בקרן כפי המחיר שהוא שילם עליו בלבד ודווקא בביצים הדין כן שבדרך כלל יש רק מוכר אחד שקונה מכל בעלי התרנגולים ומוכרן לציבור, וכשמוכר באופן אחר נמצא שמייקר את השער, אבל בשאר דברים, מותר לשניהם להרויח, כי אם הוא ימכור ביוקר יחפשו אחרים שמוכרים בזול. ויש מי שאומר, שמתר להשתכר בביצים עד הכפל, אבל לא יותר לשיטה זו הכוונה שאין משתכרים פעמיים בביצים, היינו יותר מכפול, והטעם שמותר להשתכר בהם יותר משתות, שאין בהם כ"כ חיי נפש, אי נמי שיש בו טורח מרובה ורווח מועט.

יג סיון

כג אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש היינו לקנות את התבואה מבעל הקרקע ולמוכרם לאחרים, אפי' אם ירויח רק עד שתות, אלא זה בעל הקרקע עצמו מביא מגרנו ומוכר, וזה מביא מגרנו ומוכר, כדי שימכרו בזול. ובמקום שהשמן מרבה, מתר להשתכר בשמן היינו שאדם נוסף יהיה מעורב במכירתו, וירויח עד שתות.

כד אין אוצרין אוגרים פרות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל, וכן בכל מקום שרבו ישראל"ה כי עי"ז גורם שנראה שיש מחסור ועולים המחירים. במקח דברים אמורים, בלוקח מהשוק ואוגרו אצלו, אבל לאצור הגדל בשלו, מתר. ובשנת בצורת שיש מחסור בחיי נפש, לא יאצור אפי' מהגדל בשלו יותר מכדי פרנסת ביתו לשנה כי המותר עומד למוכרו לאחרים וגורם להעלאת מחירים בשנת בצורת.

יד סיון

כה כל המפקיע שערים, או שאצור פרות בארץ ישראל או במקום שרבו ישראל, חרי זה עוונת גדול במלכות ברבית שעובר שם על 'וחי אחיך עמך', וה"ה כל מי שעובר על הדברים הנ"ל.

ה. רק בסעיף זה כתב שהדין במקום שרובו ישראל שווה לארץ ישראל, אבל בסעיף הקודם כתב רק ארץ ישראל ולא הזכיר שה"ה במקום שרובו ישראל, כיון שסו"ס אסור לו להרויח יותר משתות, לא אסרוהו בחו"ל.

כו אין מוציאין פירות שיש בהן חיי נפש מארץ ישראל לחוצה לארץ או לסוריא, ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר אפי' ששניהם בארץ ישראל משום שדבר זה יוצר מחסור מסויים בדברים של חיי נפש.

טו סיון

כו רשאים בני העיר בהסכמת טובי העיר או אנשי העיר עצמם לקוץ להם שער לקבוע מחירים לכל דבר שירצו, ולהתנות ביניהם שכל מי שיעבר על התנאי אותו כך וכך.

כח רשאים בעלי אמונות מסוימת לעשות תקנות בענין מלאכתם, כגון (טור) לפסק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו וכיוצא בזה שעושים תורות שכל יום יעבוד וירויח רק אחד מהם, וכל מי שיעבר על התנאי יענישו אותו כך וכך והסכם זה מחייב את כל בעלי אומנות זו. הגה והא דבני אמונות יכולים לתקן ביניהם תקנות, הינו שההסכם הוא על כלם ביחד, אבל אם ההסכם רק בין שנים ושלשה מהם לא מהני ויכולים לחזור בהם מההסכמה (צית יוסף גסס הר"ן והמגיד פי"ד). במה דברים אמורים שהחלטה של בעלי האומניות או של אנשי העיר מחייב את כולם, במדינה שאין בה חכם חשוב ממנה על הצבור. אבל אם ישנו, אין התנאי שלהם של בעלי האומניות או של כל בני העיר (טור) מועיל כלום, ואין יכולים לענש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי, אלא אם כן עשו מדעת החכם. הגה מיהו, אם ליכא הפסד לאחריני שלא קונסים מי שעובר על ההחלטה, יכולין לתקן ביניהם מה שירצו (צית יוסף גסס הר"ן).

- ו. אבל בחו"ל מותר אפי' במקום שרובו ישראל.
- ז. נחלקו הראשונים אם בעינן כולם בדווקא, או סגי ברובם, ורק שניים ושלש לא מהני [רעק"א].
- ח. ומהר"ם אלשקר כתב בשם הרמב"ם והרמב"ן דדין חכם הוא רק לענין בעלי האומניות, אבל הסכמת אנשי העיר חל אפי' כשיש חכם בעיר ולא עשו על דעתו [סמ"ע, ועי' ש"ך].

סימן רלב

המוכר דבר במדה ובמשקל ומעה, או שמעה במנין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום ובו כ"ג סעיפים

טז סיון

א המוכר לחברו במדה לפי כמות של כלי מידה או לפי מדידת קרקע ובמשקל או שמוכר לפי משקל או במנין שמוכר לפי יחידות, ומעה בכל שהוא, חוזר לעולם אין חילוק בכמות האונאה ולא בזמן שעבר בזמן האונאה, שאין דין אונאה שתלוי בשתות ובזמן אלא כשהאונאה בדמים במחיר החפץ אבל כשהאונאה היא בחשבון, חוזר. כיצד, מכר לו מאה אגוזים בדינר שסיכם עמו שהמקח הוא על ק' אגוזים ונמצאו ק"א או צ"מ, נקנה המקח כיון שאפשר להשלים את החסר, ומחזיר הטעות ואפלו אחר כמה שנים כיון שהטעות היה במנין, אינו מוגבל בזמן. וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר מהמנין שפסקו, חוזר. ואפלו לאחר שקנו מידו שעשה עמו קנין שמסוכם ביניהם שלא נשאר לו אצל חברו כלום ואין לו עליו שום תביעה, ואח"כ נתברר שהיה טעות במנין האגוזים או המעות, חוזר, שקנין בטעות הוא.

ב המקבל מעות מחברו בין שהם במקר שקיבל ממנו מעות עבור מה שמכר לו, בין בהלוואה שקיבל ממנו מעות בתורת הלואה בין בפרעון שקיבל ממנו מעות בתורת פירעון חוב, ומצא יתרון במעות שיש יותר מעות ממה שהיה אמור לקבל ממנו, אפלו אם לא תבעו, חייב להחזיר אם הוא בכדי שהדעת טועה שיתכן שהנותן טעה בספירת המעות, ולכן נתן לו יותר, דהיינו שאם יש לחלק המעות העודפות להוציאם עשרה עשרה או חמשה חמשה היינו במקום שדרך הספירה היא בעשירות או

ט. ודווקא כשיכול להשלים את החסר, אבל מכר לו מאה אמות קרקע ונמצא צ"ט, ואין לו קרקע בצידו להשלים לו, בטל המקח [סמ"ע].

בחמישיות, ואין אחת או שתיים עוֹדֶפוֹת שאִינן באות לְכַלֵּל חֲמֵשׁ אלא העודף הוא בעשירות או בחמישיות, יש לומר שטַעֲמָה בְּחֻשְׁבּוֹנוֹ, אִם הֵם עֲשִׂירִיּוֹת טַעֲמָה בֵּין חֲמִישִׁים לְאַרְבָּעִים או בֵּין אַרְבָּעִים לְשִׁלְשִׁים, וְאִם הֵם חֲמִישִׁיּוֹת יֵשׁ שְׁרָגִילִים לְמִנּוֹת ה' ה', וְאִם הֵיוּ נ"ה וְהִיא צָרִיךְ לַתֵּת לוֹ רַק אַרְבָּעִים, יִתְכַּן שְׁטַעֲמָה בְּעֲשִׂירִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר וְלִכְּנֵן הֵבִיא לוֹ חֲמִישִׁים בַּמָּקוֹם אַרְבָּעִים, וּבְחֲמֵשׁ הָעוֹדֶפוֹת טַעֲמָה בֵּין שְׁלֹשָׁה חֲמִישִׁיּוֹת לְאַרְבָּע חֲמִישִׁיּוֹת שְׁמָא הִיא מוֹנֶה כֹּל עֶשֶׂר בִּשְׁתֵּי חֲמִישִׁיּוֹת, וְנִתֵּן לוֹ ג' חֲמִישִׁיּוֹת בַּמָּקוֹם ד'. וְאִם עוֹדֶפוֹת ט"ו או כ"ה, יִתְכַּן שְׁטַעֲמָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים או חֲמֵשׁ פְּעָמִים בְּחֲמִישִׁיּוֹת. אֲבָל אִם עוֹדֶפוֹת עַל הַחֲמִישִׁיּוֹת אַחַת או שְׁתֵּים או שְׁלֹשָׁה או אַרְבָּעָה שְׁאִין מְנִיעוֹת לְחֲמֵשׁ וּא"כ בַּהֲכָרָה שְׁאִין הָעוֹדֶף מַחֲמַת טַעוֹת, אִלָּא הוֹסִיף לוֹ בַּכוּוֹנָה, וְלִכְּנֵן כָּלֵם מִתְּנָה אִם מִצָּא ח' יִתְרִים אִין אוֹמְרִים שֶׁהַחֲמֵשׁ הוּא טַעוֹת וְרַק טַעֲמָה בִּג', אִלָּא הֵכֵל מִתְּנָהּ, וּבְלִבֵּד שֶׁהַמְּעוֹת יִתְרִים שֶׁמִּצָּא לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיָן הַחֲמִישִׁיּוֹת או הָעֲשִׂירִיּוֹת שְׁאִין הַטַּעוֹת כְּפִי מִסְפֵּר הַחֲמִישִׁיּוֹת, שְׁאִם הֵיוּ בְּמִנְיָנָם שְׁמָצָא ו' יִתְרִים וְיֵשׁ בְּמִנְיָן ו' חֲמִישִׁיּוֹת חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ, שְׁמָא הָאֲחֵרִים שֶׁהִיא מוֹנֶה בָּהֶם הַחֲמִישִׁיּוֹת או הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעַרְבוּ עִמָּהֶם דַּאֲמַרְיָן שְׁכֵל חֲמֵשׁ שְׁמָנָה הֵנִיחַ א' בְּצֵד לְסִימּוֹן, וְאִח"כ שְׁכַח וְכִלְל אֶת הַסִּימָנִים בַּתּוֹךְ הַמְּעוֹת. הִגִּיד וּבְמָקוֹם שְׁרָגִילִים לְמִנּוֹת אַחַת אַחַת או שְׁנַיִם שְׁנַיִם וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, מְקַרֵּי שֶׁהִדְעַת טוֹעָה לְפִי הַמִּנְהֵג שְׁרָגִילִים לְמִנּוֹת וְכִמוֹ בְּזִמְנֵינוּ שֶׁהִדְרֵךְ לְמִנּוֹת אֶחָד אֶחָד, מִמִּילָא כֹּל מָה שְׁמוּצָא יִתְרוֹן צָרִיךְ לְהַחֲזִיר דִּהּוּ כַּכִּי שֶׁהִדְעַת טוֹעָה (המ"מ).

יז סיון

ג. הַמּוֹכֵר לְחֵבְרוֹ קָרָקַע או עֶבֶד או בְּהֵמָה או שְׁאָר מִפְּטֻלָּתַיִם, וְנִמְצָא בְּמִקְחַ מוֹם שְׁלֹא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, מִחֲזִירוֹ אֶפְלוּ לְאַחֵר בְּמָה שְׁנַיִם, שְׁוֵה מִקְחַ טַעוֹת הוּא. וְהוּא שְׁלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקְחַ אַחֵר

י. ואם מצא חמש עודף, ויודע המקבל שהנותן לא מנה בחמישיות, הכל מתנה [סמ"ע].

יא. והטעם כי אומרים שנתכוון ליתן לו במתנה, או שגזלו פעם וכעת רוצה להשיב לו, או שאחר גזלו ונתן לו שיבלעם בחשבון מעותיו עבורו. ואם אח"כ בא המוכר וטוען שטעה במנינו, הסמ"ע והש"ך הביאו שנחלקו בזה הראשונים אם יכול להוציא הטעות מיד המקבל. עוד הביא הש"ך בשם השלטי הגיבורים שמי שלוח

שִׁידַע בְּמוֹסִי, אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחֵר שְׂרָאָה תְּמוּס, הָרִי זֶה מַחֵל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר.

ד אין מְחַשְׁבֵּין פְּחַת תְּמוּס, אֲפֹלוּ מְכַר לוֹ כָּלִי שְׁנוֹה עֲשָׂרָה דִּינָרִים שִׁישׁ בּוֹ מֵאֵתִים וָאַרְבַּעִים אִיסְרִים וְנִמְצָא בּוֹ מוֹס וְרֵאוּי לְשִׁימוּשׁ אֲלֵא רַק הַמַּפְחִיתוֹ מִדְּמִיו אֲסֵר, מ"מ מְחִזִּיר אֶת תְּכֵלֵי, וְהַמוּכָר אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ לְלוּקָה, שֶׁהִמְקַח יִישָׁאֵר קִיִּים וְתִילָךְ אֲסֵר פְּחַת תְּמוּס, שְׁחֵלּוּקָה אוֹמֵר בְּחִפְזָא שְׁלָם אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רוֹצֶה תְּלוּקָה לְקַח אֶת הַמְּקַח וְדוֹרֵשׁ שִׁיתֵּן לוֹ פְּחַת תְּמוּס, תְּרִשּׁוּת בְּיַד הַמוּכָר לוֹמַר אוֹ קַח אוֹתוֹ בְּמוֹ שֶׁהוּא בְּלִי לְקַבֵּל אֶת הַפֶּרֶשׁ הַמַּעוֹת, אוֹ תִקַּח מְעוֹתֶיךָ וְתַחְזֹר לִי מִקְחִי.

יח סין

ה רְאוּבֵן שְׁמֵכָר לְשִׁמְעוֹן בָּתִּים שִׁישׁ לוֹ בְּעִיר אַחֲרֵת וְשִׁמְעוֹן הֵלךְ אֹתוֹת מִקוֹם וְרָאָה אֶת הַבָּתִּים וְהַסִּכִּים לְמִקַּח, וְחָזַר לְמִקוֹם הַמוּכָר כְּדִי לְגַמּוֹר הַמְּקַח, וְקָדָם נִמְר הַמְּקַח נִבְנְסוּ גוֹיִם בְּבָתִּים, וְקָלְקְלוּ קִצָּת מְקוֹמוֹת, וְעָשְׂנוּ הַבָּתִּים וְעָקְרוּ דְּלָתוֹת הַבָּתִּים וְתַחֲלוּנוֹת וְשִׁמְעוֹן לֹא יָדַע מִכָּךְ וְגַמַּר אֶת הַמְּקַח, וְאח"כ נודע לוֹ מֶה שֶׁאִירַע וְרוֹצֶה שְׁמַעוֹן הַקוֹנֵה לְחִזּוֹר בּוֹ, וְרְאוּבֵן מוֹעֵן שְׁבִיּוֹן שֶׁהוּא מוֹס עוֹבֵר כִּי יִכּוֹל לְתַקֵּן אֶת כָּל

מַחְבִּירוֹ וְאִין הַמְּלוּהָ תוֹבַע הַלוּוֹאתוֹ, א"צ לְהַחְזִיר לוֹ, דְּשִׁמָּא נִתְכוּוֹן לְתַת לוֹ בְּמַתְנָה, וצ"ע.

יב. וְאִם הִיא בְּדֶרֶךְ וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ מַחְמַת אוֹנֵס, אִין זֶה מַחִילָה [פְּתַחֲתִי תְּשׁוּבָה]. א.ה. לְפִי"ז אִדָּם שִׁקְנָה מִקְרָר לַחַג וְקוּדֵם הַחַג גִּילָה שִׁישׁ בּוֹ מוֹס הַמְּבַטֵּל אֶת הַמְּקַח, וְאִין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהוֹדִיעַ לְמוּכָר כִּי כַּעַת הַחֲנוּת סְגוּרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִישָׁאֵר בַּחַג בְּלִי מִקְרָר, יִכּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד לְאַחֵר הַחַג.

יג. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁהִיא יִכּוֹל לְמוּצָאוֹ אַחֵר הַמְּקַח אִם הִיא בּוּדְקוֹ, וְלֹא בְּדָקוֹ, נִחְשָׁב כְּמַחִילָה כְּמוֹ שֶׁעָבַר הַזְּמַן לְהִרְאוֹת לְתַגַּר [סמ"ע בִּשְׁם מַג"מ]. וּבְפְתַחֲתִי תְּשׁוּבָה הִבִּיא הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים שְׁחוּלְקִים, דְּחִזּוֹר לְעוֹלָם, אִם א"כ נִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲפֶז, דְּבִזָּה אַע"פ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ מַחְמַת שְׁלֵא בְּדָקוֹ, מ"מ הִיא יִכּוֹל לְבוּדְקוֹ קוּדֵם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּבִבְהֻמָּה שֶׁאוֹכֵלָתָהּ, וְאִין הַמוּכָר בְּבִיתוֹ, לְהַחְזִירָהּ לוֹ, יִכּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדִי לְכַסּוֹת אֶת הַיּוֹצֵאוֹת הָאוֹכֵל. וְכֵן בְּאוֹנָאֵת דְּמִים יוֹתֵר מִשְׁתּוֹת, אִם הִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲפֶז, נִחְשָׁב כְּמַחִילָה וְא"י לְהַחְזִיר הַמְּקַח [נְתִיבוֹת].

יד. וְכָל זְמַן שֶׁהִלּוּקָה לֹא גִילָה דַּעְתּוֹ שֶׁחֲפֶז בַּמְּקַח, כְּמוֹ שֶׁהִלּוּקָה יִכּוֹל לְחִזּוֹר מִהַמְּקַח, אִף הַמוּכָר יִכּוֹל לְהַחֲלִיט שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת הַמְּקַח [סמ"ע].

המומים, לכן הוא ינבֵּה לוֹ מִן הַדָּמִים כְּדִי שְׂיַחְזִיר הַלּוֹקָה^י אֶת הַבֵּית לְבִתְרֵמּוֹתוֹ וַיִּקְיָם הַמֶּקֶחַ, תִּדִּין עִם רְאוּבֵן, הִגֵּה שְׂהָרֵי בֵּית מִכָּר לוֹ וַעֲדִין נִקְרָא בֵּית. וְכֵן מוֹם שְׂאִינוֹ בְּגוֹף הַבֵּית, בְּגוֹן שֶׁנִּתְבָּרַר לַלּוֹקָה שְׂיֵשׁ לְאַחַר דֶּרֶךְ עָלָיו אוֹ אִמֶּת הַמִּים עוֹבְרֶת שָׁם וְזֶה נִחְשָׁב לְמוֹם שִׁיכּוֹל לְבַטֵּל בְּגַלְלוֹ אֶת הַמֶּקֶחַ, אֲבָל כִּיּוֹן שִׁיכּוֹל לְסַלֵּק מוֹם זֶה, הָרִי הַמּוֹכֵר מְסַלֵּק הַמוֹם וְהַמֶּקֶחַ קִנָּם. אֲכָל אִם הַמוֹם בְּגוֹף הַבֵּית, בְּגוֹן שְׂאֵמֶר לוֹ שְׂיֵשׁ לוֹ כֶּתֶל שְׁלֵם, וְנִמְצָא רְעוּעַ, אִינוֹ יָכוֹל לְבָנוֹת לוֹ כֶּתֶל שְׁלֵם דּוּחַ פָּנִים חֲדָשׁוֹת, וְלֹא זֶה מֵה שֶׁהוּא קִנָּה, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה (הַגְהוֹת מִרְדְּכִי דְכַמּוֹצוֹת).

וְכָל שְׂהֶסְבִּימוֹ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהוּא מוֹם שְׂמַחְזִירִים בּוֹ מִקֶּחַ זֶה, מַחְזִירִין. וְכָל שְׂהֶסְבִּימוֹ עָלָיו שְׂאִינוֹ מוֹם, תָּרִי זֶה אִינוֹ מַחְזִיר בּוֹ אֶלָּא אִם פִּרְשׁ שֶׁאִם יִהְיֶה מוֹם זֶה יַחְזִיר הַמֶּקֶחַ, וְהַטַּעַם שֶׁאִם לֹא פִירַשׁ אֵין יָכוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁכָּל חֲנוּשָׁא וְנִתְּנָן סֶתֶם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמְךְ.

יט סימן

זְכָל הַלּוֹקָה סֶתֶם, אִינוֹ לֹקָה אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁתִּדְבֵּר שְׁלֵם מִכָּל מוֹם. וְאִם פִּרְשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'עַל מִנְתַּ שְׂאִין אֶתָּה חוֹזֵר עָלִי בְּמוֹם', מ"מ תָּרִי זֶה חוֹזֵר דֶּה־לּוֹקָה אוֹמֵר מִדְּלֹא פִירַשׁ אֶת הַמוֹמִים, ע"כ הַמּוֹכֵר יוֹדֵעַ שֶׁאֵין בּוֹ מוֹם, וְאוֹמֵר זֹאת רַק כְּדִי לְהַשְׁבִּיחַ מִקְחוֹ, עַד שְׂיִפְרֹשׁ הַמוֹם שְׂיֵשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וַיִּמְחַל הַלּוֹקָה, אוֹ עַד שְׂיִאמֵר לוֹ [כָּל מוֹם] שְׂיִמְצָא בְּמִקֶּחַ זֶה הַפּוֹחֶת דָּמָיו עַד כֶּךָ וְכֶךָ קִבְּלָתִי אוֹתוֹ, שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיד לִידַע תִּדְבֵּר שְׂמּוֹחֵל לוֹ בּוֹ וַיִּפְרֹשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמִּפְרֹשׁ הָאוֹנָאָה שֶׁאִם לֹא פִירַשׁ אֶת שִׁיעוֹר הָאוֹנָאָה וְא"ל סֶתֶם ע"מ שֶׁאֵין לָךְ עָלִי אוֹנָאָה לֹא מַהֲנִי. הִגֵּה מִכָּר לוֹ כְּלִי שֶׁל עֵץ וְאָמַר לוֹ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב, אַע"פ שֶׁהוּא שֶׁל עֵץ, לֹא הוּי מִקֶּח טַעוֹת, הוֹאִיל וְהַלּוֹקָה חֲזִי לָהּ כִּיּוֹן שֶׁהַלּוֹקָה רוֹאֶה וְרוֹאֶה שֶׁאֵין זֶה שֶׁל זָהָב, מִצִּי אָמַר לָהּ יָכוֹל הַמּוֹכֵר לֹמַר לוֹ דְּטוֹב כְּשֶׁל זָהָב אֶמְרָתִי וְלֹא שֶׁהוּא בִּאֲמַת שֶׁל זָהָב (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פֶּרֶק צִית כּוֹר).

ח המוכר לחברו פרה, ואמר לה יש בה מום פלוני ופלוני הנכרים
שם הם קיימים אפשר לראותם מיד, ובכללם הזכיר מום שאינו נכר
שא"ל לראותו בקל אפי' אם הוא קיים, ולבסוף נמצא בה רק אותו שאינו
נכר ולא האחרים, הרי זה מקח טעות. כגון שאמר לה פרה זו
חגרת וענרת שמומין אלו אפשר מיד לראותם, נשכנית ורבענית שמומין
אלו א"ל לראות מיד, ונמצאת נשכנית בלבד, הרי זה מקח טעות
אע"פ שהמוכר אמר מראש שיש בה מומין אלו, משום שיאמר הלוקח
בשראיתי שלא היתה, לא חגרת ולא ענרת, אמרתי בשם שאין
בה אלו המומין שפירטם המוכר, כך אין בה מומין אחרים שפירטם,
ואינו אומר שיש בה מומין אלו אלא להשפית דעתי. אבל [אם] באמת
יש בה מומים הנכרים שפירטם המוכר, בין יש בה בלם בין מקצתם,
ויש בה גם המום שאינו נכר, כגון שהיא חגרת וגם נשכנית אע"פ
שאנה עוורת, או שהיא עורת וחגרת וגם נשכנית, אין זה מקח
טעות, דכמו שמחל על הנכר כך מחל על שאינו נכר.

ב סיון

ט היה בה מום אחד נכר, והראה לו מום זה, ואמר לו יש בה גם
מום פלוני ומום פלוני ופלוני שאינם נכרים, ונמצאו בה אותם
המומים שהזכיר שאינם נכרים, אין זה מקח טעות אפלו היה בה
כל המומין שהזכיר, שהרי לא הטעהו, שלא הזכיר לו אלא מומין
שבה ולא אמר לו מומין שאין בה^{טז}.

י המוכר עבד או שפחה, אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין
שאין מבטלין אותו ממלאכתו, והם הנקראים בגמ' סמפון, והטעם
שהמקח קיים, משום שאם היה סמפון זה גלוי, כבר ראהו ומחל, ואם
אינו נראה, כגון שומא יבלת בפשר של העבד או שיש בו נשיבת בלב
או ריח הפה או ריח תחתם וכיוצא בהם, הואיל ואינו מבטלו
ממלאכתו אינו מחזיר, שאין העבדים לתשמיש המטה ששם ענינים

טז. משמע שאם הזכיר בה כמה מומין גלויים וחלק לא היו נכונים, אע"פ שנמצא
בה כל המומין הנסתרים שאמר, הוי מקח טעות, יכול לומר כשם שבמומין הנגלים
ראיתי שחלק אינו נכון, סברתי שגם בחלק שאין נגלים לא כולם יהיו בה [סמ"ע].
והש"ך חולק דאף בכה"ג המקח קיים.

הנ"ל נחשב מום, וכיון שאינו אֵלָא לְמִלְאכָה לא נחשב למום. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רָע אוֹ חוֹלֵי הַמַּתִּישׁ בַּחוּ, אוֹ שְׁתִּיָּה נִכְפָּה חוּלִי נּוּפֵל (פירוש, שֵׁשׁ לוֹ שִׁגְעוֹן שֶׁמֶפִּיל אוֹתוֹ לֹאֲרֹץ) אוֹ מְשַׁעֲמֵם מַחֲלֵת שִׁיגְעוֹן (פירוש, מ"י יִצְתַּמְהוֹן לִצֵּב וְצַעֲמֻמוֹת לִצֵּא), הָרִי זֶה מוֹם מִפְּנֵי שְׁמִכְבּוּלּוֹ מִמְּלֹאכֶתוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכִיּוּצָא בּוֹ מִדְּבָרִים הַמְּנַאֲלִים, הָרִי זֶה מוֹם, מִפְּנֵי שְׁנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנָנֵת מִתְרַחֶקֶת מִהֶם, וְנִמְצָא שְׁמַחֲמַת דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינוֹ מִתְעַסֵּק לּוֹ בְּמִלְאכֶת אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה וּמִתְבַּטֵּל מִמְּלָאכּוֹת מִסּוּיִימוֹת. וְכֵן אִם נִמְצָא לְסָטִים מְזוּן, הָרִי זֶה מוֹם הַמַּאֲבֵד אֶת כָּלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא מִכְתָּב לְמַלְכוּת שֵׁשׁ לַמֶּלֶךְ זִכּוֹת לְתוֹפְסוֹ וְלֹהֶשֶׁתְּעַבְדּוֹ, הָרִי זֶה מוֹם וּמַחְזִירוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלֶךְ תּוֹפֵס לְמִלְאכֶתוֹ בְּכָל עֵת שִׁירָצָה. אֲבָל אִם נִמְצָא גִּנְבֹה אוֹ חֻטְאָה חִפְצִים מֵאֲנָשִׁים, אוֹ גִּנְבֹה נִפְשׁוֹת אוֹ בִּזְרֵת תְּמִיד, אוֹ זוּלָּל וְסוּבָא וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר, מִשּׁוּם שֶׁכָּל הַעֲבָדִים בְּחֻזְקַת שֵׁשׁ בָּהֶם כָּל הָרַעוֹת וְעַל דַּעַת זֶה קִנְאוֹ, אֵלָא אִם בֶּן פֶּרֶשׁ שְׁקוּנָה ע"מ שֶׁאֵין בּוֹ מוֹמִין אֵלּוּ. הֵגַה יֵישׁ אֲמָרִים דְּגוּנֵב נִפְשׁוֹת הָיוּ כִּמוֹ מִכְתָּב לְמַלְכוּת דִּהּוּי מוֹם הַמְּבַטֵּל אֶת הַמִּקְח, אֲבָל מְשַׁחֵק בְּקִנְיָא לֹא הָיוּ מוֹם וְה"ה שֶׁאֵר דְּבָרִים שֶׁהַזְכִּיר הַמַּחֲבֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹם, מוֹדִים י"א אֵלּוּ, וְחוֹלָקִים רַק עַל גּוֹנֵב נִפְשׁוֹת (טור).

כא סיון

יא הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לְחִבְרוֹ לְמַכָּתָהּ לִשְׁחִיטָה וְלֹאכּוֹל אֶת בִּשְׂרָהּ, וְשִׁחְטָהּ וְנִמְצָאֵת מִרְפָּה, אִם נִדְרַע בְּדָאִי שְׁחִיטָתָה מִרְפָּה בְּשִׁלְקָתָהּ, בְּגוֹן שְׁנָקְבּוֹ שֶׁנִּמְצָא נִקְבַּת בְּבֵית הַבּוֹסוֹת וְכִבְר הַגִּלְד פִּי הַמִּכָּה, שָׂאֵז יָדוּעַ שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְחוֹת מֵאֵז שְׁנָקְבּוֹ, אִם צ"ל וְקִנְיָא קִנְיָא תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים, הָיוּ מִקַּח טַעוֹת כִּיוֹן שֶׁקִּנְיָא תוֹךְ ג' יָמִים קוֹדֵם לִשְׁחִיטָה, וְהִנָּקֵב וְדָאִי נַעֲשֶׂה קוֹדֵם לְכֵן דִּהּרִי כִבְר הוּגֵלְד פִּי הַמִּכָּה, א"כ בִּשְׁעַת הַקִּנְיָה כִבְר הִיא טְרִיפָה, וְהוּי מִקַּח טַעוֹת וְצָרִיד לְהַחְזִיר הַדָּמִים. וְאִם לֹא קִנְיָא תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים מִהַשְׁחִיטָה, א"כ יִתְכֵן שֶׁהִנָּקֵב נַעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ וְהַסְפִּיק גַּם לְהַגְלִיד, אוֹ שֶׁקִּנְיָא תוֹף שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלֹא הַגִּלְד פִּי הַמִּכָּה, דָּאֵז הָיוּ סָפֵק אִם נִקְבַּת תוֹף שְׁלֹשָׁה אִם לָאוּ כִי לַפְעָמִים לּוֹקַח לִמְכָּה לְהַגְלִיד בִּיּוֹתֵר מִג' יָמִים, כִּיוֹן דִּהּוּי סָפֵק מִתִּי נַעֲשִׂית טְרִיפָה, וְהַסְפֵּק הַתְּעוּרֵר בְּרִשּׁוֹת הַלּוֹקַח, עַל הַלּוֹקַח לְהִבִּיא רִאֲיָה, וְאִם לֹא מִבִּיא רִאֲיָה, יִפְסִיד וְיִתֵּן הַדָּמִים אִפִּי אִם הֵם עֲדִין בְּיָדוֹ.

יב מַרְפּוֹת דְּסִירְכָא באופן שלפי צורתה או זמן הקנייה נעשית ודאי קודם שקנאה, הוא תְּדִין דְּמַבְטֵל מִקַּח כיוון שאסורה באכילה, אע"פ שמום זה שכיח, לא אמרינן דעל דעת זה קנאה, וְיֵשׁ חוֹלְקִים שאי אפשר לבטל את המקח מחמתו, הגם דְּהוּאֵיל וְסִירְכוֹת הָיוּ דְּכָר דְּשִׁכְיָה, הָיוּ לָהּ לְלוֹקַח לְאַתְנַיִי (טור). וְאַפְלוּ טְרַפָּה שְׁאֵנוּ אוֹסְרִין מִכַּח סָפֵק או מחמת חומרות הגאונים, מְבַטֵּל הַמֶּקַּח, וְאֵין הַמוֹכֵר יָכוֹל לִזְמַר אֵינִי רֹאֶיָה דְּטְרַפָּה הָיוּ (ר"נ פרק אלו טרפות).

כב סיון

יג הַמוֹכֵר דְּכָר שְׁחִיָּה מוֹם בְּמַמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ חִלּוּקַת מוֹם אַחֵר קִדְּם שְׁיִידַע לֹא הַמוֹם הָרִאשׁוֹן ואחר שנודע המום הראשון רוצה הלוקח לבטל את המקח, וכעת יש בו מום נוסף שהלוקח עשאו, **אִם עָשָׂה דְּכָר שְׁדַרְבּוֹ לְעִשְׂוֹתוֹ** כגון ששחטו, פָּטוּר. וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוֹם אַחֵר שְׁאֵין הַדֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹתוֹ קִדְּם שְׁיִידַע לֹא הַמוֹם, מַחְזִיר הַמֶּקַּח לְבַעֲלָיו מחמת המום הראשון וּמִשְׁלֵם דְּמֵי הַמוֹם שְׁעָשָׂה מִדִּין מוֹזִיק.

יד קָנָה סְדִין וְקָרְעוּ גֹזר אוֹתוֹ לְעִשְׂוֹת מִמֶּנּוּ חִלּוּק, וְאַחֵר כָּךְ נִודַע הַמוֹם מִחֲמַת הַקְרִיעָה היינו שבלי הגזירה לא היה מגלה את המום, מַחְזִיר לֹא הַקְרָעִים אֲבָל הֵיאָה יָכוֹל לְגַלּוֹת אֶת הַמוֹם קודם הגזירה, הֵיאָה עָלָיו לְבוֹדְקוֹ קודם שגזרו. תִּפְּרוּ וְאַחֵר כָּךְ נִודַע הַמוֹם וְבֵא לְבַטֵּל אֶת הַמֶּקַּח, **אִם הִשְׁכִּיחַ ע"י הַתְּפִירָה** כגון שקנאה ב' דינרים וע"י המום שווה ח', וע"י הַתְּפִירָה שווה ט', אִם כָּבֵר שִׁילֵם לְמוֹכֵר, מִקְבֵּל אֶת ה' דִּנָּרִים שִׁשִּׁילֵם, וּמִלְבֵּד זֶה נִזְטָל דִּנָּר א' שֶׁבַח תִּתְּפִירָה מִהַמוֹכֵר וְאִם עֲדִיין לֹא שִׁילֵם, צָרִיךְ הַמוֹכֵר לַתֵּת לוֹ דִּנָּר א' עֲבוּר הַהִשְׁבָּחָה, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ.

כג סיון

טו הַמוֹכֵר קָרְקַע לְחִבְרוֹ וְאַבֵּל הִרְזִיתָהּ, וְלֵאחֵר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוֹם הֵיכּוֹל לְבַטֵּל מִכּוּחוֹ אֶת הַמֶּקַּח, אִם רָצָה הַלּוֹקַח לְתַחְזִיר הַקְרָקַע לְבַעֲלָיִם, מַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֵבֵל כיוון שאינם שלו. וְאִם הָיָה חָצֵר וְדָר בּוֹ וְהַחֲצֵר עוֹמֶדֶת לְהִשְׁכָּרָה, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר כיוון שגר בבית שאינו שלו".

י. ובגברא דלא עביד למיגר, יתכן שאעפ"כ חייב, כיון שגרם היזק כשהיה יכול לבדוק לפני שגר בו וצ"ע [נתיבות].

מז ראובן שֶׁמֶכַר לְשִׁמְעוֹן גְּבִינוֹת, וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים פָּתַחם וּמָצְאָם מֶרְקָבוֹת רַקְבּוֹן [גְּדוּל], יִשְׁאָלוּ לְעוֹשֵׁי גְבִינוֹת בְּכִמְהָ זְמַן רָאוּי לָבֹא רַקְבּוֹן וְעָפּוּשׁ בָּזָה, אִם יֹאמְרוּ שְׁלֹפִי גוֹדֵל הֵעִיפוּשׁ בַּהֲכֵרָה שֶׁכֵּבֶר נַעֲשֶׂה הֶרְקָבוֹן בְּבֵית הַמוֹכֵר נִמְצָא שֶׁהָיָה מִקַּח טְעוּת, וְאִם תִּדְבָּר סֶפֶק, הַמוֹצֵיא מַחְבְּרוֹ עָלָיו תִּרְאֶיָה וְאִם כִּבֵּר שִׁילָם א"צ הַמוֹכֵר לַהֲחִזִּיר הַמַּעוֹת, וְאִם עֲדִיין לֹא שִׁילָם, א"צ לִשְׁלֹם."

כד סיון

יז ראובן שֶׁמֶכַר לְשִׁמְעוֹן נֹאד שֶׁמֶן, וְלֹא פָתַחוּ אֶלָּא סֶמֶךְ עַל הַמוֹכֵר שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁהוּא טוֹב, וּבְשִׁפְתָּחוּ מָצְאוּ עֹבֵר וְהַמוֹכֵר טוֹעֵן שֶׁנֶּתַן לוֹ שֶׁמֶן צָלוֹל וְהַלּוֹקָח הַחֲלִיפּוֹ בְּשֶׁמֶן עֹכּוֹר, יִשְׁבַּע הַמוֹכֵר שְׁנֵתָן לוֹ שֶׁמֶן טוֹב כִּמּוֹ שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ וא"צ לְהוֹסִיף בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁהַלּוֹקָח הַחֲלִיפּוֹ. [וְהֵינּוּ כִשְׁכֵּבֶר נֶתַן דְּמִים וְהַמוֹכֵר מוֹחִזֵּק, לִכֵּן נִשְׁבַּע וּנְפֹטֵר, וְאִם עֲדִיין לֹא שִׁילָם, יִשְׁבַּע הַלּוֹקָח וַיִּפְטֹר], וְאִם לֹא יִרְצֶה לְשַׁבַּע, יִשְׁבַּע הַלּוֹקָח שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ לְתֵת לוֹ שֶׁמֶן טוֹב וְצָלוֹל וְצָרִיךְ גַּם לְהִישָׁבַע שֶׁזֶה הוּא הַשֶּׁמֶן שְׁנֵתָן לוֹ, וְיִחְזִיר לוֹ הַשֶּׁמֶן, אוֹ יִשׁוּמוּ בְּמָה דְּמִיו פְּחוּתִים מִשֶּׁמֶן טוֹב, וְאִם יִרְצֶה הַלּוֹקָח לְקַחְתּוֹ וְהַמוֹכֵר לְמוֹכְרוֹ בְּמַחֲרֵי פָחוּת יוֹתֵר וְיִחְזִיר לוֹ הַפָּחַת אֲבָל אֵין יֻכַּל לַהֲכַרִּיחַ אֶת הַמוֹכֵר לְמַכּוֹר וְלַהֲחִזִּיר לוֹ אֶת הַפָּחַת, כְּדִלְעִיל סֵעִיף ד'.

יח הַמוֹכֵר דְּבָר שְׁיֹשׁ בּוֹ מוֹם שְׁאִינוֹ נִרְאָה, וְאָבֵד הַמִּקָּח מִחֲמַת אוֹתוֹ הַמוֹם, תְּרֵי זֶה מַחְזִיר אֶת הַדְּמִים. בִּיצֵד, הַמוֹכֵר לְחִבְרוֹ שׁוֹר [וּפִירֵשׁ שְׁקוּנָהוּ לַחֲרִישָׁה] שְׁאִין לוֹ שִׁנְיִים מוֹחֲנּוֹת (פִּירוּשׁ, שֵׁנִים) וּמַחֲמַת זֶה אֵינוֹ יֻכַּל לֵאכּוֹל, וְהַלּוֹקָח לֹא יָדַע זֹאת וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקָח עִם הַבֶּקֶר שְׁלוֹ, וְהָיָה מִנֵּיחַ הַמֶּאֱכָל לִפְנֵי כָּלֵם וְאוֹכְלִים, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל עַד שְׁמַת בְּרָעַב, תְּרֵי זֶה מַחְזִיר לוֹ אֶת הַנֶּגְבָּלָה וְיִחְזִיר אֶת הַדְּמִים דִּמְסַתְמָא הַמוֹכֵר יָדַע שְׁאֵין לוֹ שִׁנְיִים, וְהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַו שְׁמִיד יִשְׁחַטְנָה, וְכֵן כָּל בִּיּוֹצָא בָּזָה. וְאִם הָיָה הַמוֹכֵר סֶפֶסֶר (פִּירוּשׁ, קוֹנֵה וּמוֹכֵר כֶּהֱמוֹת כֶּשֶׁק, כִּיּוֹם שְׁקוּנָה מוֹכֵר, רַע"י) שֶׁלּוֹקָח מָזָה וּמוֹכֵר לָזָה וְאֵינוֹ מִשְׁתָּה הַמִּקָּח עִמּוֹ, וְלִכֵּן מִסַּתְמָא לֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה, תְּרֵי

הספסר נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה, ויפטר, מפני שכיון שיודע שקונה מספסר שאינו בקי במומי הבהמות, היה על הלוקח לבדק השור בפני עצמו ואם היה בודקו היה מגלה שאין לו שיניים, והיה לו שהות להתחזירו לו קדם שיממות, ויהיה הספסר מחזירו על הלוקח הראשון ומוציא ממנו דמיו בתורת מקח טעות, והואיל ולא עשה בן וכעת הספסר לא יכול להחזירו לזה שמכרו לו, כי כבר אינו כאן, הוא הפסיד על עצמו. הנה יוש חולקין וסבירא להו דאפלו בסרסור, לא אמרינן שהלוקח פשע בזה שלא בדקו, אלא הדין דהסרסור צריך לשלם, דאף על גב דהוא נתאנה אין לו להונות אחרים. והוא הדין בכל פיצא בזה (טור וסרס"ט), וכן נראה לי עקר. ואם בפרה שהלוקח פשע קצת שהיה לו לבדקו, אמרינן שהסרסור צריך לשלם, כל שכן בדבר שלא פשע הקונה כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקת זהב ואחר כך שברו הלוקח ונמצא בו בדיל, שחייב המוכר להחזיר מעותיו, אף על גב שגם המוכר נתאנה בו. ואם אינו מאמינו שנמצא בו בדיל כי לא יכול להוכיח שטבעת זו שנמצאת בדיל, היא זו מה שמכרה לו, נשבע המוכר שאינו יודע מזה^ה, ונפטר (מרדכי סוף פרק המפקיד ופרק הספינה). ואם קנה הסרסור או אדם פרטי קנה לעצמו דבר בחזקת בדיל ומכרו, ואחר כך נודע שהיה בו פסג או זהב, זכה הלוקח, שלא זכה בו הסרסור מעולם הואיל ולא ידע בו והיינו באופן שלא היה אמור להתגלות כגון שמצופה בבדיל, אבל היה כרוך בבגד, ודאי זכה בו הסרסור^ב (הגהות אשר"י ומרדכי אלו מליאות) ויעין לקמן סימן רס"ח סעי' ג', שם נתבאר דין קנין חצר בדבר שלא אמור להימצא.

כזה סיון

יט המוכר פיצים לחברו ונמצאו מוזרות (פירוש, שהתחיל להתהוות בו אורח האפרוח) שאינם ראויים לאכילה, הוי מקח טעות ומחזיר את הדמים^א. ועכשיו לא נהגו בן אלא מוחלים בכה"ג, ומנהג מבטל הלכה.

יט. אף שאין נשבעין על טענת שמא, מ"מ כיון שהלוקח אמר ברי לי שהיה בו בדיל, הוי כאומר ברי לי שאתה חייב לי, והלה משיב איני יודע, דחייב לישבע. [ש"ך]. והסמ"ע תירץ דכאן מיייר שטוען עליו שצויה בעצמו לצורף לעשות כך כ. אבל אם זה כסף מבפנים ומבחוץ רק לא הבחינו בזה המוכר והקונה, לא זכה בו הקונה הראשון רק האחרון [לבוש]. כא. דעת הב"י דדין זה הוא לשיטת הרמב"ם דבבהמה כשקונה מסרסור מוטל על

כ המוכר לחברו זרעוני גנה שאין עצמן של זרעונים נאכל אלא עומדים רק לזריעה, וזרען ולא צמחו, חייב באחריותן אף שכעת התקלקלו לגמרי, אין המוכר יכול לומר החזר לי זרעי ואחזיר לך מעותיך, כיון שמכרו לו לזריעה, הוי כאמר לו לך זרע, ומחזיר לו הדמים שלקח ממנו, שחוקתן לזריעה וא"צ לשלם לו את ההוצאות שהוציא על הזריעה. והוא שלא צמחו מחמת עצמן וכן מסתמא אמרין כן, אכל אם לקתה הארץ בברד וכיוצא בו, אינו חייב באחריותן שפא מחמת הברד לא צמחו, וכן כל כיוצא בזה.

כו סימן

כא מוכר לו זרעים הנאכלים שיכולים גם להיאכל, ויש שקונים אותם לזריעה, כגון חטים ושעורים, וזרען ולא צמחו, אינו חייב באחריותן, אפלו היה זרע פשתן שרכ בני אדם קונים אותו לזריעה, הואיל ואוכלים אותו אינו חייב באחריות זריעתו כי יכול לומר שמכרם לאכילה. מיהו הני מילי כשכבר שילם, אינו יכול להוציא מעותיו מהמוכר מטעם הנ"ל, אבל אם לא נתן עדין המעות, יש אומרים דכיון שהלוקח מוחזק במעות יכול הלוקח לומר לזריעה קניתי (טור נסס הרמ"ס), ועין למטה סעיף כ"ג. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע אפי' בחיטים ושעורים, חייב באחריותו כיון שהתנה בפירוש. והוא תדין לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה, וכן כל כיוצא בזה. מדין הנ"ל של המוכר זרעים לזריעה נלמד שהלוקח מקח מחברו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום, המוכר אינו יכול לומר תחזר לי מקחי לבא, אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם, ואפלו אבר או נגנב [אחרי שהודיעו] אבל קודם שהודיע למוכר, ה"ז ברשות הלוקח^{כז}, חרי הוא ברשות מוכר. ואם היה המוכר יודע בממכרו

הלוקח לבדוק, מ"מ בביצים א"א לבדוק עד שבא להשתמש בהם לאכילה, ולכן לכו"ע הוי מקח טעות. אבל הטור והסכים עמו הסמ"ע ס"ל דהדבר תלוי בשיטות הנ"ל, דרק לשיטת הרמ"א דתמיד הסרסור מפסיד, כאן הוי מקח טעות, משא"כ לשיטת הרמב"ם.

כב. ואם לא היה שהות בידו להודיעו, ונגנב, לדעת הסמ"ע ה"ז ברשות המוכר, דמה היה לו לעשות, והב"ח ס"ל דהוא ברשות הלוקח, והסכים עמו הש"ך.

שְׁהִיָּה בּו מוֹם, חֵבֶב בְּהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא תְּלוּקָה לְהוֹלִיד אוֹתוֹ מִקֶּחַ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי כִּיּוֹן שֶׁאִמְרוּ לוֹ שֶׁבִּדְעָתוֹ לְהוֹלִיד לְמָקוֹם פְּלוֹנִי. וְאִם לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שְׁהִיָּה בּו מוֹם, פְּטוֹר מִהוֹצָאָתָהּ תְּלוּקָה כִּי לֹא יָדַע שִׁישׁ בּו מוֹם, וְאִין טַעְנָה עָלָיו, וְאִינוּ חֵבֶב אֶלָּא בְּהוֹצָאָתָהּ תְּלוּקָה וְגַם טִירְחַת הַחֲזָרָה עַל הַמוֹכֵר. וְאִם לֹא הוֹדִיעַ לְמוֹכֵר שְׁמוּלִיכוֹ לְמַדִּינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ וְנִמְצָא בּו שָׁם מוֹם, חֲרִי זֶה בְּרִשּׁוֹת תְּלוּקָה עַד שְׁתִּיזוּר הַמִּקְחַת בְּמוֹמוֹ לְמוֹכְרָיָהּ הֵינּוּ שִׁבְיָאוֹ לַעֲרֹו שֶׁל הַמוֹכֵר וְיֻדְיעֵנו שֶׁחֲזוֹר מִמִּקְחוֹ. וְטִירְחַת הַחֲזָרָה גַּם מוֹטֶלֶת עָלָיו.

כִּב תְּלוּקָה מִקֶּחַ וְנִמְצָא בּו מוֹם וְנִמְצָא בְּאוֹתוֹ עִיר שֶׁל הַמוֹכֵר, וְאֶחָד בֶּךָ אֶחָד אוֹ נִגְנֵב, חֲרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת תְּלוּקָה, עַד שְׁתִּיזוּר הַמִּקְחַת לְמוֹכְרָהּ אוֹ עַד שִׁיּוּדְיעֵנו שֶׁחֲזוֹר מִמִּקְחוֹ. וְאִם הִתְלִיעַ אוֹ נִפְסַד מִחֲמַת הַמוֹם, חֲרִי זֶה בְּרִשּׁוֹת מוֹכֵר כִּי גַם אִם הִיָּה מוֹדִיעוֹ לֹא הִיָּה לוֹ מַה לַעֲשׂוֹת כִּי הִיָּה מִמִּילָא מִמְּשִׁיךְ לְהַתְלִיעַ, וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לְמוֹכְרָהּ דֵּהֵינּוּ שֶׁאִם הִיָּה מוֹדִיעוֹ הִיָּה יֹכֵל לְמוֹכְרוֹ אוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּו, וְלֹא הוֹדִיעוֹ, חֲרִי זֶה בְּרִשּׁוֹת לִזְקָה.

כז סיון

כִּג הַמוֹכֵר שׁוֹר לְחֻבְרָה וְנִמְצָא נִגְנֵחַן וּמִמִּילָא אֲסוּר לְקִיּוּמוֹ וְצָרִיךְ לְשׁוּחָטוֹ, וְהַלּוּקָה טוֹעַן שֶׁקִּנְאוֹ לְחֲרִישָׁה, וּמִמִּילָא הוּי מוֹם בְּמִקְחָהּ, אִם אִין לְהוֹכִיחַ אִם קִנְאוֹ לְחֲרִישָׁה אוֹ לְשִׁחִיטָה, בְּגוֹן שֶׁהוּא אֲדָם שֶׁהוּא קוֹנֶה לָזֶה וְלָזֶה, וְגַם אִין הוֹכְחָה בְּדָמִים מִכַּח הַמַּחֲרִיךְ [דְּבִדְבַר שֶׁאִין הַדָּמִים מִכַּחֲשִׁים אֶת הַלָּשׁוֹן, הַדָּמִים מוֹדִיעִים], בְּגוֹן שְׁנֵתִיקָר בִּשְׁעַת מַכִּירָה מַחֲרִיךְ הַבֶּשֶׂר הַעוֹמֵד לֹאכִילָה וְעוֹמֵד בְּדָמֵי שׁוֹר לְחֲרִישָׁה, לִכֵּן אִינוּ מִקְחַת טְעוּת וְאִין יֹכֵל הַלּוּקָה לַטְעוֹן שֶׁאִינוּ רוֹצֶה לְטָרוּחַ וּלְמַכּוֹר הַבֶּשֶׂר וּלְקַנּוּת שׁוֹר לְחֲרִישָׁה, מִשּׁוֹם שְׁיִכּוֹל הַמוֹכֵר לֹאמַר לְשִׁחִיטָה מְבַרְתִּיו, אִתָּה עַל פִּי שֶׁחֲרֵב קוֹנִים

כז. א.ה. מֵה שֶׁכָּאן חֵיב בְּהוֹצָאָתָהּ הַדָּרֵךְ, וְלַעֲלִיל בְּזָרְעִים אִין חֵיב בְּהוֹצָאָתָהּ הַזְרִיעָה, דְּכָאן הוּי גִּרְמִי בְּמִזִּיד מִשָּׁא"כ בְּזָרְעִים הוּי גִּרְמִי בְּשׁוּגָה, וְהַשִּׁיךְ בְּסִי" שֶׁפִּי פֶסֶק דִּגְרָמִי בִּישׁוּג פְּטוֹר, כִּיּוֹן שֶׁכֵּל חֵיב גִּרְמִי הוּא רַק מַחֲמַת קֶנֶס. כד. בְּסִינִי י"ג כְּתוּב שֶׁמוֹם שֶׁדָּרֵךְ לַעֲשׂוֹתוֹ פְּטוֹר כְּשֶׁעֲשָׂאוֹ, וְאִינוּ חֵיב אֲשֶׁר עֲשָׂה דְּבַר שֶׁאִין הַדָּרֵךְ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאִ"כ אֲמַאי חֵיב כָּאן הַלּוּקָה לְהַחֲזִירוֹ לְמָקוֹם הַמוֹכֵר, וְצ"ל דְּכָאן אִירִי ג"כ שֶׁאִין דָּרֵךְ לְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, לִכֵּן חֵיב הַלּוּקָה בְּהוֹצָאָתָהּ הַחֲזָרָה, אֲבָל בְּאוֹפֵן שֶׁדָּרְכוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם אַחֵר פְּטוֹר מִהוֹצָאָתָהּ הַחֲזָרָה [נְתִיבוֹת].

לַחֲרִישָׁה, וְהִטַּעַם דָּלָא אֲזַלִּינָן בְּתַר רַבָּא בַּמּוֹמֵן לְהוֹצִיא מִיַּד הַמּוֹכֵר. אֲבָל אִם עָרְדוּ הַמַּעוֹת בְּיַד הַלּוֹקֵת, לֹא מַבְעִיָּא אִם רַבָּם קוֹנִים לַחֲרִישָׁה שֶׁהָרֹב מַסִּיעַ לַלּוֹקֵת, דּוּדַאי אֵין מוֹצִיאִים מֵהַלּוֹקֵת, אֲלָא אִפְלוּ כִּי תִדְרִי נִינְהוּ שְׁקוּנִים לֹזֶה וְלֹזֶה בַּשּׁוּהַבִּת, הַמּוֹצִיא מִתְּכִירוֹ עָלָיו תְּרַאֲיָת. וְאִם הַלּוֹקֵת אֵינוֹ רָגִיל לְקִנּוֹת אֲלָא לַחֲרִישָׁה, וְהַמּוֹכֵר מְכִירוֹ, תְּרִי זֶה מִקַּח טַעוֹת כִּיוֵּן שִׂידַע שְׁקוּנָה לַחֲרִישָׁה. וְאִם אֵינוֹ רָגִיל לְקִנּוֹת אֲלָא לְשַׁחֲטָה, מִסְתַּמָּא לְשַׁחֲטָה קִנְאוֹ. וְאִם הוּא רָגִיל לְקִנּוֹת לְשַׁחֲטָה וְלַחֲרִישָׁה, אִם יֵשׁ הוֹכְחָה בְּדַמִּים, אִם נָתַן דְּמֵי שׂוֹר לַחֲרִישָׁה, אוֹמְרִים לַחֲרִישָׁה קִנְאוֹ וְתִי מִקַּח טַעוֹת, וְאִם נָתַן דְּמֵי שׂוֹר לְשַׁחֲטָה, אוֹמְרִים לְשַׁחֲטָה קִנְאוֹ. הִגֵּה כָּל מְקוֹם דִּתְרִי מִקַּח טַעוֹת וְצִרְיָה לְהַחֲזִיר לוֹ דְּמָיו וְאֵית לָהּ לְמוֹכֵר זִזְי, צִרְיָה לִתְּנָן לוֹ מַעוֹת, דִּתְרִי כִּבְעַל חוֹב שְׁחִיב לְפָרוּעַ בַּמַּעוֹת כְּשִׁישׁ לוֹ מַעוֹת (נִמּוּקֵי יוֹסֵף רִישׁ פֶּרֶק הַמּוֹכֵר פְּרוֹת), וְדָלָא כִּיֵּשׁ אוֹמְרִים דִּכְּבֹּל לִתְּנָן לוֹ קֶרְקַע (מַשׁוּבָּה מִיּוֹמֵי דַּמְשַׁפְּטִים סִימָן י"ג).

סימן רלג

המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה

ובו סעיף אחד

א הַמּוֹכֵר לְחֶבְרִי מִיֵּן מְיֻנֵּי פְרוֹת, וְנָתַן לוֹ מִיֵּן אֲחֵר, אֵין בָּאֵן מְכָר כָּלל וְלֹכֵן שְׁנִיָּהֶם יְכוּלִים לְחֹזֵר בָּהֶם. כִּיֵּצֵד, מְכָר לוֹ חֲטִים לְקִנּוֹת וְנִמְצְאוּ אֲדָמוֹת אַע"פ שְׁשִׁנְיָהֶם נִקְרָאִים חֲטִים, מ"מ כִּיוֵּן שֶׁהוּא מִיֵּן אֲחֵר, אֵין כָּאֵן מְכָר כָּלל, אוֹ אִפְכָּא וְאִפִּי הַמִּין שֶׁנָּתַן לוֹ מִשׁוּבָּה יוֹתֵר, יְכוּל הַלּוֹקֵת לְחֹזֵר בּוֹ, וְכֵן לְהִיפֵךְ, אוֹ שֶׁמְכָר לוֹ זֵיֵן וְנִמְצְא חֲטִין אוֹ אִפְכָּא, אוֹ עֲצִים שֶׁל זֵיתִים וְנִמְצְאוּ שֶׁל שְׁקָמָה אוֹ אִפְכָּא. אֲבָל אִם מְכָר לוֹ חֲטִים יְפֹת וְנִמְצְאוּ רַעוֹת כִּיוֵּן שֶׁאֵין שִׁיעוּי בְּעֵצִים הַמִּין רַק בְּאִיכוֹת הַמְכָר, לּוֹקֵת יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ אִפְלוּ לֹא נִתְּאָנָה בְּסָבוֹם כִּיוֵּן שִׁישׁ אֲנָשִׁים

כה. וה"ה אם רובם קונים לשחיטה, אי אפשר להוציא מיד הלוקח, דיכול לטעון אני מהמיעוט שקונים לחרושה [נתיבות].

שמקפידים לקנות יפות אפי' ביוקר ולא רעות אפי' בזול, וְהַמּוֹכֵר אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ אֶפְלוּ הוֹקְרוֹ כִּיוֹן שֶׁהוּא הַמֵּאֲנֶה^כ. וְאִם מֹכֵר לוֹ רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אֶפְלוּ לֹא נִתְאַנָּה בְּסִכּוּם, מוֹכֵר יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ וְחִלּוּקָהּ אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזוֹר אֶפְלוּ אִם הוֹזְלוּ. מֹכֵר לוֹ רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת, יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אָף עַל פִּי שְׁאִינֶם יָפוֹת שְׁאִין לְמַעַלָּה מֵהֶם וְאִין יָכוֹל לומר שנתכוון ליפות ביותר וְלֹא רָעוֹת שְׁאִין לְמַטָּה מֵהֶם הֵינּוּ שֵׁשׁ יוֹתֵר רָעוֹת, וְאִין הַמוֹכֵר יוֹכֵל לַחְזוֹר בּוֹ וְלומר שֶׁהֵתכוּן לרעות ביותר וְיֵשׁ אוֹנְאָה שְׁתוֹת, אִין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנְאָה. הִנֵּה מֹכֵר לוֹ בֶּשֶׂר בְּחֻזָּקָה שֶׁהוּא מִין אֵיל מְסָרֵס שֶׁבִּשְׂרוּ טַעִים יוֹתֵר, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ מְסָרֵס וְהֵ"ה כֹּל דְּבַר שִׁדּוּעַ לִב"ד שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִהְיוֹת עַל כֵּךְ, הַמְּקַח קָנָם וּמַחְזִיר לוֹ אוֹנְאָתוֹ^כ, אֶלָּא אִם כֵּן יִדּוּעַ לְמוֹכֵר שֶׁחִלּוּקָה אֶסְטֵנִים שְׁאִינוֹ אוֹכֵל כָּלֵל בֶּשֶׂר אֵיל שְׁאִינוֹ מְסָרֵס. וְהוּא הִדִּין בְּכָל פְּיֻצָּא בָּזֶה (מְרוּמַת הַדַּסָּן סִימָן ש"ז). מֹכֵר לוֹ כֶּסֶף בְּחֻזָּקָה כֶּסֶף צָרוּף מְזוּקָק וְנִמְצָא כֶּסֶף סִיגִים שֶׁמְעוּרָב בּוֹ שֶׁאֵר מֵינֵי מַתְכוֹת, הַמְּקַח קָנָם וּמַחְזִיר לוֹ הָאוֹנְאָה אִם נִתְאַנָּה שְׁתוֹת בְּדוּק, דְּהַכֵּל מִין כֶּסֶף^כ (מְרַדְכֵי פֶרֶק הַסְפִּינָה וְהַגְהוֹת מִיָּמוּנֵי פֶרֶק ט"ז דְּמַכִּירָה).

סימן רלד

המוכר דבר אסור ואכלו חלוקה

ובו ד' סעיפים

בכ סיון

א הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמֹכְרוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הִרְאָהוּ לְמַמְחָה אַע"פ שִׁיתָכֵן שֶׁהִיָּה בּוֹ מוּם, מ"מ סָתֵם בְּהִמָּה בְּחֻזָּקָה שְׁאִין בֵּה מוּם, וְאִסּוּרָה מִה"ת בְּשַׁחִיטָה, וְעוֹד דַּע"פ שֶׁנִּתְבָּרַר שֶׁבִּאֲמַת הִיָּה בּוֹ מוּם, כִּיוֹן שֶׁמְדַרְבֵּן כֹּל שֶׁלֹּא

בו. ואם נתאנה בשיעור ביטול מקח, דמסתמא הלוקח יחזור בו, י"א דבכה"ג אף המוכר יכול לחזור בו כל זמן שהלוקח לא אמר שחפץ במקח, ויש חולקין. כז. ויש ראשונים שחולקים, והוי ספיקא דדינא [נתיבות]. כח. הש"ך חולק דהוי כמו יפות ונמצאו רעות, דדרך בני אדם להקפיד בכך ובטל מקח.

הראהו למומחה אסור בהנאה מדרבנן, לכן **מִה שְּׁאֵכָל אָכַל וַיִּחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים** ולא נחשב שנהנה ממה שאכל, כיון שאסור בהנאה, גורם לו צער ולא נהנה כלל, וגם משום שקנסו את המוכר שהכשיל באיסור דאורייתא, וְהַנֶּשְׂאָר מִהַבֶּשֶׂר בֵּינֵי הַלְקוּחוֹת יִקָּבֵר על ידם ולא יחזירו למוכר, כי הוא חשוד למוכרם לנכרים ויעבור על איסור הנאה, וַיִּחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים.

ב וְכֵן הִשְׁוִיחַ פָּרָה וּמִכְרָה, וְנוֹדַע שֶׁהָיָא מִרְפָּה^כ, מִה שְּׁאֵכָלוּ אָכְלוּ וַיִּחְזִיר לָהֶם הַדָּמִים, וּמִה שְּׁלֹא אָכְלוּ יִחְזִיר לוֹ הַבֶּשֶׂר כיון שמוותר בהנאה ויוכל למוכרו לגויים, ולא חושדים שיאכלנו, אפי' באופן שמכרו במזיד, דהחשוד על לפני עור לא חשוד על אכילת נבילה, וְחֹזֵא הַמוֹכֵר יִחְזִיר לוֹ הַדָּמִים. וְאִם מָכְרוּ הַלּוֹקָחִים בֶּשֶׂר זֶה שֶׁל מִרְפָּה לְגוֹיִם, אוֹ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ לְכֻלָּבִים כיון שלא עברו על איסור דאורייתא ונהנו מהבשר, יִחְשְׁבוּ עִם הַטֶּבַח עַל דָּמֵי הַמִּרְפָּה כמה קיבלו עבורה, או כמה שווה בשר שמאכילים לכלבים, וַיִּחְזִיר לָהֶם הַטֶּבַח אֶת הַמוֹתֵר. וְכֵן דִּין כָּל הַמוֹכֵר דָּבָר שְׂאִסוּר אֲכִילָתוֹ מִן הַתּוֹרָה.

בט סיון

ג אָכַל הַמוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שְׂאִסוּר אֲכִילָתוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, אִם הָיוּ הַפְּרוֹת קָדִימִים מִחֲזִיר הַפְּרוֹת וְנוֹטֵל דָּמָיו, וְאִם אָכְלָם, מִה שֶׁאֵכָל אָכַל, וְאִין הַמוֹכֵר מִחֲזִיר לוֹ כָּלוּם כיון שהכשיל רק באיסור דרבנן לא קנסוהו, וגם נחשב שהלוקח נהנה ממה שאכל, כי זה פחות מצער. הגם מִכֵּר לוֹ מִבְּהֶמָה שְׁלֹא נִבְדָּקָה הַרְיָאָה כְּרֹאזִי, הָיוּ כְּפֹאסוּרָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁהָיָה מִה"ת מִשְׁנֻשְׁחָטָה הוֹתֵרָה, דְּרוֹב בַּהֲמוֹת כִּשְׁרוֹת, וְחַיִּיב הַבְּדִיקָה הִיא רַק מִדְּבָרֵי סוּפְרִים (רי"ט ע"ט סימן תל"ט).

ד כָּל אִסוּרֵי הֶנְאָה, בֵּין מִדְּבָרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, מִחֲזִיר אֶת הַדָּמִים וְאִין בָּהֶם דִּין מְכִירָה כָּלֵל דְּלֹא הַפְּסִיד כָּלֵל לַמוֹכֵר, כִּי מִמִּילָא הִיא אִסוּר לוֹ לִהְיוֹת מִהֶם.

כט. באופן שהמוכר ידע ומכרו כשהוא טריפה, והלוקח עירב הבשר בתערובות, ועי' נאסר כל התערובות, חייב משום גרמי [נתיבות].

ל. ואפי' באיסורי הנאה שאין תופס דמיו, ומכרו לנכרי, דמותר ליהנות בחליפיו, היינו לאדם אחר, אבל לבעל האיסור אם עבר ומכרו לנכרי אסור להנות מחליפיו [סמ"ע ושר"ך].

סימן רלה

קמץ וחרש ושומה ושיכור מתי מוכר מטלטלין,

והקונה בשבת וביום טוב

ובו כ"ח סעיפים

ל' סיון

א ראה בהערה הקדמה לסעיפים הבאים^{לא} קמץ עד בן שש שנים, אין חקניתו לאחרים פלוס גם לא מדרבנן, ואם קנה הוא מאחרים זכייה ע"י אחר, מהני דיש דעת אחרת מקנה ואין המוכר יכול לחזור בו. ומשש שנים עד שנינדיל, אם יודע בטיב משא ומתן דהינו שפדקוהו ומצאוהו שיודע, ולאחר גיל עצמה שנים, א"צ שיהיה בקי בטיב משא ומתן, אלא די כל שאינו שוטה^{לב} (טור), מדרבנן מקחו מקח וממכרו ממכר משום כדי חייו ומתנתו קנינת דגם מתנה בכלל התקנה של כדי חייו, דאם לא היה עושה לו טובות, לא היה נותן לו מתנה, בין בדרך מרפה בין בדרך מועט, בין במתנת פריא בין במתנת שכיב מרע שדבריו ככתובין ומסורין בלי קנין, ודבר זה מתקנת חכמים, והכל במטלטלין. ויש אומרים הואיל וכל כח קנינו אינו רק מבח תקנת חכמים, אם פן במקום שפעשו שלא כהגן, כגון שמכרו בנכסים מועטים שזכו בהן התנות מי שמת ומחוייב לזון את בנותיו, והניח נכסים מועטים שאין בהם כדי לזון את בנותיו, שהדין שהנכסים שייכים לבנות למזונותיהן, ואם עברו הבנים ומכרו, מכירתן מכר, ואם המכירה נעשית ע"י הבנים כשהן פעוטות מכירתן לאו פלוס היא

לא. מדאורייתא קטן עד בן י"ג הרי הוא כשוטה ואין מקחו מקח ולא ממכרו ממכר, אלא שראו חכמים לתקן שמשגיע לעונת הפעוטות שהוא מגיל שש שנים שיהיה מקחו מקח משום כדי חייו, דאחרת אף אחד לא יקנה ממנו ולא ימכור לו, אבל קודם גיל זה לא תקנו כלל. ואם מכר ביותר מכדי חייו כתב הטור דדעת רבינו האי דלא הוי מקח, ודעת הרמב"ן והמרדכי דכבר לא חילקו והוי מקח. וכיון שטעם התקנה משום כדי חייו, אם יש לו אפוטרופוס, לא תקנו שיוכל למכור. לב. כן הוא דעת הרא"ש והטור, אבל דעת הרמב"ם וכפי שפסק המחבר בסעי' ח' עד בן י"ג צריך שיהיה בקי בטיב משא ומתן, ורק מבן י"ג ואילך די שאינו שוטה [סמ"ע].

כיון שעשו נגד רצון חז"ל (משום הר"ן סימן מ"ד). אַבְל בְּקִרְקַע שְׁצִירֵי
חריפות ובקיאות טפי אִינוּ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן, עַד שֶׁיִּגְדִּיל דִּהְיִנוּ שֶׁהָקָטָן
בֶּן שְׁלֹשׁ עָשָׂר וְהִקְטִנָּה בֶּת י"ב וְגַם הִבְיָאוּ שְׁעֵרוֹת (הרמב"ם). וְאִפְּלוּ
הוּא קִרְקַע שֶׁנִּתֵּן לוֹ בְּמִתְנָה, אוֹ שֶׁקָּנָה לוֹ הָאֲפוּטְרוֹפּוֹס וּבִקְרַקַּע
שִׁירֵשׁ יִתְבָּאֵר בְּסֵעִיף ט' שֶׁאֵין מוֹכֵר בִּקְרַקַּע עַד בֶּן כ'. וְאִם נִתְּנוּ אֶת הַקְרַקַּע
בְּמִתְנָה, אִפְּלוּ בְּמִתְנָה שְׂכִיב מֶרַע, אִינוּ כָּלוּם אִפְּלוּ הוּא קִרְקַע
שֶׁנִּתֵּן לוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן דְּבִקְרַקַּע לֹא תִקְנוּ
תִּקְנַת פְּעוּטוֹת אִפִּי לֹא בְּשִׂכִּיב מֶרַע וְלֹא חֲשִׁשׁוֹ שֶׁתִּיטְרֹף דַּעְתּוֹ, וְגַם אֵין מִצוּה
לְקִיִּים דְּבִרֵּי הַמֵּת. מִיְהוּ, כָּל זְמַן שֶׁחָפֵץ הָקָטָן בָּמָה שֶׁעָשָׂה וְאֵף כִּשְׁלֹא
אָמַר בִּפְרוּשׁ שֶׁחָפֵץ, אֲלֵא שֶׁלֹּא מִיְחָה בּוֹ, וְאֵין קְרוֹבִיו אוֹ הֵבִית דִּין בְּטָלוּ
מַעֲשָׂיו, וְהִלּוּקָהּ אַבְל פְּרוֹת קִרְקַע שֶׁלָּקַח, אֵין צָרִיף לְשַׁלֵּם מָה שֶׁלָּקַח
דְּמַחֲלִית הָקָטָן הוּי מַחֲלִיָּה, וְאֵף אִם אַח"כּ חוֹזֵר בּוֹ כִּי אוֹמַר שֶׁחֲשַׁב שֶׁמִּתְנָתוֹ
מִתְנָה וְלֹכֵן שֶׁתֵּק, לֹא מֵהֵנִי לְבַטֵּל מָה שֶׁכָּבַר מַחֲל (מִשּׁוֹמַת רמב"ן סימן ז').
וְאִם יִרְשׁ מֵאֲבִיו שְׁטֵר חוֹב, דִּינּוּ בְּמִטְלָטְלִים וְיֻכּוֹל לְמוֹכְרוֹ אוֹ
לְתֵּנוּ לְאַחֵר ע"י כְּתִיבָה וּמִסִּירָה כְּדִין כָּל מַכִּירַת שְׁטָרוֹת.

ב בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁתִּקְנוּ שְׁבַפְעוּטוֹת מִקְחוֹ מִקְחָה, בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ
אֲפוּטְרוֹפּוֹס. אַבְל אִם הָיָה לוֹ אֲפוּטְרוֹפּוֹס, אֵין מַעֲשָׂיו כָּלוּם
אִפְּלוּ בְּמִטְלָטְלִים דְּכִיוּן שִׁישׁ מִי שֶׁמִּטְפֵּל בְּנִכְסֵיו, אֵין זֶה כְּדֵי חַיּוּ, וְאֵין סִיבָה
לְתֵּקוֹ, וְלֹכֵן אֵין מַעֲשֵׂה הָקָטָן כָּלוּם אֲלֵא מַדְעַת בְּהַסְכַּמַּת הָאֲפוּטְרוֹפּוֹס,
שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מְקַחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וּמִתְנָתוֹ שֶׁל הָקָטָן, בְּמִטְלָטְלִים,
קָיָם לָהּ. הִגֵּה וְהוּא הִדִּין אִם פְּעוּטוֹת אֵלוֹ סְמוּכִים אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, שְׁדִינּוּ
כְּאֲפוּטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמֵּן סִימָן ר"צ סעי' כ"ד. אַבְל מִשְׁהַגְדִּיל,
אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲפוּטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנְהוּ לוֹ אֲבִיו, מְקַחוֹ מְקַח וּמִמְכָּרוֹ
מִמְכָּר (ר"צ ט"ז סימן קמ"א וְסִימָן רכ"ה), אֵף עַל פִּי שֶׁאֲפוּטְרוֹפּוֹס צָרִיף
לְקַיֵּם דְּבָרֵי הַמֵּת וְאִם הַמֵּת צִוּוּהוּ שֶׁלֹּא יֵתֵן מִטְלָטְלִין אֵלּוֹ לְיֹרֵשׁ עַד זְמַן
פְּלוּנִי, אֲסוּר לְאֲפוּטְרוֹפּוֹס לְתֵּנוֹם לְיֹרֵשׁ וְלֹא לְלוֹקַח עַד הַזְמַן שֶׁצָּוָה, מִכָּל

ל. ובקרקע שקנה בעצמו, אע"פ שנתבאר בסעי' ז' דמהני קנינו, מ"מ כיון שיכול
לחזור בו דינו כמטלטלין [סמ"ע], ונתיבות כתב שאין להמציא סברות ודינים
מחודשים בשביל דקדוק קלוש, וכיון שאין בו דעת מכירתו אינה מכירה.
לד. אבל אם נתן הקטן מתנת שכיב מרע, מהני אף נגד רצון האפוטרופוס, דכיון
שהמתנה חלה מיד כשמת, ואז מתבטלת ממילא כח אפוטרופסתו [פתחי תשובה].

מקום מקחו של היורש מקח וכשיגיע הזמן שקבע לו המת, צריך ליתנם ללוקח, כיון שחל המקח, וגם אם תפסן הלוקח מיד קודם הזמן שקבע המת אין מוציאין מידו כיון שבעצם חל המקח והוא שלו (ר"ן סוף פרק מניאת האשה).

א' תמז

ג קטן חידע בטיב משא ומתן, שאין לו אפטרופוס, שנשא ונתן במטלטלים ומטען, דינו בדין הגדול, פחות משתות מחילה אע"ג דקטנים לאו בני מחילה, מ"מ כיון שכל הטעם שתקנו שמכירתן מכירה משום שסיכמו למכור לו ולקנות ממנו, הוצרכו לתקן דאף לענין זה שווה לגדול, שתות, מחזיר אונאה, יתר על שתות במל מקח.

ד אין מקח הקטן ומכרו במטלטלים קנים אלא בשמשך כשהוא קנה או המשיך מכר ואמר ללוקח שימשוך, אבל אם נתן מעות על המקח וחזר בו שבגדול הדין שאמנם המקח לא חל, אבל החזר בו עומד במי שפרע, כאן בקטן אינו מקבל מי שפרע, ואחרים שקנו ממנו במעות וחזרו בו, מקבלים מי שפרע.

ב' תמו

ה וכן אם קנו מיד הקטן שמכר חפץ בקנין סודר והחפץ עדיין בידו. או השכיר מקום המטלטלים וחזר בו, לא קנה לוקח כיון שהחפץ עדיין ביד הקטן, יכול לחזור בו, שאין מוציאין מיד הקטן בדין, ואפי' באופן שאין צריך להוציא את החפץ מיד הקטן, מ"מ אין קנין סודר מיד הקטן בלוי, שהקנין בשטר כיון שעומד לכתובה, ואין העדים חותמין אלא על שטר של גדולה.

לה. ביתומים לא מהני משיכה בלי כסף, ואיירי שנתן כסף [נתיבות]. לו. ובאופנים המבוארים בסימן קצ"ח וסי' קצ"ט שססף קונה קנין גמור, אף בקטן קונה קנין גמור [נתיבות].

לו. ובהשכיר מקום המטלטלין, אף דמיד ששכרו המקום, המטלטלין נמצאים ברשות הלוקח, מ"מ כמו שלא תקנו לפעוטות מכירת קרקע, ה"ה לא תקנו להם שכירות, וממילא החפץ נשאר ברשות הקטן [סמ"ע].

לה. עיקר הטעם הוא כמש"כ הסמ"ע בס"י צ"ו ס"ק ט"ו דבסודר כתיב 'שלף איש נעלו', רק הרמב"ם הוצרך לתת טעם זה דעומד לכתובה, כדי לבאר מ"ט קנין סודר לא כלול בתקנה של פעוטות שאע"פ שמה"ת לא קונה תקנו שקונה.

ו וכן קטן שקנה מכללים מאחרים, וקנו מידו שהקטן נתן סודר ע"מ לקנותם או שבר מהם המקום שהמטלטלין מונחים שם, לא קנה עד שימשה, לפי שאין חצר הקטן קונה לו, מפני שנתרבה מדין שליחות, ואין שליחות לקטן, ולא יהיה הקטן או שכירות המקום גדולים מחצרו. אבל הקטנה, שנתרבה חצרה מידה דילפינן מנתנת גט דכתיב בו 'ונתן בידה', דילפינן מיניה דקטנה מתגרשת אף בנתן בחצירה, וא"כ בקטנה התחדש שליחות דחצירה, ולכן תקנה המכללים מאחרים אם קנו מידה דכמו שמצינו בתורה שיש לה קנין חצר, לכן ראו חכמים דאף לענין קנין סודר לעשותה כגדולה, או בשכירות מקום.

ג' תמוז

ז קטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע, תעמד בידו, אע"פ שבקרקע לא תקנו תקנת פעוטות, מ"מ כאן שדעת אחרת מקנה אותו מהני, לפי שזכין לאדם שלא בפניו מ"מ אע"פ שהמוכר לא יכול לחזור בו, הקטן יכול לחזור בו, כיון דאם אינו רוצה הוי חוב ולא זכות.

ח קטן שהגדיל והביא שתי שערות, הוכר אחר י"ג שנה, והבת אחר י"ב, אף על פי שאינו חריף ואינו יודע בטיב משא ומתן, מ"מ מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו מתנה, במכללים. אבל בקרקע אין מעשיו קנינים, עד שיתיה יודע בטיב משא ומתן אחר שהגדיל. הנה וכל זה במוכר הקטן בעצמו, אבל בית דין מוכרין קרקעותיו לפרע חובות אביהן או חובות עצמן וכיוצא בזה (הגהות מרדכי ד"מ). ועין לקמן סעיף כ"ו סימן זה.

ד' תמוז

ט במה דברים אמורים שגדול שיודע בטיב משא ומתן, יכול למכור קרקעות, בקרקע שלו, שקנאו בעצמו או נתן לו במתנת בריא שנחשב כאילו קנאה דלולא שטרח ועשה לו נייח נפשיה, לא היה נותן לו. אבל קרקע שירש מאבותיו או משאר מורישיו, או שנתן לו במתנת

ל. כאן לא די בזה ששכירות כקנין ואין קונה קרקע כדלעיל, משום שקטן קונה קרקע וכמו שיתבאר בסעיף הבא.
מ. הש"ך חולק דרך בקנין חצר מהני בקטנה, אבל בקנין סודר לא מצינו שקונה, ואין טעם לחלק בין קטן לקטנה.
נא. נחלקו הראשונים בקרקע שקנה, אם יכול למכור עד בן כ', דעת ר"ת דמה

שְׂכִיב מֶרַע שֶׁנֶּחֱשֵׁב כִּירוּשָׁה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הוּצִיא עָלָיו מַעוֹת וְלֹא טָרַח עָלֶיהָ, אֵין מִמְּבָרֵךְ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֵמוֹת וְיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, אֲבָל קֵדָם עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֵמוֹת, אִם עַל פִּי שֶׁהָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְיִוָּדַע בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן לֹא, שָׁמָּה יִמְכֹּר בְּזוּל מִפְּנֵי שְׁדַעְתּוֹ נֹזְמָה אַחֵר הַמַּעוֹת, וְעַדִּין לֹא נִתְּנָה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם וְלִכּוֹן יִתְּנָה שְׂרוּצָה לִמְכּוֹר בְּגִלְל הַמַּעוֹת שֶׁמַּעוֹנִין לִקְבֹּל, וְאֵין לוֹ דַּעַת שְׁלִימָה לִשְׁעַר הָאֵם בִּאֲמַת כְּדֹא לִמְכּוֹר קֶרֶקַע ז.ו. [מִשָּׂא"כ בִּקְרַקַּע שֶׁהוּא קִנָּה, מֵהֵנִי, דְּרוּאִים שֶׁמִּבֵּין שֶׁקֶרַקַּע שׁוּוֹה יוֹתֵר מִמַּעוֹת]. וְכִשְׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֵמוֹת וְלֹא אִמְרִין מִקְצַת שָׁנָה כְּכוּלָּה וְהָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, מוֹכֵר בֵּין בְּמִטְלָלִים בֵּין בְּקֶרֶקַעוֹת, בֵּין שָׁלוֹ בֵּין שָׁל אֲבִיו, וְאִפְּלוֹ אֵינוֹ יוֹדַע בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן. וְדֹלָא כִּיֵּשׁ חוֹלְקִין בְּזֶה וְסוֹבְרִים שְׁגָם בְּגִיל עֲשָׂרִים, מוֹכֵר רַק כְּשִׁיּוּדַע בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן.

י מִתְּנָתוֹ אִפִּי בִּקְרַקַּע שִׁירֵשׁ מֵאֲבוֹתָיו כִּשְׁהוּא פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְיִוָּדַר עַל י"ג, וְהָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, בֵּין מִתְּנָת בְּרִיא בֵּין מִתְּנָת שְׂכִיב מֶרַע שֶׁהִקְטֵן נָתַן בְּמִתְנַת שְׂכִיב מֶרַע, קִנְיָנָת אַע"פ שֶׁאֵם מִכֵּר קֶרֶקַע שִׁירֵשׁ מֵאֲבוֹתָיו אֵינוֹ מְכּוֹר, מ"מ מִתְנָתוֹ קִיּוּמָה, מִשּׁוּם שֶׁאִפְּלוֹ לֹא הִנִּיעַ לוֹ הַנָּאָה גְּדוּלָּה לֹא נָתַן, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצוּי תְּמִיד, וְאִמְרוּ חֲכָמִים תִּתְּנֶנּוּ מִתְּנָתוֹ בְּרִי שֶׁיִּהְיֶה דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים.

ה' תמוז

יא בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיִּכְוֹל לְמַכֹּר קֶרֶקַע אֲבִיו בִּשְׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים, בִּשְׁהָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אוֹ שֶׁנִּזְלָדוּ לוֹ סִימְנֵי סְרִיס^ב וְאוֹ

שֶׁנֶּקֶטוּ יִרְשׁ, אִורְחָא דְּמִילְתָּא, וְהָ"ה מֵה שִׁקְנָה אֵין יִכּוֹל לִמְכּוֹר, וְדַעַת הָרָא"ש כִּשֶּׁם שִׁישׁ לוֹ דַּעַת לִקְנוֹת, כִּי יֵשׁ לוֹ דַּעַת לִמְכּוֹר, וְכֵן הִלְכָה. וְהוֹסִיף הַסַּמ"ע דָּאֵם אִם קִנָּה קֶרֶקַע בְּקִטְנוּתוֹ שְׁבוּדָא אִז אֵין בּוֹ דַּעַת לִמְכּוֹר, מ"מ אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל יִכּוֹל לִמְכּוֹר כִּיּוֹן שִׁיּוּדַע קִצַּת בְּטִירַחַת הַקִּנְיָה.

בב. סִימְנֵי סְרִיס מְבוֹאֲרִין בִּאֵה"ע רִישׁ סִימֵן קַע"ב, וְז"ל הַטּוֹר שֶׁם, סִימְנֵי סְרִיס שְׁעָרוֹ לְקוֹי וְרַךְ, אוֹ שֶׁמַּחְלִיק בִּשְׂרוֹ וְרַךְ כְּבֶשֶׂר הָאִשָּׁה, אוֹ כִּשְׁמִטִּיל מִים בְּגוּמָא אֵינוֹ מַעְלָה קִצָּץ, אוֹ שֶׁאֵין חֲמִיצִין כְּשֶׁשׁוּהִין וְעוֹמְדִין בְּכָלִים, אוֹ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כִּיפָה כִּשְׁמִטִּיל מִים כְּלָפִי מַעְלָה אֵלֹא יוֹרְדִין מִיד, אוֹ שֶׁאֵין בִּשְׂרוֹ מַעְלָה הַבֵּל כְּשִׁיּוּצָא מִבֵּית הַמֶּרְחָץ בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים, אוֹ שֶׁקוֹלוֹ לְקוֹי וְאֵינוֹ נִיכֵר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, אוֹ שֶׁלֹּא נִתְּמַל אֶזְקֵנוֹ אִפִּילוֹ הִבִּיא ב' שְׁעֵרוֹת בְּזִקְנוֹ [שֶׁל מַעְלָה], וְאֵם אֵין לוֹ שְׁעֵרוֹת בְּזִקְנוֹ כִּלְל אִפִּילוֹ אֵין [בּוֹ אֵלֹא] אֶחָד מֵאֵלֵּי הַסִּימְנִים חֲשִׁיב סְרִיס כּו' ע"ש. וְאֵלּוֹ הֵן סִימְנֵי אֵיילוֹנִית, כֹּל שֶׁאֵין לֵה דִידִים אוֹ שֶׁתִּשְׁמִישׁ קֶשֶׁה לֵה, אוֹ שֶׁקוֹלָה

דינו כגדול למפרע מגיל י"ג אף אם לא הביא שתי שערות. **אָבַל אִם לֹא הֵבִיִּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת וְלֹא נִזְלְדוּ לוֹ סִימְנֵי סָרִיס, קָמָן הוּא וְאִין מְמַכְרֵי מְמַכֵּר בִּקְרַקע, אָפְלוּ בְּנִבְכָּסֵי כְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לַעִיל בִּסְעִי א' שִׁבְקִרְקַע אִין מִמְכְּרוּ מִמְכֵּר עַד שְׁיִנְדִּיל וִיבִיִּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת, אוֹ עַד שִׁיגְדִיל וְיִנְיַע לְרֵב שְׁנֹתָיו שְׁחָם שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנִים שְׁבוּה דִּינוּ כְּסָרִיס אִף אִם לֹא הֵבִיִּא סִימְנֵי סָרִיס.**

יב מְכַר קָדָם שֶׁנִּתְפָּרַר שֶׁהוּא גְדוֹל, בְּגוֹן קָדָם עֲשָׂרִים וְלֹא הֵבִיִּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת וְלֹא נִזְלְדוּ לוֹ סִימְנֵי סָרִיס, וְלֵאחֶר זְמַן הֵבִיִּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת שְׁעָתָה נִתְפָּרַר שָׂרָק עֲבָשׂוֹ הִנְדִּיל וְלֹכֵן לֹא הֵבִיִּא שְׁעוֹרוֹת עַד עֲכָשׁוֹ, וְלֹכֵן אִין מְכִידְרֵתוֹ שְׁמַכֵּר עַד עֲתָה בְּלוֹם כִּי נַעֲשֶׂה גְדוֹל רַק מִשְׁעַת הַבָּתָּה הַשְּׁעוֹרוֹת וְלֹא לִמְפָּרַע, [וה"ה אחר עשרים אם הביא שערות נעשה גדול רק מזמן הבאת השערות]. **אָבַל בְּסִימְנֵי סָרִיס אִם הֵבִיִּא מִכָּן עֲשָׂרִים נַעֲשֶׂה גְדוֹל לְמִפְּרַע מִכָּן י"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, לְפִי שְׁעָתָה נִתְפָּרַר שֶׁהוּא סָרִיס מְמַעֵי אָמוֹ וְמָה שְׁלֹא הֵבִיִּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת הִיָּה בְּסִפְתָּה זֶה כִּי הוּא סָרִיס, וְמָה שְׁלֹא הֵבִיִּא סִימְנֵי סָרִיס עַד כַּעַת, כִּי הִדְרָךְ לְהִבְיָאָם בְּגִיל כ', וְאִנְלָאִי מְלֵתָא שְׁמִמָּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרִי וְיוֹם אֶחָד גְּדוֹל הִיָּה, וְלֹכֵן מְמַכְרֵי קָדָם.**

ר' תמוז

יג מִי שְׁמַכֵּר קִרְקַע, בֵּין בְּנִבְכָּסֵי בֵּין בְּנִבְכָּסֵי אֲבִיו, וְכֵאֵין קְרוֹבִיו וְעֶרְעְרוֹ לֹאִמֵּר שְׁקָמָן הִיָּה בְּשַׁעַת הַמְּכַר וּמִמִּילָא אִין מְכִידְרֵתוֹ מְכִידְרָה, וְלֹכֵן בְּקָשׁוֹ לִפְתּוֹחַ אֶת קִבְרוֹ וּלְבָדְקוֹ, אִין שׁוֹמְעִין לָהֶם. הִגֵּס דִּחְזָקָה אִין עֲדִים חֲזוֹתָמִין עַל הַשְּׁטֵר אֵלָא אִם כֵּן יוֹדְעִים שֶׁהַמְּכַר נַעֲשֶׂה גְדוֹל וְלֹכֵן וְדֹאִי שֶׁהַשְּׁטֵר נִחְתָּם כְּשֶׁהִיָּה גְדוֹל (טור), וְעוֹד דְּסִימְנִים עֲשׂוּיִין לְהַשְׁתַּנּוֹת וְאִי אִפְשָׁר לְהוֹכִיחַ ע"פ מָה שִׁירָאוּ כַּעַת אַחֶר מִיתָה, וְעוֹד דְּאִין מְנַזְלִין הַקְּרוֹבִים רִשְׁאִים לְנוֹל אֶת הַמֵּת בְּשִׁבִּיל רוּחַ מָמוֹן, וְלֹכֵן חֲלָה הַמְּכִידְרָה^{יב} (שם כרמז"ס).

קקול האיש, או שאין לה בשר גבוה ועגול כמין כף למעלה מאותו מקום, ובאחת מאלו חשובה כאילונית, ע"כ לשון הטור [סמ"ע].

מג. הרמ"א כתב ג' טעמים: א', חזקה שאין העדים חותמים אא"כ הוא גדול, וזה מהני רק כשיש שטר, וכשאין שטר כתב טעם ב', סימנים עשויים להשתנות, ובאופן שהקרובים רוצים לבדוקו כדי לבטל את המכירה, יש טעם ג' דאינם הקרובים רשאים לנוול את המת.

יד פחות מכן עשרים שֶׁמֶכר קָרַקע אָביו ונתבאר לעיל שאין מכירתו מכירה, לכן חוזר ומוציא מה שמכר מִיד הַלְקוּחוֹת, בֵּין אם חוזר בו קָדָם עֲשָׂרִים בֵּין חוזר בו אַחֵר עֲשָׂרִים מִיד אבל לא מיחה מיד הפסיד וכדלהלן, ומוציא מִמֶּנּוּ כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֵבֶל כיון שאינם של הלוקח. וְאִם הלוקח הוציא הוצאות כדי שהפירות יגדלו, או שְׁנַמַּע וְזָרַע, שְׁמִין לֹא־וּמקבל מה שמגיע לו וּמְחִיר לוֹ אֶת הַשָּׂאָר. אָבֵל אִם כְּשֶׁנֶּעֱשֶׂה בֶּן עֲשָׂרִים לֹא מִחָה כיון שקיבל דמי השדה ואכל בפניו ושתק, שׁוֹב אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, אֶפְלוּ הִיָּה קָטָן בְּשֶׁמֶכֶר.

ז' תמוז

מִזֵּי רָאָה בַּהֶעֱרָה קָטָן שְׁלוֹה מֵאַחֲרֵים, יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר שְׁחִיב לְשֵׁלֵם בְּשִׁינְגִּיל, וְיֵשׁ מִי שְׁפּוֹטֵר. וְיֵשׁ מִי שְׁמַחֲלֵק, שְׁאֵם יָדוּעַ שֶׁנִּתְבָּרַר כֵּן, אוֹ שֶׁהוּדָה אַחֵר שֶׁהִגְדִּיל, אֲבָל אֵין הַקָּטָן נֶאֱמָן עַל כֵּךְ, שְׁלוֹה לְצָרָה מְזוֹנָתוֹ יִנְפָּרְעִין מִמֶּנּוּ, אָבֵל אִם אֵינוֹ יָדוּעַ שְׁלוֹה לְצָרָה מְזוֹנָתוֹ אֵין נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ. הִגָּה יֵשׁ אוֹמְרִים דָּאָף עַל גַּב דְּבַפְעוּטוֹת לֹא יִכָּל לְמַכֵּר קָרַקְעוֹתָיו עַד שִׁיגְדִיל, מִכָּל מְקוֹם יִכָּל לְשַׁעֲבֹדָן. וְאִף בְּמִכְרָה שְׁלֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, צָרִיף לְהַחֲזִיר הַמַּעוֹת שְׁלֵקָה דִּדִּין הַמַּעוֹת כְּמִלּוּה עַל פֶּה, שֶׁתִּקְנוּ שִׁיכּוֹל לָלוֹת כְּדֵי חַיּוֹ, וְאִם אֵין לוֹ מַעוֹת, הַלּוֹקֵחַ גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ אִף מִקְרָעוֹת בְּגֵי חוּרִין (צִיט יוֹסֵף צֶסֶס הַרֶשֶׁז"ל).

מִזֵּי קָטָן שְׁעָרָב לְאַחֲרֵים, פֶּטוּר מִלְּשֵׁלֵם אִף לְבְּשִׁינְגִּיל דִּקְטָן מִתַּפְתָּה בְּקָל לְהַסְכִּים לִהְיוֹת עֶרֶב, וְאֵין בִּזָּה מִשּׁוּם כְּדֵי חַיּוֹ.

מִד. יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם מִקְבֵּל כְּדִין יוֹרֵד בִּרְשׁוֹת וּמִקְבֵּל הוּצָאוֹתיו וְגַם שֶׁכֶּר טִרְחָתוֹ, אוֹ כְּדִין יוֹרֵד שֶׁלֹא בִּרְשׁוֹת וּמִקְבֵּל רַק אֶת הוּצָאוֹת אוֹ אֶת הַשְּׂבִיחַ אִם הוּא פָּחוֹת מִהוּצָאוֹת [סמ"ע]. וְדַעַת הַנִּתְיָבוֹת דְּנִרְאָה דְּהוּי כִּיּוֹרֵד בִּרְשׁוֹת.

מִה. מִדְּלֹא כֹתֵב שֶׁהִגִּיעַ לַעֲוֹנוֹת הַפְּעוּטוֹת כִּמְ"שׁ בְּסִימָן צ"ו [סעיף ג'], גַּם מִדְּלֹא כֹתֵב לַעֲלִיל [שם] מַחֲלוֹקֶת שֶׁכָּתַב בְּכֹאן, נִרְאָה דְּבְסִימָן צ"ו מִיִּירֵי שְׁלוֹה בְּפִירוּשׁ לְצוּרֵךְ מִשָּׂא וּמִתֵּן, דְּבִזָּה כּוֹ"ע ס"ל דְּקוֹדֵם שֶׁהִגִּיעַ לַעֲוֹנוֹת הַפְּעוּטוֹת אֵין מַעֲשִׂיו כְּלוּם, וְאַחֵר שֶׁהִגִּיעַ לְכוֹ"ע חִיִּיב לְשַׁלֵּם, דְּלַעֲנִין מִשָּׂא וּמִתֵּן דִּינוֹ כְּגֹדוֹל, וְכֹאן מִיִּירֵי שֶׁלֹא הִגִּיעַ לַעֲוֹנוֹת הַפְּעוּטוֹת וְאוּמֵר שְׁלוֹה לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת, בִּזָּה חוֹלְקִים, הַסְבְּרָא רִאשׁוֹנָה ס"ל דְּכִשְׂאֻמֵּר בִּשְׁעָה שְׁלוֹה שְׁעוּשָׁה זֹאת לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת, חִיִּיב לְשַׁלֵּם כְּשִׁיגְדִל, וְהַסְבְּרָא הַשְּׁנִיָּה ס"ל דִּינוֹ כְּשׁוֹטָה שֶׁפֶטוּר אִף שֶׁנִּתְבָּרַר שְׁלוֹה לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת, וְהִדִּיעָה הַג' ס"ל דְּכִשְׁנִתְבָּרַר שְׁלוֹה לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת חִיִּיב, אֲבָל אִמִּית הַקָּטָן בִּשְׁעָה שְׁלוֹה שֶׁהוּא לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת לֹא מֵהֵנִי. [סמ"ע סקמ"ג]. וְעֵיין בְּנִתְיָבוֹת דְּה"ה אִם מוּדָה לְכִשְׁהִגְדִיל דְּלוֹה לְצוּרֵךְ מְזוֹנוֹת נִמִּי מֵהֵנִי.

ח' תמוז

יז חרש שְׁאִינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר, אוּ מְדַבֵּר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם
אע"פ שלענין חיוב מצוות, באופן זה חייב במצוות, מ"מ לענין משא ומתן
כשאין שומע כלום דינו כחרש, מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ תְּמַטְלִילִים בְּרִמְיָה
באצבעותיו [ולא בקפיצת פיו], שגם בו תקנו שיוכל למכור במטלטלין כדי חייו,
אֲבָל לֹא בְּקִרְקַע. וְאִם בְּמַטְלִילִים לֹא יִתְקַיֵּמוּ מַעֲשֵׂיו עַד שְׁבוּדָקִין
אוֹתוֹ בְּדִיקוֹת רְפוּת כְּמוֹ בְּנִשְׁתַּתֵּק בְּסַעֲיָהּ הַבָּא, אִם עָשָׂה זֹאת מִתּוֹךְ דַּעַת
וְהִבְנָה וּמִתִּישְׁבִּין בְּדַבָּר.

יח אִלֵּם שְׁשׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר, אוּ מִי שֶׁלֹּא הָיָה אֵלֶם וּנְשַׁתְתֵּק, נִחְשָׁב
לכר דעת גמור, ולכן מְקַח וּמְכָר וּמִתְּנָתוֹ וּמִתְּנָתוֹ קְיָמוֹת,
בֵּין בְּמַטְלִילִין בֵּין בְּקִרְקַע, וְהוּא שֶׁיִּבְדֹּק אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְגִמּוּן
רָאָה בְּהִעָרָה אוֹפֵן הַבְּדִיקָה^י, אוּ יִכְתֹּב בְּכֶתֶב יָדוֹ שְׂרוּצָה לִמְכּוֹר אוֹ לִתֵּת,
זוֹה מֵרָאָה שְׁעוֹשָׂה זֹאת מִתּוֹךְ הַבְּנָה.

ט' תמוז

יט מִי שֶׁאִינוֹ שׁוֹמֵעַ אֲלָא אִם בֵּן מְדַבְּרִים עִמּוֹ בְּקוֹל, אֵין זֶה חֶרֶשׁ
אֲלָא הָרִי הוּא בְּפִקֵּחַ לְכָל דְּבָרָיו.

כ הַשּׁוֹטֵה^י, אֵין מְקַחוֹ מִקַּח וְאֵין מְמָכְרוֹ מִמְכָּר וְאֵין מִתְּנָתוֹ קְיָמוֹת,
לֹא בְּמַטְלִילִים וְלֹא בְּקִרְקַע, וּבֵית דִּין מַעֲמִידִין אֶפְסָרוּפּוֹסִים
לְשׁוֹטִים בְּדֶרֶךְ שְׁמִמָּגִים לְקַטְגִּים. וְאֵין לוֹ זְכִיָּה כָּלֵל עַל יְדֵי עֲצָמוֹ הֵינּוּ
מֵה שִּׁמְצָא מִהַפְקֵר, אוּ מֵה שֶׁאֲחֵרִים נִתְּנוּ לוֹ לִידוֹ, אֲבָל אִפְשָׁר לִזְכוּת לוֹ ע"י
אַחַר, כִּיּוֹן שֶׁהַזְכוּת וְהַזְכוּת עֲבוּרוֹ הֵם בְּנֵי דַעַת (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַמִּקְנָל).

מו. בטור אה"ע ובדברי המחבר שם סימן קכ"א סעי' ה', מבואר היאך בודקין,
וז"ל הטור שם, מי שנשתתק ושאלוהו אם ירצה שיכתבו גט לאשתו והרכין
בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים, ששואלין אותו דבר שראוי להשיב
עליו, אם רואין שדעתו מיושבת עליו ורומז על תשובת לאו כדרך בני אדם
להשיב על לאו ועל הן הרכין הן ג' פעמים בכל אחד, כותבין ונותנין, ולא יבדקו
ג' פעמים הן הן או שלש פעמים לאו לאו זה אחר זה, אלא חד הן ותרין לאו או
חד לאו ותרין הן, ולא יבדקוהו בדברים הנמצאים באותו זמן, אלא בקיץ שואלים
אותו אם רוצה בפירות של החורף ובחורף אם רוצה בפירות של הקיץ, ואם ישיב
הן ודאי שוטה הוא ואם ישיב לאו פקח הוא.

מו. גדר שוטה שאין מקחו מקח, כמו לענין שאר דיני התורה כמבואר ביו"ד סי'
א', דהיינו שהוא לן בבית הקברות וכו'. [מגיד משנה]. ודעת החכמת שלמה
דלכנין מקח וממכר רק כשהוא שוטה גמור בכל הענינים, נחשב לשוטה.

י' תמוז

כא מי שֶׁהוא עֵת יֵשׁ זמנים שהוא שׁוּמָה וְעֵת וִישׁ זמנים שהוא שְׁפוּי, כְּגוֹן אֵלּוּ הַנִּבְכָּרִין שֶׁבִשְׁעָה שהוא נכפה דינו כשׁוטה, כְּשֶׁהוא שְׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קִיָּמִין וְזוֹכָה לְעֶצְמוֹ וְלֵאחֵרִים כָּכָל בֶּן דָּעַת. וצָרִיכִים הָעֵדִים לַחֲקֹר הַדְּבָר הַיָּמִב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁמוֹתָו שֶׁהִיא נִרְאָה לָנוּ שֶׁהוא כִּבְר שְׁפוּי, ובִּאֲמֹת הוּא הִיא עֲדִיין בְּסוֹף זְמַן שְׁמוֹתָו אוֹ בְּתַחֲלִיל שְׁמוֹתָו שֶׁהִיא נִרְאָה לָנוּ שֶׁהוא שְׁפוּי, ובִּאֲמֹת כִּבְר הִיא בְּתַחֲלִיל שְׁמוֹתָו, וְלִכּוֹן עֲשֵׂה מָה שֶׁעָשָׂה. הִגֵּה אָמְרוּ שְׁנַיִם כְּשֶׁהִיא שׁוּטָה זָבִין מִכֹּר, וְשְׁנַיִם אֲמָרִים כְּשֶׁהִיא שְׁפוּי זָבִין, מִחֲמַת שִׁישׁ כָּאֵן תִּרִי וְתִרִי הוּי סִפֵּק, וְלִכּוֹן קִרְקַע נִשְׁאֲרַת בְּחֻזְקַת הַמוֹכֵר שֶׁהוא הִמְרָא קִמָּא^ט, וּמִטְּלָטְלִין בְּחֻזְקַת הַמַּחֲזִיק בָּהֶן (נִיט יוֹסֵף נֶסֶס הַמוֹסָפּוֹת וְהִרָא^ט פ"ג דְּכִמּוֹצוֹת).

כב הַשְׁכּוֹר, מְקַחֵה מִקָּח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמִתְּנוּתָיו קִיָּמוֹת. וְאִם הִנִּיעַ לְשִׁכְרוֹת שָׁל לֹט, וְהוּא הָעוֹשֶׂה וְאִינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה, אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוֹם וְהִרִי הוּא בְּמֹה הַשׁוּמָה.

יא תמוז

כג הַמוֹכֵר שֶׁמְכָר קִרְקַע אוֹ מִטְּלָטְלִין וְזוֹכָה בָּהֶם לְלוֹקַח שְׁלֵא מִדַּעְתּוֹ, יָד הַלוֹקַח עַל הָעֲלִיזָנָה, אִם רָצָה לְקַח אֵין הַמוֹכֵר יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ כִּיּוֹן שׁוֹכִיחַ לוֹ ע"י אַחֵר, וְהַלוֹקַח גִּילָה דַּעְתּוֹ שֶׁחָפֵץ, בֵּה, הַתְּבַרֵּר לִמְפַרֵּעַ שֶׁזוֹכִיחַ חֵלָה, וְאִם לֹא רָצָה, תִּתְחַזֵּר לְבַעֲלָיָה כִּי אִי אִפְשָׁר לְהַכְרִיחַ אָדָם לְקַבֵּל כִּשְׁאִינוֹ רוֹצֵה.

כד וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה אוֹ מְכָר אוֹ נָתַן מִתְּנָה אוֹ נָתַנוּ לוֹ גַּם בְּנִתְנוֹ מִתְּנָה לְאֶדוֹן, פַּעֲמִים שֶׁלֹּא נִיחָא לוֹ לְאֶדוֹן בֹּזֵה, יָד הָאֶדוֹן עַל הָעֲלִיזָנָה, אִם רָצָה לְקַח מַעֲשָׂיו תִּרִי אֵלּוֹ קִיָּמִים, וְאִם לֹא רָצוֹ הָאֶדוֹן בְּטָלוֹ כָּל מַעֲשָׂיו. וּבְדִבְרֵים בְּלָכֵר הוּא שְׁמָקִים הָאֶדוֹן אוֹ מְכַמֵּל, וְאִינוֹ צָרִיךְ לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוֹם א"צ לַעֲשׂוֹת עַל קִיּוּמוֹ אוֹ בִּישׁוּלוֹ קִנּוּי.

יב תמוז

כה דִּין מְכִירַת הַפֶּעַל בְּנִבְכָּסִי אִשְׁתּוֹ וּמְכִירַת הָאִשָּׁה, בְּטוֹר אָכֵן

מח. ודווקא קרקע שירש מאבותיו, שהוא ודאי מרא קמא וספק אם מכירתו מכירה, אבל קרקע שקנה, כיון שאולי היה שוטה כשקנה, וא"כ שמא אינו מרא קמא, אין יכול להוציאו מהקונה [ט"ז].

העֶזְר מְכִירַת הַבַּעַל בְּסִימָן פ"ה סעי' י"ז^ב ומכירת האשה בסימן צ' סעיפים ט' - י"א.

כּו בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ אוֹ לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוּמִים, בֵּין בְּקֶרֶקַע בֵּין מַטְלָטְלִים, וְכֵן הָאֲפוּמְרוּפִסִּים, בֵּין שֶׁמְנוּ אוֹתָם בֵּית דִּין בֵּין שֶׁמָּנָה אוֹתָם אֲבִי יְתוּמִים, מִקְחָן מִקָּח וּמִמְכָּרָן מִמָּכָר כִּיוֹן שֶׁהוּא לְצוּרֵךְ הַיְתוּמִים, אֲבָל מִתְּנָתָם אֵינָה בָּלוּם, שְׂאִין אָדָם נוֹתֵן דָּבָר שְׂאִינוֹ שָׁלוֹ.

יד תמוז

כּו לְצַדֵּךְ אֵיזָה דְּבָרִים רְשָׁאִים לְמָכָר בְּנִכְסֵי יְתוּמִים, וְתִבְאָר בְּסִימָן ר"צ סעיף י"א.

כח הַמּוֹכֵר אוֹ קוֹנֶה קִנְיָן בְּשִׁבְתּוֹ וְיוֹם הַכַּפּוּרִים וְיוֹם טוֹב, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּבֵּין אוֹתוֹ עַל שְׁעָבֵר עַל דְּבָרֵי חֻקִּים, מַעֲשֵׂיו קְיָמִים וְכוּתְבִין שֹׁטֵר עַל מְכִירָה זוֹ אַחֵר אוֹתוֹ יוֹם וְעַי' לַעֲיִל ס' ר"ח בדין זה.

סימן רלו

גוי שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים

וכו ט' סעיפים

יד תמוז

א הַגּוֹיִים הַמְּצִיקִים לְיִשְׂרָאֵל וּמִבְּקָשִׁים לְהַרְגֵנּוּ, עַד שִׁיפְדָּה עַצְמוֹ מִיַּד גּוֹי בְּשִׁדְּהוֹ אוֹ בְּבִיתוֹ וְיִתְּנָנָה לְמַצִּיק וְאַחֵר כָּךְ ע"י נְתִינָה

מ"ט ז"ל שם: אם רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר, שיקח פירותיו לשנים מרובות, ומקדים לו המעות, אין שומעין לו. אבל יכול למכור הפירות בכל שנה, אחר שליקטן. וכן אם ימכור הפירות לשנים מרובות, ועושה סחורה במעות, שפיר דמי.

נ. ז"ל שם: יש לאפוטרופוס למכור בהמה ועבדים, שדות וכרמים, להאכיל ליתומים. (ומוכרים בהמה קודם לעבדים, ועבדים קודם לבתים; והכל לפי ראות האפוטרופוס שהוא תועלת היתומים). אבל אין מוכרין ומניחים המעות. ואין מוכרים שדות ליקח עבדים, ולא עבדים ליקח שדות, שמא לא יצליח. (ויש מתירין למכור עבדים ולקנות שדות). אבל מוכרים שדה ליקח שוורים לעבודת שדות

קרקעו וַיִּנְחֲנוּ, בְּשִׁירָצָה הַמְצִיק לְמִכּוּר אוֹתָהּ הַקֶּרֶקֶע, אִם יֵשׁ בְּיָד הַבְּעָלִים לְקַח מִיָּד הַמְצִיק, הֵן קוֹדְמִים לְכָל אָדָם וּכְשָׁבָאִים לְקוֹט מִהַמְצִיק, הַבְּעָלִים קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְאִם אֵין בְּיָד הַבְּעָלִים לְקַח, אוֹ שִׁשְׁהֲתָה הַקֶּרֶקֶע בְּיָד הַמְצִיק י"ב חֹדֶשׁ כִּיּוֹן שֶׁשֶׁהֲתָה זְמַן רַב כ"ב וְהַבְּעָלִים לֹא פִדְאוּהָ, כָּל הַקֶּדֶם וְלִקְחָהּ מִהַמְצִיק, וְכָה וְאֵין חַיִּיב לַחְזוֹר וּלְמוֹכְרוּ לְבַעֲלִים אִף כְּשִׁיחִיָּה לָהֶם אִפְשָׁרוֹת לַחְזוֹר וּלְקוֹט מִמֶּנּוּ, אֲבָל קֵנָה מִהַגְזֵן תוֹךְ י"ב חוֹדֶשׁ, יִכּוֹל הַבְּעָלִים לְעוֹלָם לְבֹא וּלְקוֹטָהּ מִמֶּנּוּ^א, וּבְלִבְדֹּ שְׂיִיתָן לְבְּעָלִים תְּרַאשׁוֹנִים רְבִיעַ הַקֶּרֶקֶע בַּחֲזוּרָה אוֹ שְׁלִישׁ הַמְּעוֹת שְׁשִׁילָם עֲבוּר הַקֶּרֶקֶע, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַמְצִיק מוֹכֵר בְּזוּלָה, הוֹאִיל וְקֶרֶקֶע שְׂאִינוֹ שָׁלוֹ הוּא מוֹכֵר, וְלֹכַן הָרִי זֶה מוֹכֵר בְּפִשְׁחוֹת רְבִיעַ אוֹ קְרוֹב לוֹ, וְזֶה רְבִיעַ שֶׁל בְּעָלִים, שְׁחָרִי מַחְמַת שְׁחָיָה שְׁלָהֶם מוֹכֵר בְּזוּלָה. לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֶחַ מִהַמְצִיק בְּשִׁלְשִׁים כִּי בַעֲצֵם הַקֶּרֶקֶע שׁוּוֹה אַרְבַּעִים, וּמוֹכֵר בַּפִּשְׁחוֹת רְבִיעַ, וְלֹכַן נֹתֵן לְבְּעָלִים עֲשָׂרָה, אוֹ נֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקֶּרֶקֶע, וְאַחֲרֵי כֵךְ יִקְנֶה הַכָּל כָּל הַקֶּרֶקֶע תִּהְיֶה שְׁלוֹ, וְאִם לֹא נָתַן, הָרִי הַרְבִּיעַ בְּנִזְלָה בְּיָדוֹ^ב. הֵגֵס הָיוּ הַבְּעָלִים אוֹמְרִים שֶׁהָיָה בְּיָדָם לְקַח אֵיירִי שֶׁהַלּוֹקֶחַ קִנְאוֹ אַחֵר י"ב חוֹדֶשׁ, וְהַבְּעָלִים טוֹעֵן שֶׁהָיָה בִּידָם לִיקַח, וְהָיָה אֲסוּר לְלוֹקֶחַ לְקוֹטוֹתוֹ^ג, וְהַלּוֹקֶחַ אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדָם לְקַח, עַל הַבְּעָלִים לְהִבְיֹא רְאִיָּה, דְּקֶרֶקֶע כַּעַת בְּהִזְקָת הַלְקוֹחוֹת (ר"ן פֶּרֶק הַנּוֹקִין) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה שֶׁתְּלוּי בִּי"ב חוֹדֶשׁ בְּשִׁשְׁנֵיתָנוּ לוֹ הַבְּעָלִים קֶרֶקֶע מַעֲצָמֵן בְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶהנּוּ דַּכִּיּוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲצָמֵן, יֵשׁ בִּזְזָה הַסַּכְמָה לְנִתְּנוֹת הַקֶּרֶקֶע, כְּדִי לְהַצִּיל עַצְמָן מִהַרְיָגָה, וּמַעֲיָקֵר הַדִּין וְיִתֵּר עַל הַקֶּרֶקֶע, רַק רַבֵּנּוּ תִקְנוּ הַגְּבֻלָּת זְמַן זוֹ, אֲבָל אִם לְקַחֵן הָאֲנָס מִיָּדָן בְּהִזְקָה, הָרִי זֶה גוֹל גָּמוּר, וְלֹכַן בְּכָל מַצֵּב הַקֶּרֶקֶע

אֲחֵרוֹת, שֶׁהַשְׁוֹרִים הֵם עֵיקָר כָּל נִכְסֵי שְׁדוֹת. וְאֵינוּ רִשְׁאֵי לְמוֹכֵר אִפִּילוּ שְׁדֵה רַעֲה וְהַרְחוּקָה כְּדִי לְקוֹט בְּדַמְיָה שְׁדֵה טוֹבָה וְקְרוּבָה, שְׁמָא לֹא יִצְלִיחַ זֶה שְׁקֵנָה. (אֵין אִפּוֹטְרוֹפּוֹס יִכּוֹל לְהַקְנוֹת מַעוֹת יְתוּמִים בַּמַּעֲמַד שְׁלִשָּׁה. אֲבָל אִם אַחֵר מִקְנָה לִיתוּמִים בַּמַּעֲמַד אִפּוֹטְרוֹפּוֹס, קֵנָה).

גא. וְשִׁיטַּת הַנִּתְיָבוֹת דָּאֵם שֶׁהָיָה בִּיד הַלּוֹקֶחַ י"ב חוֹדֶשׁ, שׁוֹב אֵין כַּח לְבַעֲלִים לַחְזוֹר וּלְקוֹטָהּ מִמֶּנּוּ.

גב. וְאֵין הַדְּבַר תְּלוּי בַּמְצִיאוֹת בַּכֵּמָה קֵנָה, אֲלֹא כַךְ קִבְעוּ חֲכָמִים בְּאוֹפֵן קְבוּעַ, שֶׁתְּמִיד יִתֵּן לְבַעֲלִים שְׁלִישׁ מַעוֹת מִכֵּמָה שְׁשִׁילָם אוֹ רְבִיעַ קֶרֶקֶע. וְהַזְכוּת בִּיד הַבְּעָלִים לְהַחֲלִיט מֵהָ עֵדִיף לוֹ לְקַבֵּל רְבִיעַ קֶרֶקֶע אוֹ שְׁלִישׁ מַעוֹת [סמ"ע].

גג. וְלִשְׁטִית הַנִּתְיָבוֹת אֵיירִי שְׁקִנְאוֹ בַּתוֹךְ י"ב חוֹדֶשׁ, וְהַבְּעָלִים טוֹעֵן שְׁבָא אַח"כ תוֹךְ י"ב חוֹדֶשׁ לְקִנְיָנוֹתָיו כְּדִי לְפִדּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, וְהַלּוֹקֶחַ מַכְחִישׁוֹ.

חוזרת לבעליה והם נותנים ללוקח מה שנהנו כמה שפדאן מהגזלן (רי"ט סימן ר"ז ופסקי מהרא"י סימן ס"ט), ויכמו שיתבאר לקמן סעיף ח'. ישראל שדחקו חבריהם בתפיסה וגזמו להן להרגן, עד שהצרכו לתן להם, אין להם דין זה, שהרי ידעו הבעלים דאין ישראל שופכי דמים, וגזמי ולא עבדי, והוי כמי שלא היה בידין להרגן ולא תקנו בזה חז"ל ששייך ללוקח ונותן רביע (מרדכי פרק הנזקין) כמו שיתבאר סעיף ח'.

ב אם הבעלים אינו מאמין לו ללוקח בכמה קנאה ונפ"מ לענין תשלום שליש המעות, וגם אין לו עדים בכמה קנאה, ישבע לו הלוקח בכמה קנאה ויוסיף לו שליש מעות.

טו תמוז

ג אם קנה מהגוי תוך י"ב חדש, אם ירצו המבעלים, צריך הלוקח להתחייב להם אפי' אחר זמן רבי, ויתן לו הבעלים כמו שקנאה מהגוי, ואם ירצו וניחוחו בידו ויתן להם שליש ממה שנתן לגוי.

ד ואפלו תוך י"ב חדש, אם קנאה הלוקח מהמבעלים תחלה ואחר כך קנאה מהגוי, מקחו קנים כיון שהבעלים לא היה לו פחד מהגוי על המכירה, וכיון שמכרה, הרי זה מרצון והמכירה קיימת. אבל אם קנאו הלוקח מהגוי תחלה ואחר כך מהמבעלים, מקחו בטל כי הסכים על המכירה מחמת פחד מהגוי, שירא שאל"כ יהרגנו, כמו שהוכרח להסכים מתחילה על עצם נתינתו לגוי. ואפלו עושה לו הבעלים שטר על מכירה זו, כי אין בשטר הוכחת הסכמה על המכירה, אלא אם בן קבל עליו אחריות שזה אף אחד לא חייבו לעשות, כמו שלא עשה כן מתחילה לגוי, או שחודר שמודה גם כעת שקיבל מעות מהלוקח [אבל טוען שהודה שקיבל מחמת פחד, אבל באמת לא קיבל, נאמן], או יש עדים שקבל ממנו מעות אע"פ שטוען שקיבל את המעות מחמת פחד, דכיון שקיבל מעות, קי"ל לעיל סימן ר"ה דתלוייהו וזבין הוי מכר.

טז תמוז

ה לקח אחד מהגוי, ושהתה בידו שלש שנים ואחר כך מכרה לאחר, אין למבעלים על לוקח שני כלום ואין יכול לתבוע ממנו מעות,

משום ש"הב"ד טוענים לו שֶהָרָאוֹן קָנָה מֵהֶם וְכֵן נָתַן לָהֶם שְׁלִישׁ כִּיּוֹן שֶהָרָאוֹן הָיָה נֶאֱמָר לְטַעֵן שִׁשְׁלִים לְבַעֲלִים אֶת הַשְּׁלִישׁ, כִּיּוֹן שֶהָיָה בִּידוֹ ג' שָׁנִים, אִף טוּעֵנִים לְלוֹקַח כֵּן. וְהוּא תִּדְּיִן אִם לֹא שֶהָתָה בִּיד הָרָאוֹן אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וּבִיד לֹקַח שְׁנֵי שְׁלִשָּׁה שָׁנִים כְּמוֹ דְמוּעִיל בְּחֻקַּת ג' שָׁנִים, שֶׁאִם שֶהָתָה בִּיד הָרָאוֹן יוֹם אֶחָד מֵהֵנִי ג' שָׁנִים דְּשֵׁנִי לְטַעֵן עֲבוּרוֹ שֶהָרָאוֹן קָנָה מֵהַבְּעָלִים, וְנִחְשָׁב חֻקָּה שִׁישׁ עֲמָה טַעֵנָה. הִגֵּה וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּוָקָא שֶהָלֹקַח רָאוֹן הוּא יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אִם הוּא גוֹי, וּמִכֶּרֶה לְיִשְׂרָאֵל, דִּינּוּ בְּאֵלּוֹ קָנָה מִן הָאֱנָשׁ עֲצָמוֹ כִּיּוֹן שֶהוּא גוֹי, לֹא אוֹמְרִים שֶׁחֲשַׁשׁ לְפִיִּם אֶת הַבְּעָלִים וּלְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת הַשְּׁלִישׁ שֶׁמִּגִּיעַ לָהֶם (רי"ט ס"ח סימן ר"ט).

וּבִּכְּנֵי תִּדְּיִן אִם שֶהָתָה בִּיד חֲלוּקָה הָרָאוֹן שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וּמֵת וְהוֹרִישָׁה לְיֹרְשָׁיו, טוּעֵנִים לְיֹרֵשׁ שְׁמוּרִישוֹ שִׁלֵּם לְבַעֲלִים, דְּטוּעֵנִים לְיֹרֵשׁ כְּמוֹ שְׁטוּעֵנִים לְלוֹקַח.

יז תמוז

ז גוֹי בַּעַל זֹרֵעַ שְׁאֵנִים נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל וְיִרְדָּה לְתוֹךְ שָׂדֶה מִחֲמַת שְׁחִיָּה לֹא חֹב עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אוֹ מִחֲמַת שְׁיֵשׁ לֹא תְּבִיעַת נֹזֵק בִּיד זֶה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִחֲמַת שֶׁהַפְּסִיד מִמוֹנּוֹ, וְאַחֵר שֶׁתִּקַּף לֹא הִגִּי אֶת הַשָּׂדֶה מִכֶּרֶה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר, אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִּים לְהוֹצִיאָה מִיד חֲלוּקָתָהּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים שְׁאֵמַת טַעֵן הַגּוֹי שֶהוּא חַיִּיב לוֹ מִמוֹן, וְכֵן יֵשׁ תּוֹקֶף הַהוֹדָאָתוֹ, דִּאִין מוֹדָה מִחֲמַת פַּחַד. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם מִלֶּךְ אוֹ שֶׁר בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, שֶׁיְּכוּל לְכַף אֶת הַגּוֹי שֶׁמִּכֶּרֶה, לְדִין, וְלֹא תִּבְעוּ הַבְּעָלִים אֶת הַגּוֹי, אֵינֶם יְכוּלִּים לְהוֹצִיא מִיד חֲלוּקָה מִן הַגּוֹי אִף עַל פִּי שְׁאֵינֶם מוֹדִים לְגוֹי, וְאִף עַל פִּי שְׁאֵין

נֵה. זֹו שִׁיטַּת הַרַמְבַּ"ם. אֲבָל שִׁיטַּת הָרָא"ש בְּשֵׁם רַבִּינוֹ גְּרִשּׁוֹם וְהַטּוֹר דֹּאפִי שֶהָתָה בִּיד הַגּוֹי י"ב חוֹדֶשׁ, מוֹצִיאָה מִיד הַלּוֹקַח, וּמְשַׁלֵּם לוֹ מֵה שִׁשְׁלִים לְגוֹי, דְּדוּקָא בְּמִצִּיק הַנ"ל (סעיף א') דֵּהִישְׂרָאֵל מְסוּר בִּידוֹ לְהַרְגוֹ וּפְדָה הַיִּשְׂרָאֵל נַפְשׁוֹ וְנָתַן לוֹ מַעֲצָמוֹ הַשָּׂדֶה לְהַנִּיחוֹ, אִמְרוּ דְּלֹאֵחֵר י"ב חוֹדֶשׁ זָכָה בּוֹ הַלּוֹקַח, מִשְׁא"כ בְּזֶה, וְאִף עַל פִּי שֶׁאִמַּת הוּא שְׁחִיב לְגוֹי, מ"מ אֵין לוֹ עֲלָיו אֵלָּא דְּמִי חִיּוּבוֹ, וְהָרִי זֶה בֹּא לִיתְנֵם לְהַלּוֹקַח. וְדִבְרֵי טַעֵם הֵן וּבִתְרַאי נִינְהוּ, וְלֹא יִדְעִי לִמָּה לֹא הִבִּיאַן מוֹר"ם ז"ל (ס"מ ע), וְכֵן פֶּסֶק הַש"ךְ בְּשֵׁם מֵהַרש"ל. וְאִף לְדַעַת הַשּׁו"ע אִם יֵשׁ בְּכוּחוֹ לְתַבּוּעַ אֶת הַנִּכְרִי בְּעֶרְכָּאוֹת וּלְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת חוּבּוֹ וְלְהוֹצִיא מֵהֶם אֶת הַקֶּרֶקַע, יְכוּל לְעַשׂוֹת זֹאת כִּלְפֵי הַלּוֹקַח [נִתְּיבוֹת].

שם עדים שאמת מוען הגוי, שחרי אומר הלוקח לפעלים אם גולן הוא הגוי למה לא תבעתם אותו בדיניהם ובוזה שלא תבעו, מראה שטענת הגוי נכונה.

ח בא גוי בעקיפין על ישראל ולקח שדה, ולא היה מסור בידו לתרגו וגם אין לגוי עליו שום תביעת חוב, ומכרו הגוי לישראל או נתנו, צריך לתחזירו לבעלים אפלו שחתה בידו במה שנים, ואין צריך לתחזירו לבעלים בחנם, וגם א"צ לתת ללוקח כל מה ששילם לגוי, אלא שמיין במה היה רוצה הבעלים לתן לגוי כדי שיתחזרנו לו וכך יתן לישראל. ואם הוציא עליו הלוקח כדי להוציאה מיד הגוי עד כדי דמי תפית שהגוי לא הווייל כלום מדמיו, צריכים הבעלים לתן לו אם רוצים לטלו מידו. וכמו שאמרנו שאם הבעלים היה יכול להצילו בפחות, א"צ לשלם לו כל מה ששילם, גם אין צריכין לתן לו ללוקח יותר ממה שהוציא עליו אפי' אם שווה יותר, בגון שאם היה הגוי אוהבו ונתנו לו בזול, אין הבעלים צריכים לתן לו אלא כמו שנתן לגוי, אף על פי שהוא לא היה יכול להוציא בכך מיד הגוי, ואפלו שהגוי נתנו לו בחנם, צריך לתחזיר לבעלים גם כן בחנם דאידך יעשה סחורה בפרתו של חברו. ואם בעודו בידו בנה אותו, הוי כיוצא לתוך של חברו שלא ברשות ובנאו, שייכול הבעלים לומר לו לורד מל עציד ואבניד כמו שיתבאר לקמן סימן שע"ה. הנה ומה שאמרנו שמוציא מיד הלוקח אפי' אחר כמה שנים, זה דוקא בקרקע, דלא מציאשי מנה. אבל מטלטלי, דמציאשי מנה, אין צריך הישראל לתחזיר לבעלים בין כשקנא מהגוי ובין כשגולן מהם, דקנא ביאוש ושינוי רשות, מלבד ספרים דאין מציאש מניהו הבעלים, דידיעין כי הבעלים יודעים דאין מוכרין רק לישראל וממילא זה יחזור אליהם לבסוף (מרדכי פרק הכונס והגהות מרדכי דכ"מ).

נו. לאפוקי אם שילם לו יותר מדמיו, דבזה א"צ הבעלים לשלם ללוקח. ומה שאמרנו שאין הבעלים צריך לתת ללוקח כל מה ששילם, כשהבעלים היה יכול להשיג בזול יותר, הני מילי כשלא קנאו במטרה להצילו לצורך הבעלים, אבל קנאו לצורך הבעלים, משלם לו מה ששילם עד כדי דמיו [ש"ך].
נו. כ"כ הש"ך, והנתיבות תמה, דבגזל מהם לא נחשב שינוי רשות, ויאוש בלי שינוי רשות לא קנה.

יח תמוז

מִבְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין הַבְעֵלִים מִתִּיאֲשִׁים בְּגוֹזֵלֶת קֶרֶקַע, בְּשֵׁאִין
 לִפְנֵינוּ שׁוֹפְטִים בְּרִי שִׁיּוּבָל לְהוֹצִיא שְׂדֵחֹו מִיַּד הַגּוֹי. אֲבָל אִם יֵשׁ
 שׁוֹפְטִים בְּאֶרֶץ, וְהָיָה אֲפָשָׁר לְהוֹצִיא מִיַּד גּוֹי בְּדִין, וְלֹא עֲשֶׂה, אִזּוֹ
 וְדַאי נִתְיָאֵשׁ, וְיִשְׁאָר בְּיַד הַלּוֹקֵחַ וְלֹא יִתֵּן לְבַעֲלִים כְּלוּם אַע"פ שֶׁהַגּוֹי
 הוֹזִיל בְּמִכִּירוֹתוֹ, מ"מ לֹא תִקְנוּ לַתּוֹת רַבִּיעַ קֶרֶקַע אוֹ שְׁלִישׁ מַעוֹת, רַק בְּמַצִּיק
 שֶׁאֵע"פ שֶׁנִּתְּן מַחֲמַת פַּחַד מִיָּתֶה, מ"מ אֵין לָנוּ הוֹכַחָה שֶׁהִתִּיאֲשׁ מִהַקֶּרֶקַע.
 הִגֵּה וְכָל זֶה בְּאַנָּס שֶׁאֵין לוֹ מִשְׁפָּט עָלָיו וְאֵין לוֹ שׁוֹם הִיתֵר וְכַח לִקְחַת
 מִמֶּנּוּ קֶרֶקַע זֶה, אֲבָל שׁוֹר וּמוֹשֵׁל שֶׁקָּצַף עַל עַבְדָּיו וּמִשְׁרָתָיו וְלָקַח מֵאֶחָד
 מֵהֶן בֵּיתוֹ כְּפִי דִינֵיהֶם, דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא דְּבִאוּפֹן כּוּזָה הַקֶּרֶקַע שִׁיכַת
 לְשׁוֹר, וְלִכֵּן אֵין הַלּוֹקֵחַ חַיִּב לָתֵן לְבַעֲלִים כְּלוּם (מִרְדְּכִי פֶרֶק הָאֲמִנִין וּפֶרֶק
 הַכּוֹנֵס). יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּשְׁכַּן קֶרֶקַע אֶצֶל גּוֹי, וְקָבַע זְמַן לְפָדוּתָהּ וְלֹא פָּדָאָה,
 וּמִכְרָה הַגּוֹי הַמְלוּה לְאַחֵר, אִם מִכְרָה בְּשׁוּיָה, מִמְּכָרָ קָיָם, דִּהָא בְּדִין
 מִכְרָה דֹּאחֵר שֶׁעֲבָר זְמַן הַפִּירֵעוֹן וְלֹא פִרְעָה, יֵשׁ לוֹ רִשּׁוּת לְמוֹכְרָהּ בְּשׁוּוִיָּה.
 אֲבָל אִם מִכְרָה בְּפָחוֹת מִשְׁוִיָּה אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא, חוֹזֵר כְּדִין שְׁלִיחַ שְׁטֵעָה,
 שְׁחֹזֵר אַפִּי בְּטַעוֹת כָּל שְׁהוּא לְעִיל סִימָן רַכ"ז סִע' ל', וְכָל כַּח הַגּוֹי לְמַכּוּר
 הוּא בְּתוֹרַת שְׁלִיחוֹת (צִיט יוֹסֵף צִסּוֹף סִימָן ק"ן) וְעַיִן לְקַמְן סִימָן שַׁע"א
 מֵאֵלּוּ הַדִּינִין.

סימן רלז

המחזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו

ובו ב' סעיפים

א תִּמְחֹזֵר אַחֵר דְּבָר לְקָנוֹתוֹ אוֹ לְשַׁבְּרוֹ, בֵּין קֶרֶקַע בֵּין מִטְּלָמָלִים,
 וְכֹא אַחֵר וְקָנָא, נִקְרָא רִשְׁעָה וּמִכְרִיזִין עָלָיו בְּבִיחַכְנ"ס שֶׁעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה
 רִשְׁעָה כּוּזָה, וְזֶה הַנִּקְרָא מֵהַפֶּךְ בַּחֲרָה. וְהוּא תִּדִּין לְרוֹצֵחַ לְחִשְׁבִּיר עֲצָמוֹ
 אֶצֶל אַחֵר וְכֹא אַחֵר וְהַקְדִּימוֹ כְּדִי שִׁישְׁכְּרֵנוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם כֹּא
 לְזִבּוֹת בְּהַפְקָר אוֹ לְקַבֵּל מִתְּנָה מֵאַחֵר, וְכֹא אַחֵר וְקָדְמוֹ, אֵינוֹ
 נִקְרָא רִשְׁעָה, בֵּינָן שֶׁהַפְקָר אוֹ מִתְּנָה אֵינוֹ דְּבָר הַמְּצוּי לוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר
 לִכֵּן לֹא נִחְשֵׁב רִשְׁעָה, מִשְׁא"כ מִכִּירָה, שִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיג קִנְיַת דָּבָר זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר.

והקונה קרקע על מצר חברו, אף על פי שהוא באופן שאין בה לחבירו זכות משום דינא דבר מצרא כגון שבא לקנות מגוי, יכול בעל מצר [לקדמו] לקנותה, ולא מקרי רשע, דהוי במציאה דא"א לומר לו שיקנה קרקע במקום אחר, כי חפץ דווקא בה שהוא צמודה לקרקע שלו (זית יוסף נסס מרדכי פ"ק דמלעא). וכן אם קונה דבר אחר ובא חברו ויוכל לקנותו בזול שאינו מוצא לקנותו כף במקום אחר, הוי כמו מציאה שאין בה דינא דמהפך בחררה, כיון שלא ימצא בזול במקום אחר, ולכן יכול לקנותו כל זמן שלא זכה בו הקונה"ה (משונו מהרד"ך זית ל"א). ויש אומרים דלא שניא שגם במציאה ובמתנה יש דינא דמהפך בחררה, ונקרא רשע. הגה וסבבא הראשונה נראה עקר. ואפלו לסבבא זו שתמיד יש דינא דמהפך בחררה, דוקא בעניי כשהראשון עני, לכן אסור לשני להקימו ולהפסידו אבל בעשיר הרוצה לקנות לא אין איסור לאחר לבוא ולהקדימו, כיון שיש לו ממון לקנות כעין זה במקום אחר, אם לא [בדבר] שאינו מצוי דאז אפלו בעשיר הרוצה לקנות, זה שבא להקדימו מקרי רשע כיון שאפי' עם ממון לא ישיגנו במקום אחר (ר"ן שם נסס הרמב"ן פרק האומר נקדושו). ועין לעיל סימן קנ"ו סעיף ה'. וכל זה שהמקדים נקרא רשע לא מירי אלא כשסבב פסקו המוכר והקונה הראשון, את הדמים שביניהם, ואין מחסרין אלא הקנין. אבל אם מחסרין עדין הפסיקה, שהמוכר רוצה בכף והקונה רוצה יותר בזול, מתר לאחר לקנותו, בין אם המוכר גוי או ישראל דיש בזה תקנת המוכר, דאל"כ, מיד כשיבוא הראשון וירצה לקנות במחיר זול ממה שהמוכר רוצה, יהיה אסור לאחר ולקנות במחיר יותר יקר (זית יוסף נסס מרדכי פרק חוקת). ויש מי שכתב, שהוא חרם רבנו גרשם שלא להסיג גבול בשכירות בתים מן גוים היינו מי שכבר שכר בית מגוי לשנה, אין לישראל אחר לבוא ולהעלות את המחיר על השנה השניה כדי שישכיר לו, והוא הדין במקום שנהגו לשכור ההלוואה מן גוים ששוכרים מהמושל את הזכות להלוות לגויים בריבית, אין להקדים את מי שכבר סיכם שהוא עומד לשכור זכות זו (מהר"ם פדוואה סימן מ"א).

גה. והרמב"ן חולק, דכיון דהוי מכירה, יש בה דינא דמהפך בחררה [ש"ר].
 נה. ואם עבר ושכר, יכול הראשון לבוא ולתת לו מה ששילם, ולקחתו לעצמו כדין בר מצרא [נתיבות]

יט תמוז

ב אסור למלמד להשפיר עצמו לבעל הפית שיש לו מלמד אחר בפיתו כי עי"ז גורם שהבעה"ב לא ישכור את המלמד הקודם להמשיך ללמד את בנו, אם לא שיאמר בעל הפית שגם בלא זה אין רצוני לעצב המלמד הקודם שלי. אבל אם שכר בעל הפית ראובן מלמד אחד, יכול בעל הפית אחר שמעון לשכר אותו מלמד עצמו אע"פ שעי"ז מפסיד הראשון שלא יהיה לו מלמד, דמלמד נחשב כדבר שאינו מצוי, דלא מכל אחד זוכים להצליח ללמוד, ובדבר שאינו מצוי נתבאר שאין בזה דינא דמהפך בחררה^פ.

סימן רלח

כותבין שטר למוכר ולא ללוקח

ובו ג' סעיפים

א בותבין שטר למוכר שפיר שדהו לפלוני, אף על פי שאין אותו פלוני הקונה לפנינו דיוכן לאדם שלא בפניו, ואיירי שכותבים בלשון שהמוכר אמר להם לזכות עבורו, כך שאם הלוקח לא ירצה לבסוף, לא יוכרח לקנותו, והוא שמיד הקנה לו השדה בקנין סודר דאל"כ אין כותבין לו שטר, דחוששין שמא יכתוב בניסן, ולבסוף לא נתן לו את השטר עד תשרי, וא"כ הקנין לא חל עד תשרי, ובנתיים מכר לאחר בסיון, ויבוא בעל השטר ויוציא מזה שקנה בסיון מכח השטר שכתוב בו ניסן^א, או שהעיד על עצמו שפיר קנה באחת מדרכי הקנייה דבאופן זה, חל הקנייה מכח הודאתו והשטר אינו רק לראיה, ובליבד שיהיו העדים מכירים השמות שפיר שטר שהמוכר וזהו פלוני בן פלוני דאל"כ שמא יגיע אחד ויציג את עצמו כבעל

פ. ולפי"ז לשיטת הי"א שבשו"ע דלעיל, יהיה אסור במלמד, וא"כ השו"ע סתם כאן כדעיה ראשונה [נתיבות].

פא. זו שיטת הרי"ף, אבל דעת ר"י והרא"ש שאפי' בכה"ג אין חשש, דבאופן שלבסוף הגיע השטר לידו, פועל חתימת העדים שיחול השטר למפרע מהתאריך שכתוב בו, וממילא ליכא שום נזק לזה שקנה בסיון, דבאמת הראשון קדם לו, והשו"ע גם לעיל סי' ל"ט סתם כדעת הרי"ף.

הקרקע ויכתוב שטר מכירה ללוקח על קרקע שאינו שלו, והקונה זהו פלוני בן פלוני והיינו באופן שכותבים שהלוקח הסכים למכירה, צריכים להכיר גם את הלוקח. אבל אין בותבין שטר ללוקח, אלא מדעת המוכר אפי' באופן שייכתבו שהלוקח אמר להם לכתוב שטר זה, שלא יהיה הפסד למוכר, מ"מ אין כותבין דמוציא קול שמוכר קרקעותיו וזיילי נכסיו. ויש מי שאומר, שאפילו קנו מהמוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח דהקרקע כבר שייכת ללוקח ע"י הקנין, וכא הלוקח שייכתבו לו השטר דהרי סתם קנין לכתיבה עומד, וא"צ לימלך בו אם מעוניין שייכתבו לו, מ"מ אין שומעין לו, שלא אמרו סתם קנין לבתיבה עומד, אלא בפניו כשנמצא לפנינו^כ. הנה מי שפא לעדים ואמר בית שיש לי במקום פלוני אני נותנו לפלוני, אף על פי שאין העדים יודעין אם יש לו בית במקום פלוני או לא, יכולין לכתב, דהרי אינן מעידין רק על המתנה, ואם אין לו ממילא המתנה בטלה אא"כ יודעים שבית זה בחזקת אדם אחר, והמוכר אומר להם שקנה מאותו אדם, שבאופן זה אין להם לכתוב בלי לברר את האמת (מרדכי סוף פרק המוכר פרות).

כ תמוז

ב הלוקח נותן שטר הסופר כי השטר לטובתו, אפילו במוכר שדהו מפני רעתה אע"פ שבקרקע כזו המכירה להנאת המוכר, מ"מ כתיבת השטר הוא לטובת הלוקח.

ג יש מי שאומר, דהא דכותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו, דנאק בשמעדין על עצמו שהודה בפניהם שפבר קבל המעות מיד הלוקח וכותבים זאת בתוך השטר. ואם לא כתבו כן, בפיתפוענו המוכר את הלוקח לדון לתן תדמים עבור המכר, צריך להביא ראיה שמכירה זו היתה מדעתו של הלוקח. ויש מי שאומר, שאפילו העידו על עצמו שקבל המעות, אם רוצה שייכתבו בנוסח שיהיה משמע מתוך השטר שהמקח הוא מדעת שניהם, אין בותבים אע"פ שאין הפסד ממוני ללוקח, יתכן שאינו רוצה שייצא עליו קול שקנה קרקעות כשאין זה כך. ויש מי שאומר, שכותבין באופן שאין משמעות שהלוקח הסכים

כב. והרשב"א והרא"ה חולקים, והובא בב"י לעיל סי' ל"ט, והרמ"א שם סעי' ד' הביא שיטה זו בשם י"ח (ש"ר).

למכירה, אפילו לא העידו על עצמו שקבל המעות. הגה שהרי שטר זה אינו מכריח הלוקח שיקנה, דאינו אלא לראיה (טור שם נסח הרמב"ן), ולכן כיון שאינו אלא רק שטר ראיה, הלוקח נאמן גם כן לומר שנתן המעות כיון שהשטר יוצא מתחת ידו (צ"ח יוסף נסח הרשב"א אלף קל"ו). שטר מכר שלא כתוב בו סכום המכח, רק ענין המכח, השטר פשוט (משנ"ח נסח אלף תתקפ"א).

סימן רלט

מי שבא ואמר אבד שטר קנייתי, כיצד כותבין
לו שטר אחר
וכו ב' סעיפים

בא תמוז

א מי שבא ואמר אבד שטר שהיה לי על שדה פלונית שקניתייה מפלוני, שומעין לו לכתב אחר כיון שאינו אלא לראיה ולא יבוא לידי שום הפסד וכדלהלן, משא"כ בשטר הלוואה שכל ענינה לגבות על ידה, אין כותבין שטר אחר, שלא יבוא לגבות פעמיים אותו חוב. הגה והוא הדין בתחלה בשקנה יכולין לכתב לו ע"פ בקשתו שמים ושלש שטרות כפי האי גוונא (צ"ח יוסף נסח הרשב"א). וכותבין בו: שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משעבדים ולא מנכסים בני חורין, ולא כתבנוהו אלא להעמיד בו שדה זו ביד פלוני כדי שלא יוציאנה מידו המוכר ולא ירשיו והיינו שמשמש רק כשטר ראיה. ויש מי שאומר, דכותבים שטר אחר דוקא מזמן ראשון כותבים את הזמן שהופיע בשטר הראשון ולא מזמן שני לא כותבים את הזמן שכותבים כעת, דאכא למיחש שפא אחר כך אחר שקנה את הקרקע בשטר הקודם חזר ומכרה למוכר, ומוציא אחר כך זה [שטר] השני שזמנו אחר המכירה שמוכר, ויאמר תדריית ובינית חזרתי וקניתי ממודי לכן כותבים את הזמן הראשון וממילא

לא ייצא שום תקלה. [אא"כ כותבין מזמן שני, אבל מציינים שאיחרו וכתבו את השטר, וממילא יודעים שהזמן לא מדויק וא"א לסמוך עליו].

ב אף על גב דשטרי חוב המאחרים בשרים, שטרי מכר המאחרים פסולין כגון שקנה בניסן וכתב בשטר שקנה בתשרי, פסולין, דיש לחשוש שמא בין ניסן לתשרי חזר ומכרה למוכר, אם לא שפרש בהם שחם מאחרים.

סימן רמ

שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת

מזמן אחד

וכו' ד' סעיפים

כב תמוז

א שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה ומוכר אחד ובשניהם כתוב שפלוני מכר שדה פלונית לפלוני ואין זמנם שנה וא"כ צריך הסבר למה יש לפנינו שתי שטרות, ולכאורה בהכרח שהשני בא לבטל את הראשון, אם היה הראשון שטר מתנה והשני שטר מכר, לא כמל האחרון את הראשון, שיש לו מר שלהוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר כי בשטר מתנה אין אחריות משא"כ בשטר מכר יש אחריות, דהיינו שאם יבוא בעל חובו ויטרוף ממנו, יפרע לו דמי קרקע זו, אף על פי שלא היה כתוב שם בשטר אחריות, משום שאחריות טעות סופר הוא. וכן אם היה הראשון מכר והשני מתנה, קנה השדה מזמן הראשון, שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כחו משום דין בן המצר דאם מוכר קרקע, יכול המצרן להוציא מיד הקונה, משא"כ כשנותן במתנה כדלעיל סימן קע"ה סעי' נ"ד, הגה או לשאר דברים שמתנה עדיפא ממכר^ט. וצריך שלא יראה בבית דין רק האחרון, דאם מראה שניהן רק

שטרות מחשש שמא יאבד לו האחד והרי זמנו של שטרי מוכיח שקניתי מהשתא [סמ"ע].

כד. כגון מה דאיתא לעיל סי' רט"ו סעי' ו' וז"ל שם:

הראשון עקר^ה (טור). ויש אומרים דאם האחרון במקד, אף על פי שמראה שניהם בבית דין, שניהן קיימין דודאי אין בו שום סתירה לראשון, רק בא לחייב עצמו באחריות, משא"כ כשהראשון במכר והשני במתנה, כיון שבאמת היה כאן מכירה, וזה בה המצרן, ולא מועיל השטר השני להפסיד לו (טור שם שם הרמ"ה).

ב' היו שני השטרות במקד או שניהם במתנה וא"כ אין לנו סיבה למה כתב שטר נוסף, אם הוסיף בשני כלום תרי הראשון קנים, שלא כתב השני אלא מפני התוספת וגובה את העיקר מזמן ראשון ואת התוספת מזמן שני. ואם לא הוסיף בשני כלום, בהכרח שבטל שטר השני את הראשון והמכירה מזמן ראשון התבטלה ולא חלה אלא מזמן שני^י, ולכן אין לו חיוב אחריות אלא מזמן שני. לפיכך שהמכירה הראשונה התבטלה, כל הפרות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני, מחזיר אותם כי אינם שלו^י. ואם היה על אותה שדה חק חיוב מס למלך בכול שנה, הנותן או המוכר נותן אותו החק המס עד זמן השטר השני. הגה וכל שכן אם כתב לו תחלה שדה שלם, ואחר כך חצי שדה שודאי חזר בו מהמכירה הראשונה ומכר לו רק חצי שדה^ה (ר"ן פרק נערה). שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, וחזר ואמר כך שוב אותו לשון, ללא שום תוספות, אין לו אלא מנה אחת הואיל ולא אמר 'עוד' תנו (מרדכי פרק נערה והגהות מרדכי דצ"ב).

במה דברים אמורים [שלא כל הדברים כלולים במכירה], במוכר, מפני שהיה לו ללוקח לפרש ולא פירש אין לו אלא אלו. אבל הנותן מתנה, קנה את כולו, בין בשדה בין בבית בין בחצר בין בבית הבד. כללו של דבר: הנותן קרקע, קנה המקבל כל המחובר לה, עד שיפרש.

סה. דהשני נכתב לקנוניא, ודווקא לענין הפסד דבר מצרא או דלקוחות, אבל ודאי יכול לתבוע את האחריות מהמוכר כשכתב לו שטר שני בתורת שטר מכר.

פו. הטעם שהשני מבטל את הראשון, להרמב"ם הטעם משום שבשני הודה שהשטר הראשון שקר. ולהטור הטעם שבשטר השני מחל על הזכויות שבשטר הראשון, והמחבר והרמ"א ס"ל כהרמב"ם, והנפ"מ יתבאר להלן.

פז. והטור חולק וס"ל דרק הפירות שבעין צריך להחזירם, אבל מה שכבר אכל, א"צ לשלם.

סה. ולדעת הטור הנ"ל יקבל חצי שדה מזמן ראשון, וחצי שדה מזמן שני.

כג תמוז

ג' שְׁנֵי שְׁמִירוֹת שֶׁהִנְמַצְאִים בִּיד שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁזָמְנָם בְּיוֹם אַחֵר וְהֵם בְּתוֹכָם עַל שְׂדֵה אַחֵר, בֵּין בְּמִכְרָ בֵּין בְּמִתְנָה וְהִיגִדוּן מִי זָכָה בִּקְרָקָע, אִם הַדֶּרֶךְ לִכְתוּב שְׁעוֹת, נוֹתְנִים לֹזֶה שֶׁשְּׁטָרוֹ קוֹדֵם לִפִּי הַשְּׁעָה, וְאִם [אֵין] דֶּרֶךְ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שְׁעוֹת תָּרִי הַדְּבָר מְסוּר לְדִינָם שְׁעוֹשִׁים שׁוּדָא דְדִינִי, דְּהֵינּוּ כָּל שְׂדַעְתָּם נֹמֵטָה לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זֶה בְּיָדוֹ שְׁנֵרָאָה לָהֶם שׁוֹז הִיתָה רִצּוֹן הַמוֹכֵר אוֹ הַנוֹתֵן, יַעֲמִידוּ. הִגַּם וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁאִין דִּינִין דִּין שׁוּדָא דְדִינִי רַק בְּדִין מִמֶּחָה וצ"ע אִם יֵשׁ דִּין מוֹמַחָה בּוֹמֵן הַזֶּה וּבִקְרָקָע (טוֹר צִסֵּס ר"ח). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָף בְּמִשְׁלָטָלִים, כָּל שְׁאִין אַחֵר מִחֻזָּק בָּהֶן (שֵׁס צִסֵּס ר"י כ"כ הַמוֹס' שֵׁס וּצְמַרְדִּכִּי).

ד' בְּמִתָּה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁטְר שְׁאִין בּוֹ קִנְיָן, אֶלָּא קִנְיָה שְׂדֵה זֶה בְּשִׁטְר זֶה דְּהֵינּוּ בִשְׁטֵר קִנְיָן, שְׁאִין אָנּוּ יוֹדְעִים מִי הוּא מְשִׁנְיָהֶם שְׁהִנְיַע שְׁטָרוֹ לִירוֹ תַּחֲלָה וְהַנוֹתֵן אוֹ הַמוֹכֵר אֵין נֶאֱמָר עַל כֵּךְ כִּיּוֹן שְׁאִינוֹ תַּחַת יוֹדֵס. אֲבָל אִם בְּכָל שְׁטֵר מֵהֶם כְּתוּב שֶׁעָשׂוֹ קִנְיָן סוּדָר, וְהַשְּׁטֵר אֵינוֹ אֵלָּא לִרְאִיָּה, כָּל שֶׁקָּדֵם לוֹ הַקִּנְיָן זָכָה, וְיִשְׁאַלּוּ הַעֲדִים מִי עָשָׂה קוֹדֵם אֶת הַקִּנְיָן. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁם עֲדִים שְׁהִנְיַע לִירוֹ שְׁטֵר מִתְנָתוֹ תַּחֲלָה, קִנְיָה תְּרַאשׁוֹן אע"פ שֶׁכְּתוּב לִשְׁנֵיהֶם אוֹתוֹ זְמַן. הִגַּם מִי שֶׁנָּתַן מִתְנָה לְחִבְרוֹ וּפְרַשׁ אֵיזָה מִתְנָה נָתַן לוֹ, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ קְרָקָע אוֹ מָקוֹם בְּבֵית הַקִּנְסָת וּמָצַר לוֹ מָצָרִים, וְאַחֵר כִּף נָתַן לְאַחֵר מָקוֹם בְּבֵית הַקִּנְסָת סָתֵם אוֹ קְרָקָע סָתֵם, וְלֹא מָצַר לוֹ מָצָרִים, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֶמְרִינָן שְׁמָא מָקוֹם אוֹ קְרָקָע אַחֲרֵת נָתַן לִשְׁנֵי, וְהַמִּתְנָה רִאשׁוֹנָה קִיָּמָת דָּאֵין סַפֵּק מוֹצִיא מִיָּד וְדָאִי (רִיטְצ"א), וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֶמְרִינָן וְדָאִי לֹא כִּיּוֹן אֶלָּא עַל מָקוֹם אוֹ קְרָקָע הַיָּדוּעַ לוֹ, וּמֵאַחֵר שְׁאִין יוֹדְעִין שְׁיֵשׁ לוֹ מָקוֹם אוֹ קְרָקָע אַחֲרֵת וְדָאִי הַתְּכוּוֹן לִקְרָקָע הַרְאשׁוֹנָה, וְחֹזֵר בּוֹ מֵהַמְכִּירָה הַרְאשׁוֹנָה, וְלִכּוֹן קִנְיָה הַשְּׁנִי. וְדוֹקָא בְּמִתְנָת שְׂכִיב מְרַע, שֶׁיִּכּוֹל לְחֹזֵר בְּמִתְנָתוֹ. אֲבָל בְּמִתְנָת בְּרִיא, קִנְיָה תְּרַאשׁוֹן מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן שֶׁכָּבֵר חֵלָה הַמְכִּירָה אוֹ הַמִּתְנָה, אֵין בְּכוּחוֹ לְחֹזֵר מִמֶּנָּה (צִית יוֹסֵף ס"ק רנ"ג צִסֵּס הַרְשֵׁצ"א).

כס. ואין אנו יודעים מי הם העידי מסירה לברר על ידן מי קיבל קודם את שטרו, משא"כ בשטר קנין שייך לברר אצל עידי השטר מי עשה קנין קודם.

הלכות מתנה

סימן רמא

המתנה במה תתקיים וכן המחילה, והנותן דבר

שאינו מסוים

ובו י"ב סעיפים

כד תמוז

א הנותן מתנה לחברו, בין קרוב בין מן המקבל זוכה
בה אלא באחד מהדרכים מהקנינים שהקונה זוכה בהם וכפי
שנתבאר לעיל בהלכות מקח וממכר, ובין שקנה באחד מהדרכים ההם,
אפלו שלא בפני עדים, קנה, אם שניהם מודים דאין העדים נצרכים
כדי שיחול הקנין, אלא רק כדי שלא יוכל להכחיש, וכיון ששניהם מודים, ודאי
שהקנין חל. אבל בדברים שאמר לו שחפץ זה או קרקע זו יהיה שלו במתנה
לא זכה המקבל, אלא כל אחד יכול לחזור בו. ואם אמר לתן
לחברו מתנה מועטת, אע"פ שלא קנאו בדברים, מ"מ אם חוזר בו יש
בו משום מחסר אמתה דשארית ישראל לא יעשו עוולה, ומקיימים מה
שמבטיחים, אבל רק במתנה מועטת שהמקבל סמכה דעתו שיקיים דבריו,
משא"כ במתנה מרובה שמתחילה לא סמכה דעתו שיקיים דבריו. הגה: וצ"ע
לקמן סימן רמ"ט סעיף א' שכתב דין מתנה מועטת, ולעיל סימן ר"ד
סעיף ה' שאם אמר שמקנה לשני חפץ מסויים ונתן לו על כך משכון, כיון
שלא עשה קנין על עצם התחייבותו, אף את המשכון לא קנה. ראובן שאמר
לשמעון בית לוי נתון לך, אף על פי שלוי מקבל קנין לקיים דבריו של
ראובן, אינו פלוג כיון שראובן אין בכוחו לתת בית של השני, ממילא מה
שלוי עשה קנין לא מהני, דעשה קנין על דברי ראובן, ואינם כלום, ולכן אפי'
אם גם ראובן עשה קנין על דבריו לא מהני, כיון שאין בכוחו לתת דבר
שאינו שלו (רי"ז ס"ט סימן ר"ז).

ב מחל לחברו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מפקד אצלו דהיינו שהיה לנותן חפץ מופקד אצל המקבל, וא"ל ש'נותן' לו במתנה [אבל לא מהני לשון 'מחילה' על חפץ בעין], הרי זה מתנה הנקנית בדברים בלבד במחילת חוב, כיון דא"צ להקנותו חפץ מסויים, אלא רק למחול לו על שיעבודו, ומחילה א"צ קנין. ובהקנאת פקדון, כיון שכבר ממילא נמצא ברשותו. הגם: ויש אומרים דבמחילת חוב אפלו היה לו למלוה שטר או משכון עליו על הלוה, אפלו הכי הוי מחילתו מחילה בדברים בעלמא ופקע החוב וצריך להחזיר את המשכון או את השטר^ט (מרדכי פ"ק דסנהדרין). כל מקום דמחילה אינה צריכה קנין, אי הקנה לו לפני עדים פסולים אפלו הכי מחילתו מחילה דאין צריך עדים לחלות המחילה, אלא רק כדי שלא יכחישו (מהרי"ק שרש י"ד). ועיין לעיל ריש סימן קצ"ה סעי' א' ברמ"א, שכתב דין זה וטעם זה. ולשון מחילה אינו שיהא אלא במעות שחייב לו דמעות להוצאה ניתנו, וממילא אין חפץ בעין ששייך לנותן שבא להקנותו, אלא רק מחל על שיעבודו, ולכן מהני לשון מחילה, אבל אם היה לו חפץ ביד חברו בפקדון, ובאופן זה אף מעות נחשב חפץ בעין, ואמר לה מחול לך, אינו כלום כי אי אפשר להקנות חפץ ששייך לו בלשון מחילה (משנ"ט הר"ש ומהרי"ק שרש ז"ד). ועיין לעיל סימן ר"ט סוף סעיף ד' מהדין מחילה בדבר שלא בא לעולם. אדם שבקש מחברו שיתחיל לו שבועה שיש לו עליו, ואמר יהי כדברך, הוי מחילה אף על פי שלא אמר בפרוש לשון מחילה, מ"מ כיון שהסכים ללשון מחילה שביקש ממנו, נחשב כאילו הוא מחל בעצמו (מרדכי פ"ק דסנהדרין וע"ל סימן י"ז). כל מחילה בטעות כגון שחשב שאין לו עדים או ראיה לתביעתו ולכן מחל, ולבסוף מצא עדים, יכול לחזור בו, אפלו קנו מנה דהוי קנין בטעות ולא חל (שם זמרדכי ומהרי"ק שרש קי"א).

כה תמוז

ג המוחל לחברו מה שישל מנכסיו, יכול לחזור בו קודם שימול כיון שאמר שיהיה שלו מה שיטול וכל זמן שלא נטל לא זכה עדיין. אבל לאחר

עא. כ"כ הסמ"ע. והש"ך כתב דהוא מחלוקת בירושלמי אם חייב להחזיר את השטר והמשכון, והוי ספיקא דדינא. והנתיבות כתב דהחוב ודאי פוקע וא"י לגבות חובו מהמשכון, אבל אינו חייב להחזיר את השטר או את המשכון בלי שקנו מידו.

שְׁנֵי מֵה שְׁנֵי מֵה נִמְלָע. וְדוֹקָא מִמְלָמְלִים אֵין יִכּוֹל לַחֲזוֹר אַחֵר שְׁנֵי מֵה, כִּיּוֹן שֶׁכֶּבֶר מוּחָזָק בּוֹ, אֲבָל קָרָקַע לֹא כִיּוֹן שֶׁלֹא שִׁיךְ מוּחָזָק בִּקְרָקַע, לֹא נִחְשָׁב שֶׁכֶּבֶר נִטְלוֹ אֶפְלֹ דֶּר וְהַחֲזִיק בָּהּ דְּנִחְשֶׁבֶת עֲדִיין בַּחֲזָקָה בְּעִלְיָה. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מִנֶּה שֵׁשׁ לִי בִּידָךְ תִּנְהוּ לָזֶה דֵּהִינּוּ שֶׁהַמְקַבֵּל נוֹכַח שֵׁם בִּשְׁעָה שֶׁאִמֵּר הַנוֹתֵן לֹא מַעֲצֵי, קִנְיָה בְּקִנְיָן מַעֲמֵד שְׁלֹשֶׁת וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן קכ"ו כֹּל פְּרָטִי קִנְיָן זֶה.

ד' יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁשֵׁשׁ שֶׁהַמְּזַכֵּר צָרִיךְ לָסִים וְלִהְגִּיד אֶת הַמְּמַכֵּר, בְּךָ הַנּוֹתֵן בְּמִתְנָה. בִּיצֵר, הַבּוֹתֵב לַחֲבֵירוֹ קָרָקַע מִנְכָּסִי נְתוּנָה לָךְ וְלֹא צִיין אִיזֵה קָרָקַע, אוֹ שֶׁפָּתַח לוֹ כָּל נִכְסֵי נְתוּנִים לָךְ חוּץ מִמְּקַצְתָּם וְלֹא פִירַט מִה מְשִׁיר, הוֹאִיל וְלֹא סִים הִדְבָּר שֶׁנֶּתַן לוֹ וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קִנְיָה בְּלֹוֹם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִזְכֹּר לוֹ תֵּן לִי לַפְחוֹת אֶת הַפְּחוֹת שֶׁנִּכְבְּסִיךְ, עַד שִׁסִּים לוֹ הַמְּקוֹם שֶׁנֶּתַן לוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ חֶלֶק בְּךָ וְכָךְ כְּגוֹן חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית, הוֹאִיל וְסִים הַשָּׂדֶה וְאֵת הַכְּמוֹת שֶׁנּוֹתֵן לוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁדֵה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא סִים אֶת מְקוֹם הַחֶלֶק שֶׁנֶּתַן, נִמְלָע אוֹתוֹ חֶלֶק מִהַפְּחוֹת שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה וְאִם יֵשׁ בְּשְׁדֵה חֲלָקִים פְּחוֹת טוֹבִים, מְקַבֵּל שְׁוִיּוֹ שֶׁל חֲצִי כֹל הַשְּׁדֵה מִמְּקוֹמוֹת אֵלּוּ. וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְאוֹמְרִים שֶׁבֵּין בְּמִכָּר בֵּין בְּמִתְנָה יָכוֹל לַהֲקִנּוּת דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסִים וְנוֹתֵן לוֹ אֶת הַכִּי פְּחוֹת שִׁיכּוֹל לִהְיוֹת כְּלוֹל בְּלִשׁוֹן שֶׁאִמֵּר לוֹ. וְעֵינֵי לְעִיל רִישׁ סִימָן ר"ט סעי' א', דֵּהִמְקַנָּה לַחֲבִירוֹ דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיִים דֵּהִינּוּ שֶׁאֵין מִיּוֹ יָדוּעַ לֹא קִנְיָן, וְסִימָן ס' ס"ב מְדִין זֶה לְעִנְיַן הַמַּחֲיִיב עֲצֻמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב, אִם חָלָה הַתַּחֲבִיבוּתוֹ.

כו תמוז

ה' יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹתֵן מִתְנָה לַחֲבֵירוֹ אֵינוֹ מִתְנָה, אֲלֵא אִם בֵּין שְׁתֵּיהֶם בְּדַעַת הַנּוֹתֵן שֶׁתִּהְיֶה בְּרִשׁוֹת מְקַבֵּל לַעֲשׂוֹת בָּהּ כָּל

עב. הַקְּשָׁה הַסְּמָ"ע הִרִי לֹא מֵהֵנִי לִשׁוֹן מַחֲלִילָה בַּחפֶּץ בְּעֵין וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִיעֵף הַקּוֹדֵם, וְתִירֵץ הַסְּמָ"ע דְּלִשׁוֹן מַחֲלִילָה לֹא דוֹקָא וְאִיירִי שֶׁאִמֵּר בְּלִשׁוֹן נְתִינָה, וְעִיקָר דִּינוֹ שֶׁל הַשּׁו"ע רַק לִזְכֹּר עַד מִתִּי יִכּוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וְהַנְּתִיבוֹת תִּירֵץ דְּכִמוֹ בְּמִקְנָה דְּבָר שֶׁלֹא בֹא לְעוֹלָם דֵּאֵ"פ שֶׁהַקִּנְיָן לֹא חַל, מ"מ אִם אַח"כ הִגִּיעַ לִידוֹ זָכָה בּוֹ, דְּהוּי כְּמַחֲלִילָה, ה"ה בְּתוֹן חֶפֶץ בְּעֵין בְּלִשׁוֹן מַחֲלִילָה, אֵע"פ שֶׁלֹא חַל כְּלוֹם, מ"מ אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ לִיד הַמְּקַבֵּל, אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ דְּהוּי כַּעַת כְּמַחֲלִילָה.

עג. וְרֵאִיתֶם מֵהַגֵּמ' בְּמִנְחוֹת שֶׁאִם אָמַר לַחֲבִירוֹ בֵּית מִבְּתִי אֲנִי נּוֹתֵן לָךְ, נּוֹתֵן לוֹ הַפְּחוֹת שֶׁבְּבֵתִים, וְהוּבָא לְהִלְכָה בְּסִימָן ר"ד סעי' יב. וְכָתְבוּ הָאֲחֵרונים שֶׁהִלְכָה

חפציו". במה דברים אמורים, שנתנה לו סתם ולא פירש חוץ מעשיית דבר פלוני אלא שנבר מתוך מחשבתו שאינו מכון לתנה לו שיעשה בה כל חפצו כי רוצה שזה יהיה אצל המקבל לצורך דבר שהוא חפץ בה, ולכן אינו רוצה שיתן לאחר מתנה או להקדישו, ואין לו שום ענין אמיתי במתנה, לכן חסר בכל עצם נתנת המתנה. אבל אם מפרש שנותן לו מתנה חוץ משימוש פלוני, אפלו אם נתנה לו על מנת שלא לתנה לאחר או שלא למוכרה או שלא להקדישה, או אפלו על מנת שלא יעשה בה שום דבר אלא דבר פלוני, הוי מתנה לאותו דבר שפרש בלבו כי נחשב שהם שותפים בחפץ, ושייר לעצמו את החלקים שעליהם התנה".

ו הנותן מתנה על מנת להחזיר, בין אם התנה שעליו להחזיר מיד בין לזמן קצוב עוד לי יום, או שנותן לו כל ימי חי' הנותן או כל ימי חי' המקבל ואח"כ עליו להחזירו, הויא מתנה לזמן הקצוב, בין בקרקע בין במטלטלין, ואוכל תפירות עד אותו הזמן בתורת בעלים גמורים, ועליו רק לקיים את התנאי", והוא שמתחילה לנותן לזמן הקצוב, אבל אם אינו מחזירה, נתפסלה המתנה למפרע, כיון שלא נתקיים התנאי. הנה: לא קצב לו זמן מתי להחזיר, יכול המקבל להחזיר לו כשירצה וכשיחזיר ייחשב שקיים את התנאי. ואם הוא דבר הצריך לנותן כעת, כגון ששהוא אטרופ בימי החג, ואמר על מנת שתחזירהו לי, בודאי פונתו שיחזירנה לו בעוד שצריך לו וצריך להחזיר לו מיד ואם לא החזיר לו באותו יום כשהנותן עדיין לא יצא בו, או למחרת כשהנותן כבר יצא ביום

כדעה זו, ויתכן שאף הרמב"ם מודה בבית מבתי שהוא פירוט מסויים, משא"כ בחלק מנכסי שהוא לשון יותר כוללת.

עד. אבל במכירה א"צ לזה כיון שמקבל מעות עבור המכירה, ולכן במכירת חמץ נהגו למכור את החמץ ולא לתת במתנה, דבמתנה אם יהיה חסר בגמירות דעת של הנותן, לא יהיה מתנה.

עה. לכאורה צ"ב מאי שנא רישא מסיפא, דאם כשפירש מהני, כ"ש כשלא פירש. ובערוך השלחן פירש דבסיפא איירי שהתנאי הוא לטובת המקבל ולא לטובת הנותן, ולכן מהני, אבל בתנאי שהוא לטובת הנותן, לא מהני כמו ברישא. ולפענ"ד י"ל דברישא כיון שבפיו אמר שנותן לו לגמרי ואנו אומדים דעתו שאינו מכוון למה שאומר, לכן בטלה מתנתו, משא"כ כשאומר ברור מה הוא רוצה, מהני תנאו. עו. בקצות החושן הביא מחלוקת במתנה ע"מ להחזיר אם כשמחזיר צריך הקנאה מחדש, ולפ"ז אין זו הקנאה לזמן, אלא הקנאה גמורה עם חיוב קיום התנאי, ולכן כדי שלא תתבטל המתנה חייב להקנות בחזרה, או שהוי מתנה לזמן וכשמגיע הזמן ממילא חוזר לבעלים בלי קנין מחודש.

זה, התבטלה המתנה למפרע, והמקבל לא יצא באתרוג, ואם אָמר על מִנֵּת שְׁתַּחֲוִירָהּ, וְלֹא אָמַר 'לִי', יָכוֹל לְהַחֲזִיר בְּשִׁירָצָה אַפִּי אַחֵר הַחֵג, דְּלֹא גָרַע מִהַקְדִּישוֹ וְהַחֲזִירוֹ כִּשְׁהוּא מוֹקֵדֶשׁ דְּנִחְשָׁב שְׁקִיִּים תִּנְאוּ כִּיוֹן שֶׁלֹּא אָמַר 'לִי', וְכִדְכַתְּבַתְּ הַשּׁו"ע בְּסֵעִף הַבֵּא (מִשְׁנֵט רַש"ס סִימָן אֶלֶף). הַנּוֹדֵר לְחַבְרוֹ לִתֵּן לוֹ מִתְּנָה, לֹא מֵהֵנִי אִם נֹתֵן לוֹ עַל מִנֵּת לְהַחֲזִיר דְּלֹא נִחְשָׁב שְׁקִיִּים נִדְרוֹ, כִּיוֹן שֶׁנִּדְרָה לִתֵּת לְחַבְרֹו, נִדָּר עַל דַּעַת הַמִּקְבֵּל וּדְוָאֵי שֶׁאֵין דַּעַתוֹ לִקְבֹּל ע"מ לְהַחֲזִיר, אֲבָל נִדָּר לִתֵּת מִתְּנָה וְלֹא אָמַר לְמִי, יָכוֹל לִתֵּת ע"מ לְהַחֲזִיר (רִיב"ס סִימָן שֵׁמ"א).

כז תמוז

ז כִּיוֹן שֶׁכָּדִי שֶׁתִּתְקִיִּים הַמִּתְּנָה צָרִיךְ לְהַחֲזִיר כְּדִי לְקִיִּים תִּנְאוּ, לְפִיכָּה, הַנּוֹתֵן שׁוֹר לְחַבְרוֹ וְאָמַר לוֹ עַל מִנֵּת שְׁתַּחֲוִירָהּ, וְהַקְדִּישׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ, תָּהִי זֶה קְדוּשָׁה דְּכִיוֹן שֶׁהַחֲזִירוֹ קִיִּים תִּנְאוּ וּמִמִּילָא חִלָּה הַמִּתְּנָה וּשְׁפִיר הִיא בַּעֲלִים לְהַקְדִּישׁוֹ, וְאֵע"פ שֶׁהַחֲזִירוֹ מוֹקֵדֶשׁ, כִּיוֹן שֶׁלֹּא אָמַר 'לִי', לֹא חִיבֹו לְהַחֲזִיר דְּבַר שֶׁרָאוּ לוֹ לְשִׁמּוּשׁ, וּשְׁפִיר נִתְקִיִּים תִּנְאוּ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ עַל מִנֵּת שְׁתַּחֲוִירָהּ 'לִי', אֵינֶנּוּ קְדוּשָׁה, שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלָיו שִׁיַּחֲזִיר לוֹ אֲלֵא דְּבַר תְּרָאוּי לוֹ א"כ לֹא הַחֲזִיר לוֹ, וּמִמִּילָא לֹא נִתְקִיִּים הַתְּנָאֵי וּבִטְלָה הַמִּתְּנָה לִמְפָּרַע, מִמִּילָא לֹא חֵל מֵהַשְׁקָדִישׁ דֹּאֵינוּ שְׁלוֹ, וְלִכֵּן אֵינוּ קְדוּשָׁה. הֵנִי: הָאֹמֵר לְחַבְרוֹ שְׂדָה זֹאת נְתַנָּה לְךָ עַל מִנֵּת שְׁתֵּתֵן לִי מֵאֵתִים זֹז, וְיָמָת הַמִּקְבֵּל, בְּנִי נִתְנִין לוֹ וְעִי"ז נִחְשָׁב שֶׁנִּתְקִיִּים הַתְּנָאֵי וְהַמִּתְּנָה קִיָּמָת, אָף עַל גַּב דְּהָאֹמֵר עַל מִנֵּת שְׁתֵּתֵן 'לִי', 'לִי' וְלֹא לִיִּירְשִׁי קָאָמַר וְא"כ נִימָא דְּכִשְׁאֲמַר ע"מ 'שִׁתֵּתֵן' הַכוּונָה שֶׁהוּא יִתֵּן וְלֹא יִירְשִׁי, שְׁאֵינִי הָכָא דְּלֹא כֹּהֵן רַק שְׁתֵּתֵנוּ לוֹ וְהִירְשֵׁנוּ לוֹ שֶׁלֹּא אָמַר 'אתה' תֵּתֵן (צִיט' יוֹסֵף צִקִּימָן ר"ז צִסס הַרַש"ס). הַמִּתְּנָה עִם חֲבֵרוֹ לִתֵּת לוֹ חֶפֶץ פְּלוּנִי, יָכוֹל לִתֵּת לוֹ דְּמֵי הַחֶפֶץ וְנִחְשָׁב שְׁקִיִּים אֵת הַתְּנָאֵי, [וְדוּקָא כִּנְגֻב אוֹ נֶאֱבַד, אֲבָל אִם הוּא בַּעֲיֵן, חִיב לִתֵּת אֵת הַחֶפֶץ עֲצֻמוֹ], מֵה שְׁאֵין בֶּן בְּתִנְאֵי בְּגִיטִין שֶׁאִם גִּירְשָׁה ע"מ שֶׁתֵּתֵן לוֹ חֶפֶץ פְּלוּנִי, צִרְיָכָה לִתֵּת דּוּקָא אֵת הַחֶפֶץ עֲצֻמוֹ, כִּי מִתְכוּוֹן לְצַעֲרָה (רַצְנוּ יְרוּסֵם נִי"א ח"א).

עו. הַקְצוֹת הַקֶּשֶׁה לְשִׁיטַת הָרַא"ש שֶׁצָּרִיךְ קִנִּין כְּשֶׁמַּחֲזִירוֹ, אֵיךְ יָכוֹל לְהַקְנוֹת דְּבַר שֶׁהוּא שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. וְתִירֶץ הַנִּתְיֹבוֹת דְּלֹא אֵיירִי כֹּאן שֶׁהַקְדִּישׁוֹ לְבִדָּק הַבֵּית, דְּבִזְהָא אֵכָן אֵין יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ וְלֹא נִחְשָׁב שְׁקִיִּים תִּנְאוּ, אֲלֵא אֵיירִי שֶׁהַקְדִּישׁוֹ לְשִׁלְמִים וְכַמ"ד קִדְשִׁים קְלִים מִמּוֹן בַּעֲלִים הֵם, וְיָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ.

ח נתן שור לחברו על מנת להחזירו בתוך שלשים יום, ומת השור בתוך הזמן, פטור מלשלם וה"ה אם נגנב או נאבד, דעד שמחזירו אינו עליו אלא שומר חנם, ומ"מ אפי' השתמש בו בתוך הזמן לא נחשב לשליחות יד, כיון שהרשהו לכר"י.

בכ תמוז

ט כל הנותן מתנה על תנאי, בין שהתנה הנותן בין שהתנה המקבל^ט, והחזיק המקבל וזכה בה, אם נתקנים התנאי נתקמה המתנה, ואם לא נתקנים התנאי בטלה המתנה ויחזיר פרות שאכל כיון שנתברר למפרע שאכל פירות מקרקע שאינה שלו, והוא שיהיה התנאי בראוי על פי מה שנתבאר בטור אכן העזר סימן ל"ח ובשו"ע סעי' ב"י.

י האומר לחברו הריני נותן לך כך וכך על מנת שתעשה דבר פלוני, על המקבל להביא ראיה שקיים תנאו כדי לחייב את הנותן לקיים מה שהתחייב. אבל אם אמר ליה על מנת שלא תעשה, על הנותן להביא ראיה שפטר תנאו וכל זמן שלא הביא ראיה, הרי זה בחזקת שלא עשה וחייב לתת לו מה שהתחייב. וסברת החילוק, דתמיד מעמידים על החזקה שמה שהיה עד כעת המשיך כך.

בט תמוז

יא ראובן נתן ממונו לשני בניו, ורבה לזה ומעט לזה, והטיל תנאי על מנת שלא יוכל אחד מהם למכור שום דבר עד שיהא לקמן עשרים שנה, ועמד הגדול ומכר קדם שחיה לקמן עשרים שנה, זה הבן הגדול שפטר על התנאי נתבטלה מתנתו מעקרא

עה. ואעפ"כ חייב להחזיר את הפירות שאכל, כיון שלא קיים תנאו, נתבטלה המתנה, והטעם שפטור מתשלומין על השור, כיון שנחשב כשומר חנם, אבל לא ייפטר מטעם זה מתשלום על הפירות שנהנה מחבירו [פתחי תשובה].

עט. עיי' לעיל ריש סימן ר"ז אם התנה המוכר תנאי שהוא לטובת הלוקח, לא מהני אא"כ התנה כן בתחילת המקח, דאם התנה אחר"כ הו"ל פטומי מילי בעלמא.

פ. ז"ל שם: כל תנאי צריך להיות בו ארבע דברים, ואלו הן: שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. ואם חסר התנאי אחד מהם, הרי התנאי בטל, וכאילו אין שם תנאי כלל, אלא תהיה מקודשת מיד, כאלו לא התנה כלל. ועיי"ש עוד פרטים בדיני התנאים:

וְנִשְׁאַרְהָ בְּיַד אָבִיו, וְאַחֲרֵי מוֹת אָבִיו יִירָשׁוּ הוּא וְאָחָיו הַקָּטָן אֶת חֲלָקוֹ, כִּיּוֹן שׁוּזָה חוֹזֵר לֵאבִיו, וְכַעַת מַקְבִּילִים אוֹתוֹ בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, וּמִתְּנֵת הַקָּטָן קִיָּמָת כִּי לֹא עֵבֶר עַל תְּנָאוֹ שֶׁל הָאֵב, וְגַם זָכָה בְּחֻצֵי מִתְּנֵת אָחָיו בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה כִּנ"ל.

יב בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּשִׁתְּיָה תִּנְאִי זֶה בְּדִין הַתְּנָאִים הַקָּטָןִים עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְּבָאָר בְּמֹר אֲבֵן הָעוֹר סִימָן ל"ח כִּנ"ל בְּסוֹף סַעִיף ט', אוֹ שְׁפָתוֹב בְּסוֹף הַשְּׁטֵר וּקְנִינָא מִנָּה בְּחֹמֶר כָּל תְּנָאִים וּקְנִינִים הָעֲשׂוִיִּים בְּתַקּוֹן חֲכָמִים, שָׂאֵם לֹא בֶן הַמִּתְּנָה קִיָּמָת וְהַתְּנָאִי בְּטִל דְּכָל תְּנָאִי שֶׁאִינוֹ לִפִּי כִּלְלֵי הַתְּנָאִים, הַתְּנָאִי בְּטִל וְהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַמִּכְר אוֹ הַמִּתְּנָה קִיִּים. הִגֵּס: הַקִּוְנָה קָרְקַע מַחְבְּרוֹ בְּאַחֲרִיּוֹת, וְנִתְּנָה אַחֵר כִּף לְאַחֵר וּשְׂרָפוֹהָ מִן הַמְּקַבֵּל מִתְּנָה וּבְמִתְּנָה אֵין חֵיּוֹב אַחֲרִיּוֹת עַל הַנוֹתֵן, אַע"פ שֶׁהַנוֹתֵן מַקְבֵּל מִהַמוֹכֵר שֶׁמִּכְר לוֹ דְּמֵי הַקָּרְקַע, כִּיּוֹן שֶׁמִּכְר לוֹ בְּאַחֲרִיּוֹת, מ"מ אֵין הַנוֹתֵן צָרִיךְ לָתֵן לוֹ מָה שֶׁשְׂטוּרָף מִן הַמוֹכֵר כִּיּוֹן שֶׁהוּא לֹא תִּתְחַיֵּב לוֹ אַחֲרִיּוֹת עַל הַמִּתְּנָה, אֲלֹא אִם בֶּן כַּשֵּׁנֶתֶן לוֹ הַקִּוְנָה לוֹ כָּל שֶׁעֲבֹדִי שִׁישׁ לוֹ עַל הַקָּרְקַע וּבְכָלל הַשִּׁיעֵבוֹד נִכְלָל גַּם הַחֵיּוֹב אַחֲרִיּוֹת שִׁישׁ לוֹ מִן הַמוֹכֵר עַל קָרְקַע זֶה (מַשְׁנֵט רַמְבַּ"ן סִימָן ט"ו).

סימן רמב

דין מתנה באונס ומסירת מודעה ומתנה ממירתא

ובו י' סעיפים

א' מנחם אב

א הַנוֹתֵן מִתְּנָה מִחֲמַת אֲנִים שֶׁאֲנִסוּהוּ לָתֵן אֵינָה מִתְּנָה דְּדוּקָא בְּאַנְסוּהוּ לְמַכּוֹר, אֲמַרִּינן דַּע"פ שֶׁהִיָּה בְּאוֹנֵס, מ"מ כִּיּוֹן שֶׁקִּיבֵּל מִמּוֹן, גִּמַּר וּמִקְנָה אַא"כ מִסֵּר מוֹדַעָה כְּדִלְעִיל סִימָן ר"ה, אֲבָל בְּמִתְּנָה שֶׁלֹּא קִיבֵּל מִמּוֹן, בְּגִילּוֹי דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא אֲנוֹס, דִּי לְבַטֵּל אֶת הַמִּתְּנָה, וְאַפְּלוֹ קִבֵּל עָלָיו הַנוֹתֵן אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים בְּשִׁטְר שׁוּזָהוּכַחַה שׁוּזָה מִכֵּר וְלֹא מִתְּנָה, כִּיּוֹן שֶׁהַמְּקַבֵּל מוֹדָה שֶׁבְּמִתְּנָה בֹּא לִידּוֹ, לֹא מֵהֵנִי קִבְּלָת הַאֲחִרִּיּוֹת לְהַפְקִיעַ אֶת בִּטּוֹל הַמִּתְּנָה מִחֲמַת אֲנוֹס, וְאַפְּלוֹ אִם אֵינּוּ מוֹסֵר מוֹדַעָא, מ"מ אֵין יִדְעִינָן בְּאַנֵּס אֵינָה מִתְּנָה. לְפִיכָךְ כִּיּוֹן שֶׁדִּי בְּגִילּוֹי דַּעְתָּ כֹּל שֶׁהִיָּה, לִכֵּן הַמוֹסֵר מוֹדַעָא עַל

המתנה, כתבין לה את המודעה בשטר אף על גב דלא ידעין באנסה
אע"פ שאין אנו יודעים אם מה שמספר שאנסוהו הוא אכן נכון, שהרי אפלו
היתה המודעה שקר בין שגלה בדתו שאינו חפץ במתנה הרי
היא בטלה משא"כ במכר שצריך אונס אמיתי כדי לבטל את המכירה, דבלא"ה
בגלל שקיבל מעות גמר ומקנה, לכן לא כותבים את המודעה אא"כ יודעים שאכן
מה שמספר שאנסוהו הוא נכון.

ב ותיבא ידיעין באנסה, ומסר מודעה ואח"כ בטלה את המודעה,
לא מהני הבטול, בין דאנס הוא דהרי אנו יודעים ומכירים את האונס,
א"כ אפלו אי לא מסר מודעה לא הוי מתנה ולכן אע"פ שביטל את
המודעה, מ"מ זה רק נחשב כמו שלא מסר מודעה, ובכ"ז המתנה מתבטלת כיון
שאנו יודעים מהאונס. אכל אי מסר מודעה ולא ידעין באנסה, ואחר
כך בטלה מדעתו, הוי בטול, דבין שלא הכירו באנסו אין המתנה
בטילה מאליה אלא רק מכח שמסר מודעה וכדלעיל סעי' א', וכיון שביטל את
המודעה, חוזרת וחלה מתנתו. ולכך נהגו לכתב בטול מודעה במתנה
ולא אמרינן שכיון שמסר מודעה תו לא חלה ביטולו, כי זה יכול להועיל במקום
שאין אנו יודעים מאונסו^א.

ב' מנחם אב

ג כל מתנה, בין של פריא בין של שכיב מרע היינו בתוך ג' ימים
לחוליו, דאחר ג' ימים דינו כמצוה מחמת מיתה שלא נוהג דין זה וכדלקמן
סעי' ו', צריך שתהא המתנה גלויה ומפרסמת דאל"ה חוששין שאין דעתו
באמת לתת, אלא עושה כן רק להחניף למקבל. לא מפעיא אם אמר
לעדים בפירוש תתחבאו וכתבו אין זה מתנה, דהרי מוכח שאין כוונתו לתת
באמת, דא"כ למה אמר להם להתחבאות בזמן כתיבתם, אלא אפלו אמר
סתם כתבו לו, אינה כלום, אלא אם כן אמר בפירוש כתבוה
בשוקא וחתמו בפרהסיא, וביצא בזה שמראה שנותן בעין יפה, בזה
מראה שכוונתו באמת לתת, ורק באופן זה חלה מתנתו. לפיכך, כל שטר
מתנה שאין כתוב בו 'ואמר לנו הנותן שבו בשוקים ובפרחובות

פא. הקצות מחדש שבלי אונס לא יעזור כתיבת מודעה משום דבעינן מפיהם ולא
מפי כתבם, וליכא כאן התקנה להציל עשוק מיד עושקו, ורק כשיהיה עדים
שיעידו בע"פ על המודעה, יועיל.

וּבְתוֹבוֹ לֹא מִתְּנָה גְלוּיָהּ וּמִפְּרָסְמָתָה, וְכִיּוֹצֵא בְּעֵינֵינוּ זֶה, חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא מִתְּנָה מִסְתַּרְתָּהּ הִיא, וְלֹכֵן בִּאופֵּן זֶה לֹא זָכָה הַמִּקְבֵּל וְאִפְּלוּ אִי קָנוּ מִנֶּה דְּכָל כַּח הַקֵּנִין כֵּאלִילוּ כְּתֹב בִּשְׁטֵר, וְכֵאן אִפִּי שְׁטֵר מִתְּנָה לֹא מֵהֵנִי מִטַּעַם הַנֶּ"ל, מִמִּילָא הַקֵּנִין לֹא מוֹסִיף. הַגֵּס: וְאִפְּלוּ תַּפְס הַמִּקְבֵּל וְהַחֲזִיק בְּמִתְּנָה, מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ דִּדִּין זֶה שְׁצָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה מִתְּנָה גְלוּיָהּ, אִין זֶה מִחֻמַּת סֶפֶק, אֵלֹא הוּא מִדִּין וְדֹא, וְאִפִּי לֹא תַּפְס אֵלֹא הִיָּה מוּחֹזֵק בּוֹ קוּדֵם לֶכֶן לֹא מֵהֵנִי (טוֹר זַסֵּס הֶרָא"ס). מִיָּהוּ, אִם הַחֲזִיקוּ אוֹתוֹ בְּמִתְּנָה מִעֲבָשׂוֹ שֶׁהִנּוּתָן בְּעֻצְמוֹ נָתַן לוֹ אֶת הַמִּתְּנָה מִיָּד אוֹ שֶׁאִמֵּר לוֹ שִׁיכּוֹל מִיָּד לִקְחָתָהּ, לֹא שִׁינֶּה בֵּה סֶתֶר דֹּאִין לָךְ פִּירְסוּם גְּדוֹל מִזֶּה, שֶׁמִּחֲזִיקוּ מִיָּד בְּמִתְּנָה, וּבִאופֵּן כֹּזֵה וְדֹא חִלָּה הַמִּתְּנָה. וְלִכֵּן אִם כְּתֹב לָהּ בְּשִׁטֵּר מִתְּנָה לָךְ וְחֹזֵק בֵּה 'מִעֲבָשׂוֹ', הִנֵּה לָהּ בָּאֵלּוּ כְּתֹב כְּתוּבָהּ בְּשׁוּקָא וְכו' (ר' יְרוּסֵס נט"ו חֲלָק ז'), וְעֵינֵינוּ לְקַמֵּן סִימָן זֶה סְעִיף ז'.

ד אִם לֹא צִוָּה 'לְכַתֵּב' בְּפִרְהֶסְיָא, אֲבָל וְצִוָּה 'לְחַתֵּמוֹ' בְּפִרְהֶסְיָא, בְּשִׁטֵּר דִּהְכַּתִּיבָהּ לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרַדָּת, דֹּאִפִּי מִצָּא בִּאשְׁפָּה שְׁטֵר כְּתוּב וְחַתְמוֹ כְּשֵׁר, וְלֹכֵן הֵעִיקֵר תְּלוּי בַּחֲתִימָה^ב. וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא צִוָּה לְחַתֵּמוֹ בְּעֵדֵי מְסִירָה בְּפִרְהֶסְיָא, בְּשִׁטֵּר. וְאִם צִוָּה לְחַתֵּמוֹ בְּעֵדֵי מְסִירָה בְּפִרְהֶסְיָא, בְּשִׁטֵּר אִף עַל פִּי שְׁלֹא צִוָּה בֵּן עַל הַחֲתִימָה לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפִרְהֶסְיָא, דִּסְגִי שֶׁהַחֲתִימָה אוֹ הַמְּסִירָה תְּהִיָּה בְּפִרְהֶסְיָא. וְכֵן אִם צִוָּה עַל הַחֲתִימָה שֶׁתְּהִיָּה בְּפִרְהֶסְיָא וְלֹא צִוָּה עַל הַמְּסִירָה שֶׁתְּהִיָּה בְּפִרְהֶסְיָא, מֵהֵנִי. [נִמְשָׁךְ אַחֵר לִשּׁוֹן הַטּוֹר וְכִבֵּר כְּתוּב הַשּׁו"ע] (טוֹר).

ג' מִנְחָם אֲב

ה יֵשׁ מִי שְׂאוּמֵר, דִּהְאֵדְנָא לֹא חִישִׁינֵן לְסִתְמָא דֹּאִפִּי שְׁטֵר שְׁלֹא כְּתוּב בּוֹ בְּפִירוּשׁ שֶׁאִמֵּר לְכּוֹתְבוֹ בְּפִרְהֶסְיָא, כְּשֵׁר, מִשּׁוּם דִּנְהִיגִי לְמִכְתָּב בְּכָל שְׁמָרֵי מִתְּנָתָא הָבִי שְׁצִיּוּה אֶת הָעֵדִים לְכּוֹתֹב אֶת הַשְּׁטֵר בְּפִרְהֶסְיָא, הִלְכָּהּ, בְּשִׁמְצִיָּה לְכַתֵּב שְׁטֵר מִתְּנָה סִתֵּם, דַּעֲתוֹ שִׁיכְתְּבוּ בְּמִנְהַג הַסּוֹפְרִים, הִלְכָּהּ, הֵנִי בָּאֵלּוּ אִמֵּר כְּתוּבָהּ בְּשׁוּקָא וְחַתְמוּהָ בְּפִרְהֶסְיָא וְאִף אִם שִׁכְחוּ וְלֹא כְּתוּבוּ, כֵּאלִילוּ כְּתוּבוּ. וּמִכָּל מְקוֹם לְכַתְּחִלָּה טוֹב לְפָרֵשׁ בְּהִדְיָא (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פֶּרֶק חֻזְקָה מִדְּבָרֵי ה"ר יוֹנָה).

פב. ומה שכתוב בסעיף הקודם שאמר להם 'כתבוה בשוקא, אע"פ שא"צ לזה, מ"מ עדיף טפי כמה שאומר יותר לעשותו בפרסום [ט"ז].

וְשָׂכִיב מֵרַע שְׁצוּהָ וְאָמַר לֹא תִגְלֹוּ מִתְּנָה זוֹ וְלֹא תוֹדִיעוּ בָּהּ אָדָם
אֶלָּא לְאַחֵר מִיָּתָהּ, הֲרִי זוֹ מִתְּנָה קִיָּמָה, אַע"פ שֶׁהוֹדִיר אוֹתָם לֹא
לְגִלוּת אֶת הַמִּתְנָה בְּזִמְנָה כְּתִיבֶת שֹׁטֵר הַמִּתְנָה, מִשּׁוּם שֶׁבָּעֵת שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ
שָׁהִיא אַחֵר מוֹתוֹ הֲרִי אָמַר גִּלּוֹ אוֹתָהּ כִּי זִמְנָה חֲלוּת הַמִּתְנָה הִיא רַק
לְאַחֵר מִיָּתָהּ, וְעַל זֶמֶן זֶה אָמַר לָהֶם שֶׁכֵּן יִגְלוּהָ^פ. מִצְוָה מִחֲמַת מִיָּתָהּ הֵיטָּו
כְּשֶׁנוֹתֵן מִתְנָה אַחֵר ג' יָמִים מִתְחִילֶת מַחֲלָתוֹ, שֶׁזֶה מוֹכַח בּוֹדָאוֹת שֶׁהוּא נוֹתֵן
מִחֲמַת שְׁמֵרָגִישׁ שֶׁהוֹלֵךְ לְמוֹת [וה"ה אִם תִּקַּף עָלָיו הַחוּלִי בַּפְתָּאוֹמִיּוֹת, הוּא מִיד
מִצְוָה מִחֲמַת מִיָּתָהּ] אֵינִי צָרִיךְ לִזְכֹּר גִּלּוֹ אֶת הַמִּתְנָה, אֶלָּא אֵף עַל
פִּי שָׁהִיא בְּתוֹכָהּ סֵתָם אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסַתֶּרֶת הִיא וְאֵין
דַּעְתּוֹ לִתֵּת אֵלּא עוֹשֶׂה כֵּן רַק כְּדִי לְהַחֲנִיף לְמַקְבֵּל, כִּי אֵין אָדָם מַחֲנִיף בְּשַׁעַת
מִיָּתָהּ.

ד' מנחם אב

ז י"ש אוֹמְרִים דְּמִתְנָה מְמִירָתָא, אִם תְּחִיבִּיקוּ הַנּוֹתֵן בַּעֲצָמוֹ בְּנִכְסִים
שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בִּידוֹ אוֹ שֶׁתְּחִיבִּיק הוּא בָּהֶם בְּפָנָיו הַנּוֹתֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ,
קִנְיָה דֵּאֵין לֶךְ פִּירְסוּם גְּדוֹל מִזֶּה. וְכִבְּרָה נִתְפָּאֵר כֹּל זֶה בְּסַעֲיָהּ ג' בְּרַמ"א.

ח תְּכַוֵּנֵב שְׁתֵּי מִתְנֹוֹת לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם עַל שְׂדֵה אֶחָת שֶׁנִּתְּנוּ לְכָל אֶחָד
חֲצִי מֵהַשְּׂדֵה, הֲרֵאֲשׁוֹנָה מְסַתֶּרֶת אוֹ סֵתָם, וְהַשְּׁנִיָּה גְּלוּיָהּ
וּמְפָרְסָמָה, אַחֲרֹון קִנְיָה אֶפְלוֹ הִיָּתָה הֲרֵאֲשׁוֹנָה סֵתָם, וְלֹא אֲמִרְיָן
דְּהֲרֵאֲשׁוֹנָה שֶׁהִיָּתָה מְסוֹתֶרֶת אוֹ סֵתָם, וְלֹא חֲלָה הָרִי כְּמוֹדָעָא שֶׁלֹּא חֲפִץ
גַּם בְּשִׁנְיָה, אֵלּא כִּיּוֹן שְׁבִשְׁנִיָּה אֵין לָנוּ שׁוּם רִיעוּתָא, חֲלָה הַמִּתְנָה [לֹאפּוֹקִי
מֵהַסַּעֲיָה הַבָּא דֵּאִיכָא רִיעוּתָא] (טור).

ה' מנחם אב

ט מִי שֶׁחִיּוֹ הִדְבָּרִים מוֹכִיחִים שְׁאֵין דַּעְתּוֹ לִתֵּן מִתְנָה זוֹ, אֶפְלוֹ
שֶׁנִּתְּנָה בְּמִתְנָה גְּלוּיָהּ, וְכִגוֹן שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּתְּנָה מִקֶּדֶם אֶת אוֹתָהּ שְׂדֵה
מִתְנָה מְסַתֶּרֶת לְאָדָם אַחֵר, הֲרִי שְׁתֵּי הַמִּתְנֹוֹת בְּמִלּוֹ, הֲרֵאֲשׁוֹנָה מְפָנִי
שֶׁהִיא מְסַתֶּרֶת, וְהַשְּׁנִיָּה (רמז"ס) מְפָנִי שֶׁהִדְבָּר מוֹכִיחַ שְׁאֵין רוּצָה
בָּהּ, וְהִרְאִיָּה לִזֶּה שֶׁחֲרִי קִדְּמָה זֹאת הַמִּתְנָה שֶׁנִּתְּנוּ אוֹתָהּ שְׂדֵה לְאַחֵר

שְׁנֵמָצָא בְּמוֹ מוֹדָעָא לָהּ בִּזְה שְׁנֵתָנָה לְאַחַר קוּדֵם שְׁתֵּן אֶת הַמֵּתָנָה הַגְּלוּיָהּ, מֵרָאָה שְׁאִין חֲפִץ בְּאַמֵּת לִיתֵנָה, וְע"י הַמֵּתָנָה הַמְּסוּתֶרֶת, גִּילָה דַּעְתּוֹ עַל הַשְּׁנִיָּה. י מַעֲשֶׂה בְּאַחַר שְׂרָצָה לְשָׂא אִשָּׁה, אָמְרָה לוֹ אֵינִי נִשְׂאָת לָךְ עַד שֶׁתִּכְתֵּב לִי אֶת [כָּל] נִכְסֶיהָ. שָׁמַע בְּנָו הַגְּדוֹל וַיְצוּחַ לִפְנֵי עַל שְׁמִינִיחוֹ רִיקוֹן, אָמַר לְעֵדִים לָבוֹ וְהַחֲבִיאוּ עִצְמָכֶם וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נִכְסֵי בְּמִתְנָה. וְאַחַר כֵּךְ כָּתַב לָהּ כָּל נִכְסֵיהָ וְנִשְׂאָהָ, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ, הִבֵּן לֹא קִנְיָה כִּי זֶה הִיָּה בְּצִינְעָא, וְהָאִשָּׁה לֹא קִנְיָתָהּ, שְׁחֲרִי לֹא בְּרָצוֹנָו כָּתַב לָהּ, וְכָאָנוּם בְּדָבָר הַזֶּה, וְרָאִיָּה לִזֶּה שְׁחֲרִי גִלָּה דַּעְתּוֹ בְּמִתְנָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁתֵּן לְבֹנוֹ, אָפִי עַל פִּי שְׁחִיָּא בְּמִלָּה מִפְּנֵי שְׁחִיָּא מְסִתֶּרֶת מ"מ שְׁפִיר הוּי מוֹדַעָה לְשְׁנִיָּה. אָבֵל אִי לֹא הִתְנָה מִתְנָה רֵאשׁוֹנָה, הֵנִי הַמִּתְנָה שְׁנִיָּה קִיָּמָה, דְּלֹא מְקַרֵּי אָנוּם גְּמוּר דָּאָפִי אַחַד לֹא הִכְרִיחוֹ לִישְׂאָנָה, וְלִכֵּן הַמִּתְנָה לֹא הִתְנָה מִתְבַּטֶּלֶת מִעֲצָמָה מִחֻמַּת זֶה שֶׁהִכְרִיחְתוֹ לְכַתּוֹב לָהּ, אִלָּא הַמִּתְנָה בְּטִילָה רַק מִכַּח מִתְנָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה (טור).

סימן רמג

דין המזכה לחברו על ידי אחר ורוצה הנותן או המקבל לחזור בו ובו כ"ה סעיפים

ו' מנחם אב

א הַמְּזוּכָּה לְחִבְרוֹ מִתְנָה עַל יְדֵי אַחֵר, בֵּינָן שְׁחֲחִזִיק חֻזְקָה הָאֶחָד בְּנִכְסֵיהֶם אוֹ בְּכַרְקָע שַׁעֲשֶׂה קִנְיָן חֻזְקָה עֲבוּר הַמִּקְבֵּל, אוֹ שְׁחֲנִיעַ הַשְּׂמִיר מִכִּירָה לְיָדוֹ, זָכָה הַמִּקְבֵּל וְשׁוֹב אֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לְחֻזֹּר בּוֹ, וְיִיד הַמִּקְבֵּל עַל הָעֲלִיּוֹנָה, אִם רוֹצֵה לְקַבֵּל אֶת הַמִּתְנָה, מְקַבֵּל כִּיּוֹן שִׁכְבַּר קִנָּה ע"י זְכִיית הַזּוֹכָה עֲבוּרוֹ, וְאִם אֵינִי רוֹצֵה בְּמִתְנָה, כִּגוֹן בְּמִתְנָת עֲבָדִים מִשּׁוּם שְׂאִינוֹ רוֹצֵה לְזוֹנוֹ, וּבִשְׂאָר דְּבָרִים מִשּׁוּם 'שׁוֹנָא מִתְנֹת יַחִיָּה', אֵינִי מְקַבֵּל שְׁאִין

פד. אבל עשו רק קנין סודר, כיון שבקרקע אין קונה בקנין סודר בלי שטר במקום שנהוג לכתוב שטר, ממילא כל זמן שלא כתב לו את השטר, עדיין לא זכה בו ויכול הנותן לחזור בו [רעק"א לקמן סעי' ו' בשם הלח"מ].

זוכה בעל כרחו, וחוזר המתנה לנותן. הגה: ראובן שגדר מתנה לשלוחו של שמעון שגדר ליתן מתנה לשמעון, והגדר היה בפני שלוחו של שמעון, יכול שמעון להוציאה מראובן מכח הנדר, דשלוחו פמותר ואין יכול לומר לו לאו בעל דברים ידי את, ואף אם הנותן לא ידע שהוא שליח של המקבל, חל נדרו^פ (הגהות מרדכי דקדושין).

ב פמה דברים אמורים שמיד שהגיע ליד הזוכה, זכה בו המקבל, בפשטאמר הנותן לו לזוכה 'זכה' במתנה זו לפלוני דבלשון זה כוונתו שזוכה מיד למקבל, אבל אם אמר לו 'הולך' לפלוני מנה זה, כיון שאמר בלשון 'הולך', כוונתו שיוליך החפץ למקבל, ורק כשיגיע לידו יזכה בו, ולכן יכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע ליד המקבל^פ. ואם המקבל עני, אינו יכול לחזור בו משום נדר, ואפילו במתנה מרובה^פ, ואפילו במקבל עשיר שאין בהבטחת הנותן משום נדר, מ"מ יש בו משום מחסר אמה דשארית ישראל לא יעשו עוולה, ויש לו לעמוד בדיבורו, ורק אם היא מתנה מועטת^פ דבמתנה מרובה לא סמכה דעת המקבל שיקיים דיבורו, וממילא אין בזה משום מחוסר אמנה, כמו שנתבאר הגה: [בפעני] ביו"ד סימן רנ"ח סעיף י"ב, [ובעשיר] לעיל סימן ר"ד סעיף ח' ולקמן סימן רמ"ט סעיף א'. אשת

פה. אה. לכאורה רואים כאן שהמתחייב ע"י נדר נעשה השני בעל דברים לתובעו בב"ד, אע"פ שהוא רק ענין של איסור, ואם מת אין בניו חייבים לקיים נדרו. ואולי י"ל דהכוונה למה שנתבאר ביו"ד סי' רכ"ח סעי' כ' דהנודר לחבירו נדר שהוא לטובתו ונדרו על דעתו, אין מתירין לו אלא בפניו, וי"א דאף צריך הסכמתו להתיר, וקמ"ל כאן שאם נדר בפני שלוחו, נחשב כאילו נדר על דעת משלחו, ואין מתירין אלא בפניו, וצ"ע.

פו. אע"פ שלעיל סימן קכ"ה נתבאר שבהלוואה או פקדון אע"פ שאמר הולך, זוכה בו השליח מיד עבור המלוה או המפקיד, דשאני התם דהשומר או הלווה חייב להחזיר למפקיד או למלוה, ולכן מסתמא כוונתו להקנות מיד שיוצא מידו, משא"כ במתנה שאין חייב ליתן, אם אמר 'הולך' כוונתו להשאיר בידו את הזכות לחזור בו [סמ"ע].

פז. אבל אם מת אין יורשיו חייבים לתת מתנה זו, כיון שכל חיובו רק משום נדר, ולא נשתעבדו נכסיו עי"ז וכיון שהם לא נדרו, אין עליהם שום חיוב.

פה. אה. יש לדון אם שיעור מועט ומרובה תלוי רק בנותן, או גם לפי כבוד המקבל. ונראה דהכל תלוי בנותן, רק ודאי שדעת הנותן מושפע מהמקבל, ואם נותן לאדם חשוב, ודאי דעתו לתת באמת, וכן בתרו"מ אם הבטיח לכהן או ללוי לתת לו, אע"פ שהוא כמות מרובה, כיון שאין לנותן בו אלא טובת הנאה, נחשב כלפי הנותן למתנה מועטת.

שְׁמַעוֹן שְׁנֵתָנָה מִתְּנָה בְּשִׁעַת חֲלִיָּה וְנִתְרָצָה בְּעֶלְהָֹם, וְאַחַר כֵּן רוֹצָה לְחֹזֵר, אִם הוּא מִתְּנָה לְעַנִּי לֹא יוּכַל לְחֹזֵר בּוֹ דִּנְחָשׁב כֵּאלִילוֹ הוּא נָדָר, וּמִמִּילָא חַיִּיב מִשּׁוֹם נָדָר (מַרְדְּכִי סוֹף פֶּרֶק זוֹהָב).

ז' מנחם אב

ג' דִּין אִם אָמַר לוֹ 'תֵּן' לְפִלּוֹנִי, נִתְבָּאָר בְּסִימָן קכ"ה סעיף ז' ו'ח"ז.
ד' אִפְּלוֹ אִם אָמַר לָהֶם 'זָכוּ' לְפִלּוֹנִי, אֵינּוּ קוֹנֵה אֶלְא אִם בֵּן הוּא בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁל הַזּוֹכֶה^א, אֲבָל אִם אֵינּוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, לֹא כִי לֹא עָשָׂה בּוֹ עֲדִיין שׁוֹם קִנִּין, וּמִמִּילָא לֹא זָכָה בּוֹ הַמִּקְבֵּל. וּמִיָּהוּ, אִפְּלוֹ אִם אֵינּוּ בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁל הַזּוֹכֶה בְּזִמְנָא אֲמִירַת הַנּוֹתָן^ב, מ"מ לְכַשְׁיבָא לְרִשּׁוֹתָיו שֶׁל הַזּוֹכֶה וְזָכָה בְּשִׁבְלֵי אִם לֹא יִחְזֹר בּוֹ הַנּוֹתָן קִדָּם שֶׁתִּבְנֶה לְרִשּׁוֹתָיו.

ח' מנחם אב

ה' דִּין אָמַר 'הוֹלֵךְ' מְנָה לְפִלּוֹנִי שֶׁהָדִין שֶׁהַמִּקְבֵּל לֹא זָכָה עַד שִׁיגִיעַ לִידוֹ, וְהַלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וּמִצָּא שְׁמַת הַמִּקְבֵּל הָאֵם יֵתֵן לְיֹורְשָׁיו אוֹ יִחְזִיר לְנוֹתָן, נִתְבָּאָר בְּסִימָן קכ"ה סעיף ט' וי"ז.
ו' אָמַר לְשָׁנִים זָכוּ בְּשִׁדָּה זֶה לְפִלּוֹנִי וְכִתְבוּ שְׁמֵר עָלָיו, וְהַחֲזִיקוּ

פ. דעת הבית שמואל הביאו הנתיבות דהיינו רק כשהבטיח לה ללא הפצרתה, ובפתיחי תשובה הביא דעת השבות יעקב שחולק וס"ל דאף ע"י הפצרתה נחשב נדר.

צ. ז"ל שם (ז) אם אמר 'תן' מנה לפלוני במתנה, י"א שאינו כזכי ויכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע לידו, אלא אם כן א"ל זכי לו, ואז זכה לו וקנה, וכגון שהיה ברשותו, אבל אם אינו ברשותו, לא. ומיהו אפילו אינו ברשותו, לכשיבא לרשותו יזכה לו, אם לא יחזור בו הנותן קודם לכן. (ח) וי"א דתן הוי כזכי במתנה, והוא שנותן לו עתה החפץ בידו ואומר לו תן חפץ זה לפלוני. אבל אם מתחלה לא בא לידו על דעת לזכות לזה, ואחר כך אמר לו תנהו לפלוני, לא קנה אלא במעמד שלשתן, ואפילו אם הוא תופס החפץ בידו בשעה שאמר לו תן, כיון שלא בא מתחלה לידו לשם כך.

צא. זהו דעת ר"ת דמהני זכיית הזוכה אף כשזה לא בידו ממש אלא רק נמצא ברשותו. אבל דעת הרמ"ה לעיל סימן קכ"ה דזוכה רק כשמגיע לידו ממש. א.ה. מכאן מוכיח הנתיבות לקמן סי' רמ"ד סק"ב דמהני חצירו של הזוכה לזכות עבור המקבל ולא אמרינן דמילי לא מימסרין לשליח ודלא כהקצוה"ח שנסתפק שם בזה.

צב. ואם לא היה ברשותו של הנותן בשעת הנתינה לא חלה המתנה דהוי דבר שלא בא לעולם, אבל אם בא ליד המקבל קודם שחזר בו, אי אפשר להוציא מידו, כמו בכל דבר שלא בא לעולם שאם תפס הקונה אין מוציאין מידו [נתיבות].
צג. ז"ל שם (ט) ראובן שאמר לשמעון הולך מנה ללוי שאני נותן לו מתנה, והלך

בְּשִׁדְהָ יֵד ועי' זכה המקבל בשדה, מ"מ יָבוֹל הַנוֹתֵן לְחֹזֶר בּוֹ בְּשִׁטְרָה מצוייו לכתוב שטר **עַד שִׁנְיָע לִיד בַּעַל הַמִּתְנָה**, אָף עַל פִּי שְׂאִינוּ יָבוֹל לְחֹזֶר בְּמִתְנָה עֲצָמָה מ"מ כל זמן שלא הגיע השטר ליד המקבל אע"פ שכבר נכתב, עדיין לא זכה בו, כיון שלא אמר 'זכו' על השטר, ולכן אם אינו חפץ שיכתובוהו כדי שלא ייצא עליו שטרות, יכול לחזור בו.

ט' מנחם אב

וְאָמַר לָהֶם זָכוּ לוֹ בְּשִׁדְהָ זֶה עַל מְנַת שְׁתַּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר אוֹ עַל מְנַת שְׁתַּתְּנוּ לוֹ אִתְּם מְאִתִּים זָכוּ, אָף עַל פִּי שְׁתַּחֲזִיקוּ כָּבֵר בְּשִׁדְהָ יָבוֹל לְחֹזֶר בּוֹ שְׁלֹא יִכְתְּבוּ לוֹ שְׁטָר אוֹ שְׁלֹא יִתְּנוּ לוֹ מְאִתִּים זָכוּ וְע"י שְׁלֹא יִתְּקִים הַתְּנָאי תַּתְּכַפֵּיל גַּם הַמִּתְנָה כִּיוֹן שֶׁהִתְנָה אֶת חֲלוֹת הַקֶּנֶן בְּכַתִּיבַת הַשְּׁטָר אוֹ בְּנִתְיַנַּת הַמַּעוֹת, לִכְן אִפִּי שֶׁכָּבֵר הַחֲזִיקוּ בִּשְׂדֵה עַדִּין לֹא חָל הַקֶּנֶן, וְיָכוֹל לְחֹזֶר בּוֹ שְׁלֹא לִקְיִים אֶת הַתְּנָאי וּלְבַטֵּל אֶת עֵיקַר הַמִּתְנָה יֵד. וְאִפְּלוּ כָּבֵר כְּתָבוּ לוֹ הַשְּׁטָר, מ"מ כָּל זְמַן שְׁלֹא מְסֻרוּהוּ בְּיָדוֹ, אִם מִחָה בָּהֶם מְלֻמְסָרוֹ לוֹ, בְּטִלָּה הַמִּתְנָה דַּע"מ 'שֶׁתְּכַתְּבוּ' אֶת הַשְּׁטָר, כּוּוֹנְתוֹ ע"מ 'שֶׁתְּמַסְרוּ' לוֹ אֶת הַשְּׁטָר. הַגִּס: וְהוּא הַדִּין בְּשָׁנִים שְׁעָשׂוּ קֶנֶן שְׁיִשְׂאוּ זֶה אֶת זֶה וְהִתְחַיִּיבוּ בִּקְנָם זֶה לִזֶּה אִם לֹא יִשְׂאוּ זֶה זֶה"י [דָּאם קִנוּ רַק לִישָׁא זֶה זֶה, הוּי קִנִּין דְּבָרִים], וְאָמְרוּ שֶׁהִתְחַיִּיבוּת הַקֶּנֶס יִהְיֶה עַל מְנַת שְׁיִכְתְּבוּ הַשְּׁטָרוֹת, וְאַחֵר כִּף חֲזֹר הָאֶחָד קִדָּם כְּתִיבַת הַשְּׁטָרוֹת וּמוֹחָה

שֶׁמֶנֶן לִיתְנוּ לִלּוּי, וּמִצָּאוּ שִׁמַּת, אִם בְּרִיא הִיָּה הַנוֹתֵן, וּמִתְּ בַחֲיִי מִקְבֵּל, יִתֵּן לִיּוֹרְשִׁי מִקְבֵּל, דְּמִצּוּהָ לִקְיִים דְּבָרֵי הַמֵּת. וְאִם מִתְּ מִקְבֵּל בַּחֲיִי נֹתֵן, אַע"פ שֶׁאַחֵר כִּךְ מִתְּ הַנוֹתֵן, יִחְזִיר לִיּוֹרְשִׁי מִשְׁלַח.

(י) וְאִם שָׁכִיב מֵרַע הִיָּה הַנוֹתֵן, אִם בִּשְׁעָה שֶׁנִּתֵּן הַמְנָה לְשִׁלּוּחַ כָּבֵר מִתְּ מִקְבֵּל, יִחְזִיר לִיּוֹרְשִׁי מִשְׁלַח. אֲבָל אִם הִיָּה חֵי הַמִּקְבֵּל בִּשְׁעָה שֶׁנִּתֵּן הַמְנָה לְשִׁלּוּחַ, יִתֵּן לִיּוֹרְשִׁי מִקְבֵּל, אִפִּילוּ אִם מִתְּ הַמִּקְבֵּל בַּחֲיִי נֹתֵן, וְאִפִּילוּ נִלְדוּ לִיּוֹרְשִׁי מִקְבֵּל אַחֵר מִיתֵת נֹתֵן, מִשּׁוּם דְּבָרֵי שָׁכִיב מֵרַע כְּתוּבִים וְכַמְסוּרִים דְּמוּ, וְאִין הַנוֹתֵן יָכוֹל לְחֹזֶר בּוֹ כֹּל זְמַן שְׁלֹא עֵמֵד. וְאִם עֵמֵד חֹזֶר, אִפִּילוּ אִם בָּא כָּבֵר לִיד הַמִּקְבֵּל. צַד. דּוּקָא חֲזָקָה שְׁקוּנָה מִיד אֶת הַשְּׂדֵה, אֲבָל אִם עָשׂוּ קִנִּין סוּדָר, כִּיוֹן שְׁלֹא קוֹנִים בְּסוּדָר בְּמִקּוֹם שֶׁנִּהְיָ לְכַתּוּב שְׁטָר, מִמִּילָא אָף בִּשְׂדֵה לֹא זָכָה וְיָכוֹל לְחֹזֶר אָף מִהִשְׁדָּה [רַעֲקָ"א בִּשְׁם לַח"מ].

צַה. וְאַע"פ שֶׁהֵם יָכוֹלִים לִתֵּן אֶת הַמֵּאֲתִיִּים זָכוּ מִכִּיסָם וְהוּא לֹא יָכוֹל לְמוֹנַעֵם מִזֶּה, וְעִי"ז יִתְּקִים הַתְּנָאי וְהַמִּתְנָה, אִךְ כִּיוֹן שֶׁזֶה תְּנָאי לְטוֹבַת הַמִּקְבֵּל נִחְשָׁב פְּטוּמִי מִלִּי וְאִינוּ תְּנָאי, וְרַק מָה שֶׁהוּא לְטוֹבַת הַנוֹתֵן הוּי תְּנָאי, וְטוֹבַת הַנוֹתֵן שִׁיכּוֹל לְחֹזֶר בּוֹ מִהַמִּתְנָה עַד שִׁתְּנוּ אֶת הַמֵּאֲתִיִּים זָכוּ [סִמ"ע].

בְּכַתִּיבַת הַשְּׁטֵר, נִתְבַטַּל הַקֶּנֶן, הוֹאִיל וְאָמְרוּ עַל מְנַת שְׂכִיבְתוֹ הַשְּׁטֵרוֹת י" (הרא"ש כלל ל"ד סימן ג'). וְעֵינִי לְעִיל רִישׁ סִימָן ל"ט סְעִיף ד' שם הֵבִיא דִּינוֹ שֶׁל הַמַּחְבֵּר.

ח מה שנתבאר לעיל סעיף ו' אינו רק לענין מתנה, אלא אֶפְסָלוֹ אִם מְכַר שְׂדֵדָהּ וְאָמַר לְשָׁנִים זָכוּ לוֹ בְּשִׁדָּה זוֹ וְכָתְבוּ לוֹ שְׁטֵר, וְהַחֲזִיקוּ בְּשִׁדָּהּ וּ"כ כָּבֵר זָכָה בְּשִׁדָּה, מ"מ יָכוֹל לְמַחֲזֹת מִלְּכָתְבָּהּ הַשְּׁטֵר כְּדִלְעִיל סְעִי' ו' לְעֵנִין נוֹתֵן מִתְּנָה [מִיָּהוּ, אַע"ג שֶׁאֵין כּוֹתְבִים לוֹ שְׁטֵר, מ"מ חִיב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ אִם יִטְרַפּוּהוּ מִמֶּנּוּ מַחֲמַת הַמוֹכֵר, אֲבָל רַק לְעֵנִין לְגִבּוֹת מִבְּנֵי חוֹרִין, אֲבָל אֵינּוּ טוֹרֵף מִמֶּשְׁעָבְרֵי הוֹאִיל וּמִזָּחָה בְּשְׁטֵר לֹכֵן אַע"ג שֶׁהִיא קֵנִין וְכֵל שֶׁהַקֶּנֶן בְּעֵדִים יוֹצֵא קוֹל לְגִבּוֹת מִמִּשְׁעָבְדֵי אִפִּי' בְּלִי שְׁטֵר, מ"מ כֵּאֵן כִּיּוֹן שְׁמִיחָה בָּהֶם מִלְּכָתוֹב שְׁטֵר, אֵין מוֹצִיאִים הַקּוֹל] י" (טור). וְכִיּוֹן שְׁזִכּוּתוֹ שֶׁל הַמוֹכֵר לְעַכְשָׁם מִלְּכָתוֹב שְׁטֵר, אִף הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ מִהַמִּקָּח אִם יִרְצֶה וְלוֹמַר לֹא קָנִיתִי אֶלָּא עַל מְנַת שְׂכִיבְתוֹ לִי אֶת הַשְּׁטֵר.

י' מנחם אב

ט יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, דְּהָא שְׁחִזֹּר בְּשְׁטֵר וִיכּוֹל לִמְנוּעַ אֶת הָעֵדִים מִלְּכָתוֹב שְׁטֵר, הֵינּוּ דְּיוֹקָא בְּשְׂאוֹמֵר לְאַחֲרִים זָכוּ לְפָלוּגֵי בּוֹה אַע"פ שֶׁכָּבֵר זָכוּ בְּשִׁדָּה עֲדִיין לֹא זָכוּ עֲבוּרוֹ אֶת הַשְּׁטֵר, וְלֹכֵן יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲבָל אִם אָמַר לְלוֹקֵחַ אוֹ לְמַקְבֵּל עֲצָמוֹ זָכָה וְאָכְתָּה לָךְ שְׁטֵר, כִּיּוֹן שֶׁהֵנוֹתֵן יוֹדֵעַ שֶׁהַמִּקָּבֵל מַחֲזִיק עַל דַּעַת לְקַבֵּל שְׁטֵר, מִמִּילָא גַם דַּעַת הֵנוֹתֵן לְכֻלּוֹל בַּקֶּנֶן שֶׁל הַשְּׁדָה גַם הַתַּחֲיִיבוֹת עַל כְּתִיבַת הַשְּׁטֵר, וְלֹכֵן בִּיּוֹן שְׁוֹכָחַ הַקּוֹנֶה בְּשִׁדָּה, שׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר מִלְּכָתְבָּהּ אֶת הַשְּׁטֵר.

י אֶפְסָלוֹ קֵנּוּ מִיָּדוֹ שֶׁל הֵנוֹתֵן עַל כְּתִיבַת הַשְּׁטֵר, שְׂאוֹמֵר בְּפִירוּשׁ אֵינִי מַקְנֶה לְכָתְבָּהּ אֶת הַשְּׁטֵר וְלֹא אוֹכֵל לְמַחֲזֹת, קֶנֶן דְּבָרִים הוּא וְיָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ כִּי כָל קֵנִין שֶׁכֵּל מֵהוֹתוֹ לְהַתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת פְּעוּלָה, נַחֲשָׁב לְקֵנִין דְּבָרִים.

צו. כתב הקצוה"ח שכיון שכתִיבַת השטר לטובתו, יוכל צד אחד לומר הריני כאילו התקבלתי ויתקיים השידוך. והנתיבות חולק כיון שעל השטר שכנגדו לא יוכל לומר כאילו התקבלתי, ולכן נתבטל השידוך.
צו. הגר"א חולק על הסמ"ע וס"ל שדין זה רק במתנה שקיבל עליה אחריות, אם חוזר אין גובה ממשועבדים, אבל במכר אפי' חוזר מהשטר גובה ממשועבדים.

יא מנחם אב

יא אָפּלו אָמַר פֿתּבו וּזְכוּ לוֹ בַּשָּׁטֶר, יְכוּל לְחֹזֵר אִפּי אַחַר שִׁכְבַּר כְּתוּב, וְאֵע"פ שֶׁאָמַר שִׁיזְכוּ לוֹ אֶת הַשָּׁטֶר, לֹא חָלָה זְכִייתָם, דְּבִשְׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם לִזְכוּת עֲבוּר הַמִּקְבֵּל, לֹא הָיָה הַשָּׁטֶר בְּעוֹלָם, וְהוּא כְּמִקְנָה דְּבַר שֶׁלֹא בֹא לְעוֹלָם. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׂפִינ'ן שֶׁנִּכְתָּב זָכוּ לוֹ, וַיֵּאֱיָנוּ יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ וְלֹא הוּא דְּבַר שֶׁלֹא בֹא לְעוֹלָם, כִּיּוֹן שֶׁבִידָם לְכַתּוּב לוֹ, אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹא כְּתוּבוֹ, וְדֹא יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ. הִגֵּד: אָבָל אִם לֹא אָמַר לְהוֹ 'זָכוּ' לוֹ, יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ אָף עַל פִּי שֶׁנִּכְתָּב הַשָּׁטֶר, כָּל זְמַן שֶׁלֹא פֶּא לִיד הַמִּקְבֵּל מִתְּנָה כִּבְר כְּתוּב הַמַּחְבֵּר לְעִיל סֵעִי ז', וְשֶׁם כִּיּוֹן שֶׁאָמַר עַל מִנָּת, כְּשֶׁמוּחָה שֶׁלֹא לְכַתּוּב מִתְּבַלְתִּי אָף הַמִּתְנָה עֲצֻמָּה (טוֹר נֶשֶׁם הֶרָא"ש).

יב שָׁטֶר שֶׁפִּתּוּב בּוֹ שְׁנֵתָן קִרְקַע לְפִלּוּנֵי פִּקְנִין, אָף עַל פִּי שֶׁלֹא פֶּא הַשָּׁטֶר לִיד הַמִּקְבֵּל אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת נֹתָן הֵינּוּ שֶׁהַשָּׁטֶר נִמְצָא בִיד הַמִּקְבֵּל, רַק הוּא מוֹדָה שׁוּה בֹא לִידוֹ אַחַר מִיתַת הַנּוֹתָן, רַק טוֹעֵן שִׁכְבַּר הָיָה קִנִּין בַּחֲיּוֹ, וְרַק הַשָּׁטֶר בֹּא לִידוֹ אַחַר מִיתַת הַנּוֹתָן, קִנְיָה דְּנִאמָן בְּדִבְרֵיו בְּמִגּוֹ שֶׁהָיָה טוֹעֵן שֶׁבֹא לִידוֹ בַּחֲיֵי הַנּוֹתָן.

יב מנחם אב

יג מִי לֹוי שְׁמִית, וְנִמְצָא אֶצְלוֹ מִפְּקָד שָׁטֶר מִתְּנָה בְּלִי קִנִּין שְׁנֵתָן רָאוּבֵן קִרְקַע לְשִׁמְעוֹן וְהַמִּתְנָה אִמּוּרָה לְחֹל רַק כְּשִׁיגִיעַ הַשָּׁטֶר לִיד הַמִּקְבֵּל, וְרָאוּבֵן מָת וְלֹא יוֹדְעִים אִם הַשָּׁטֶר כִּבְר הִגִּיעַ לִיד שִׁמְעוֹן וְזָכָה בְּמִתְנָה וְאִכ"כ הוּא הַפְּקִידוֹ אֶצֶל לֹוי, וְאִכ"כ עָלָיו לְהַחֲזִירוֹ לִירוּשֵׁי שִׁמְעוֹן שֶׁהוּא הַמִּקְבֵּל, אוֹ שְׂרָאוּבֵן עֵדִיין לֹא נָתַן לְשִׁמְעוֹן, וְעֵדִיין לֹא חָלָה מִתְנָתוֹ, וְאִכ"כ עָלָיו לְהַחֲזִיר לִירוּשֵׁי רָאוּבֵן הַנּוֹתָן, וְכִיּוֹן שֶׁלֹא יוֹדְעִים יִחְזְרוּ לִירוּשֵׁי נֹתָן דְּמִסְפֵּק לֹא מוֹצִיאִים אֶת הַקִּרְקַע מִחֻזְקַת הַנּוֹתָן^צ.

צח. כֵּן פִּירַשׁ הַסֵּמ"ע, וְהַשָּׁטֶר מִקְשָׁה עָלָיו מִסּוּגִיית הַגֵּמ' דְּבִאֻפֵּן כִּזָּה אִין מַחֲזִירִין לֹא לִזָּה וְלֹא לִזָּה אֲלֵא יִהְיֶה מוֹנָח. וְלִכֵּן פִּירַשׁ הַשָּׁטֶר דְּמִיירִי שִׁדּוּעַ שֶׁהִגִּיעַ לִיד לֹוי מִהַנּוֹתָן, וְלִכֵּן מַחֲזִירִין לִירוּשֵׁי נּוֹתָן, אֲבָל אִם אִין יוֹדוּעַ לֹא יַחֲזִיר לֹאף אַחַד. וּבִשְׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ קִנִּין, אִז אִם יוֹדוּעַ שֶׁבֹא לִידוֹ מִהַנּוֹתָן, לֹא יַחֲזִיר לֹא לִזָּה וְלֹא לִזָּה, דְּחִישִׁינ'ן שֶׁמֶא תִּתְּנָה עִם הָעֵדִים וְאָמַר לָהֶם שִׁתְּנוּהוּ לִידִי, אִם לֹא שִׁדּוּעַ בְּעֵדִים שֶׁהִקְנָה בְּסִתָּם, דָּאז מִיד קִנָּה ע"י הַקִּנִּין אָף שֶׁלֹא הִגִּיעַ הַשָּׁטֶר לִידוֹ, וּמִמִּילָא מַחֲזִירִים אֶת הַשָּׁטֶר לְמִקְבֵּל. וְאִם אִין יוֹדוּעַ שֶׁהַשָּׁטֶר בֹּא מִהַנּוֹתָן, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמִקְבֵּל, אִם לֹא שִׁדּוּעַ בְּעֵדִים שֶׁאָמַר תִּנּוּ לִידוֹ [ש"ך].

יד אין אדם זוכה במתנה לחברו עד שיהא הזוכה גדול בן י"ג וכן דעת אע"פ שקטן זוכה לעצמו כשיש בו מעט דעת, מ"מ לענין לזכות לאחרים רק גדול זוכה, ואחר איש ואחר אשה, אפלו עבד אפלו אשת איש או שפחה זוכים לאחרים. ודוקא מיד אחרים היינו שראובן יכול לזכות לשמעון ע"י אשת או שפחת לוי, ולא אמרינן שאין לה יד לזכות לאחרים כי ידה כיד בעלים, אכל לא מרבו או מפעלה שראובן לא יכול לזכות לשמעון ע"י אשתו של ראובן, כי לא נחשב שיצא מרשותו כיון שידה כידו, אלא במקום דזכיה לנפשה אם ראובן נותן מתנה לאשתו וגם לשמעון, מוגו דיכולה לזכות לעצמה, [כי באופן כזה שהבעל נותן לה, ודאי שאין זוכה בחזרה לעצמו], יכולה לזכות גם לשמעון (המגיד פ"ד דזכיה), אכל הגוי אינו זוכה לאחרים, ולכן אי אפשר לזכות על ידו, הואיל וזכיה מטעם שליחות וגוי אינו ראוי לשליחות לעולם, ולכן בשם שאין ישראל נעשה שליח לגוי, כך אינו זוכה לגוי דכמו שאין גוי נעשה שליח לישראל, ה"ה שאין ישראל נעשה שליח לגוי, ולכן אין ישראל זוכה עבור גוי צ"ל.

יג מנחם אב

מז קטן שהוא בר הבנה בשיעור שנותנים לו צרור אבן וזרקו כי מבין שאינו שווה כלום, אבל אם נותנים לו אגוז ונוטלו כי מבין שזה דבר ששווה, כיון שהוא בדרגת הבנה מועטת זוכה לעצמו, ודוקא כשיש דעת אחרת מקנה לו לכן זוכה לעצמו כשהגיע לגיל זה, אכל במקצת שאין דעת אחרת מקנה, לא אבל איכא עכ"פ איסור גזל משום דרכי שלום פ. (המגיד פרק ד' דזכיה ור"נ פרק הסקנל). ועין לעיל סימן רל"ה. ואינו זוכה לאחרים עד שיהיה בן י"ג כדלעיל. פחות מזה פחות מדרגת הבנה זו, אינו זוכה לא לעצמו ולא לאחרים.

מז השומע אינו זוכה, לא לעצמו אפי' כשאחר מקנה לו, ולא מהני מה שדעת אחרת מקנה לו, ולא לאחרים דאינו בר זכיה כלל, אבל הלוקח

צ"ל. אבל עכו"ם לעכו"ם נעשה שליח [ש"ך]. והמגן אברהם סימן תמ"ח סק"ד חולק וס"ל דאין זוכה.

ק. שיטת הסמ"ע שמשום דרכי שלום יש איסור גם בפחות מגיל זה. ודעת הש"ך דבהגיע לגיל זה זוכה במציאה אפי' מדאורייתא, ומה ששינוי שמציאתו אסורה רק משום דרכי שלום, היינו בפחות מגיל זה. והנתיבות מכריע שבגיל זה מציאתו אסורה רק משום דרכי שלום, וקודם לגיל זה אין איסור של דרכי שלום, דהוי כמונח באשפה.

ממנו מה שמצא אסור משום דרכי שלום. וְחִמּוּזָה לְשׁוּמָה עַל יְדֵי בֶן דַּעַת, זָכָה כִּיּוֹן שׁוּזָה עֲבוּרוֹ הוּא בֶר קִנְיָה, כְּמוֹ שְׂמֻכִּין לִקְטֵן בֶּן יוֹמוֹ לִהְיוֹן סַעִי י"חפ"א.

יד מנחם אב

יז תַּחֲרֹשׁ, זָכָה לְעַצְמוֹ כְּשֶׁאֲחֵרִים מִזְכִּים לוֹ, כִּיּוֹן שִׁישׁ בּוֹ דַּעַת מוֹעֲטַת דִּינוֹ כִּקְטָן, וְאֵינּוּ זָכָה לְאַחֲרִים דְּלוּזָה צָרִיךְ דַּעַת גְּמֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבִקְטָן אֵין מִזְכִּים עַל יְדוֹ.

יח זָכִין לְקָטָן אֶפְלוֹ בֶּן יוֹם אֶחָד, וּלְגִדּוֹל, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֹא בְּפָנָיו [ולקטן גם בפניו נחשב כמו שלא בפניו].

טו מנחם אב

יט יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, שְׂמִי שְׂמִתְחַיֵּב לְקָטָן, בֵּין בְּשִׁטָּר בֵּין בְּקִנְיָן חֲלִיפִין אוֹ קִנְיָן אֶבֶד, בֵּין שְׂאִין אוֹתוֹ דְּבָר עֲצֻמוֹ תַּחַת יָדוֹ [דְּחֻקָּתָן] כְּמוֹ כְּשִׁקוּנָה בְּמִשְׁכָּה אוֹ בְּהַגְבָּהָה, דֶּהֲחַפֵּץ עֲצֻמוֹ בֹּא לִידוֹ, אֵינּוּ זָכָה אֶלָּא אִם בֶּן זָכָהוּ עַל יְדֵי אֶחָד דְּבִכָּה"ג זָכָה אִף ע"י קִנְיָן סוּדָר.

כ חֲצָרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מִדַּעַתוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ עוֹמֵד שָׁם, בֵּין שְׁחִינֵעַ חֲמִתָּנָה לְחֲצָרוֹ בְּאֵלוֹ זָכָה בָּהּ אֶחָד עֲבוּרוֹ, וְהַכֹּא נִמִּי חֲצָר זָכָה עֲבוּר הַבְּעָלִים וּבְשִׁלְיָחוֹתוֹ, דְּחֲצָר קוֹנֶה מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת.

טז מנחם אב

כא בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁחֲצָר קוֹנֶה אִפִּי אֵין הַבְּעָלִים עוֹמֵד בְּצִידָה, בְּחֲצָר חֲמִשְׁתִּמְרָת. אֲבָל בְּחֲצָר שְׂאִינָה מִשְׁתִּמְרָת, בְּגוֹן שְׂדֵהוּ וְחֲרָתוֹ, אֵין קוֹנֶה עַד שִׁתְּיָתָה עוֹמֵד בְּצִידָה וְיֹאמַר זָכָתָה לִי שְׂדֵי. וְיֵשׁ חוֹלְקִין דְּבִדַּעַת אַחֲרָת מִקְנֶה סָגִי שֶׁמִּשְׁוֹמֵר לְדַעַת הַמִּקְנֶה אַע"פ שֶׁאֵין מִשְׁוֹמֵר לְדַעַת הַקוֹנֶה, [אֲבָל מִשְׁוֹמֵר מִיֵּהָא בְּעִינָן], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן ר' סַעִי א'.

כב וְכֵן אֶרְפֵּעַ אֲמוֹת שֶׁל אָדָם שְׂחוּא עוֹמֵד בְּצִידָן דַּעִי"ז הֵן מִשְׁתִּמְרִין לְדַעַתוֹ, קוֹנִין לוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּצִידֵי רְשׁוֹת תְּרָבִים אוֹ בְּחֲצָר שְׂאִין

קא. והרא"ש חולק דדוקא קטן דאתא לכלל דעת, וכן מי שעיתים חלים ועיתים שוטה מזכין להם ע"י אחר, אבל שוטה גמור הוי כנכרי דלאו בני שליחות נינהו ולא מהני לזכות להם ע"י אחר [קצות]. ודעת הרמב"ם דכיון שאם יתרפא אתי לכלל קנין, מועיל לזכות להם ע"י אחר [נתיבות].

לָהּ בְּעָלִים שִׁישׁ לוֹ רְשׁוֹת לְהַנִּיחַ שֵׁם חֲפָצִים, דַּחֲכָמִים תִּקְנוּ שֶׁד' אֲמוֹתָיו יִקְנוּ לוֹ שֵׁם כַּחֲצֵר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִי' רס"ח. אָבֵל בְּרִשְׁוֹת הַרְפִּים אוֹ בְּשִׁדָּה חֲבֵרָו שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוֹת לְהַנִּיחַ שֵׁם חֲפָצָיו אֵינֻ קוֹנֶה עַד שֶׁתִּגָּע מִתְּנֶה לְיָדוֹ.

יז מנחם אב

כג קִטְנָה, וְכִתָּה לָהּ חֲצִירָה וְאַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁלָּהּ דְּכִיּוֹן שִׁיכּוּלָה לִקְבֹּל גֹּט אַע"פ שֶׁכָּל קִטָּן אֵין לוֹ כַּח קִנְיָה, וְע"כ שֶׁהִתְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁלִּקְטָנָה יֵשׁ יָד, וּמִמִּילָא חֲצִירָה קוֹנֶה לֶה מִדִּין יָד וְלֹא מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת [וְלִכֵּן קוֹנֶה רַק כִּשְׁעוּמַדָּת בְּצִידָה אִף בַּחֲצֵר הַמִּשְׁתַּמְרֶת, דְּבַעֲיֵין דּוּמִיא דִּיד]. וְדוֹקָא קִטְנָה שְׁאֵין לָהּ אָב דְּאִז מִתְנָה אוֹ מִצִּיאָה שִׁיךְ לָהּ, וְלִכֵּן הִיא קוֹנֶה בַּחֲצֵר, אֲבָל כְּשִׁישׁ לָהּ אֲב וּמִתְנָתָה אוֹ מִצִּיאָתָה שֶׁל אֲבִיהָ, אֵין הָאֲב קוֹנֶה ע"י חֲצִירָה, כִּיּוֹן שֶׁאֵין חֲצִירָה כִּידוֹ (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פ"ק דְּמַלְעֵא). אָבֵל הַקָּטָן אֵינֻ זֹכֶה עַד שֶׁתִּגָּע מִתְּנֶה לְיָדוֹ כִּיּוֹן שֶׁחֲצֵר קוֹנֶה מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת וְקִטָּן לֹא בֵּר שְׁלִיחוֹת, אוֹ עַד שִׁיזְכֶּה לוֹ אַחֵר.

כד הַזִּירְק אֲרָנְקֵי לְבֵית בִּפְתָח זֶה וַיֵּצֵא בִּפְתָח אַחֲרָתָהּ, וְנִתְּנֻ לְבַעַל הַבֵּית בְּמִתְּנָהּ, וְחִזּוֹר בּוֹ הֵנוֹתוֹ בְּעִדּוֹ בְּאִוִּיר הַבֵּית, הֵנִי סִפֵּק אִם קִנָּה מִיד ע"י חֲצִירוֹ וְשׁוּב אֵין יָכוֹל לְחִזּוֹר בּוֹ, אוֹ לֹא קִנָּה כִּיּוֹן דִּהוּי אוֹיֵר שֶׁאֵין סוּפוֹ לְנוֹחַ, דַּע"י זִרְקָתוֹ אֵין הָאֲרָנֶק עוֹמֵד לְנוֹחַ בַּחֲצֵר אֲלֹא לְצִאת מִצִּידוֹ הַשְּׁנִי, וְכִיּוֹן שֶׁהִסְפֵּק לֹא נִפְשֵׁט לֹא זֹכֶה בְּעַל הַבֵּית, מִשּׁוֹם דְּמוֹקְמִינֵין לָהּ בְּחֻזְקַת מְרָה קָמָא הֵנוֹתוֹ. אָבֵל אִם הִפְקִירוֹ זֶה שִׁזְרְקוּ בְּאִוִּיר חֲצִירוֹ, וְאַח"כּ בֹּא וְזֹכֶה בּוֹ אַחֵר, מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ וְנִתְּנִין לְבַעַל הַבֵּית דִּמְסַפֵּק זֹכֶה בּוֹ כִּיּוֹן שֶׁאֵין כָּאֵן מֵרָא קִמָּא².

יח מנחם אב

כה בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שִׁסְפֵּק אִם קִנָּה כִּבֵּר בְּאִוִּיר, רַק בְּאִוִּיר שְׁאֵין סוּפוֹ לְנוֹחַ, אָבֵל אִם סוּפוֹ לְנוֹחַ, בְּגוֹן שְׁעוּמַד בְּגַן וְזִרְקוֹ לְחֲצֵר, וְנִתְּנֻ לְבַעַל הַחֲצֵר, וְחִזּוֹר בּוֹ בְּעִדּוֹ בְּאִוִּיר, כִּיּוֹן שֶׁוֹדָאֵי עוֹמֵד לְנוֹחַ, אִף שְׁעִדִּין לֹא הֵנוֹחַ בְּמִנְחָה דְּמִי וְאֵינֻ יָכוֹל לְחִזּוֹר בּוֹ, וְזֹכֶה בּוֹ בְּעַל הַחֲצֵר.

קב. הקשה הש"ך מ"ט מוציאין מידו כיון שלהרמב"ם מועיל תפיסה בכל ספק, וכן פסק המחבר בכמה מקומות. ובקונטרס הספיקות תירץ שכיון שלפני שתפס אין לו דררא דממונא ולבעה"ב יש דררא דממונא, נקבע הדין שהוא שייך מרא קמא ולא מהני תפיסה אף להרמב"ם.

סימן רמד

האומר לשניים לכתוב שטר מתנה לפלוני

ובו סעיף אחד

א **המתנה בנזק**, לענין שאין אדם יכול למסר דברים לשליח שליחות שהוא רק דברים. **ביצד** נחשב שמוסר רק דברים, **אמר** אפי' לשלשה שהם כב"ד **אמרו** לפלוני ופלוני **שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני**, אין זה כלום כי אין בשליחות שלהם שום מעשה אלא רק אמירה לומר לפלוני, ואין שליחות לדברים, **ואם אמרו לאותם העדים וכתבו ונתנו למקבל**, לא קנה כיון שהנותן עצמו לא דיבר עם אלו שחתמו, הרי זה נחשב שכתבו ונתנו מעצמם בלי שליחות. **ונכל שפן אם חתמו הם בעצמם דלא קנה**, דלא עשה אותם שלוחים לחתום, אלא רק לומר לאחרים [לחתום] (טור). **וכן אם אמר לשנים בכתבו וחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני**, אינם יכולים לומר לסופר לכתב כיון שצויה שהם יכתבו, **אלא הם עצמם בותבים** וה"ה שאינם יכולים לכתוב ולומר לאחר ליתנו, וה"ה כשאמר להם תנו, אין יכולים לומר לאחר לתת. **ויש מכשירים**, **באמר אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני** דמהני כשעושים מה שאמר להם, אבל בסיפא כשמשנים ממה שצויה אותם, כו"ע מודו דלא מהני.

סימן רמה

הכותב נתתי שדה פלוני לפלוני, והאומר נתתי

שדה פלוני לפלוני, והוא אומר לא נתת לי

ובו י"א סעיפים

יט מנחם אב

א **הכותב בשטר 'נתתי שדה פלונית לפלוני'**, או **שכתב 'נתתי' לו** [וגירסת הרא"ש 'שנתנה' דאל"ה היינו נתתי], או **'הרי היא שלו'**, **הרי**

זו זוכה בה כשיגיע השטר לידו. אבל בדבורא בעלמא בלי נתינת שטר לא קני אלא אם כן קנו מידו שאז קונה מכח הקנין (טור נסס הרמ"ה). והא דאמרין דלא קנה בלשונות אלו דביבור בעלמא, הינו שרופה לתן עכשיו בלשונות אלו ורוצה שהדיבור יפעל הקנאה, אבל אם אמר 'נתתי', בלשון הודאה, יש אומרים דקנה מכח הודאת בעל דין (ר"ן פרק המקבל), ועין לעיל סימן ס' סעיף ו'. אבל אם כתב בשטר 'אתננו לו' בלשון עתיד, אף על פי שהעידו עליו העדים לא זכה המקבל אפי' הגיע השטר לידו, דלא כתב בשטר שמקנה לו, אלא שהוא מתחייב להקנות לו, וממילא אין בשטר זה שום הקנאה, וכל התחייבות לעשות איזו פעולה לא חלה כזו התחייבות. הגם: ולכן אפילו קנו מידו על לשון זה לא מהני, דהוי קנין דברים וראה בסעיף הבא (טור נסס הרמ"ה).

ב ויש אומרים שאם קנו מידו, מהני לשון אתן דס"ל דבאתן לא נחשב קנין דברים, אבל כשכתב כן בשטר ונתנו לידו, מודים כו"ע דלא מהני. ומהרי"ו פסק בסבבא ראשונה דאתן הוי קנין דברים, ולכן פתב דהכותב לאשתו בשעת השדוכין ומתחייב לה בכתב לעשות לה פתבה גדולה, לא זכתה כל זמן שלא פתב לה כי התחייב לעשות, ולא חלה כזו התחייבות, [אמנם אם התחייב בתנאים שאם לא יעשה זאת יתן קנס, חלה התחייבות], ולכן נהגו לעשות תנאים חדשים בשעת החפה ושם מתחייב בלשון 'מעכשיו', ולכן מהני אפי' בלשון 'אתן', ועין באבן העזר סימן ג"א.

ב מנחם אב

ג לעיל בסעיף א' נתבאר שאם כתב בשטר שדה זו 'אתננו לך', לא מהני דהוי רק הבטחה לתת ואין זה מחייבו, ויש מי שאומר, שאם פתב לו בשטר שדה פלונית 'תהא נתונה לך', או 'תהא שלך', קנה דאין זה לשון הבטחה, אלא לשון הקנאה 'מעכשיו', ולכן מהני.

ד יש מי שאומר, שאם אמר אתננו לו ונתבאר לעיל סעי' א' שלא מהני, מ"מ אם אמר 'מעכשיו', בין בשטר בין בקנין קנה לאלתר דכיון שאמר 'מעכשיו' אין זה הבטחה לתת, אלא לשון הקנאה. והאומר דרך הודאה

ק. פשטות ההבנה במחבר שכוונת הרשב"א שכשעשה קנין בלשון אתן חל מיד קנין גמור. אבל דעת הקצות דכוונת הרשב"א שהקנין רק עושה התחייבות לתת, אבל לא חל קנין מעכשיו.

נָתַתִּי שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נָתַתָּ לִּי הֵינּוּ שְׁהוּא מַעֲוִינִין
במתנה רק הוא אומר שלא יודע לו שנתן לו, הוֹלְכִין אַחֵר דְּבָרֵי הַנּוֹתֵן
והמתנה קיימת, דְּאָבָא לְמִימַר שאמנם המקבל לא יודע מהמתנה, אבל זה
נכון שנתן לו, כִּי זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר [אבל אם אין חפץ במתנה ודאי שא"א
לזכותו בעל כרחו], וְאִם הוֹתֵן חַיִּב כֶּסֶף לְאִנְשִׁים, אֵין בְּעַל חוֹב שֶׁל הַנּוֹתֵן
גּוֹזֵה מִמֶּנּוּ מִהֶמְקַבֵּל מֵתֵנָּה כֹּל זְמַן שֶׁיִּשְׁאַר בְּיַד הַנּוֹתֵן מִמּוֹן אַחֵר מִמֶּנָּה
לְפָרַע, אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר בְּיָדוֹ לְפָרַע לְבַעַל חוֹבוֹ, לֹא מֵהֵנִי
הוֹדָתוֹ לְחוֹב לְבַעַל חוֹבוֹ דְּהוּדָא בַּעַל דִּין כְּשֹׁחַב לְאַחֲרֵינִי, לֹא מֵהֵנִי.

כא מנחם אב

ה אָמַר דִּרְךְ הוּדָא בְּתַבְתִּי שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וְנָתַתִּי לוֹ 'בְּיָדוֹ',
וְהָלָה אוֹמֵר לֹא נָתַתָּ לִּי, אִם הֶמְקַבֵּל מֵתֵנָּה עֲצֻמוֹ הוּא שֶׁאָמַר
בֶּן, הוֹדָתָ בְּעַל דִּין שֶׁלֹּא קִיבַל בְּמִאָּה עֲדִים דְּמִי כִּי כֹאן א"א לִישֵׁב
דְּבָרָיו כְּמוֹ בִּסְעִיף הַקּוֹדֵם, דְּהָרִי הוֹתֵן אָמַר שְׁנֵתֵן בִּידוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא חָלָה הַמֵּתֵנָּה
מִכַּח הוּדָא בַּעַ"ד, מִמִּילָא הַנּוֹתֵן אוֹבֵל פְּרוּת שְׂדֵהוּ וְלֹא אוֹמְרִים לְהִיפֹךְ
שִׁישׁ הוּדָא בַּעַל דִּין שֶׁכֵּן נֵתָן, דִּי"ל דֵּהוֹתֵן הִיָּה טְרוּד בְּנִתְיָנָה וְסִבּוּר שְׁנֵתֵן
וּלְבִסּוּף לֹא נֵתָן, מִשְׁא"כ הֶמְקַבֵּל אֵינוֹ טְרוּד, וְאִם אוֹמֵר שֶׁלֹּא קִיבַל, ה"ז הוּדָא
גְּמוּרָה פ". וְאִם הֶמְקַבֵּל מֵת וּבֶן הֶמְקַבֵּל הוּא שֶׁאָמַר בֶּן 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי
שְׂדֵה זֶה', וְהוּא הוֹתֵן אוֹמֵר בְּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ וְבִאֲפֻן זֶה יֵשׁ הוּדָא
גְּמוּרָה נֶגֶד הוּדָא גְּמוּרָה, מְנִיתִים אֶת הַפְּרוּת עַל יַד שְׁלִישׁ, עַד שֶׁיּוֹדַע
הַדְּבָר הַיָּאֵף הוּא שְׁמַא יִתְבָּרַר לְבֵן שְׁטַעָה כִּי הִיָּה סִבּוּר שֶׁאֵבִיו לֹא קִיבַל,
וּבִאֲמַת קִיבַל.

ו וַיֵּשׁ מִי שֶׁאָמַר, דְּדוֹקָא בְּשִׁחְבֵּן אוֹמֵר אֲנִי הֵייתִי בְּמַעֲמָד שְׁאֵתָה
אוֹמֵר שְׁנָתַתָּ לְאָבִי וְרֵאִיתִי שֶׁלֹּא נָתַתָּ לוֹ כְּלוֹם בּוֹה נִחְשָׁב הוּדָא
בַּעַל דִּין גְּמוּרָה שֶׁלֹּא קִיבַל, אֲבָל אִם יִתְכֵּן שֶׁלֹּא הִיָּה בְּמַעֲמָד, דִּינֹו
בְּאוֹמֵר נָתַתִּי שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נָתַתָּ לִּי שְׁנִתְבָּאָר
לְעִיל סַעִי ד' שְׁקֵנָה, כִּיּוֹן שֶׁאֵין זֶה הוּדָא, שְׁמַא אֵינוֹ יוֹדַע מָה הִיָּה בְּפוּעַל. הִגָּס:

קד. ולפי הרשב"א לעולם אזלינן בתר הודאת המקבל גם באופן שא"א להסביר
טעות בדברי הנותן [נתיבות]. ונפ"מ בין הטעמים באופן שבאו עדים כדברי
הנותן, כיון שהמקבל מודה שלא קיבל הוי כמאה עדים ולא יוציאו מהנתבע
[פתחי תשובה].

שטר מתנה שכתב בו כתבו וחתמו עלי ככל לשון ותנו לפלוני כו', לאו שטר מתנה הוא מאחר שלא נזכר בשטר שהוא נותן, אלא צוה לעדים לתן וודאי שאין העדים יכולים להקנות חפץ שאינו שלהם (הרא"ש כלל ט' סימן ו').

כב מנחם אב

ז מקבל מתנה שכתב בעל חובו של המקבל לנכבות ממנו, ואמר המקבל אינה מתנה בידי אלא שומר אני עליה, או שאמר בטלה היתה מתחלתה, נשבע הסת ויתחזר לבעליה אם הבעל חוב טוען בברי שיודע שהמתנה שלו, דאם טוען שמא אין יכול להשביע, אלא יכול רק להחרימו. ומה שנאמן בשבועה לחוב לבעל חובו, משום שלא הוחזק עד כעת שזה בכלל ממונו, ועיין למטה סעיף י' ששם נתבאר סברא זו שאם לא הוחזק כממונו, נאמן בהודאתו לחוב לאחרים.

ח טען הנותן ואמר החפץ שלי שנמצא כעת ביד שומר אתה עליה דנתתיה לך בתורת פקדון ולא בתורת מתנה, או שאמר שלא מדעתי נתתיה אלא הכריחו לתת לו, או גזילה היא בידיך, וזה המקבל אומר נתת לי, אם זה קרקע וחתוּזיק בזה שני חזקה שעי"ז נחשב מוחזק עליה, או שהיא מתנת ממלכין דבהם יש כלל חזקה כל מה שתחת יד אדם שלו ולא בא לידו בגזל, נשבע המקבל שבועת הסת ונפטר כדין כל תובע מחבירו והנתבע מכחישו, שנשבע היסת ונפטר.

כג מנחם אב

ט נתן שדה פלונית במתנה לראובן, ואחר כך החזיר ראובן המקבל את שטר מתנה לנותן, וגם עשה לו מחילה שמחל לו בפיו על המתנה, לא נתבטלה המתנה בכך כיון שזכה בה ע"י קנין גמור, אין המתנה מתבטלת בהחזרת השטר עד שיקנה בחזרה בקנין גמור, וגם המחילה לא מועילה, כי מחילה מועילה על חוב ולא על חפץ או קרקע בעין.

י המקבל את המתנה וזכה בה ע"י אחד הקנינים, ואחר שכתב לידו וחווא שותק דהיינו שלא מיחה מיד בשעת קבלת המתנה, אלא רק אח"כ חזר בו ואמר איני רוצה בה, או איני מקבלה, או חרי היא בטלה, או מום זה נראה לי בה היינו במום גלוי מעיקרא, דאל"ה יכול לטעון שמתחילה שתק כי לא ראה מום זה, לא אמר כלום לענין שתתבטל

המתנה מעיקרא ותחזור לבעלים מעצמה, אלא אע"פ שלשונות אלו לא מהני שתבתטל המתנה, אבל עכ"פ תרי היא הפקר מכח לשונות אלו וכל הפקד בזה, וזה"ל. ואם יש לו למקבל בעל חוב, גובה ממנה דאי אפשר להפקיר קרקע שמשועבדת לבע"ח (טור). אבל אם היה צווח מעקרא מיד כשנתן לו, לא קנה המקבל מעיקרא ולכן חוזר לבעלים הראשונים כי מעולם לא חלה מתנתו. הגם: וכל זה שאמרנו שאם שתק בשעה שקיבל ורק אח"כ צווח דלא מהני, היינו באומר אחד מן הלשונות שמשמעו שצינו רוצה בזה כעת, ולכן לא מהני חרטתו, כיון שכבר הסכים, אבל אם אמר לשון דמשמע שלא היתה מתנה מעקרא ומעולם לא התכוון לקנותה, אף על גב דשתק תחלה נאמן בהודאתו מדין הודאת בעל דין, ואפלו חב לאחרים כגון שיש לו בעל חוב עליו ג"כ נאמן, אע"פ שלא מועיל הודאת בע"ד כשחב לאחרני, מכל מקום מאחר שלא היתה בחזקתו עד עתה רק כעת רוצים להכניס לרשותו דבר חדש נאמן עליה לומר שלא זכה בה מעולם אע"פ שע"ז מפסיד לאחרים. [ועי' לעיל סוף סעי' ז]. אמר אי אפשי בזה, אם המתנה מטלטלין הוי לה הפקר דבכפץ שהוא תחת ידו, כשאומר איני רוצה בזה, הוי לשון הפקר, [אבל בשאר לשונות לא נעשה ע"ז הפקר [ודלא כהמחבר בסעיף הקודם], ואם היה קרקע כיון שאינה תחת ידו, אינו לשון הפקר, אלא לשון שאין חפץ במתנה, ומאחר ששתק תחלה אין בדבריו כלום (הכל נטור).

כד מנחם אב

יא וזה לו על ידי אחר, ובששם המקבל שתק, ואחר כך כשבאה לידו צווח ואמר איני מקבלה, תרי זה ספק אם זה ששתק כבר מתחילה, היינו שרצה וזה שצווח כעת חוזר בו ולא מהני חזרתו, או הטעם

קה. ודעת הרמב"ם דרק בלשון אי אפשי או איני רוצה בזה הוי הפקר, אבל בשאר לשונות הנ"ל לא הוי הפקר ונשאר ביד המקבל וכמו שמובא ברמ"א סוף סעי' י'.

קו. דעת הסמ"ע דהוי כמשועבדים שגובים מלקוחות, ולפי"ז רק במלוה בשטר יכול להוציא הבע"ח מהזוכה, אבל במלוה ע"פ, כשם שאין מוציא מלקוחות, כך אין מוציא מהזוכה מן ההפקר, אבל הקצות ונתיבות הסכימו עם הט"ז שהשיג על הסמ"ע דגם במלוה ע"פ אין בכוחו ע"י הפקר להפקיע זכות הבע"ח מנכסיו. ואם הבע"ח זכה מנכסים אלו, אם זכה בתורת הפקר, לא פקע חובו, אבל אם זכה בהם מתורת גביית חובו, פקע חובו ע"ז [נתיבות].

שְׁשֶׁתֶּק מִתְחִילָה מִפְּנֵי שְׁעָרֵי לֹא הִנִּיעַ לִידוֹ בָּלוֹם וּלְכֹן אֵין לוֹ סִיבָה לְצוּחַ כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא בֹא לִידוֹ וְזֶה שְׁצוּחַ כְּשֶׁבֹאָה לִידוֹ הוֹכִיחַ סוּפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁמַּעֲלֵם לֹא חִפֵּץ בּוֹ, וּמַעֲלֵם לֹא זָכָה בּוֹ. לְפִיכָךְ כִּיּוֹן דִּהוּי סִפֵּק, אִם קָדֵם אַחֵר וְזָכָה בּוֹ לְעֶצְמוֹ, אֵין הִבֵּד מוֹצִיאִים מִיִּדּוּק, דְּשָׁמָּה תִּמְקַבֵּל כֵּן זָכָה מִיד מִתְחִילָה, וְכִיּוֹן שְׁאֵמַר אֵינִי רוֹצֶה בּוֹ תִּרִי הַפְקִידָה, וְזֶה שְׁקָדֵם וְלִקְחָה מִתְּחַפֵּקָה, וְזָכָה. וְאִם חִזְרוּ תִּפְעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים וְתִפְסוּתָה מִיָּד זֶה שְׁקָדֵם וְזָכָה בּוֹ, גַּם כֵּן אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדֵם, שְׁמָּה תִּמְקַבֵּל לֹא זָכָה מַעֲלֵם, שְׁפִיּוֹן שְׁאֵמַר אֵינִי רוֹצֶה, הוֹכִיחַ סוּפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבִרְשׁוֹת תִּפְעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים חֵיא קְיָמַת עֲדִין וְלֹא הוּי הַפְקֵר, וּמִמִּילָּא זֶה שׁוֹכָה בּוֹ אֵינָה שְׁלוֹ. לְעִיל סַעִי י' נִתְבָּאֵר שֶׁאִם שֶׁתֵּק כְּשֶׁהִגִּיעַ לִידוֹ וְאחֲ"כ צוּחַ לֹא מֵהֵנִי כִּיּוֹן שֶׁכִּבֵּר זָכָה בּוֹ, מִשָּׂא"כ כְּשׁוֹכָה ע"י אַחֵר הוּי סִפֵּק. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שְׁאִם הִיתָה מִתְּנֵת שְׂכִיב מְרַע שְׁדִינָה שְׁנִקְנִית ע"י אִמִּירָה בְּלִי קִנּוּ, כִּיּוֹן שְׁשֶׁתֶּק בְּשַׁעָה שְׁשֶׁמַּעַ וְגַם שֶׁתֵּק אַחֵר שִׁמַּת דָּאז הוּא זֶמֶן חִלוֹת הַמִּתְנָה, דִּינוּ כְּשֶׁתֵּק בְּשַׁעָה שֶׁבֹא לִידוֹ, וּלְכֹן קָנָה וְכִשְׂאֵמַר אֵי אִפְשִׁי הוּי הַפְקֵר. הִגִּס: לֹא רָאִיתִי מִי שְׁמַחֲלֵק בָּאֵן בֵּין שְׂכִיב מְרַע לְבִרְיָא, וְגַם אֵינּוּ נִרְאֶה לִי לְחַלֵּק בְּכָךְ, מֵאַחֵר שְׁזָכָה לוֹ הַמִּתְנָה עַל יְדֵי אַחֵר, קָנָה בְּבִרְיָא כְּמוֹ בְּשְׂכִיב מְרַע, וְכֵן דַּעַת הָרֵא"שׁ שְׁזָכָה הַמְקַבֵּל בְּכָל עֲנִין פ"ה.

קו. אה. עי' ס"ס רמ"ג בהערה מה שהבאנו בשם קונטרס הספיקות. וצ"ע דגם כאן נאמר כן שיש לבעלים הראשונים דררא דממונא לפני שהשני תפס, ולמה לא יוציאו מיד התופס. ועי' בב"ח דכאן איירי שהאחר תפס לפני שהראשון החזיק בו, משא"כ בס"י רמ"ג באויר שאין סופו לנוח שעל הצד שזה קנין, הוא מוחזק אחר שנולד הספק לפני שבא האחר וזכה בו.

קח. הרמ"א הביין שיש אומרים אלו קאי על הנאמר בסעיף זה, דהיינו בזיכה ע"י אחר, ובזה חילק בין בריא לשכ"מ וע"ז תמה הרמ"א. אבל הנתיבות ביאר שזה קאי על שיתק בשעת מתנה, וס"ל להאי י"א דבמתנת שכ"מ שחל בלי קנין, נחשב כזכה בעצמו ובאה לידו

סימן רמו

השומע שמת בנו וכתב נכסיו לאחר

ובו י"ז סעיפים

א לעולם אומדים דעת הנותן, אם היו הדברים מראין סוף דעתו על דעת מה נתן, עושים על פי האמורא על פי שלא פירש. ביצד, מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת, וכתב כל נכסיו לאחר, מתנה גלויה גמורה לאפוקי מתנה מסותרת שאינה מתנה וכדלעיל סימן רמב סעי' ג', ואחר כך בא בנו והתברר שמה ששמע לא היה נכון, אין מתנתו קימת, שממה שנתן את 'כל' נכסיו במתנה, הדברים מוכיחים שאלו ידע שפנו קיים, לא היה נותן 'כל' נכסיו ולא היה משייר לבנו כלום. לפיכך, אם שיר מנכסיו כל שהוא אפי' דבר מועט ממש^א, בין קרנע בין מלמלך, מתנתו קימת.

כה מנחם אב

ב יש מי שאומר, שדין זה דוקא בשכיב מרע דבזה יש את החזקה שאדם לא עוזב את בנו ונותן כל נכסיו לאחרים, אבל לא בקריא דהרי רואים שהתנהג נגד החזקה, שהרי עזב את עצמו ולא חשב שצריך להשאיר לעצמו משהו^ב. ויש מי שאומר, דאפלו בקריא היא.

ג יש מי שאומר, דהוא הדין קריא שכתב כל נכסיו לאחר מחמת שהיה צריך לברת מפני בעלי חוביו או מפני אויביו, ואחר כך עשה פשרה עם בעלי חוביו ואויביו, או שמתו, אם נתברר שלא

קט. והט"ז סובר שלשית הרא"ש ששכיב מרע שנתן כל נכסיומיקרי מתנת שכ"מ ואם שיר נקרא מתנת בריא, ושיעור השיר הוא כדי פרנסתו, גם כאן שיעור השיר הוא כדי פרנסתו.

קי. אבל בריא שכתב כל נכסיו מהיום ולאחר מיתה שהשאר לעצמו פירות לכל חייו, רק אין יכול למכור את הגוף, דינו כשכיב מרע, ש"ך דלא כסמ"ע שכתב שהר"ן נסתפק בזה.

כתב מתנה זו אלא מחמת בן, הואיל ונדחת השעה מפניו וחרו הוא צריך לנכסיו, במלה המתנה"א.

כו מנחם אב

ד הפותב"י דווקא כותב דרוצה שע"י הכתיבה ייצא שם על בן זה שמינהו על כל נכסיו ועי"ז מחשיבו, אבל לא באומר בע"פ 'כל' נכסיו מתנה לאחד מבניו, בין שהיה בריא בין שהיה שכיב מרע, ויש אומרים דדוקא שכתב לו בלשון מתנה בזה שייד לומר שהתכוון רק למנותו לאפטרופוס, אבל שכיב מרע שכתב לו לשון ירשה, קנה ולשיטה זו אין חילוק בין כותב לאומר [ראה בהערה] (טור), ואפלו היה בן קטן המטל בעריסה ושאר אחיו הן גדולים דאיכא תרתי לריעותא דגדולים א"צ אפטרופוס וקטן זה אין ראוי לזה, מ"מ לא חילקו חכמים בכך, לא עשאו אלא אפטרופוס ולא התכוון לתת לו במתנה, וחרו הוא בכל הנכסים באחד מאחיו. ואפלו האריך בלשון בדרך שופרא דשטרי ללך, וזכה, וחוץ, ממה שנתן לו את כל נכסיו ולא השאיר לשאר האחים כלום, אמרן דעת הוא שלא נתבון אלא להיות אחיו נשמעים לו. ואם שיר כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלים, וכה ה"ן במתנה דאם כוונתו למנותו לאפטרופוס, מ"ט שייר מעט. וכן אם פרש בשטר שמקנה לו הקנאה נמורה ולא בתורת אפטרופוס, או שפרש בשטר שיהא רשאי למכור ולתת לאחרים שזה מראה שכוונתו לקנין גמור, או שכתב לו מטלטלי אגב מקרקעי, או שהקנה לו בקנין [וראה להלן סעי' ז' שיש חולקים בכתב לו בקנין], וכן כל שכתוב בשטר המתנה לשון שאפשר לחובית מפניו דלמתנה נמורה נתבון, קנה. הגם: ואם כתב לאחד שיהא מושל ושולט בכל אשר לו, אינו לשון מתנה אלא לשון אפטרופוס"י (הרא"ש כלל פ"ד סימן ז' וריב"ש סימן ט"ע).

קיא. הסמ"ע כתב דכיון דאיירי בבריא, דין זה הוא רק לשיטה בסעי' ב' דגם בבריא מהני אומדנא. אבל הב"י כתב דבאופן זה כו"ע מודו דאפי' בריא דינו כשכיב מרע קיב. בגמ' יש סתירה אם בנותן כל נכסיו לבנו הוי מתנה או כוונתו רק לעשותו אפטרופוס, והרי"ף והרמב"ם מיישבים שיש חילוק בין כותב לאומר, וזה שיטת השו"ע, אבל הרא"ש והטור חילקו אם אמר בלשון מתנה או בלשון ירשה, וזה דעת הרמ"א, ולפי"ז לדעת הרמ"א אין חילוק בין אומר לכותב, ולדעת השו"ע אין חילוק בלשונות..

קיי. וכן אם כתב שאשתו תהיה גברת הבית, הוא לשון אפטרופוסות [חת"ס].

ה וְכָל הַיָּבָא דְאֵפָא לְאַסְתָּפוּקֵי בְּלִשׁוֹן הַמִּתְנָה אִם נִתְּנָה לְמִתְנָה
גְּמוּרָה אוֹ לֹא, עַל הַמְקַבֵּל לְהַכִּיָּא דְאֵיָּה כִּיּוֹן שֶׁהַנִּכְסִים מִסְתַּמָּא בַּחֲזָקָה
יורשים, והוא מוציא מחזקתם.

כז מנחם אב

ו בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שְׂכָתָה לְבָן בֵּין הַבְּנִים. אֲבָל אִם כָּתַב לְבָן
בֵּין הַבְּנִים, אוֹ לְכַת בֵּין הַבְּנוֹת אוֹ לְכַת בֵּין הַבְּנִים הֵינּוּ בְּלִשׁוֹן
מתנה, דְּבִלְשׁוֹן יְרוּשָׁה מִמִּילָא לֹא מֵהֵנִי (טור) אוֹ לְאַחַד מֵהַיּוֹרְשִׁים בֵּין
שְׁאָר יוֹרְשִׁים לֹאחַ בֵּין הָאֲחִים אוֹ דוּד בֵּין הַדּוּדִים, אִתָּהּ עַל פִּי שְׁלֹא שִׁיר
כָּלוּם מִתְּנָתוֹ קִיָּמָה דְּרַק בֵּבֵן בֵּין הַבְּנִים אומרים סברא זו שיש לו ענין
להחשיבו ולמנותו לאפטרופוס על שאר הבנים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכַת בֵּין הַבְּנִים
אוֹ בֵּין הַבְּנוֹת נִמִּי לֹא קִנְיָה דִּס"ל דָּגָם בְּאוֹפֵן זֶה יֵשׁ לֵאבָא עֵינִן שֶׁהִבֵּת
תִּהְיֶה מִמוֹנָה עַל שֶׁאֵר אַחִיה אוֹ אַחִיוֹתִיה בְּתוֹרַת אֲפוֹטְרוֹפּוֹס (טור נ"ט)
הר"ש וסרמ"ה).

ז וְיֵשׁ מִי שְׁאֹמֵר, דְּכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְבָן בֵּין הַבְּנִים, אִם נָתַן לוֹ
קִנְיָן וְיָפָה בַּחוּז, קִנְיָה דְּזֶה מֵרָאָה שְׁכוּוֹנָתוֹ לְקִנְיָן גָּמוּר. וְיֵשׁ מִי שְׁאֹמֵר,
שְׁאֵת עַל פִּי בֶן לֹא קִנְיָה יֵד.

כח מנחם אב

ח אִם אָמַר כָּתְבוּ וְתָנוּ לוֹ כָּל נִכְסֵי, וְלֹא יָפָה בַּחוּז לֹאמַר תָּנוּ לוֹ
כָּל נִכְסֵי 'וְאֵת' כָּתְבוּ, אֲפִלּוּ אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לֹא עֲשָׂא דְכִיּוֹן שְׁחֹסֵר
יְפוּי כַח חוֹשְׁשִׁים שֶׁנִּתְּנוּ לְהַקְנוּתוֹ רַק לֵאחֲרַי מִיתָה, וּמִמִּילָא לֹא מֵהֵנִי כָּלל אִתָּה
מִינוּי הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס.

ט הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְאַחַד מִבְּנָיו וְלֹאֲחֵר דֵּהֵינּוּ מַחֲצָה לוֹ וּמַחֲצָה לוֹ,
זֶה הָאֲחֵר קִנְיָה חֲצִי הַנִּכְסִים בְּמִתְנָה, וְנִשְׁאָר חֲצִי לְבָנָיו, וְהַבֵּן
שְׁנִתְּנָה לוֹ אֶת הַחֲצִי הַשֵּׁנִי, שֶׁזֶה כָּל נִכְסָיו שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ, לֹא קָנָה בְּמִתְנָה, אִלָּא

קיד. הסמ"ע הקשה דלעיל סעי' ד' הביא השו"ע דבעשה קנין קנה, ולא הביא בזה
מחלוקת, וכאן הביא מחלוקת, וכתב דמלשון השו"ע משמע דלעיל איירי בעשה
קנין סודר, ולכן ס"ל דלכו"ע קנה, וכאן איירי שהקנין היינו קנין בשטר עם יפוי
כת, ובזה הביא שהוא מחלוקת. והסמ"ע חולק דודאי אין חילוק, דבתרומייהו בעינן
יפוי כח חוץ מהקנין, דאל"ה לא קנה כלל שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר
מיתה וכדלקמן סי' ר"ג סעי' כ"ח.

אפוטרופוס מנחו על שאר אחיו ואפי' כתב לשניהם בבת אחת, נחשב שכתב לבנו 'כל' נכסיו.

בט מנחם אב

י' יש מי שאומר, שאם כתב חצי נכסי לבני וחצי נכסי לפלוני, לבנו נמי הוי מתנה דאם כוונתו לאפוטרופוס, היה לו לכתוב כל נכסי לבני ולאותו אחר, ומדהקדים מחצה דבנו, ע"כ נתכוון למתנה גמורה. ואם כתב שני שלישי נכסי לבני וחשליש לאחר, לא עשה בנו אלא אפוטרופוס כי כאן לא היה לו אפשרות לכלול את שניהם בלשון אחד, ולכן אין שום ראיה שהתכוון למתנה גמורה.

יא כתב כל נכסיו לשני בנים, שניהם אפוטרופסים אע"פ שכתב לכל אחד רק חצי מנכסיו, מ"מ כיון שכללן בלשון אחד שכתב לשניהם יחד את כל נכסיו, נחשב שכתב לכל אחד את 'כל' נכסיו. ואם כתב חצי נכסי לבני פלוני וחצי נכסי לבני פלוני, הראשון הוי מתנה דאצלו לא כתב לו 'כל' נכסיו אלא רק חלק מנכסיו, והשני הוי אפוטרופוס על החצי לכל הנכסים כיון שכתב לו כל מה שנשאר, הוי 'כל' נכסיו, וגם הראשון שננתן לו חצי הנכסים יש לו חלק בחצי האחר בשאר האחים מדין ירושה.

ל' מנחם אב

יב הפותב כל נכסיו לאשתו, לא עשאה אלא אפוטרופוס כי התכוונה רק לכבדה, שכל יורשיו יהיו כפופים תחתיה, ונתבאר פריטי דין זה בטור אכן העיר סימן ק"ז ובשו"ע סעי' א', ושם נתבאר דאפי' עשה קנין אצל בריא או היה שכיב מרע, שייד סברא זו, ולא רק כשיורשיו הם בניה או בנותיה, אלא אפי' הם מאשה אחרת, וה"ה שאר יורשים כגון אחיו או בניהם.

יג הפותב נכסיו לבניו בתורת מתנה וכתב לאשתו גם כן במתנה קרקע כל שחוא, נתבאר בטור הנזכר סימן ק"ז ובשו"ע סעי' א', דאיבדה כתובתה, דכיון שראתה שחילק כל נכסיו לבניו ולא שייר לה אלא מעט ולא נשאר לה מהיכן לגבות כתובתה, ע"כ שמחלה על זכותה לגבות מנכסים אלו שנתן להם, ומ"מ ממה שהבעל קנה אח"כ ודאי גובה ממנו.

א' אלול

יד הפותב כל נכסיו לאשתו במתנה ויצא עליו שטר חוב מקדם שהחוב קדם למתנה זו, וזמן הכתובה קודמת לחוב זה, נתבאר בטור

הַנּוֹכַר בְּסִימָן ק"ז סעי' א', דאע"פ שכתובתה קודם לחוב זה, מ"מ כיון שהסכימה לקבל את 'כל' נכסיו בתורת מתנה וממילא לא יישאר לה מהיכן לגבות כתובתה, ע"כ שמחלה על זכות גביית 'כתובתה' מנכסים אלו, וכיון שכלפי המתנה החוב קודם, לכן איבדה כתובתה^{כ"י}.

מזו דין שְׂטֵר בְּמִתְנָה שְׁלֵא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְחֻבְרִיתָּהּ, בְּפִטוֹר הַנּוֹכַר סִימָן צ' ובשו"ע מסעי' ז' ואילך.

ב' אלו

מזו דין שְׂכִיב מֵרַע שְׁאָמַר תַּטֹּל אֶשְׁתִּי בְּאַחַד מֵהַבָּנִים, בְּפִטוֹר הַנּוֹכַר סִימָן ק"ח ובשו"ע סעי' א'כ"י.

יז כָּל הַנּוֹתְנִים 'כָּל נִכְסֵיהֶם' באופן שאין המתנה קיימת כגון אלו דנתבארו בסעי' וג', מִשְׁתַּבְּטֵל הַמִּתְנָה וַיַּחֲזִרוּ כָּל הַנִּכְסִים לַפְּעֻלִּים הָרִאשׁוֹנִים אֵין הַמִּקְבָּל מִתְנָה מַחֲזִיר פְּרוֹת דְּנִיחָא לִיה לְנוֹתֵן שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא יִתְבַּרר שֶׁהַמִּתְנָה הִתְבַּטְּלָה שְׁבִנְתִּיִּים יֵאָכֵל פִּירוֹת^{כ"י}. הַגֵּה: הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ אֶכֶל עָמִי, אַע"פ שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ שְׁנוֹתָן לוֹ ע"ד שִׁישְׁלֵם לוֹ, צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ^{כ"י}, וְלֹא אֲמָרִינָן מִתְנָה קָא יְהִיב לֵה^{כ"י}. וְלִכֵּן מִי שֶׁמֵּאֲכִיל לְחֻבְתּוֹ עִם בְּתוֹ יוֹתֵר מִזֶּמֶן שֶׁקָּצַב לוֹ מְזוֹנוֹת, צָרִיךְ הֶחָתָן לְשַׁלֵּם לוֹ מְזוֹנוֹתָיו כְּשִׁיתַּבַּע

קטו. ואיירי בארוסה או גרושה שאין צד לומר שהתכוון לעשותה אפטרופוס, או כשפירש לשונות שהוזכרו לעיל סעי' ד' שבאופן כזה קנתה.
קטז. ז"ל שם: שכיב מרע שאמר (או בריא שקנו ממנו) 'תטול אשתי כאחד מן הבנים', נוטלת כאחד מבניו יתר על כתובתה. ואם נולדו לו בנים אחר הצואה, מצטרפים עם אלו שהיו בשעת הצואה ונוטלת חלק עם כולם. כיצד, היו לו שלשה בנים בשעת הצואה, ולאחר זמן נולדו לו שנים, נוטלת כאחד מחמשה שהוא שתות כל הממון, ואינה נוחלת עמהן אלא בנכסים שהיו לו בשעת צוואה, אבל נכסים שבאו לו אחר זמן הצוואה, אין לה בהם חלק, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לרשותו: הַגֵּה - הִיא סֵפֶק בְּנִכְסִים אִם הִיא בְּשַׁעַת הַצּוּאָה או לא, עַל הָאִשָּׁה לְהַבִּיא רֵאִיָּה או לֹא תִטּוֹל חֶלֶק בָּהֶם.

קיו. ואפי' הפירות בעין, כיון שהם כבר בידו כבר זכה בהם [סמ"ע].

קיא. הש"ך הקשה מסי' שס"ג שהאומר לחבירו דור בחצירי, א"צ לתת לו שכן, ומ"ט כאן צריך לשלם לו, ותירצו הקצות והנתיבות, דכיון שקיבל רשות אינו חייב משום מזיק אלא רק משום נהנה, ושם מיירי בגבירא דלא עביד למיגר ולא נחשב נהנה.

קיב. ואם קרא לאורח הסועד אצל בעה"ב אחר בחנם, פטור האורח בשבועת היסת שדעתו היתה לאכול בחנם [ש"ך].

מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא מְזֻנּוֹת אֲשֶׁתּוֹ שֶׁהִיא בְּתוּ שֶׁל הַנּוֹתָן, דְּכֻלְפִּיהָ יֵשׁ אוֹמְדָנָא שֶׁהַתְּכוּוֹן לֹתֵת לָהּ בַּחֲנֻמּוֹ. וְדוּקָא דְּלִיפָא הוֹכַחָה דְּנִתֵּן לּוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה, אֲבָל הֵיכָא דְּמוֹכַח דְּנִתֵּן לּוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה, רַק אַחֵר כֵּן נִפְלָה קְטָטָה בִּינֵיהֶם וְלִכֵּן תּוֹבֵעַ מִמֶּנּוּ, פְּטוּר (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן ש״ז).

סימן רמז

השולח חפצים לבני ביתו ולא פירש היאך יחלקום ובו ה' סעיפים

ג' אלול

א פֶּרִיא שֶׁשָּׁלַח בָּלִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר יִנָּתְנוּ אֵלָיו לְבָנִי, אַע"פ שֶׁאָמַר 'לִבְנִי' אִף בְּנוֹת בְּכֻלָּל, וְלִכֵּן הָרִי אֵלָיו יִנָּתְנוּ לְבָנִים וְלִבְנוֹתָּ. הָרִאשׁוֹנִי רַק לְבָנִים, כְּגוֹן סָפְרִים וְכָלִי מְלַחְמָה, יִנָּתְנוּ רַק לְבָנִים, וְהָרִאשׁוֹנִי רַק לְבָנוֹת, כְּגוֹן כָּלִי מְשִׁי הַצְּבוּעִים בְּגָדֵי נָשִׁים וְחֻלִּי זָהָב תְּכֵשִׁיטִים, וְיִטְלוּם רַק הַבָּנוֹת. הֵיוּ רִאשׁוֹנִים לְזָכָרִים וְלִנְקָבוֹת, וְיִטְלוּ אוֹתָם הַזָּכָרִים כִּיוֹן שֶׁאָמַר 'לִבְנִי', הַכוּוֹנֶה טַפִּי לְזָכָרִים, מִשָּׂא"כ בְּסַעֲי' ב' כִּשְׁאָמַר 'לִבְנִי בֵּיתִי', כִּשְׁרָאוּ לְשִׁנְיָהּ מִקְבָּלִים גַּם הַנְּקָבוֹת. הַגֵּה: מִי שֶׁהָיוּ לּוֹ בָּנִים מֵאִשָּׁה אַחַת, וְנִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְהִתְנָה עִם בָּנָיו הָרִאשׁוֹנִים שֶׁבָּנָיו עִם הַשְּׁנִיָּה וְיִטְלוּ חֵלֶק בִּירְשָׁה כְּמוֹ הֵם, וְלֹא הָיָה לּוֹ מִן הַשְּׁנִיָּה רַק בָּנוֹת, אֵין לָבֵת בְּמָקוֹם הַבָּנִים כְּלוּם אַע"כ שְׂוֹדֵאֵי הַתְּכוּוֹן גַּם לְבָנוֹת, דִּאל"ה לְמַה הִתְנָה הָרִי מִמִּילָא יִקְבְּלוּ מִדִּין יְרוּשָׁה, מ"מ כְּדִי לֹא לַעֲקוֹר נַחֲלָה דִּאוֹרִייתָא לֹא מֵהֵנִי אַא"כ אָמַר בְּפִירוּשׁ בַּלְשׁוֹן מַתָּנָה (מִרְדְּכִי רִישׁ פֶּרֶק מִי שְׁמַת).

ק. הן כששניהן אינם נשואים או כשהבנים נשואים והבנות אינן נשואות, ואפילו אם הבנים אינן נשואים והבנות נשואות, אפ"ה אמרינן דדעתו היתה ליתנו לבנות כדי לחבבן על בעליהן. אבל אם שניהן נשואים כלותיו קודמין לבנותיו כמו בסעיף ב'. [סמ"ע]. והב"ח חולק דדוקא בסעיף ב' שאמר 'לבני ביתי' אמרינן דכלותיו קודמין, משא"כ הכא דמיירי דאמר 'לבני', לעולם לא אמרינן דכלותיו קודמין. [ש"ך].

ב וְכֵן הַמְשַׁלַּח בָּלִים לְבֵיתוֹ סֶתֶם וְלֹא אָמַר לְמִי לְחַלֵּקם, וְהָיוּ בָהֶם בָּלִים הָרְאוּיִים רַק לְבָנוֹת, וַיָּמְלוּ אוֹתָם בְּנוֹתָיו אֲפִי נְשׂוּאוֹת, כֹּל זְמַן שֶׁאֵין בָּנוּ נְשׂוּאִים, אֲמָדָן דַּעַת הוּא שֶׁלֶחַן שְׁלַח. וְאִם אֵין לוֹ בָּנוֹת, אִי שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת שֶׁצָּרְכָן מוֹטֵל עַל בַּעֲלֵיהֶן, וַיָּמְלוּ אוֹתָם נָשִׁי בְּנָיו דִּהְיוּ כְלוּתוֹי, שֶׁהַדַּעַת נֹמֵט שֶׁלָּהֶם שְׁלַח כִּיוֹן שֶׁצָּרְכָן מוֹטֵל עַל בַּעֲלֵיהֶן דִּהְיוּ בָּנוּ, וְהַטַּעַם, כִּי אָדָם רוֹצֵה לַעְזוֹר יוֹתֵר לְבָנוֹ מֵאִשָּׁר לְחַתָּנוֹ. וַיֵּשׁ מִי שֶׁאָמַר, דִּהְיֵי מְלִי שִׁינֵּתָן לְבָנוֹתָיו אוֹ לְכָלוֹתָיו, דּוּקָא דְלִית לָהּ אֶתְתָּא שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, אָכֵל אִי אֵית לָהּ אֶתְתָּא אִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה בְּבֵיתוֹ, וְדַאי לְדִידָהּ שָׂדֶר, דְּכָנֹפּוֹ דְּמֵיָא וְדַאי הַתְּכוּן לְשִׁלּוּחַ רַק לָהּ, דַּאֲשֵׁתוֹ כּוּפּוֹכָא.

ד' אלול

ג שְׂכִיב מֵרַע שֶׁאָמַר נָכְסִי 'לְבָנִי', בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בֶּן אֶחָד וּבָנוֹת, הַכֹּל לְבֶן לְבָדוֹ, וְכָל שָׂפָן אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים רַבִּים דִּהְכֵּל לְבָנִים, וְאֵין הַבָּנוֹת בְּכָלֵל דּוּקָא בְּבֵרִיא אֲמַרִּין שֶׁדַּעַתוֹ גַּם עַל בָּנוֹתָיו כְּדִי לְחַבֵּב עַל בַּעֲלֵיהֶן אוֹ בְּפִנְיֹת כְּדִי שִׁיקְפָצוּ עֲלֵיהֶן לְנוֹשָׂאן, אֲבָל בְּשִׂכִּיב מֵרַע אֵין דַּעַתוֹ לְהַעֲבִיר נַחֲלָה מִבָּנוֹ, וְלַעְזוֹר נִישׂוּאֵי בָנוֹתָיו, בְּלֹא הַמְּקַבְּלוֹת עֵישׂוֹר נִכְסִים. וְאֵע"פ שֶׁאָמַר בְּלִשׁוֹן רַבִּים מְצִינוּ בְּפִסּוּקִים שֶׁלֵּבֵן אֶחָד קוֹרְאִים בְּלִשׁוֹן רַבִּים - 'וּבְנֵי דֵן חוֹשִׁים', וְאִם אָמַר בְּפִרּוּשׁ לְבָנִי וְלְבָנוֹתִי, הָרְאוּי לְבָנִים לְבָנִים וְהָיָה אִם רְאוּי לְשִׁנְיָהֶם, יִטְלוּ הַבָּנִים, דַּאֲיִן דַּעַתוֹ לַעֲקוֹר יִירוּשָׁה דַּאוּרִיתָא, וְהָרְאוּי רַק לְבָנוֹת לְבָנוֹת^{כב} (מַרְדְּכִי פֶרֶק מִי שְׁמַת), וְכֵן אֵין בֶּן הַבֵּן בְּכָלֵל אִם הָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְהִנִּיחַ בֶּן, אֵע"פ שֶׁאָמַר 'בְּנֵי בְּלִשׁוֹן רַבִּים, אֵין בֶּן הַבֵּן בְּכָלֵל, וְאֵע"פ שֶׁבְּנֵי בָנִים כְּבָנִים, מ"מ בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם אֵינוֹ כֵּן, וְכוּוֹנְתוֹ רַק לְבָנוֹ הָחִי. וְיִמְעָשֶׂה בְּאֶחָד שְׁעָרָה כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְבָנוֹ, רַק ע"מ שֶׁיִּתֵּן סֵךְ מָה לְכָל אֶחָת מִבְּנוֹתָיו, וּמִתָּה אֶחָת מֵהֶן בְּחִזְיוֹ וְהִנִּיחָהּ בֶּן, אֵין לְבֶן בְּתוֹ כָּלוּם, דִּלָּהּ וְלֹא לִיּוֹרְשִׁיהָ קָאָמַר, וְעוֹד דִּבְרֵן בְּתוֹ לֹא מִקְרִי בֶּן [וְהָיָה בֶּן בְּנוֹ כְּדַלְעִיל בַּמַּחְבֵּר] (מַרְדְּכִי פֶרֶק מִי שְׁמַתוֹ). וַיֵּשׁ מִי

קבא. דּוּקָא כֵּאֵן שֶׁשֻׁלַּח לְבֵיתוֹ סֶתֶם, מִסְתַּמָּא הַתְּכוּן לַאֲשֵׁתוֹ, אֲבָל בְּסַעֲרֵי אִי שֶׁשֻׁלַּח לְבָנָיו, אֲפִי יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה, ה"ז לְבָנוֹ [ש"ך].

קכב. וְאִם אֵין בְּכָלֵל דְּבָרִים שְׂרָאוּיִים לְבָנוֹת, יַחֲלִקוּ הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת אֶת הַכֹּל בֵּינֵיהֶם שׁוֹה בְּשׁוּוֹה [נְתִיבוֹת].

שְׂאוֹמֵר, דָּאִי לִית בְּרָא אֱלָא בְּרָא אִם אֵין לוֹ בֶּן רַק בֶּן הֶבֶן, וְדָאִי
אֲבֵר בְּרָא קְאָמֵר וּדְיֵנו כְּבֵן עִם הִבְנוּת, דָּאִם הִיָּה בְּרִיא, הִרְאוּ לִבְנִים יִינְתֵן לוֹ,
וְהִרְאוּ לִבְנוֹת לִבְנוֹת, וּבִשְׂכִיב מֵרַע הִכַּל לִבֵּן הֶבֶן. הִגֵּס: אֶפְלוּ אִם יֵשׁ לוֹ בְּנוֹת
(נִמְוִקִי יוֹסֵף פֶּרֶק מִי שְׂמַת צֶסֶס הִרִיטִצ"ט). מִיָּהוּ, אִם אָמֵר 'לִיִּתְמִי', הִבְנוֹת
בְּכָלֵל דִּלְשׁוֹן 'יִתְמִי' כּוֹלֵל גַּם בְּנוֹת וְכַמְבּוּאֵר בִּסְעִיף הֵבֵא, בֶּן נִרְאָה לִי
מִתְּשׁוּבַת הָרָאשׁ (כֻּלָּל פ"ה ס"ג). וְהוּא הִדִּין אִם אָמֵר לְיוֹצְאֵי חֻלְצִיו
(מֵהֵר"ו צִפְסְקִיו).

ד מִי שֶׁחָלַק נִבְסִי מַחְמַת מִיתָה, וְכִתְבּ וְהִשְׁאָר יִחְלְקוּ שְׁתֵּי אַחֲיוֹתֵי
שֶׁהֵן בְּחִיִּים וְיִתְמֵי אַחֲיוֹתֵי שֶׁהִיָּה לוֹ אַחוֹת שְׁלִישִׁית שְׂמַתָּה וְהִשְׁאִירָה יִלְדִים,
וְיֵשׁ בִּיתְמִי אַחוֹתוֹ וְזָכָרִים וְנִקְבוֹת גְּדוּלִּים וְקִמְנִים, כָּלָם בְּכָלֵל,
אֶפְלוּ נִקְבוֹת נְשׁוּאוֹת וְכָל יִלְדֵיהֶן נוֹטְלִין חֶלֶק אִמָּם.

ה' אלול

ה הָאוֹמֵר נִבְסִי לְפָלוֹנִי וְלִבְנִי וְלֹא אִמֵּר כִּי־צֵד יִתְחַלְקוּ בִּינֵיהֶם, חוֹלְקִים
אוֹתוֹ, פָּלוֹנִי נוֹטֵל מִחֻצָּה וְכָל בְּנָיו מִחֻצָּה כִּיוֹן שְׁפִרְט לְפָלוֹנִי בִּנְפֵרָד,
וְיִלְפִינן מִדְּכָתִיב 'וְהִיתָה לָאֶהֱרֵן וּלְבָנָיו' דִּהְדִּין דָּאֶהֱרֵן נוֹטֵל וּמַחְצָה וּבָנָיו מַחְצָה.
אָמֵר לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְלִבְנֵי פְלוֹנִי הָרִי בְּנֵי פְלוֹנִי הֵם כָּלֵל, בִּיחָס לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי
שְׁפִירְטִם, וְלִכֹּן נוֹטְלִים בְּנֵי פְלוֹנִי מִחֻצָּה וְשְׁנֵי הָאַחֲרִים מִחֻצָּה. אֶפְלוּ
הַנִּפְרָטִים מְרָבִים וְהַנִּבְלָלִים מוֹעֲטִים, נוֹטְלִים הַנִּפְרָטִים מִחֻצָּה. וְאַף
צ"ל אִם אִם יִגִּיעַ לְאַחַד מִהַנִּפְרָטִים פְּחוֹת מִלְּאַחַד הַנִּבְלָלִים [דְּבִאֶהֱרֵן
וּבָנָיו, כִּיוֹן שְׁפִירְטוֹ מִקְבֵּל מַחְצָה וְזֶה יוֹתֵר מִבָּנָיו, וְקַמ"ל שְׁאֵין עֲנִין שִׁיָּהִי יוֹתֵר
מִהַכָּלֵל, אִלָּא מִקְבֵּל בְּדִיוֹק כְּמוֹ הַכָּלֵל], בְּגִזֹּן שְׂאָמֵר נִבְסִי לְפָלוֹנִי וְלִבְנֵי
וְלִפְלוֹנִי וְלִבְנֵי רְאוּבֵן, וְלֹא הָיָה לְרְאוּבֵן אֱלָא שְׁנֵי בָנִים שְׁבִנִי רְאוּבֵן
מִקְבֵּלִים חֲצִי, וְג' הַנִּפְרָטִים יֶחֶד מִקְבֵּלִים חֲצִי, וְיוֹצֵא שֶׁהַנִּבְלָלִים מִקְבֵּל כָּל אֶחָד
רִבְעֵי, וְהַנִּפְרָטִים מִקְבֵּל כָּל אֶחָד שִׁישִׁית. הִגֵּס: וְכֵן הִדִּין בְּשָׂאֵר דְּבָרִים. וְלִכֹּן
אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהִתְנֶה בִּינֵיהֶם שְׂאֵם יָמוּת אֶחָד מֵהֶן יִחְזְרוּ הַנִּבְסִים
לְקְרֹבֵיהֶם, קְרֹבִיו נוֹטֵלִין הַחֲצִי וְקְרֹבִיָּה הַחֲצִי וְלֹא מִתְחַלֵּק לְפִי כָּל אֶחָד
וְאֶחָד, אִלָּא קְרֹבִיו חֲצִי וְקְרֹבִיָּה חֲצִי^כ (הִגֵּסוֹת מִיָּמוֹנִי פ"א דזכיה).

קבג. ולא מתחלק לפי קרוב קרוב קודם, אלא מתחלק בין כל מי שפסול לעדות
[נתיבות בשם ב"י].

סימן רמח

הנותן מתנה לחברו, ואמר לו ואחריו לפלוני

ובו י"ג סעיפים

א שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני לראובן ואחריו לאחר מיתת ראובן, יהיו לפלוני לשמעון, וה"ה אם אמר נכסי לך ואם תמות יהיו לפלוני, אין לשני אלא מה ששיר ראשון ואם הראשון רשאי למכור יתבאר בסעי' ג'. ואם היה הראשון ראוי ליורשו, כגון שהיה בן מכלל חפנים היינו שאם יש לו בנים, צריך שהראשון יהיה בן ולא בת, ואם יש לו רק בנות, צריך שהראשון תהיה בת ולא אח, ואם יש לו רק אחים, צריך שהראשון יהיה אח, אין לשני כלום קבר. ואפלו אם גם השני ראוי לירש מ"מ אינו זוכה בה, כיון שהראשון יש לו שם יורש, אין למתנה הפסק כיון שיש לה שם ירושה (המגיד פרק י"ז דזכיה וזית יוסף נזס הר"ן). וכן אפלו הקדישה אחריו של ראשון שאמר נכסי לבני ואחריו יהיה הקדש, אע"פ שמת הבן אין להקדש כלום דירושא אין לה הפסק אפי' כלפי הקדש (משנזכר שז"א סימן תש"ד וזית יוסף נזס גאוניס). שכל לשון מתנה ליורש הראוי לירש, אע"פ שאמר בלשון מתנה חרי הוא בלשון ירשה, וירשה אין לה הפסק, ואף על פי שאמר ואחריו לפלוני קבר. הנה: ואם עשה הצואה במקום שנהגו לדון בערכאות של גוים, ובאו אחר כך ולמקום אחר לדון בדיני ישראל, לא אמרינן דירשה אין לה הפסק דכיון דבערכאות אין דנים שביורש אין לו הפסק, הוי כאילו פירש להדיא שכוונתו לשם מתנה, וממילא יש לה הפסק (ריב"ש סימן נ"ז). אבל הכריא שנתן מתנת פריא על דרך זה, וכתב לה נכסי לך ואחריו לפלוני, אין לשני אלא מה ששיר ראשון, אפלו היה הראשון ראוי ליורשו כיון

קבר. וה"ה אם אמר נכסי לראובן ואחריו לשמעון ואחריו ללוי, ושמעון ראוי ליורשו, אין ללוי אח"כ כלום [רעק"א].

קבר. ואם הראשון הוא בן פשוט ויש גם בן בכור, דעת רעק"א שהראשון נחשב מתנה ולא ירושה, ויש לה הפסק, ודעת הנהניבות הראשון גם משום ירושה ואין לה הפסק [עי' סי' רפ"א ס"ו].

שבריא לא יכול לתת בלשון ירושה רק בלשון מתנה, לכן כשנתן בלשון מתנה אפי' למי שראוי ליורשו, ודאי התכוון למתנה. [וה"ה שכיב מרע כשאמר מעכשיו, וכדלקמן סעי' ז' ברמ"א].

ו' אלול

ב שכיב מרע שאמר נכסי לך ואחריו לפלוני, והיה הראשון ראוי ליורשו, ופרש ואמר לא משום ירשה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתיה, כיון שפירש להדיא שנותן לו בתורת מתנה ולא ירושה השני קונה מה ששיר ראשון. לפיכך, אם נתן המעות על ידי שלישי דבאופן שלא באו המעות ליד היורש לא אמרין ירושה אין לה הפסק, ואמר צ"ל או שאמר [ש"ד] תנו לבני שקל בכל שבת ואמר בפירוש לא משום ירשה אני נותנה להם, והנשאר מהנכסים אחר מותם יהיה לפלוני, אין נותנים להם אלא שקל, אף על פי שאינו מספיק להם משא"כ כשלא אמר מה שאחריהם יהיה לפלוני, אע"פ שאמר תנו להם שקל בכל שבוע, אם צריכים יותר נותנים להם כפי צרכם, כי לא התכוון אלא רק לא לבזבז סתם, ועין לקמן סימן רנ"ג סעיף ו' שם נתבאר מתי נותנים להם כל צרכם ומתי רק שקל.

ג נכסי לפלוני לראובן ואחריו לפלוני לשמעון ואחריו לפלוני ללוי, מת ראשון קנה שני כפי שצויה הנותן, מת שני קנה שלישי כפי שצויה הנותן, אבל אם מת שני בחיי ראשון, הנכסים של יורשי ראשון שלא זיכה לשלישי אלא מיד שני, וכיון שלא בא ליד שני אין שלישי זוכה מיד ראשון, ויורשי שני אין יכולים לתובעו, כי אמר שיתנו 'לשני' והכוונה לו ולא ליורשיו. וכן דין שלישי עם השני שאם מת בחיי שני, הנכסים נשארים ביד יורשי שני (המגיד הנ"ל). אף על פי שאמרנו אין לשני אלא מה ששיר ראשון וכל זמן שהוא ביד הראשון, יש לו בין גוף ובין פירות, מ"מ אסור לראשון למכור או לתן גופו לאחר, ועי"ז לא יישאר לשני, כי בזה עובר על רצונו של הנותן שיישאר הגוף לשני, אלא אוכל הפרות עד שימות, וזיכה השני. ואם עבר הראשון ומכר או נתן את הגוף במתנה, אין השני מוציא מיד המקוחרות, שאין לשני לא מהגוף ולא מהפרות אלא הנשאר מהראשון. וכל המשיא עצמה לראשון למכור, נקרא רשע כי אין לו שום הנאה מעצה זו, משא"כ המוכר עצמו אע"פ שעושה שלא כהוגן אין נקרא רשע, כי עושה זאת להנאת ממון. ואפלו היו

פָּתָם עֲבָדִים וְהוֹצִיָאָם לְחֵירוֹת שְׁעוֹשָׂה בֹזֵה אִיסוּר דַּאסוּר מַה"ת
 לשחרר עבדים, וס"ד שלא נתן לו על דעת לעשות איסור, או בָּלִים וְעֲשָׂאָם
 תַּבְרִיכִים לְמַתּ וְע"י אסרם בהנאה, ואיירי שהניח בגדים יותר מהנצרך למת,
 ובאופן זה עובר בבל תשחית, וס"ד שעל דעת לעשות איסור לא נתן לו, קמ"ל
 שבכל זאת מַעֲשִׂיו קִנְיָיִם. הֵגֵה: נָתַן לְרֹאשׁוֹן הַנִּכְסִים לְעֶשֶׂר שָׁנִים וְאַחֲרֵי
 כֵּן יְהִי לְפִלּוּנִי לְשִׁמְעוֹן, וּמִכֶּכֶן הָרֹאשׁוֹן, הַשְּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוּחוֹת אַחֵר
 עֶשֶׂר שָׁנִים, כִּי בִתּוֹן הָעֶשֶׂר שָׁנִים יֵשׁ לָהֶם זְכוּת לֵאכּוֹל פִּירוֹת בִּמְקוֹם
 הָרֹאשׁוֹן, שֶׁהָיָה לֹא נָתַן לוֹ מִתְּנָה גְמוּלָה רַק לְזִמָּן (טור).

ז' אלול

ד בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שאם מכר הראשון מכירתו קיימת, כְּשֶׁמִּכַּר
 הָרֹאשׁוֹן אוֹ נָתַן מִתְּנָה לְאַחֲרִים. אֲבָל אִם מִכָּרָם לְאַחֵר מִיִּזְרְשִׁיו
 אוֹ נָתַנָּם לוֹ בְּמִתְּנָה, לֹא עָשָׂה בָּלִים דָּאם מַהֲנִי מִכִּירוֹתוֹ אוֹ נִתְּנֹתוֹ
 לְיֹרְשִׁיו, לֹא עָשָׂה הַנּוֹתֵן כְּלוּם בְּמֵה שֶׁאִמְרַ שְׁאֲחֲרִיּוֹ יִהְיֶה לְשָׁנִי, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ
 שְׁדָּרֵךְ כָּל אָדָם לִתֵּת נִכְסֵי לְיֹרְשִׁיו, וּדְאִי שִׁיעֲשָׂה זֹאת וְלֹא יִשְׁאֵר לְשָׁנִי, כִּי לֹא
 מִרְגִּישׁ שְׁעוֹשָׂה בֹזֵה אִיסוּר, וְע"כ שֶׁהַתְּכוּוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן לְיֹרְשִׁיו, מִשְׁא"כ לִתֵּת
 לְאָדָם אַחֵר, מִסְתַּמָּא לֹא יַעֲשֶׂה זֹאת כִּיּוֹן שִׁישׁ בֹּזֵה אִיסוּר. וְכֵן אִם נָתַנָּם
 מִתְּנֵת שְׂכִיב מֶרֶע, אֲפִלּוּ לְאַחֲרִים, לֹא עָשָׂה בָּלִים, שְׁאִין מִתְּנֵת
 שְׂכִיב מֶרֶע קוֹנֶה אֵלָּא לְאַחֵר מִיָּתָהּ, וּבְשִׁימוֹת וְקִנְיָיִם הַשְּׁנִי לְזִבּוֹת
 כִּי כְּשֶׁאִמְרַ אַחֲרִיק לְפִלּוּנִי, הַכּוֹנֶה כְּשֶׁלֹּא תַצְטָרֵךְ יוֹתֵר יִהְיֶה לְשָׁנִי, וְלִכֵּן מִיד
 כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס וְא"צ לִנְכָסִים אֵלּוּ, כָּבֵר זֹכֶה בָּהֶם הַשְּׁנִי, מִשְׁא"כ מִתְּנֵת שְׂכִיב מֶרֶע
 חֵל רַק אַחֵר מִיָּתָה מִמֶּשׁ, לִכֵּן קִדְמוֹ הָאֲחֵרִיק כִּי.

ה הָיָה חֹב עַל הָרֹאשׁוֹן אוֹ כְּתִבַּת אִשָּׁה, וּבָאוּ לְבֵית דִּין לְפָרַע
מִנְכָּסִים אֵלָּו, אָף עַל פִּי שְׁהִרְאִשׁוֹן קִנְיָיִם אֵין בֵּית דִּין מְנַבִּים
אוֹתָם מִגּוֹף הַנִּכְסִים כִּיּוֹן שֶׁאִסוּר לְרֹאשׁוֹן לְמַכּוֹר אֶת הַגּוֹף, אֵין הִב"ד עוֹשִׂין
אִיסוּר זֶה, אֲלָא מִתְּפִירוֹת בְּלִבֵּר שְׁמִין לָהֶם כִּי הַפִּירוֹת לְגַמְרֵי שְׁלוּכֵי.

קבו. ואם השכיב מרע הוציא כבר מתחת ידו ונתנו לשליש, זכה בו המקבל מתנת שכ"מ ולא האחריק [ש"ך].

קבו. ואפי' קדמו וטרפו הן עצמן מהראשון מכת שיעבוד, כשמת הראשון, השני מוציא מידם, דלא הוי כמכר, כיון שאם יש אח"כ ללוה מעות יכול להוציא מידם את הקרקע, דשומא הדרא. לכן אין זה נחשב כמכר ממש, ולכן השני מוציא מידם, אבל אם הראשון הלוח הוא עצמו נתן להם קרקע זו, כיון שבכה"ג אין שומא

ח' אלול

ו מֵת הָרָאשׁוֹן, וְכֵא פֻעַל חֹבֵב וְאַשְׁתּוֹ לְנִבּוֹת מְנַכְסִים אֵלּוּ, אֵין מְנַבֵּין לָהֶם כָּלוּם אִפִּי לֹא אֵת הַפִּירוּת, אֶפְלוּ עֲשָׂאן אִפּוֹתִיקִי אוֹ שְׂיַחְדָּם לְאַשְׁתּוֹ בְּכַתְבָּתָהּ, אֵינָם גּוֹבִים מְנַכְסִים אֵלּוּ כָּלוּם, אֶלֶּא הָרִי הֵם שָׁל שְׁנֵי כִיוֹן דַּמְתַּחִּילָה נָתַן עִם תִּנְאִי שֶׁאַחַר מִיתָתוֹ גַּם הַפִּירוּת עוֹבְרִים לִשְׁנֵי. וְכֵן נִרְאֶה עֶקֶר, אֵף עַל פִּי שְׂרָבִים חוֹלְקִים.

ז אֵין כָּל דְּבָרִים הִלְלוּ אֲמוּרִים אֶלֶּא בְּאוֹמֵר 'וְאַתְרִיד לְפִלּוֹנִי', וְלֹא אָמַר מַהִּיּוּם וּמִמִּילָא מִתְנַת הִשְׁנֵי חִלָּה רַק אַחַר מִיתַת הָרָאשׁוֹן, וּלְכֵן אִם קִדָּם וּמְכַר מִכִּירוֹתוֹ קִיַּימָת. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ לִרְאשׁוֹן וְאַתְרִיד 'מַהִּיּוּם' לְפִלּוֹנִי לִשְׁמַעוֹן, וּמְכַר הָרָאשׁוֹן, הִשְׁנֵי מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוֹחוֹת כִּיוֹן שֶׁאַמֵּר לִשְׁנֵי 'מַהִּיּוּם', עַל כִּרְחֹךְ כּוֹונָתוֹ שֶׁהִגּוּף שִׁייד כְּבַר כַּעַת לִשְׁנֵי, וְאֵין לִרְאשׁוֹן רַק פִּירוּת, וִיכּוֹל לִמְכּוֹר רַק אֵת הַפִּירוּת עַד שִׁימוּת וְלֹא אֵת הִגּוּף. הִגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא אֲמַרְיֵן כִּכִּי הָאִי גִּוְנָא דִּירְשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק הֵיינו אִם הָרָאשׁוֹן רָאוּי לִיורְשׁוֹ דַּנְּתַבָּאָר לַעִיל סַעִי ב' דְּבַכָּה"ג אֵין עוֹבֵרַת הַמִּתְנָה לִשְׁנֵי, כִּי יִירוּשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, מ"מ בְּאוֹפֵן שֶׁאַמֵּר לִשְׁנֵי 'מַהִּיּוּם' דֵּהֵיינו שֶׁהָרָאשׁוֹן קִיבַל רַק פִּירוּת, לֹא שִׁייד לִיורְשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק וּבִמִּיתַת הָרָאשׁוֹן מִקְבַּל הִשְׁנֵי (צִיט יוֹסֵף זַסֵּס תַּשׁוּבָה הַרַשָּׁז"ל וְהִיא זַתַּשׁוּבָה לַהַרַמְז"ן סִימָן מ"ה). וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסִבִּירָא לָהּ דָּאֵם הָרָאשׁוֹן רָאוּי לִיורְשׁוֹ אֵין לְחַלֵּק בֵּין אָמַר מַהִּיּוּם אוֹ לֹא וְגַם כִּשֶׁהָרָאשׁוֹן קִיבַל רַק פִּירוּת אוֹמְרִים יִירוּשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, דַּמְכַח הַפִּירוּת זֹכֶה גַּם בְּגוּף בְּתוֹרַת יִירוּשָׁה קַבֵּי (זַסֵּס זַסֵּס תַּשׁוּבָה הַרַשָּׁז"ל סִימָן תַּשָּׁז"ד וְכ"כ הַנִּי"ז זַשְׁמֹו סוֹף פֶּרֶק י"ג), אֲבָל הַסִּבִּירָא רִאשׁוֹנָה נִרְאֶה עֶקֶר. וְכֵן אִם מֵת שְׁנֵי בְּחַיִּי רִאשׁוֹן שֶׁבְּכָל אַחֲרִיד נִתְבָּאָר לַעִיל סַעִי ג' שֶׁהַנְּכָסִים נִשְׁאָרִים בִּיד יוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹן, מ"מ בְּאוֹפֵן שֶׁאַמֵּר לִשְׁנֵי 'מַהִּיּוּם', גַּם אִם מֵת בְּחַיִּי רִאשׁוֹן, כִּשִּׁימוּת הָרָאשׁוֹן יִתְחַדְּרוּ לִיורְשֵׁי שְׁנֵי כִי כְּבַר זֹכֶה בֵּהֶם מִיד בְּזִמּוֹן הַנִּתְיֵנָה. וְאִם הֵם שְׁלֹשָׁה, וְאָמַר לְרִאשׁוֹן לִרְאוּבוֹן וְאַתְרִיד 'מַהִּיּוּם' לְפִלּוֹנִי לִשְׁמַעוֹן וְאַתְרִיד 'מַהִּיּוּם' לְפִלּוֹנִי לְלוֹי, רִאשׁוֹן וְשְׁנֵי לֹא קָנוּ אֶלֶּא הַפִּירוּת, וְהַשְׁלִישִׁי קָנָה הַגּוּף מַהִּיּוּם וּפִירוּת לְאַחַר

הַדְּרָא, הוּי כְּמַכַּר מִמֶּשׁ וְאֵין הִשְׁנֵי מוֹצִיא מִידָם [סַמ"ע].

קִבַּח. לִשְׁיטָה זֹז שֶׁכִּשְׁאוֹמֵר 'מַהִּיּוּם' אֲמַרְיֵן יִירוּשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, לַסַּמ"ע א"א לִמְכּוֹר לְאַחֲרִים, וּלְקַצּוֹת יִכּוֹל הָרָאשׁוֹן גַּם לִמְכּוֹר לְאַחֲרִים.

מִיתַת הַשָּׁנִי אע"פ שאמר גם לשני 'מהיום', מ"מ כיון שאמר לשלישי 'מהיום', אי אפשר שהקנה את הגוף מהיום גם לשני וגם לשלישי, ועל כרחך הקנה את הגוף מהיום רק לשלישי, והשני קנה רק את הפירות מהיום ולכשימות הראשון, וְהוּא שָׁבָא לִיד שְׁנֵי תַחֲלָה כיון שהקנה לשני מהיום קודם השלישי, כוונתו שהשלישי יקבל מיד השני ולא מיד הנותן, ולכן אם לא בא ליד השני אין השלישי זוכה בו. הַלָּכָה, אִם מֵת שְׁנֵי בְּחַיֵּי רֵאשׁוֹן, יְחִירוֹ לַיּוֹרֵשִׁי נֹתֵן דְּשִׁלְשִׁי לֹא זָכָה בוּ כִּי לֹא בָא לִיד שְׁנֵי, וְהֵרָאשׁוֹן לֹא יִכּוֹל לְהַשְׁאִירוֹ אֲצִלוֹ כְּדִלְעִיל ס'ע' ג', כיון שנתן לו רק את הפירות, דהרי אמר לשני ולשלישי מהיום, ממילא חוזר ליורשי נותן. הַגִּה: וְאֵין כָּל דְּבָרִים אֵלּוֹ אֲמֹרִים אֶלָּא שְׁאָמַר נְכִסֵּי לָךְ וְאַחֲרֶיךָ לְפִלוֹנִי, אֲבָל אִם אָמַר אַחֲרֶיךָ לִי, אוּ לַיּוֹרֵשִׁי, כיון שהשיור הוא לעצמו או ליורשיו, ודאי התכוון שיישארו הגוף בפועל ולא יוכל למכור את הגוף, לכן אם מְכַרְן הֵרָאשׁוֹן וּמֵת, הַנּוֹתֵן אוּ יוֹרְשֵׁיו, מוֹצִיאִים מִיַּד הַלּוֹקָח (טור). וְאֶפְלוּ לֹא אָמַר וְאַחֲרֶיךָ לִי, אוּ לַיּוֹרֵשִׁי, רַק אָמַר נְכִסֵּי נְתוּנִים לָךְ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, כיון שהדגיש שנותן לו רק לכל ימי חייו, כוונתו שְׁאֵין לוֹ לְמַקְבֵּל בְּהֵן רַק פְּרוֹת, וְאִם מְכַרְן, הַנּוֹתֵן אוּ יוֹרְשֵׁיו, מוֹצִיאִין מִיַּד הַלּוֹקָח (ריב"ט סימן ט"ע). אָמַר אַחֲרֶיךָ לַיּוֹרֵשִׁי צ"ל 'ליורשך', וְהָיָה לוֹ לְמַקְבֵּל הֵרָאשׁוֹן בֵּת וּמִתָּה בְּחַיֵּי הַמְּקַבֵּל וְהַנִּיחָה זָרַע, זָרַע עוֹמֵד בְּמִקּוּמָה דְּדַעַת הַנּוֹתֵן עֲלֶיהָ וְעַל כָּל יוֹצֵא חֲלִצִיהָ שֶׁהָיוּ בְּעוֹלָם בְּזִמְנָה הַמִּתְנָה, וְנִחְשָׁבִים כְּמוֹ הִיא עֲצָמָה. אֲבָל אִם אֵין לָהּ זָרַע, אֵין שְׁאָר יוֹרְשִׁים עוֹמְדִין בְּמִקּוּמָה אֵלָּא רַק בָּאִים מְכּוּחָה, וְנִחְשָׁבִים כְּמוֹ מֵת שְׁנֵי בְּחַיֵּי רֵאשׁוֹן, דְּנִתְבָּא לְעִיל דִּיּוֹרְשֵׁי שְׁנֵי לֹא מְקַבְּלִים אֶת הַמִּתְנָה בְּמִקּוּמוֹ, אֶלָּא אִם בֵּן אָמַר 'מַעֲבָשִׁיו' לַיּוֹרְשִׁי, דָּאז זָכָתָה הַבֵּת מְחִיִּים וּבִאּוּפֵן כֹּזֵה אִף שֶׁאֵר יוֹרְשִׁיהָ מְקַבְּלִין אֶת הַמִּתְנָה אַחֵר מִיתַת הֵרָאשׁוֹן^{כ"ב} (טור). אָמַר נְכִסֵּי לְפִלוֹנִי וְאַחֲרָיו 'לַיּוֹרְשִׁי', וְהָיָה לוֹ בְּשַׁעַת הַנִּתְיָנָה בֵּת אַחַת וּמִמִּילָא רַק הִיא הִיתָה יוֹרְשׁוֹ, וְאַחֵר כֶּף נִוְלְדוֹ לוֹ בְּנִים וְכַעַת רַק הֵם יוֹרְשֵׁיו, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּזָכָתָה בְּהֵן הַבֵּת, דְּלֹא הָיָה כְּוֵנָתוֹ רַק עַל הַיּוֹרְשִׁים שֶׁהָיוּ לוֹ בְּשַׁעַת הַמִּתְנָה (הַגְּהוֹט מַרְדֵּכִי), בֵּן נִרְאָה לִי. אָמַר נְכִסֵּי לָךְ וְאַחֲרֶיךָ לַיּוֹרְשִׁי, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָיוּ בָּאֵלּוֹ אָמַר וְאַחֲרֶיךָ לְפִלוֹנִי, וְאִם מֵתוּ יוֹרְשֵׁיו אֵלּוֹ שְׂאִינִם יוֹצֵא חֲלִצּוֹ מִמֶּשׁ, דֵּהֶם כְּמוֹתוֹ מִמֶּשׁ וְכְּדִלְעִיל בְּחַיֵּי הַמְּקַבֵּל אֵין יוֹרְשֵׁי יוֹרְשֵׁיו נִוְטְלִין פְּלוֹם,

אֵלָא אַם כֵּן אָמַר וְאַחֲרֵיכָּ לִיּוֹרְשִׁיךָ מַעֲכָשִׁי וְכַדְלָעִיל בְּבִתּוֹ, וְדוֹקָא שְׁאֵמַר
 'אַחֲרֵיכָּ לִיּוֹרְשִׁיךָ, אָבֵל מַה שְּׂכוּחֵיכֶן בְּשִׁטְרוֹת 'לָךְ וְלִיּוֹרְשִׁיךָ', אֵינּוּ אֵלָא
 לְשׁוּפְרָא דְשִׁטְרֵי וְיִכּוֹל לְכַתְּחִילָה לְמַכּוֹר וּלְתַת לְמִי שִׁירְצָה, וְלֹא הוּי כְּמוֹ
 נִכְסֵי לָךְ וְאַחֲרֵיכָּ לְפָלוּנִי שֶׁאֲסוּר לְכַתְּחִילָה לְמַכּוֹר (ה"ר"ן). וְיֵשׁ חוֹלְקִין דֹּאפִי
 אִמַּר אַחֲרֵיכָּ מַעֲכָשִׁי לְפָלוּנִי, וּמַכֵּר הָרָאשׁוֹן מֵהֵנִי מִכִּירְתוּכִי (ה"ר"ס ז' צ"ט) שְׁמִטָּה
 (כ"ד פ"ג ס"ג). רָאוּבֵן שָׁנְתָן מִתְּנָה לְלֹוִי וְהִתְּנָה עִמּוֹ אֵיזָה תְּנָאִי וְאֵם יַעֲבֹר
 הַתְּנָאִי יִהְיֶה הַנִּכְסִים שֶׁל שְׁמַעוֹן [מַעֲכָשִׁי], וְאַחֲרֵיכָּ כִּךְ נִתֵּן שְׁמַעוֹן כֹּל זְכוֹת
 שֵׁשׁ לוֹ בְּמִתְּנָה זוֹ לְלֹוִי מַעֲכָשִׁי, וּמֵת שְׁמַעוֹן, אָף עַל פִּי שְׁלֹוִי עוֹבֵר עַל
 הַתְּנָאִי וְנִתְּבַטְּלָה מִתְּנָתוֹ שֶׁקִּיבֵל מֵרָאוּבֵן, מ"מ זָכָה בְּנִכְסָיו שֶׁל רָאוּבֵן מִפְּנֵי
 שְׁמַעוֹן דְּכִיוֹן שֶׁעָבַר עַל הַתְּנָאִי, הַנִּכְסִים שֶׁל שְׁמַעוֹן כְּפִי שֶׁהִתְּנָה רָאוּבֵן,
 וְשְׁמַעוֹן נָתַן לוֹ 'מַעֲכָשִׁי' כֹּל זְכוֹת שֵׁשׁ לוֹ בְּמִתְּנָה זוֹ, וְלֹכֵן לֹוִי מִקְּבֵל מִכֹּחַ
 הַקְּנָאָה זוֹלָא (טור צ"ט ה"ר"ס ז' כ"ד פ"א שְׁאֵלָה ז').

ט' אלו

ח שְׂכִיב מֵרַע שְׁאֵמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה נִכְסֵי לָךְ וְאַחֲרֵיכָּ לְפָלוּנִי, וְלֹא
 אָמַר מִתְּנָתוֹ, וְעִמְּהָ וְנִשְׁאָתָה, בְּעַל לֹוֹקֶת הָיָה כִּיוֹן שֶׁהָאִשָּׁה מְכַנִּסָּה
 נִכְסֵיהָ לְבַעֲלָהּ, נִחְשָׁב כְּאִילוּ מְכָרָה לוֹ, וּבְכָל אַחֲרֵיכָּ אִם מַכֵּר הָרָאשׁוֹן, מַכּוֹר,
 מִמּוֹלָא הַכֹּל שִׁיךְ לְבַעַל וְאֵין חֲשָׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעַל. וְאִם אָמַר לָהּ
 נִכְסֵי לָךְ בְּשִׁטְרָא כְּבֵר נִשְׁוֹאָה, וּמִתְּנָה, חֲשָׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעַל, שְׁפִינִן
 שְׁוֹזָכָה בְּנִכְסִים עַל תְּנָאִי זֶה בְּשִׁטְרָא כְּבֵר נִשְׁוֹאָה, נִמְצָא בְּאֵלּוֹ אָמַר
 לָהּ בְּפִירוּשׁ 'אַחֲרֵיכָּ יִקְנָה פְּלוּנִי, לֹא הַבְּעַל'. לְפִיכָּךְ, אִם מְכָרָה
 נִכְסִים אֵלּוֹ בְּשִׁטְרָא תַּחַת בְּעָלָהּ, וּמִתְּנָה תַּחַת בְּעָלָהּ, יַעֲמִדוּ הַנִּכְסִים
 בְּיַד הַלֹּוֹקֶת דְּמָה שֶׁנִּחְשָׁב שְׁפִירֵשׁ שֶׁלֹא תוֹכֵל לְמַכּוֹר, הוּא רַק שֶׁלֹא תִתֵּן
 לְבַעֲלָהּ, אֲבָל לְמַכּוֹר לְאַחֲרִים, דִּינָה כְּמוֹ כָּל אַחֲרֵיכָּ שֶׁאִם עָבְרָה וּמְכָרָה, מַכּוֹר.

ט הָאִמֶּר נִכְסֵי לְאִמִּי וְאַחֲרֵיכָּ לִיּוֹרְשִׁיךָ, וְהִתְּנָה לוֹ לְנוֹתֵן בֵּת נִשְׁוֹאָה
 שֶׁהִיא נִכְדָּה שֶׁל הַמְּקַבֵּל הָרָאשׁוֹנָה, וּמִתְּנָה חֲפֵת בְּחִי בְּעָלָהּ וּבְחִי
 אִם אֲבִיָּהּ, אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָם נִכְסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רְאוּיִים

קל. וְכֵן אִם אָמַר מַעֲכָשִׁי לִיּוֹרְשִׁי וְהִתְּנָה לוֹ בֵּת וּמִתְּנָה, לֹאִיזְכָּה הַבְּעַל דְּהוּי רָאוּ
 [ב"י].

קלא. ר"ל אע"פ שבשעה שנתן שמעון ללוי המתנה עדיין לא היתה של שמעון,
 כיון שאח"כ זכה שמעון, למפרע הוי מתנתו מתנה [הגר"א].

לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכְרָתָהּ בָּהֶם הָאִשָּׁה אֲלֵא אַחֵר שְׁמִיתָהּ כַּח נִכְסִים שֶׁהִגִּיעוּ לרשות האשה אחר מיתתה, אין בעלה יורשם, דנחשב 'ראוי', ואין הבעל יורש אלא נכסים שהיו ברשותה בשעת מיתה. אֲכָל אִם הִנִּיחָה חֵבֶת בֶּן אֹז בַּת, הָיוּ יוֹרְשִׁים הַנִּכְסִים, שְׁכִינֹן שאמר ואחריה ליורשיה, מְשַׁמֵּעַ 'יֹרְשִׁיהָ' וְאֵפֶלֶוּ יוֹרְשֵׁי יוֹרְשִׁים, וְאֵלּוּ אָמַר לְבִשְׁתָּמוֹת הַזִּקְנָה חֲרִי הֵם לָבֵתוֹ 'מַעֲבָשָׁיו' ממיילא לא היה נחשב לראוי, וְהָיָה חֲפֻצֵּל יוֹרֵשׁ אוֹתָם אַחֵר מִיֵּת אִשְׁתּוֹ דבעל קודם לזרעה.

י' אלול

י הַנּוֹתֵן מִתְּנָה וְאָמַר 'מִטְּלָלִין' שֵׁשׁ לִי יִהְיֶה לְפִלּוֹנִי, כִּיוֹן שֶׁאָמַר בלשון 'מטלטלין' נוטל כָּל כְּלִי תְּשַׁמִּישׁוּ אֲכָל לֹא חֲטִינֹן וּשְׁעוּרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם כְּגֹון סְחוּרוֹת, כִּי מִטְּלָלִין בלשון בני אדם הַכוּנָה רַק לְכָלִי תְּשַׁמִּישׁוּ. וְאִם אָמַר 'כָּל' הַמִּטְּלָלִים שָׁלִי, נוטל הַכָּל גַּם כֹּל סוּגֵי הַמֵּאכָלִים וְהַסְחוּרוֹת, וְהַעֲבָדִים אַע"פ שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקִרְקָעוֹת, מ"מ גַּם הֵם בְּכָלֵל הַמִּטְּלָלִים כִּיוֹן שֶׁבִלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם עֲבָדִים נִקְרָאִים מִטְּלָלִין קָלִי, אֲכָל לֹא רַחֲמִים הִתְחַתְּנוּנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, שְׁתַּרְי הִיא מִחֻבֶּרֶת לְאַרְצָא וְאִין דֶּרֶךְ לִטְלָלָה אִפִּי לְצוּרֶךְ נִיקוּנָה, דַּמְנָקִים אוֹתָהּ בַּמְקוּמָה, אֲבָל הִרְחִיבִים הַעֲלִינוּנָה, כִּיוֹן שֶׁמִּיטְלָל לְצוּרֶךְ נִיקוּנָה, ה"ז כָּלֹל בִּלְשׁוֹן 'כָּל' הַמִּטְּלָלִין. וְאִם אָמַר 'כָּל' הַמִּטְּלָלִין, כְּוֹנֵנוֹתוֹ לְכָל דָּבָר שֵׁשׁ אִפְשָׁרוֹת לִטְלָלוֹ, וְלֹכֵן נוטל אִף רַחֲמִים הִתְחַתְּנוּנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם דַּע"פ שֶׁאִין דֶּרֶךְ בְּכָלֵל לִטְלָלוֹ, כִּיוֹן שֶׁבַּמְצִיאוֹת אִפְשָׁר לִטְלָלוֹ, ה"ז כָּלֹל בִּלְשׁוֹן שֶׁל 'כָּל' דָּבָר הַמִּיטְלָל.

יֵא אָמַר 'נִכְסִים' לְפִלּוֹנִי, נוטל כָּל הַמִּטְּלָלִים וְכָל חֲפִרְקָעוֹת, וְהַנִּגְדִּים וְהַעֲבָדִים, וְהַחֲבָמוֹת וְהַעֲוָפוֹת, וְהַתְּפִלִּין עִם שְׂאָר סְפָרִים, כִּי הַכָּל בְּכָלֵל 'נִכְסִים' דְּכָל דָּבָר שֶׁאִפְשָׁר וּמוֹתָר לְמוֹכְרוֹ וְעִי"ז מִקְבֵּל מַעוֹת, נִחְשָׁב נִכְסִים, אֲכָל סְפָר תּוֹרָה, כִּיוֹן שֶׁאִסּוּר לְמוֹכְרוֹ רַק לִישָׂא אִשָּׁה אוֹ לְלַמּוֹד תּוֹרָה יֵשׁ בּוֹ סִפֵּק אִם הוּא בְּכָלֵל נִכְסִים אִם אֵינּוּ, לְפִיכָךְ מִסְפֵּק אֵין מוֹצִיאִין מִהֶנּוֹתוֹן כִּי הוּא מוֹחֲזָק, וְאִם תִּפְסֹס הַמְקַבֵּל אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ דְּבִסְפִיקָא דְּדִינָא יִתְכֵּן שֶׁכְּשִׁיבּוֹא אֵלֵיהּ יִפְשׁוּט שֶׁהִדִּין כִּהַתּוֹפֵס,

קל. חוץ מספר תורה ושאר ספרים כיון שאסור למוכרו, אינו בכלל כל המטלטלין [ש"ך].

ולכן אין מוציאין מידו^{קל}. אמר לתת לה' בְּגִדֶיהָ, כֹּל מִה שֶׁמִּקְרִי בְּגָד הוּא בְּכֻלָּל, בֵּין בְּגָדֵי חוּל בֵּין בְּגָדֵי שִׁבְת־קֵלֶד (הרא"ש סוף כלל ע"ז).

יא אלול

יב חבֹּתֶיךָ לְחִבְרוֹ שָׁנָתָן לֹא אֲרַבַּע אֲמוֹת קֶרֶקַע וְאַנְבָּן כֹּל מִטְלָטְלִין שִׁישׁ לֹא, הִרִי זֶה קֵנָה בֵּין יְהוָה וְכִסֶּה, בֵּין שְׂאָר כֹּל כִּלִּים גְּדוּלִים וְקִמְטָנִים, וּבְגָדֵי פִשְׁתָּן וְצִמְרֵי וּמִשִּׁי, וְכֹל מִה שֶׁשָּׂמֹו 'מִמוֹן', וְכֹל מִה שֶׁשָּׂמֹו 'נִבְסִים'. ואע"פ שלעיל סעי' י"א נתבאר שבאומר 'נכסי', קונה אף קרקעות ועבדים, כֵּאֵן לֹא קִנְיָה, והטעם בזה, לֹא קֶרֶקַעוֹת מִפְּנֵי שְׂאִין קֶרֶקַע נִקְנָה בְּאַנְבָּ, וְלֹא עֲבָדִים, מִשּׁוּם דְּקִינָמָא לָן לעיל סימן ר"ב סעי' ו' הַחֲזִיק בְּקֶרֶקַעוֹת לֹא קִנְיָה עֲבָדִים כִּיֹּן שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקֶרֶקַע, אוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִטְלָטְלֵי דְנִיידִי וְלֹא דוֹמִים לְשֶׁאֵר מִטְלָטְלִין שֶׁהוֹכֵרוּ בְּפִסּוֹק שְׁנִקְנִים בְּאַגְבִּי, וְלֹא סִפֵּר תוֹרָה כִּיֹּן דֹּאסוֹר לְמוֹכְרוֹ כֵּן, הוּי סִפֵּק אִם נִתְכוּן לְהִקְנוֹתוֹ בְּאַגְבִּי, מִיְהוּ, בְּסִפֵּר תוֹרָה, אִם תִּפְסֵי אִין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מַחְמַת הַסִּפֵּק וְכֵן"ל בְּסַעֲיָה הַקּוֹדֵם קל"ה (טור).

יג הַנּוֹתֵן לְחִבְרוֹ כֹּל נִבְסִיו, מִטְלָטְלֵי אֲנָב מִקֶּרֶקַעִי, וְלֹא שִׁיר לְיוֹרְשָׁיו אֲלֵא חֲמִשָּׁה זְהוּבִים קל, וְהָיוּ לֹא בְּבִיתוֹ שְׁמִיר חוֹבוֹת, אִם מִתְּנָת שְׁכִיב מֶרַע הִתְּנָה, קִנְיָה, דְּשִׁטְרוֹת בְּכֻלָּל נִבְסִים הֵם וּמִתְּנָת שְׁכִיב מֶרַע כְּתוּבוֹת וּמוֹסְרוֹת, וְגַם כִּלּוֹל בְּדִיבּוּרוֹ כֵּאֵילוֹ אִמֵּר קֵנִי לָךְ אִיהוּ וְכֹל שִׁיעֲבוּדוֹ קל, וְלֹכֵן קֵנָה גַם אֶת הַשְּׁטְרוֹת. אֲבָל אִם הִתְּנָה מִתְּנָת בְּרִיא, לֹא קִנְיָה, אַע"ג דְּכֹתֵב לֹא שִׁיקְנָה בְּאַגְבִּי כֹל נִבְסִיו, וְכִלְפֵי הַשְּׁטְרוֹת נִחְשָׁב זֶה כְּכֹתִיבָה

קל. והרמ"א בכמה מקומות פוסק כהרא"ש שבכל ספיקא דדינא אם תפס לא מהני [ש"ך].

קלד. תפילין לא נכלל בבגדים בלשון בני אדם [רעק"א]. בגדים שלא לבשן אף פעם לשיטת הצמח צדק לא מקרא מלבושיו, ולעטרת צבי נקרא מלבושיו [פתחי תשובה].

קלה. זה כתב לשיטת המחבר שמהני תפיסה [הגר"א].

קלו. הקשה הש"ך דאם שיר חמשה זהובים, שוב לא הוי נתינת כל נכסיו, ואמאי מהני במתנת שכיב מרע, דקונה רק כשנותן כל נכסיו. ותירץ הסמ"ע דאיירי במצוה מחמת מיתה דקונה גם כששייר בנכסיו. ובהגר"א תירץ דאיירי כשיטות שצריך לשייר כדי פרנסתו, וה' זהובים לא הוי שיעור זה.

קלו. עי' בש"ך סי' ס"ו ס"ק קל"ג דלהרשב"א גם בשכ"מ צריך שיאמר קני לך איהו וכל שיעבודיה. ושיטת הרא"ש שא"צ לומר, דבשכ"מ אומרים שקיצר בדבריו, כמו לענין גט דמהני אף כשלא אמר כתבו ותנו, וכאן אזיל כשיטת הרא"ש.

ומסירה, מ"מ פִּינּוֹן דְּלֹא כָּתַב לָהּ 'קְנָה אִינְהוּ וְכָל שְׁעֻפּוֹדָא דְּאִית
כָּחוּ לֹא קִנְהָ, וְלִכּוֹן יִזְכּוּ בְּחֵן חַיִּיזְשִׁין וְלֹא הוּי הַפְקֵר, דְּלֹא סִילַק אֶת
הַיּוֹרֵשִׁים מֵהֶם אֲלֵא עַל דַּעַת שִׁיקְנָה הַמִּקְבֵּל, וְכִיּוֹן שְׁלֹא קִנְאִם, חוּזֵר לַרְשׁוֹת
הַנּוֹתֵן. הַגֵּה: וְאַפְּלוּ הָיָה הַמִּקְבֵּל עֲצָמוֹ חָיִב לְנוֹתֵן בְּשִׁטָּר, צָרִיף לְשֵׁלֶם
לְיִזְרְשִׁיו חוּבוֹ שִׁכְתוּב בְּשִׁטָּר שְׁנֵתֵן לַמִּקְנָה, דְּמֵאַחֵר דְּלֹא מְחַל לוֹ הַחוּב
רַק הַקְנָה לוֹ הַשְּׁטָרוֹת, וּמֵאַחֵר דְּלֹא קְנָה הַשְּׁטָר גַּם הַחוּב לֹא נִמְחַל (כֵּית
יוסף ס"ס ר"נ נשם הרשנ"ה).

סימן רמט

הנותן מתנה וחוזר בו, או הנותן לעבד ואשה וכו ה' סעיפים

יב אלול

א הָאֹמֵר לְתֵן מִתְּנָה מוֹעֲטָת לְחֵבְרוֹ וְחוּזֵר בּוֹ, אַע"פ שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּיב לוֹ
בַּקִּינּוֹן, מ"מ אִם חוּזֵר בּוֹ הֲרִי זֶה מְמַחְסְרֵי אִמְנָה וְאִינוּ בְּכֻלָּל 'שְׁאֲרִית
יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כוּב'. וְעַיִן לְעֵיל סִימָן ר"ד סְעִיף ח'
שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁם דֶּרֶךְ בִּמְתֵנָה מוֹעֲטָת הוּי מַחוּסֵר אִמְנָה, כִּיּוֹן שֶׁסִּמְכָה דַּעַתוֹ שֶׁל
הַמִּקְבֵּל שִׁיתֵן לוֹ, אֲבָל בִּמְתֵנָה מְרֻבָּה שֶׁלֹּא סִמְכָה דַּעַתוֹ שִׁיתֵן לוֹ לְבִסּוּף,
לֹא הוּי מַחוּסֵר אִמְנָה, וְאִם הַמִּקְבֵּל עֲנִי, חָיִיב לִתֵּן לוֹ אֶף בִּמְתֵנָה מְרֻבָּה
מִדִּין נִדְרֵי צִדְקָה.

ב גוֹי שֶׁאִינוֹ גֵּר תוֹשָׁב [דָּגֵר תוֹשָׁב שֶׁקִּיבֵּל עַל עֲצָמוֹ קִיּוֹם ז' מִצְוֹת, מוֹתֵר
לִתֵּן לוֹ מִתְּנוּת], אִסּוּר לְתֵן לוֹ מִתְּנָה שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא תַחֲנֹם' וְדוֹרְשִׁים שֶׁלֹּא
יֵתֵן לוֹ מִתְּנָת חִינָם. אֲלֵא אִם כֵּן הוּא מְכִיר וְיֵשׁ לוֹ מִמֶּנּוּ טוֹבוֹת הֵנָּה
אַחֲרוֹת, לֹא נִחְשָׁב מִתְּנַת 'חִינָם', אִם אִם יֵשׁ בּוֹ בְּדָבָר מְשׁוּם דְּרָכֵי שְׁלוֹם
שֶׁאִם לֹא יֵתֵן לוֹ יְבוֹא עִמּוֹ לְאִיבָה, לֹא נִחְשָׁב מִתְּנַת 'חִינָם'.

יג אלול

ג הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה, קָנּוּ הָאֲדוֹן וְהַפֶּעֶל קִלָּה דִּידָם כִּיד הָאֲדוֹן

והבעל, אמנם אין דומים לגמרי, דהאדון קנה גם הגוף, ויתפצל לא קנה
אלא הפרות, אבל הגוף שלה בשתתאלמן או התגרש, ונתבאר
זה בטור אכן העור סימן פ"ה.

ד הכותב כל נכסיו לעבדו, קנה עצמו בן חורין דהעבד בכלל נכסיו,
וקונה את עצמו עי"ז ושוב יש לו יד, וממילא קונה בבת אחת גם את הנכסים,
ונתבאר זה בטור יורה דעה בסימן רס"ז ובשו"ע סעי' נ"ח קל"ט.

יד אלול

ה מדת חסידות שלא לקבל מתנה מאחרים, אלא לבטח בזה שם
שיתן לו די מחסורו, שנאמר 'ושווא מתנות יחיה' דהנוקק לאחרים
מחניף להם ואין מוכיחם, וממילא נענש בעוונם, משא"כ מי שלא מקבל מתנות,
יכול להוכיחם, וממילא חי (משלי טו, כז).

נתן ע"מ שיעשו עם מתנה זו רק שימוש מסויים, באשה מהני, ובעבד, דעת הט"ז
ביו"ד סי' רס"ס סק"י שלא מהני, אבל הפרישה שם ס"ק מ"ט והש"ך שם ס"ק
ל"ט, ס"ל דמהני, והסכים עמם הקצות החושן כאן.
קל"ט. ז"ל שם: הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא לחרות, שהוא בכלל הנכסים וקונה
עצמו בכלל הנכסים. אבל אם שייר מקצת הנכסים, בין קרקע בין מטלטלין, בין
פירש השיור בין לא פירשו, בין היו לו נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בין לא
היו לו נכסים אחרים, ואפילו כתב לו: עצמך וכל נכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני,
לא יצא לחרות ולא קנה הנכסים.

הלכות מתנת שביב מרע

סימן רנ

דין מתנת שביב מרע במקצת או כבולה,

בלא קנין ובקנין

ובו כ"ו סעיפים

א מתנת שביב מרע [כשנתן 'כל' נכסיו, או מצוה מחמת מיתה בפירוש] אין צריך להקנותה בשום אחד מדרכי התקנותה, כי חז"ל תקנו שדברי שביב מרע בכתובים ובמסורים דמי שלא תיטרף דעתו אם יידע שלא יקיימו דבריו, ולכן בכל דבר נחשב כאילו עשה את הקנין הדרוש לו. [ואם בכל זאת עשה קנין ה"ז מגרע, ויתבאר להלן סעי' י"ז]. הגם: ואין חלוק בין צוה לתת מיד לאחר מותו, או שצוה ליורשיו לתן לאחר זמן דגם בזה שייך הטעם שלא תיטרף דעתו (נמוקי יוסף פ"נ וצ"י סימן רמ"ח נכס הריטב"א [הרשב"א]). ואם לא צוה לתת דבר, רק מנה אפוטרופסים ונתן להם רשות לחלק נכסיו כפי מה שירצו וצוה להם כעצתו, יש אומרים דאין בדבריו כלום, כיון שהוא עצמו לא נתן כלום בחייו, והאפוטרופסין לא הספיקו לחלק, לכן לא מהני דמיד שמת נפלו נכסיו קמי יורשיו ונתבטלה מתנתו דשוב אין כח לאפוטרופסין לתת מה שכבר נפל בירושה (מרדכי סוף פרק יש נוחלין נכס ר"ג ומשנכס רש"א סימן תש"ד) , ויש אומרים דדבריו קיימין דעשיית האפוטרופסין נחשב כעשיית המצווה מחיים (מרדכי שם נכס רש"א ומשנכס רד"ק צ"ח ז').

טו אלו

ב שביב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ולא שיר כלום כיון שנתן כל נכסיו, מוכח שהטעם שנתן את המתנה משום שדעתו היא שעומד למות, ולכן אף על פי שקנו מיד והיה מקום לומר שכיון שעשה קנין אף אם עמד אינו חוזר, אם עמד ונתרפא לנמרי, המתנה בטלה ממילא אפי' בלי שחוזר בו בפירוש. ואפלו התנה בשעת המתנה שלא יוכל לחזור בו, אם עמד חזר כי רק לגבי עצם נתינת המתנה, תקנו חכמים שנחשב כאילו

עשה ע"ז קנין, כדי שלא תיטרף דעתו, אבל מה שהתנה שאפי' יעמוד לא יוכל לחזור בו, כיון שלא עשה ע"ז קנין, אין סיבה שיחול, כיון שע"ז לא שייך טעם שתיטרף דעתו, ולכן לא מהני תנאו אלא אם כן קנו מידו (משנכנס רש"ז"א סימן תתקע"א ומשנכנס רמז"ן סימן ג' ורי"ז"ש סימן ר"ו). ואם לא נתרפא לנמרי, אלא נתק מחלי לחלי, אם לא עמד ולא הלך ונשען על מקלו בשוק, מתנתו מתנה כי זה לא נחשב שעמד ממחלתו, ואף על פי שהלך בביתו על משענתו לא נחשב עדיו שהבריא (מרדכי פרק אלמנה ופרק מי שמת). ואם עמד בין החלי שצוה בו ובין החלי שמת ממנו, והלך ונשען על מקלו בשוק, כיון שמצד אחד יש הוכחה שהבריא שהלך בשוק, ומצד שני יש בה ריעותא, כי הוצרך להלך על משענתו, לכן אומדין אותו על פי רופאים בסיבת מיתתו, אם החליטו שמחמת חלי הראשון מת, מתנתו קבמת, ואם לאו אלא מת מחמת חולי אחר אינה מתנה כיון שעמד ממחלתו הראשונה, בטלה מתנתו^א. ואם הלך בשוק בלא משענת, אינו צריך אמר, אלא בטלו מתנותיו הראשונות דודאי נחשב שעמד ממחלתו הראשונה.

ג במה דברים אמורים, בנותן מתנה. אבל אם הודה על נכסיו שהם של פלוני באופן של הודאת בעל דין^א, קנה חלה, ואפלו יעמד זה אינו יכול לחזור בו שזכות חזרה הוא רק בגלל שאומדים אותו שנתן מתנה רק אם ימות, משא"כ כשהודה שהוא של חבירו, לא שייך לחזור בו גם כשיבריא, דהודאת בע"ד כמאה עדים. הנה: אמר רופא אני שיהיו משלטלין אלו לשמעון, הרי זה לשון מתנה ואם עמד חוזר. אבל אם אמר משלטלין אלו לשמעון, או יש לשמעון בדי', הרי לשון הודאה ואם עמד אינו חוזר (צ"ט יוסף סימן רנ"ז נשם הרש"ז"א). ואם הקדיש כל נכסיו ולא שיר כלום, או הפקירם או חלקם לעניים הגמ' מסתפקת אם דינו כמתנה שדעתו להקנות רק אם ימות, ולפי"ז אם עמד חוזר, או שדעתו להקדיש מיד שבזכות זה יתרפא, ולפי"ז אפי' אם עמד אינו חוזר,

קמ. עי' ברמ"א אבהע"ז סי' קמ"ה סעי' ט' דאין אנו בקיאים בזה"ז באומדנו, וא"א לסמוך ע"ז, וא"כ בספק אין להוציא מחזקת הירושים. קמא. אף אם הודה בגלל תביעת השני, ליכא חשש משטה, דאין אדם משטה בשעת מיתתו. וגם חשש שאמר כן שלא להשביע את בניו, ליכא, דאיירי באופן שהודה בפניו או שאמר אתם עידי [סמ"ע].

ולא נפשט, וכיון דהוי ספק מעמידים את הממון על חזקתו, ואם עמד נתבטל הכל, בדין נותן מתנה. ואפלו אם תפסו עניים, מפקינן מניהו כשיטת הרמ"א בכמה מקומות שבספיקא דדינא לא מהני תפיסה קב"ב (ריצ"ש סימן ק"ס). ודלא בדברי החולקין דס"ל דאינו חוזר בו אפי' בלי תפיסה, דאע"ג דהוי ספק בגמ', מ"מ כיון שמתנת שכ"מ ונדרי צדקה נחשבים כמסורין למקבל, נחשבים 'הם' כמוחזקין, ומספק א"א להוציא מידם. וכן דין הקדש בדין מתנה שיוכל לחזור בו כמו במתנה לקמן סעי' י"ב מבואר דכל מתנת שכיב מרע, מלבד מה שאם עמד חוזר, גם בלי שעמד מחוליו יכול לחזור בו מהמתנה, וע"ז כתב הרמ"א דה"ה בהקדש, דיכול לחזור מההקדש אע"פ שלא עמד, כיון דהוי ספק אם הקדש כמתנה קב"ב (טור). אם מוכר נכסיו בפשהיה שכיב מרע, אם מקצתם מוכר מוכרו קנים בבריא כשעשה קנין כראוי, דבמקצת נכסיו אין דין ששכיב מרע מעשיו הוי ככתובין ומסורין, וממילא הוי כמכר של בריא ואם עמד אינו חוזר, ואם בלם מוכר, אם המעות עצמם קנים, אם עמד חוזר דאנן סהדי מדוע השאיר את המעות בעין, כדי שיוכל לחזור בו אם יבריא קב"ב, ואם הוציא המעות אינו יכול לחזור בו דע"י שנשתמש במעות גילה דעתו שהתכוון למכר גמור, כיון שהיה עם קנין.

טז אלול

ד אין כל הדברים תללו שמתנתו חל באמירה בעלמא בלי קנין, ואם עמד חוזר אמורים אלא בנותן כל נכסיו ולא שיר בלום דאין אדם נותן כל נכסיו ולא משייר לעצמו כלום, וע"כ שהתכוון להקנותו רק לאחר מיתה, ולכן תקנו שאם עמד חוזר, אבל אם שיר בלום שלא נתן כיון ששייר מעט, מראה שחושב שיבריא וא"כ דעתו להקנותו מיד, ולכן דינו במתנת בריא

קמב. עי' לעיל סימן רמח סעי' יא מה שגכתבנו בהא דהרמ"א סותר את עצמו. קמג. כן פירש הסמ"ע. אבל הקצות ס"ל דאם לא עמד אין יכול לחזור בו, וכוונת הרמ"א רק אם עמד, והרמ"א בא לחדש דאפי' חזר בפירוש כשעמד, מהני רק לדיעה ראשונה, ולא לדעת החולקים. וכן דעת הנתיבות דחזרה בלי עמד לא מהני.

קמד. כתב הנתיבות דגם בכה"ג חוזר רק אם הבריא ורק בחוזר בפירוש, אבל בעמד סתם, או שרוצה לחזור בו בחוליו, אין יכול, כיון דאירי שמכר בקנין גמור ומעכשיו, לא חל לאחר מיתה, אלא חל מיד רק עם תנאי אם ימות, ולכן אם בסוף התקיים התנאי, חל המכר למפרע, ולכן אין יכול לחזור אא"כ עמד.

שאינה נקנית אלא בקנין. הנה: ולא דוקא קנין סודר, אלא הוא הדין משכיבה או מסירה או הגבהה, כל אחד כפי קנינו, בין קרקע בין מטלטלין. ודוקא במתנה בזה כשנתן מקצת נכסיו מהני מסירתו, אבל מתנת שכיב מרע שייכול לחזור בו לא מהני תפיסה כלום הינו אפי' נתן לו למושך או להגביה, עדיין יכול לחזור בו^{כ"ה} (מרדכי) ועין לקמן סעיף י"ג בנתן את המתנה לידו, אם יכול לחזור בו. ובמתנה במקצת אפלו אם מת צריך קנין כיון דאין בו תקנת מתנת שכיב מרע, לפיכך כיון שאייר שיעשה קנין גמור, אם עמד אינו יכול לחזור בו. וכמה יהא השייור שעיי"ז מפקיע ממנו שם מתנת שכיב מרע, אפלו כל שהוא, בין קרקע בין מטלטלין דגם בכל שהוא יכול לסחור בו, עד שיהיה לו ממנו כדי פרנסתו. ויש אומרים דבעינן שייור כדי פרנסתו היינו ששייר קרן שיוכל להתפרנס מהרווחים כל ימי חייו עד שימות^{כ"ו} (טור נסס הרא"ש).

ה הסומא או הפסח או הגדם, או החושש בראשו או בעינו, או בידו או ברגלו וכו' צא בהם שחושש רק בא' מאיבריו, תרי הוא בבריא לכל דבריו במקחו ומכרו ומתנותיו ולא תקנו בו דין מתנת שכיב מרע. אבל החולה שתשש ב' כל הגוף, וכשל ב' כח מחמת החלי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, ותרי הוא נופל על המטה, הוא הנקרא שכיב מרע. אף על פי שלא אמר בפירוש שמצוה מחמת החלי אבל באופן כזה נחשב למתנת שכיב מרע רק כשנתן 'כל נכסיו', אבל כשאמר בפירוש שמצוה מחמת מיתה, אפי' נתן מקצת מנכסיו ובקנין, אם עמד חוזר בו (צ"מ יוסף נסס משו"מ רש"א). ויש אומרים דוקא שלשה ימים הראשונים של חוליו דינו כשכיב מרע שצריך שיתן כל נכסיו, אבל לאחר שלשה ימים מתחילת חוליו, או שקפץ עליו החלי בפתאומיות, אפלו תוך שלשה ימים, דינו כמצוה מחמת מיתה שיתבאר דינו לקמן סעיף ז' וסעיף י"ז (טור נסס הרא"ש ועין צ"י).

קמה. יש חילוק בין מסר לו לצורך קנין להגביה או למושכו, אבל לא ע"מ שיוליכנו לביתו, ובזה יכול לחזור בו אפי' בחוליו, כיון דהוי מתנת שכי"מ, אבל נתן לו ע"מ שיוליכנו לביתו, כיון דהוי הקנאה גמורה, אין יכול לחזור בו בחוליו, ורק אם עמד חוזר בו, ואיירי במיפה את כוחו, דאל"ה כיון שעשה קנין מגרע את המתנת שכי"מ וכדלהלן סעי' י"ז [סמ"ע].
קמו. נחלקו הסמ"ע והט"ז אם צריך לשייר גם עבור בני ביתו כדי שייחשב מתנה במקצת ויהיה מתנת בריא.

יז אלול

ו אם נשתתק ואינו יכול לדבר ורמו לתן מתנת, בודקין אותו אם הוא בר דעת לתת מתנות בדרך שבדקין אותו לגטין, שנתבאר בטור אכן העזר סימן קכ"א ובשו"ע סעי' ה'קפ"ו, ואם השיב על לאו לאו ועל הן הן, מתנתו מתנה, ואם לאו, אין מתנתו מתנה ראה בהערה שהבאנו מהשו"ע שם פרטים נוספים בצורת השאלות. הגם: צואת שכיב מרע שלא נכתב בה שהיה מושב בדעתו, אפלו הכי אין חוששין לה שמא לא היה בדעתו, ומה שנוהגין לכתבו אינו אלא לשופרא דשטרי (משונו ריטצ"ה). גוסס, מתנתו מתנה קמ"ח.

ז במה דברים אמורים שמתנת שכיב מרע שיש בה שיור אינה נקנית אלא בקנין, ואם עמד אינו חוזר, רק בשנתן סתם ולכן כיון ששייר מקצת מנכסיו אומדים שלא חילק מחמת מיתה, דאם כוונתו מחמת מיתה היה מחלק כל נכסיו. אבל אם פרש שנותן מחמת מיתה, או אפלו לא פרש, אלא שנראה מתוך דבריו שהוא נותן מחמת מיתה, בגזן שמתאונן על מיתתו וכיוצא בזה, אפלו אם יש בה שיור, נקנית באמירה בלא קנין, לבשימות, ואם עמד, חוזר אפלו יש בה קנין במקצת.

יח אלול

ח המפרש בים, והיוצא בשירא קמ"ח, והיוצא בקולד ליהרג, והמסכן, והוא שקפין עליו תחלי באופן פתאומי והקביר עליו חלו, כל

קמ"ח. ז"ל שם: מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכין בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין, חד הן ותרין לאו, חד לאו ותרין הן, אם הרכין בראשו על לאו לאו ועל הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו: הגה - וי"א דבודקין אותו על ידי פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף (טור), אם רוצה שילקטו לו מן האילן, או להיפך.

קמ"ח. בקצות החושן הביא שיטות שגוסס לאו בר הקנאה הוא, ויש ראשונים דס"ל דבעצם הוא בר הקנאה, רק כיון שאין יכול לדבר, צריך בדיקה כמו שנתבאר כאן, ובדרך כלל א"א לבדוקו.

קמ"ח. הרבה ראשונים חולקים, דלא השוו מפרש בים ויוצא בשיירא למסוכן רק לענין גט, דמהני כשאמרו כתבו בלא שאמרו 'תנו', משום דבהולים וטרודים, אבל לענין זה לא היו כמצוה מחמת מיתה כיון דדעתם לחזור. והנ"י כתב הטעם משום דמן הסתם הולכין להשתקע במקום אחר, ולכן מחלקים נכסיהם, ולכן תקנו שחל אף בלי קנין, ואפי' במקצת נכסיהם, והילכך כשלא נשתקעו וחזרו לכאן, חוזרין במתנתן.

אחד מארבעתם במצוה מחמת מיתה, וחריו דבריו בכתובים ובמסורים דמי אפי' בלי קנין, ומקנים אותם אם מת. ואם נצל ועמד, אפלו קנו מידו במקצת, חוזר בדין כל מצוה מחמת מיתה.

ט במה דברים אמורים דמתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין, בסתם. אבל אם נתן מקצת נכסיו בפרוש 'במתנת שכיב מרע', הרי זה כמצוה מחמת מיתה ואין צריך קנין, וכן אם עמד, חוזר, ואם לא עמד, קונה זה המקצת. ואם יש בו קנין, אינו קונה, אלא אם כן כתב במיפה בזה כמו שיתבאר לקמן סעי' י"ז דמתנת שכי"מ עם קנין בעינן יפוי כח, דאל"ה מיגרע גרע ולא קנה כלל. וכן אם כתב כל נכסיו ומפרש שנותן הכל 'מעכשיו', ומקנה לו מחיים, הרי היא כשאר מתנת בריא, שאם הגיע השטר ליד המקבל, או שקנו מיד הנותן בקנין סודר, קנה הכל ואינו יכול לחזור בו. והנה: ויש אומרים דלא רק כששמענו מפי הנותן בפירוש שנותן מהיום, דודאי הוי מתנת בריא, אלא הוא הדין מתנת שכיב מרע שכתב שמקנה לו מהיום הוי מתנת בריא וצריכה קנין (נמוקי יוסף פרק מי שמת). ולכן יש לזהר בצוואת שכיב מרע שלא לכתב בה שנותן 'במתנת בריא' או 'מהיום', אם לא צוה כך כי אם לא צוה כך וכותב כך, מגרע לו שעי"ז לא יוכל לחזור בו. ואם צוה לכתוב כך, אסור לשנות, ואז יש לו דין מתנת בריא ואינו נקנה רק בקנין ואם עמד אין חוזר בו, ואם בא שטר כזה לפנינו ואין אנו יודעים אם אמר לו לכתוב כך, לא אמרינן בזה ששעות סופר היה. ואם לא היה בה קנין, המתנה בטלה, כן נראה לי.

יט אלול

י שכיב מרע שנותן את הנכסים שנמצאים לפנינו, אע"פ שהדבר גלוי לפי ראות עינינו שהם 'כל' נכסים שיש לו, מ"מ אינה מתנת שכיב מרע שמועילה בלי קנין, אלא הרי זה במתנה במקצת וצריכה קנין (טור). ואם קנו מידו ועמד, אינו חוזר אע"פ שמתנת שכיב מרע בכל נכסיו אע"פ שהיה בה קנין אם עמד חוזר, חוששים אנו שמא נשארו לו נכסים

אחרים במדינת הים ועליהם סמך, וממילא אין זה מתנה של 'כל' נכסיו, עד שיאמר 'כל נכסי' שהם אלו, או שהוא מחזק אצלינו שאין לו נכסים אלא אלו, ואז תהיה ותיחשב המתנה בכל ותועיל בלי קנין, ואם עמד חוזר אפי' עם קנין.

יא אין חלוק במתנת שכיב מרע בכלה בין אם נתן לאחד בין אם נתן לשנים באחד כיון שנתן 'כל נכסיו' אע"פ שהוא מתחלק בין כמה בני אדם, כיון שעשה זאת בבת אחת ולא שייר לעצמו כלום, נחשב מתנת שכיב מרע בכולה. **לפיכך, שכיב מרע שחלק כל נכסיו לשנים או לשלשה, אם לא הפסיק בין אחד לחברו, אלא אמר חלק זה לפלוני וזה לפלוני, ומת, קנו כלם אפלו בלא קנין** מדין מתנת שכיב מרע, כיון שהכל נחשב לנתינה אחת. ולכן עמד, חוזר בכלם אפלו היה מתנה בקנין, דכלה חדא מתנה היא בלא שיוור. ואם הפסיק בין אחד לחברו בשיעור שנראה כמי שנמלך שבתחילה התכוון לתת רק מקצת נכסיו, ואח"כ נמלך ונתן את שאר נכסיו, כל הראשונים חוץ מהאחרון, יש להם דין מתנת שכיב מרע במקצת כיון שגם בהם שייר עדיין מקצת מהנכסים, שדינה כמתנת בריא שצריכה קנין אפלו מת, ולפיכך אם עמד אינו חוזר, ואם אין בהם קנין לא יקנו אפלו אם ימות כדון מתנת בריא שאין בה קנין דלא הוי מתנה, ובאופן שהראשונים היו בקנין, האחרון הוא מתנת שכיב מרע בכלה כי הקנה לו את כל הנכסים שנשארו לו, ולכן קונה אם מת אפלו בלא קנין, ולפיכך כיון שדינו כדון מתנת שכיב מרע, אם עמד, חוזר.

ב אלו

יב שכיב מרע שנתן כל נכסיו וחזר במקצת ובכל מתנת שכיב מרע יכול לחזור בו ממתנתו אפי' בחוליו, ואם חזר ממקצת מה שנתן, סתמא חזר בכל. הגם: ואפלו נתן לשנים בשטר אחד וחזר מאחד מהן, גם השני בטל ולא אמרינן שכוחו של שטר חזק, שתהיה חזרה רק ממי שחזר בפירוש. [ומיהו בשתי שטרות, וחזר מאחד, לא הוי חזרה מהשני]. מיהו, אם פרש בהדיא דאינו חוזר רק במקצתו, קנה הראשון הנשאר, אף על

גב דהוי מתנה במקצת ולא קנו מנה, מכל מקום בפעם שנתן לו הוי מתנה בכל ולא היה צריך קנין (נמוקי יוסף פרק מי שמת). ויש אומרים דוקא שחזר ונתן אותו מקצת שחזר בו מנתינתו לאדם מסוים, ונתנו לאחרים בזה קנאו הראשון, אע"פ שבאמצע חזר בו והיה בידו רק מקצת נכסים, מ"מ כיון שבשעת נתינתו היה בכל נכסיו, וגם בשעת מיתה מתנתו היא בכל נכסיו, אבל אם שיר אותו מקצת שחזר בו לעצמו, גם הנשאר ביד הראשון בטל עד שקנו ממנו כיון שכעת הוא באמת מתנה במקצת (נמוקי יוסף ס'). כתב נכסיו מקצתן לאחרים ומקצתן ליורשים ועי"ז נחשב מתנה בכולו, וחזר בחלק היורשין, לא נתבטל מתנה של אחרים, דשל יורשין אינו אלא פירשה בעלמא היינו שחזר בו ממתנתו ליורשים, מ"מ יקבלוהו בתורת ירושה, ולא נחשב עי"ז כלפי הראשונים כמתנה במקצת, כיון שבתחילתו היה מתנה בכולו^א (נמוקי יוסף ס"ל). לפיכך כיון שאמרנו שאם חזר ממקצתו, מסתמא חזר בכולו, אם נתן כל נכסיו לראשון, וחזר ונתן מקצתו לשני, הראשון לא קנה גם את מה שלא נתן לשני אפלו אם ימות, שחרי חזר בו מכל מה שנתן לו, והשני יש לו דין מתנת שכיב מרע במקצת כיון שקיבל רק מקצת נכסיו, לפיכך, אם יש בה קנין קונה אפלו אם לא מת כיון שדינה כמתנת בריא בקנין, ואם אין בה קנין אפלו אם מת אינו קונה. נתן מקצתו לראשון בקנין^ב, והמותר לשני, ראשון קונה אפלו לא מת, והשני הוא מתנת שכיב מרע בכל כיון שנתן לו כל מה שנשאר מנכסיו, ואם מת קנה אפלו בלא קנין, עמד לא קנה אפלו הוא בקנין כדין מתנת שכיב מרע, שאם עמד חזר אפי' היה קנין.

יג שכיב מרע שכתב לאחר וחזר וכתב לאחר, האחרון קנה, שיש לו כח לחזור עד שיתמות, הג"ה זו שייכת להלן אחר תיבות בין במקצת, אם פרש שיהא במתנת שכיב מרע, כמו שנתבאר סעיף ט', בין בכל שנתן כל נכסיו בין במקצת כאן שייך דברי ההג"ה, דאיירי שפירש שנותן

קנב. אבל אם אותו מקצת שחזר בו מהיורשים שייר בידו, נראה דגם הראשונים צריכים קנין.

קנב. היינו באופן שנתן מקצת לראשון, ואח"כ נמלך ונתן השאר לשני, דאל"ה גם הראשון נחשב כמתנת שכי"מ אע"פ שהיה בו קנין [ש"ך, דלא כסמ"ע].

בתורת מתנת שכיב מרע, ובכה"ג אף במקצת דינו שיכול לחזור בו, בין שחזר ושיירו לעצמו בין שחזר בו ונתנו לאחר. ואפלו כתב וזכה לראשון שכתב לו את המתנה בשטר ומסר לו את השטר, ומלבד זה גם זיכה לו את המתנה ע"י אחר, אע"פ שעשה כל זה, מ"מ יכול לחזור בו מהמתנה ולכן אם כתב וזכה לאחרון, האחרון קנה, ששכיב מרע שכתב וזכה עדן מתנת שכיב מרע היא אפי'. ועין לעיל סעיף ד' דתפיסה של המקבל לא מקנה. מיהו, אם כתב והגיע המתנה ליד המקבל מתנה בציווי הנותן, משמע בטור דמהני, וצריך עיון מנא לה. אבל שכיב מרע שכתב וזכה וגם קנו מידו שעשה עם המקבל גם קנין סודר, אין לאחר קנין כלום, ואינו יכול לחזור בו, לא לאחר ולא לעצמו, בין שנתן בכל בין שנתן מקצת.

כא אלול

יד מצוה מחמת מיתה שאמר בפירוש שנותן מחמת שהולך למות, אפלו כתב וזכה, וגם קנו מידו בכל מיני הקנאות שנתבאר בסעיף הקודם דבשכיב מרע בכה"ג קנה, מ"מ במצוה מחמת מיתה יכול לחזור בו אם עמד מחוליו, דאנן סהדי שנותן רק משום שהיה בטוח שעומד למות. ומיהו, אם פרש בהדיא שאע"פ שנותן מחמת מיתה, אבל פירש שנותן במתנת בריא במעכשיו וקנו מידו, קנה ואפי' אם עמד אין חוזר בו. ודווקא שפירש שנותן במתנת בריא, אבל קנין מעכשיו לחוד יכול לחזור בו כשעמד, אמנם בחוליו אין יכול לחזור בו (נמוקי יוסף הג"ל). ויש מי שאומר, דהני מלי בשפירש בהדיא שמחמת מיתה הוא נותן, אבל סתם מצוה מחמת מיתה, בגוף דאמר וי דקא מית, דינו בשכיב מרע לענין זה שאם כתב וזיכה ועשה קנין, דינו כשכיב מרע שאין יכול לחזור בו, אבל לענין שאר ההלכות נחשב כמצוה מחמת מיתה שמועיל אפי' במקצת נכסיו, וכדלעיל סעי' ז'.

זו שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו, אע"פ שכל שכיב מרע יכול לחזור ממתנתו, מ"מ כאן חוזר רק בנכסים ואינו חוזר בעבד, לפי

קנה. אע"פ שלקמן סעי' י"ז מבואר דאם עשה קנין בלי יפוי כח, לא קנה כלל, מ"מ הני מילי שלראשון עשה יפוי כח ולשני לא, אבל אם גם לראשון לא עשה יפוי כח, גם השני קונה בלי יפוי כח וכדלקמן סעי' כ' [סמ"ע]. קנה. הסמ"ע מיישב דרך בחוליו אין יכול לחזור בו, אבל אם עמד מחוליו יכול לחזור בו.

שֵׁיצָא עָלָיו קוֹל שֶׁהוּא בֶּן חוֹרִין כְּשֶׁשְׁחָרְרוּ ע"י שְׁנֵת לֹו כֹל נִכְסָיו. וְאִם בָּתֵּב לֹו בְּפִרְוֹשׁ מִתִּיּוֹם אִם יָמוּת, יָכוֹל לַחְזוֹר בֹּו כִּיּוֹן שֶׁהִשְׁחָרָר מוֹתָנָה בִּזָּה שִׁימוּת, מִמִּילָא יָכוֹל לַחְזוֹר בֹּו קוֹדֵם שְׁמֵת.

כב אלול

מִזֵּי רְאוּבֵן וְאַשְׁתּוֹ שֶׁהִתְנֵנוּ בִּינֵיהֶם שָׂאֵם יָמוּת בְּתִיָּה, יִירָשׁוּ אֶחָיו שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמָּמוֹן, וְהִיא תַּפְּוֹל הַשְּׁלִישִׁי, וְהַנִּיעַ הַשְּׁטֶר לְיָד הָאֲחִים, וְחָלָה רְאוּבֵן וְצוּה לָתֵת מִשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמָּמוֹן שֶׁהִשְׁאִיר לֶאֱחָיו גַּם לְאֲחֵרִים, וְיָמֹת, וְכָאִם הָאֲחִים לְבַטֵּל הַצְּוָאָה מִפְּנֵי שְׁטוּעִנִּים שְׂכַבְר וְכֹו הֵם בְּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמָּמוֹן כִּי הִיָּה בְּרִיא כְּשִׁצְוִיה לָתֵת לֵהֶם חֶלֶק, וְאִין בְּכוּחוֹ לַחְזוֹר מִמֵּתָנָתוֹ, אִין בְּדִבְרֵיהֶם כָּלוּם וְצוּאָתוֹ קִיָּמָת כִּיּוֹן שֶׁלֹא אָמַר שֶׁהֵם 'קִבְּלוּ' שְׁתֵּי שְׁלִישִׁי, רַק אָמַר שֶׁהִיא לֹא תִטּוֹל יוֹתֵר מִשְׁלִישִׁי, וְאָגַב אָמַר שִׁישְׁאָר לֶאֱחָיו שְׁתֵּי שְׁלִישִׁי.

יִז מִתְּנָת שְׂכִיב מָרַע בְּכֹלָה שְׁתֵּתָנָה בְּקִנְיָן, לֹא קָנָה אֶפְּלוֹ מֵת, וְאֶפְּלוֹ אִם נִכְתְּבָה הַמִּתְּנָה בְּשְׁטֶר וּמִסָּר לֹו הַשְּׁטֶר מִתִּיּוֹם לֹא קָנָה, דְּכִיּוֹן שֶׁעֲשֵׂה קִנְיָן סוּדָר אוֹ קִנְיָן שְׁטֶר אוֹ אֶחָד מִדְּרָכֵי הַקְּנָאוֹת, וְלֹא הִסְתַּפֵּק בְּמָה שֶׁתִּקְנוּ חִז"ל שְׁדִּבְרֵי שִׁכ"מ כְּכַתוּבִין וּמִסוּרִין, חוּשְׁשִׁין שְׁמָא לֹא נִמָּר לְהִקְנֹוֹת לֹו אֶלָּא בְּקִנְיָן וְהִתְכוּוֹן שֶׁהִקְנִין יָחוּל לֵאחֵר מִיתָה, וְאִין קִנְיָן לֵאחֵר מִיתָה. וְאִם פִּרְשׁ שֶׁלֹא הִקְנָה אֶלָּא רַק בְּדִי לְפָחוֹת בָּחוּ, בְּגוֹן שְׂבִתָּב וּקְנִינָא מִנָּה 'מוֹסָף' עַל מִתְּנָתָא דָּא דְּבִלְשׁוֹן זֶה מוֹכַח שֶׁהִתְכוּוֹן בְּקִנְיָן רַק לְהוֹסִיף עַל הַמִּתְנָת שִׁכ"מ וְלֹא בֹא לְבַטֵּל כּוּחָהּ, וְלִכֵּן קָנָה. וְכֵן אִם בָּתֵּב דְּשְׁטֶר זֶה יִהְיֶה 'בְּכָל אֶפְן הַמוֹעִיל', הָיִי בָּאֵלוֹ בָּתוּב יָפוּי בָּתֵּב וְכִאִילוֹ כְּתֵב שֶׁהִקְנִין מוֹסִיף עַל הַמִּתְנָה, וְקָנָה (מֵהֵר"ס פְּדוּאָה סִימָן נ"ו). וְיִישׁ מִי שְׁאוּמֵר, דְּהוּא הָדִין נָמִי מִצְוָה מִחֲמַת מִיתָה בְּקִנְיָן דִּינֹו בְּמִתְּנָת שְׂכִיב מָרַע, שֶׁהִקְנִין מִנְרַע בָּחוּ, אֶלָּא אִם בֶּן יָפָה בָּחוּ. הִגֵּה: וְיִישׁ אוֹמְרִים דָּאֵם הַנּוֹתֵן לֹא בִקֵּשׁ שִׁיעֲשׂוּ אֶת הַקְּנִיָּן, אִלָּא רַק הַמְקַבֵּל בִּיקֵּשׁ מֵהַנּוֹתֵן שִׁיעֲשֵׂה גַם קִנְיָן, הָיִי בִּיָּפוּי בָּתֵּב כִּי מִצַּד הַנּוֹתֵן הִיָּה מִסְתַּפֵּק בְּעֵצֶם הַמִּתְנָה בְּלִי הַקְּנִין (פִּסְקֵי מֵהֵרָא"י סִימָן ר"ל). וְכֵן אִם אָמַר אַחֵר הַקְּנִיָּן 'שְׁתֵּתְקִים הַמִּתְנָה', הָיִי בִּיָּפוּי בָּתֵּב (רִיב"ש סִימָן קס"ו). הִקְנָה לֹו מִטְּלָלִין

אגב קרקע, לא קנה המטלטלים אף על פי שקנה לאחר מיתה הקרקע וא"כ היה לו לקנות את המטלטלין בקנין אגב, מ"מ לא קנה את המטלטלין, דהוי לה כאלו הקנה לו מטלטלין עם קרקע של מקבל דהרי אחר מיתה הקרקע כבר של המקבל, ואי אפשר להקנות אגב קרקע של מישוהו אחרת. ואם אמר לו מטלטלין אלו לפלוני במתנת שכיב מרע וליפוי כח אני נותן לו אגב קרקע, קנה מכח מתנת שכיב מרע (תשובת רש"ל סימן תמפ"ז). שכיב מרע שצוה להיות פלוני ופלוני אפטרופוסים על נכסיו, וקנו מיידו, דבריו קיימין ואין צריך בזה יפוי כח כיון שמינוי אפטרופוס א"צ קנין, לא שייד לומר שמא נתכוון לקנין ואין קנין לאחר מיתה (צ"ח יוסף צ"ח הרי"ט"ט). וכן אם קנו מיידו שפקנה מעכשיו או מהיום, אף על פי שפרש שהמתנה לא תהא קיימת רק לאחר מיתה דמפרשים דבריו שהתכוון לתת מתנה גמורה מהיום רק עם תנאי מיתה, שאם ימות מחולי זה לבסוף תהיה המתנה קיימת, [ולכן אם עמד חוזר], וממילא אין חשש של קנין לאחר מיתה, וממילא דבריו קיימין ואין צריך יפוי כח (צ"ח יוסף צ"ח הרי"ט"ט).

כג אלו

יח וכן כמו בנתן במתנת שכיב מרע עם קנין חוששין שמא לא נתכוון להקנות אלא בקנין ואין קנין לאחר מיתה, אא"כ עשה יפוי כח, ה"ה אם צוה שכיב מרע שיתבנו שטר למקבל עם הנתינה, ומת, אין בזה קנין ונתינתו, שמה לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, אלא אם כן יפה בחו בכתובה, כגון שאמר תנו אף בתינו לו. ואם לא יפה בחו, אפלו אם נכתב השטר מחיים, אין נותנים לו לאחר מיתה דרך הנתינה פועלת את הקנין, ואין קנין לאחר מיתה, אבל אם נתנו לו את השטר מחיים קנה.

יט הא דאמרינן לעיל סעיף י"ז שאפלו הגיע השטר ליד המקבל מחיים, לא קנה, אלא אם כן יפה בחו, ודקא בשאין השטר

קנו. פירשנו ע"פ הב"ח שהביאו הש"ך. והיינו שאת הקרקע קנה במתנת שכי"מ שא"צ קנין [וצ"ל דאירי במצוה מחמת מיתה דאל"ה כיון שלא קנה את המטלטלין לא הוי מתנה בכולה], ואת המטלטלין לא קנה דאין קנין לאחר מיתה. ועי' בנתיבות דבמטלטלין אגב קרקע קנה המטלטלין שעה קודם מיתתו בקנין אגב, ואת הקרקע קנה למפרע מעכשיו. קנה. אה. לכאורה צ"ע מאי שנא מסוף הסעיף הקודם דמהני אם הגיע השטר

פתוב בלשון צוואה אלא בלשון מתנה, שכתוב בו שדי נתונה לה, ומסר השטר לידו, דאז הוי מסירת השטר כמו קנין וצריך יפוי בתי דבלי יפוי כח אומרים שאמנם התכוון להקנותו בשטר אבל שיחול אחר מיתה, ולא בזמן מסירת השטר לידו. אבל אם השטר פתוב בלשון צוואה, בדרך שמצוה אל ביתו, שאז אינו עומד אלא לראיה, אם הגיע ליד המקבל מתים, קנה דלא שייך לחשוש שמא נתכוון להקנותו בשטר, דודאי התכוון למתנת שכיב מרע, והשטר נכתב רק לראיה. וכן אם פתב בכתב ידו שדי נתונה לפלוני דלא אמר כלל בפיו שדי נתונה לך, אלא רק כתב כן בשטר, דהכתיבה היא רק במקום הטמירה, ולא נתכוון כלל לקנין שטר, ואינו אלא בצוואה דעלמא, ולכן קנה בלא יפוי בתי (צ"מ יוסף נשם רצנו ירוסם).

כד אלול

כ אם פתב לאחד והקנה לו בלי יפוי כח, וחזר וכתב לשני והקנה לו בלי יפוי כח, יש מי שאומר, שהשני קונה אפלו בלא יפוי בתי, ואפלו לא הגיע השטר לידו מתים. וכן אם פתב ומסר וזכה לזה, וחזר וכתב ומסר וזכה לשני, שני קונה אף בלא יפוי בתי, דקנין השני לאו לגרועי אתא שנחשוש שמא התכוון להקנות לו רק בשטר, אלא הטעם שעשה קנין עם השני, משום שהוא סבור שלא יקנה אם פתב לו מהראשון משא"כ אם עשה יפוי כח לראשון, צריך שיעשה יפוי כח גם לשני, כי לא שייך סברא זו^נ.

כא הא דאמרין לעיל סעי' י"ח שאם צוה שכיב מרע שיתבטו שטר למקבל עם הנתינה, חוששין שפא לא נמר להקנותו אלא בשטר ולכן צריך יפוי כח או שיבוא לידו השטר מחיים, דוקא בכהאי גוונא.

לידו מחיים. וצ"ל דבסעיף י"ז איירי שהיה קנין, ולכן לא מהני אף אם הגיע לידו, משא"כ בסעיף י"ח איירי בשטר ראה, ולכן מהני כשהגיע לידו מחיים. וזה שכתב כאן בסעיף י"ט שאם השטר בלשון צוואה, מהני כשהגיע לידו מחיים, דהיינו רק לשון צוואה בלי קנין, דהוי מתנת שכי"מ רגילה רק עם תנאי שיגיע השטר ראה לידו [ע"פ הט"ז].

קנט. ואם כתב חצי נכסיו לראשון וחצי לשני בלי קנין, הראשון לא קנה גם אחר מיתת הנותן, והשני זכה כמתנת שכי"מ אחר מיתת הותן [ש"ך]. והנתיבות חולק דאף השני לא קנה דהו"ל מתנת שכי"מ במקצת.

אבל שכיב מרע שמשדר ענינו ונזמר צואתו ואח"כ מצוה לכתבה, אינו מצוה לכתבה בתורת קנין, אלא לזכרון בעלמא, ונזמר להקנות לו מיד במתנת שכיב מרע בלי הכתיבה, ולכן אין צריך יפוי בתי ולא שיבוא השטר לידו מחיים. הגה: וכבר נתבאר סעיף י"ט דבאופן שאמר לכתוב לו שטר, שבאופן כזה חוששין שמא לא התכוון להקנותו אלא בשטר בעינין שפאה הצואה ליד המקבל מחיים. וצואה שכתב בה קנין הרי זה מגרע את המתנה כמו קנין בע"פ, והוי כשאר שטר מתנה ובעינין יפוי בתי. ובמקום שנהגו שכלן מקנין בצואה בעלמא ואין מכניזין להקנות בשטר אין צריך יפוי בתי כי ודאי התכוון למתנת שכיב מרע, והטעם שכתב קנין, כי כולם כותבים, ואין לנו סיבה לחשוש שהוא התכוון להקנות באופן אחר (ריצ"ט סימן קס"ח). מי שנתן במתנת שכיב מרע לזה ולזה ואח"כ מבקש מיורשיו שיעשו כף וכף בנכסיו ויקיימו דבריו כמו שנתן, מקרי צואת שכיב מרע, כי מה שבקש לא עשה רק לחזק הדברים ואין אומרים שממה שביקש מיורשיו שיקיימו צוואתו, מוכח שלא התכוון שיחול הקנין ע"י מתנתו^ק (פסקי מהרא"י סימן ל"ט).

בה אלול

בב"ש מי שאומר, דלא שני לן בין אומר כתבו ותנו לו, לאומר תנו וכתבו לו ובשניהם צריך יפוי כח, ובלי זה חוששין שלא התכוון להקנות אלא בשטר. ויש מי שאומר שכן מחלקים בנוסח הלשון, דהא דבעינן יפוי בתי, דוקא באומר כתבו ותנו מנה לפלוני, דמשמע כתבו מנה לפלוני ותנו לו את השטר שתיתב 'תנו' קאי הן על עצם נתינת המנה והן על נתינת השטר, והיינו שכל זמן שלא נתנו לו את השטר עדיין לא התכוון שיקנה, אבל כשאומר תנו מנה לפלוני וכתבו לו את השטר, בינן שאינו מזכיר שיתנו לו השטר דתיתב 'תנו' אמרו רק על נתינת המנה ולא על נתינת השטר, לא נתבין בצוואת כתיבת השטר אלא לזכרון דברים ולא להקנות' לו בשטר. וכן שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, ואחר כך דבור אומר כתבו ותנו לו את השטר אע"פ שאמר 'כתבו ותנו', שבזה לכו"ע אם היה תוך כדי דיבור הרי חוששין

שנתכוון להקנותו רק בשטר, וא"כ שמא חזר בו ממה שהקנה בתחילה במתנת שכיב מרע, מ"מ כאן קנה, דמסתמא לא לחזור ממלתה ראשונה [נתבון], אלא לפי שפיר פוזז שיהא לו לראיה, והעדים פותבין מה שצוה בפניהם בתחילה בתורת מתנה בעלמא, ואין פותבין ואמר לנו פתבו ותנו, לפי שנמצאו מבטלים בדרך המתנה כי בלשון כזה אין המתנה חלה, שמא לא נתכוון להקנותו אלא בשטר.

בג' פריא' שאמר פתבו ותנו מנה לפלוני, ומת, אין נותנים כיון שאמר כתבו ותנו, כל זמן שלא כתבו לא חל הקנין, ואין קנין לאחר מיתה, וכאן לא מהני אפילו במיפה פוזז כי עדיין לא חל שום קנין דהרי הוא מתנת בריא. ויש מי שאומר, דהינו משום דאמר פתבו ותנו, אבל אם אמר תנו, ולא אמר פתבו, נותנים משום מצוה לקיים דברי המת דאף בבריא שנתן, אע"פ שלא חל הקנין, מ"מ מצוה לקיים דבריו. ויש אומרים דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאיתפסה ביד שלישי שנתן את הדבר שנותנו במתנה ליד שלישי שיתנו לאחר מיתתו, וענין לקמן סימן רנ"ב סעי' ב', שהביא השו"ע ג"כ דבעינן הושלש ביד שלישי כדי שיהיה מצוה לקיים דבריו.

בו אלול

בד פריא' שאמר פתבו ותנו שדה זו לפלוני, אם מחיים אם הנותן עדיין בחיים, פותבין ונותנים אי לא הדר בה קמי דמטי שטרא לידה אם הוא לא חזר בו קודם שהגיע השטר ליד המקבל, אבל כל זמן שלא הגיע לידו, באפשרותו לחזור בו, אבל לאחר מיתה, אין פותבין ונותנין דאין המתנה חלה עד שיגיע השטר לידו, וכיון שעדיין לא הגיע לידו, אין קנין לאחר מיתה, אלא אם בן קנו מידו שהקנה לו בקנין סודר, וסתם קנין הוא

קסא. ולא אמרינן שהיפוי כח יורד את ה'כתבו', וייחשב כמו בריא שאמר רק תנו, שאע"פ שלא חל כיון שלא עשה שום קנין, מ"מ יש מצוה לקיים דברי המת וכדלהלן, דכיון שהוא בריא ואינו חושב שימות, ממילא אמרינן דודאי התכוון שיכתבו ויתנו ויקנה דווקא ע"י השטר [סמ"ע].

קסב. ולשיטה זו כל מתנת שכיב מרע במקצת דלא חלה בלי קנין, מ"מ צריכים לקיים דבריו משום מצוה לקיים דברי המת, ומה שאמרנו לעיל שלא חייבים, איירי כשנתן לשליח לתת למקבל ומת מקבל בחיי נותן, דבכה"ג ליכא מצוה לקיים דבריו, ואף בכה"ג אם נתן כל נכסיו, חל מתנתו כשימות כיון שהיה שכיב מרע בשעת אמירתו.

כמעכשיו, וא"כ כבר זכה מיד במתנה מחיים, והשטר אינו אלא לראיה, ויכולים לכותבו גם אחר מיתה.

כה מי שמת ונמצאת שטר מתנה מתנת שכיב מרע קשורה על ירכו, אף על פי שהיא בעדים וקנו מידו בנוסח של בדי לנפשות בתי אלו שנתן להם דבלא"ה ממילא לא קנה שמא לא גמר להקנותו אלא בנתינת השטר כדלעיל, ובכל זאת הרי זה אינה כלום, שאני אומר בכתבה ונמלך בתחילה אמנם רצה ליתנה לו והתחרט ממנה, ולכן השאיר את השטר אצלו. ואם זכה בזה לאחר מסר את השטר לאחד ממקבלי המתנה, בין שהוא מהחיותים בין שאינו מהחיותים, כיון שנתן לאחד מהם, נראים הדברים שאכן חפץ בקיום מה שכתוב בשטר, ולכן כל הדברים שבה גם כלפי שאר המקבלים קיימים בכל מתנת שכיב מרע. וכן כמו שחוששין בשטר מתנת שכיב מרע שמא כתב ונמלך, ה"ה מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר שכתב שם שלוח מפלוני או בשם אחד מבניו שכתב בו שלוח מאחד מבניו, ונתן השטר על יד שלישי ואמר לה יהי זה אצלי, ולא פירש לו כלום, או שאמר לה הנח עד שאומר לך מה תעשה, ומת, אינו כלום שמא הכינו ללוות בו ולבסוף לא לוח. וה"ה בשטר מכירה באופן זה, שמא התכוון למכור ולבסוף לא מכר. ובמתנת בריא קנקן, כשהקנה קנה המקבל מיד, ולכן גם אם נתן את השטר לשלישי, יכול השלישי ליתנו לזה שכתוב בשטר, דהשטר אינו אלא לראיה, וכבר זכה במתנה משעת הקנין (טור נסס הרא"ש).

כז אלו

כו הנותן סתם מטלטליו לאחר מעכשיו ולאחר מותו דהיינו שאמר או כתב שנותן כל מטלטליו לפלוני, ודיבורו חל רק על מה שהיה ברשותו בשעת אמירה, ואחר שמת מוענים חיותין הבא ראיה שמטלטלים אלו היו לו בשעת מתנה, דשם לאחר מכאן לקחן ועליהם לא חל המתנה, אין בדרבריהם כלום, דמסתמא כפאן נמצאו ופאן חיו היינו כל דבר שנמצא לפנינו, אומרים שמצב זה היה כל הזמן, אא"כ מוכיחים אחרת. ועין לעיל סימן ס' סעיף ו' שם מבואר דלא אמרינן כאן נמצא כאן היה, וצ"ל דשם הנותן לפנינו והוא טוען ברי שזה לא היה ברשותו בשעתו.

סימן רנא

**דין מתנת שכיב מרע או בריא
וכו ב' סעיפים**

א הנותן מתנה בשחוא שכיב מרע, וכתב בה 'בתיים ובמות', או 'מתיים ובמות', בין ככל שנתן כל נכסיו בין במקצת שנתן מקצת נכסיו, ואפי' עשה קנין, הואיל וכתוב בה ובמות, תרי זו מתנת שכיב מרע הכוונה למצוה מחמת מיתה, ולכן אפי' במקצת ואפי' עשה קנין, אם עמד חוזר כדלעיל סי' ר"נ סעי' ז', שזה שכתוב בה 'ובמות', כוונתו שלא יקנה אלא לאחר מיתה, וזה שכתוב בה 'מתיים', אין כוונתו שיקנה מחיים, אלא כל מה שכתבו הוא לסימן לישיב את דעתו שיחיה מחלי זה שכיון שהזכיר לשון מיתה, אין רוצה לפתוח פיו לשטן. אבל בריא שנתן מתנה, וכתב בשטר מתיים ובמות וה"ה אם כתב ב'חיים' [ולא 'מ'חיים'], דבלשון זה כוונתו שיחול מחיים, תרי זה מתנה גמורה מחיים אם עשה בה קנין כדיון, וזה שכתב בה 'ובמות', ב'מי שאומר שיחול מעתה ועד עולם, ובמו נזי השטר הוא זה קסד.

כח אלול

ב מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה שמתוך החלי הנה שצוה בו מת, ואין העדים מצויים לשאל להם, הגה: ויכולין העדים לסמוך על עצמו שאמר להם קודם מיתתו שהוא עדיין באותו חולי או על משמשיו או בני ביתו האומרים שהכבד עליו החלי הראשון ונפטר, [שמתוך כך] יכולים העדים להעיד כך יכולים על סמך זה להעיד שמת מתוך חוליו הראשון (נמוקי יוסף), אף על פי שהרי זה המקנה מת והיה מקום לומר העמידהו על חזקתו שודאי לא נתרפא, קמ"ל שאין אומרים כן, ולכן תרי

לענין יורשים, וכאן סתם הרמ"א, וצ"ל שכאן איירי במטלטלין דהוי חזקה גמורה שהיו כל הזמן תחת ידו, משא"כ לעיל איירי בקרקעות [סמ"ע].
קסד. ואם אמר מהיום ולאחר מיתה או מהיום אם לא אחזור בי עד מיתה, יתבאר לקמן סימן רנ"ז סעי' ז'.

המתנה בטלה, שאין מיתתו ראיה, שפא מחלי שנתן בו המתנה נתרפא, ואחר כך חלה חלי אחר ונת דכיון שנתרפא מחוליו הראשון ממילא נתבטלה המתנה כמו שנתבאר לעיל סימן ר"נ סעי' ב', לפיכך כיון שאין לנו ראיה ברורה שמת מתוך חוליו הראשון הנכסים בחזקת היורשים עד שיביא ראיה שמתוך החלי הנה שנתן בו מתנה זו מת [ואין היורשים צריכים להישבע היסת אף כשהמקבל טוען ברי, דאין יורשים נשבעים אלא ליטול ולא ליפטור]. הנה: ואם תפס המקבל למטלטלין שלא בפני עדים, מתוך שיכול לומר שלי הן, נאמן לומר שידוע שמחלי הראשון נפטור וממילא לא נתבטלה המתנה. וכן הדין אם עמד החולה ורוצה לחזור במתנתו, ואומר שמתנת שכיב מרע היא, והמקבל אומר שבריא היה ונתן לו מתנה עם קנין, וממילא לא יוכל לחזור, על המקבל להביא ראיה שהיה בריא, כיון שהנותן מוחזק בנכסיו, ואם אין לו ראיה ישבע הנותן היסת כיון שהתובע ברי, וייפטור. [וגם כאן אם תפס המקבל שלא בעדים נאמן במגו, שהיה בריא בשעה שנתן] קס"ה (טור). וכן בכל מקום שהוא פלגתא דרבנותא אם זכה המקבל, עליו להביא ראיה ואם שניהם מוחזקים או שניהם אין מוחזקים, יחלקו (מהרי"ק שרש ל"ד ומהר"ס פדוואה סימן ל"ז).

סימן רנב

מתנת שכיב מרע מוציאין ממנו למזון האשה והבנות

ובו ב' סעיפים

א מתנת שכיב מרע אינה קונה אין המתנה חלה אלא לאחר מיתה, ולכן אין אחר זוכה בדבר שצוה לו, בין במקרקעי בין במטלטלי, אלא לאחר מיתה. לפיכך, מוציאין אפלו לבתבת בנים דכרין שהבעל נתחייב לאשתו שאם תמות בחייו וישא אשה אחרת, יקבלו בניה את

כתובת אמם, ואח"כ יחלקו את הירושה, אע"פ שמתה בחייו, וכן לְמִזֵּן הָאִשָּׁה וְהַפְּנוּת מִיד אֵלּוּ שְׂצוּה לְתֵת לָהֶם, שְׁחָרִי בְּמִיתָתוֹ נִתְחַיְבוּ הַנֶּכְסִים בְּכֻתְבָּהּ וּבְמִזוֹנוֹת, וְאֵלּוּ שְׁנֵתֵן לָהֶם לֹא יִקְנוּ אֲלָא לְאַחַר מִיתָהּ דְּחִיּוֹב כְּתוּבָת בְּנִין דְּכָרִין וּמִזוֹנוֹת שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים שִׁיגְבוּ לְאַחַר מִיתָהּ, חִיּוֹב זֶה חַל מִיד כִּשְׁהוּא גּוֹסֵס, כִּשְׁאִין לוֹ צוּרֵךְ בִּנְכֻסָיו, אֲבָל בִּיחֹס לְמַתָּנָה שֶׁכ"מ, אָדָם חוֹשֵׁב עַל עֲצָמוֹ, וְלֹא גּוֹמֵר בְּדַעְתּוֹ לְתֵת עַד שִׁמְתָה לְגַמְרִי, וּמִמִּילָא חַל חִיּוֹב הַכְּתוּבָה הַמִּזוֹנוֹת לִפְנֵי חִלּוֹת הַמַּתָּנָה^פ. הַגָּה: וְמָה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁהַכְּתוּבָה וְהַמִּזוֹנוֹת קוֹדֵמִין לְמַקְבְּלֵי הַמַּתָּנָה, דְּוָקָא שְׁאִין נֶכְסִים אַחֲרִים גְּבִי יוֹרְשָׁיו אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶם נֶכְסִים אַחֲרִים, אֵין מוֹצִיאִין מִיד מַקְבְּלֵי הַמַּתָּנָה, דְּדִין הַיּוֹרְשִׁים כְּדִין הַנוֹתֵן עֲצָמוֹ, דְּכָל זְמַן שִׁישׁ בִּידוֹ בְּנֵי חוֹרִין אֵין מוֹצִיאִין מִיד מַקְבְּלֵי הַמַּתָּנָה (נִמּוּקֵי יוֹסֵף ס"פ י"ג). וְאַחַד שְׁנֵתֵן בְּמַתָּנָה שְׂכִיב מֵרַע וְשְׂמֵעָה אִשְׁתּוֹ וְלֹא מַחְתָּהּ וְכִיּוֹן שֶׁשֶׁתִּקָּה נִחָשֵׁב שֶׁמַּחְלָה עַל זְכוּת גְּבִיית כְּתוּבָתָהּ מַתָּנָה זוֹ, וְאַחַר כֵּן חֲזָר וְנָתַן אוֹתָהּ מַתָּנָה לְאוֹתוֹ מַקְבֵּל, וְעָשָׂה זֹאת רַק לְחֹזֵק אֶת הַמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה וְאַז מַחְתָּה אִשְׁתּוֹ, מ"מ אֵין גּוֹבֵאת בְּכֻתְבָּהּ מַתָּנָה זוֹ, שְׁחָרִי הַמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה קִיָּמָה כִּי בָּהּ לֹא מִיחֲתָהּ, וְלֹא אֶמְרִינֵן דְּשִׁנְיָה בְּטֻלָּה הָרִאשׁוֹנָה, דִּיהָרִי לֹא חֲזָר בְּרִאשׁוֹנָה רַק בָּא לְהַחֲזִיקָהָ^ק (מַרְדְּכִי רִישׁ אֶלְמָנָה נוֹזֶנֶת וּפ' מִי שְׁמַת). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאָף עַל פִּי שְׂשִׁתָּקָה בְּשַׁעַת הַמַּתָּנָה גּוֹבֵאת בְּכֻתְבָּהּ מַתָּנָתָהּ דִּהַשְׁתִּיקָהּ לֹא מִרְאָה שֶׁמַּחְלָה עַל שִׁיעֲבוּדָה (מַרְדְּכִי שֵׁס וּמֵהֶרָא"י נִפְסָקֵין סִימָן פ"ו) וְעֵינֵן בָּאָה"ע סִימָן ק' סַע"י ג', שֵׁם נִתְבָּרַר כִּשְׂשִׁתָּקָה כִּשְׁנֵתֵן לְאַחַד וּמַחְתָּה כִּשְׁנֵתֵן לְאַחֵר.

בט אלו

ב מַצְוָה לְקִיָּם דְּבָרֵי הַמֵּת, וְאֶפְּלוּ בְּרִיא שְׂצוּה וּמֵת הֵינּוּ בְּאוֹפֵן שֶׁהַמַּתָּנָה לֹא חִלָּה מִחֲמַת טַעַם כָּל שֶׁהוּא, מ"מ מַצוּה עַל הַיּוֹרְשִׁים לְקִיָּים רִצּוֹן הַמֵּת וּלְעִשׂוֹת מַה שֶׁאָמַר, וְהוּא שְׁנֵתֵנָּה עֲבָשָׁיו בְּשַׁעַת שְׂצִיּוֹה לְתֵת אֶת

קסו. ודווקא לענין כתובת בנין דכרין צריך להגיע לסברא זו, דאינם גובים מלקוחות או מקבלי מתנה, אבל כתובה רגילה, א"צ לזה דאפי' חלה המתנה, מ"מ נכסיו משועבדים לכתובה ומוציא מיד מקבלי המתנה [סמ"ע]. קסו. דיעה זו צ"ע, דלא מצינו בגמ' רק אם נתן לה חלק כבנים, איבדה כתובתה, אבל שמעה ולא מיחתה לא מצינו שאיבדה כתובתה, ויותר מזה כתב הריב"ש שאפי' קיבלה בקנין מהשכ"מ לקיים צוואתו לא איבדה כתובתה, ולכן העיקר כדעת היש אומרים [ערוך השלחן].

המתנות לְשִׁלִּישׁ לְשָׁם כֶּךָ שהוא יקיים ציוויו. הגה: אָבֵל הָיוּ בָּיָדוֹ קָדָם וְלֹא נִמְסַר לוֹ לְשָׁם כֶּךָ, או שֶׁבָּאוּ לָיְדוֹ אַחֵר הַצְּוָאָה, אֵין בְּזֶה מִשּׁוּם מִצְוָה לְקַיֵּם דְּבַרֵּי הַמֶּתָּסָה (טור ומרדכי פרק מי שמת). כָּל דְּבַר שֶׁנִּקְנָה בְּמִתְנַת שְׂכִיב מָרַע, אִם קָדְמוּ הַיּוֹרְשִׁין וּמִכְרוּ, הַמִּקְבֵּל יָכוֹל לְהוֹצִיאָו מִן הַלּוּקָח כִּיוֵן שֶׁהַמִּקְבֵּל זָכָה מִיד בְּשַׁעַת מִיתָה, וּמִכְרוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שְׁלֹהֶם, וְהוּא כְּגוֹלָן שֶׁמִּכָּר דָּלָא הוּא מְכִירָהּ^{סב}. אָבֵל דְּבַר שֶׁלֹּא נָתַן בְּמִתְנָה, רַק שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דְּבַרֵּי הַמֶּתָּה, אִם קָדְמוּ הַיּוֹרְשִׁין וּמִכְרוּ מָה שֶׁעָשׂוּ עָשׂוּ כִּיוֵן שֶׁחָל הַמִּקְח, שׁוֹב א"א לְהוֹצִיא מִיד הַלּוּקָח מִכָּח מָה שֶׁמוּטָל עֲלֵיהֶם מִצְוָה (הַגְהוֹת מַרְדְּכִי ד"צ). מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדָר לָתֵת לְפָלוּנִי כֶּךָ וְכָף, וְנָתַן וְלֹא נָתַן, יוֹרְשָׁיו פְּטוּרִין דֶּחִיּוּב מִשּׁוּם נָדָר חַל רַק עֲלֵיו, וְלֹא עֲלֵיהֶם כִּי הֵם לֹא נָדְרוּ, וְהַמִּקְבֵּל לֹא זָכָה מִכָּח הַנֶּדֶר, כִּיוֵן שֶׁעֲדִיין לֹא נָתַן לוֹ, וְאֵין בְּזֶה מִשּׁוּם מִצְוָה לְקַיֵּם דְּבַרֵּי הַמֶּתָּה כִּיוֵן שֶׁלֹּא צִוּוּ אוֹתָם לָתֵת לוֹ^{סג} (צִיט יוֹסֵף נֶסֶס רִיט"ז"ה). וְעַיֵן לְעֵיל סוֹף סִימָן רִי"ב סְעִיף ז' שֶׁכָּתַב דִּין זֶה אִם נָדָר וּמָתָה, דֹּאֵין הַיּוֹרְשִׁים חַיִּיבִים לְקַיֵּם נָדְרוֹ (וְצִימָן ר"ט ס"ד). מִי שֶׁהִפְקִיד מְעוֹת אֶצֶל חֲבֵירוֹ וְאוֹמֵר שָׂאֵם יָמוּת יַעֲשֶׂה כֶּהֵן הַמוּטָב דָּבָר הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, יִתְּנוּ לְיּוֹרְשָׁיו כִּי זֶה נִחְשָׁב לְדָבָר הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, כִּי כֵךְ רָצוֹן הַתּוֹרָה (צִיט יוֹסֵף סִימָן רנ"ג נֶסֶס מַרְדְּכִי פֶרֶק מִי שֶׁמָתָה) [וְכֵן כָּתַב לְקַמָּן סִימָן רפ"ב סְעִיף א'].^{סד}

קסח. ובאמר ליורשים תנו לפלוני, הביא השו"ע לעיל סי' ר"נ סעי' כ"ג שתי דעות אם אומרים מצוה לקיים, וגם לשיטה שאומרים, היינו דווקא כשאמר בפני היורשים [נתיבות].

קסז. ובמכרו מטלטלין ולא ידע הלוקח שזה ניתן לאחר במתנת שכיב מרע, אמנם צריך להחזיר למקבל וכו", אולם המקבל צריך לתת לו דמי החפץ משום תקנת השוק. ולפי"ז אם היורשים נתנוהו במתנה לאחר, המקבל מוציא מידו ללא שום דמים [ש"ך דלא כסמ"ע].

קע. משמע דאם כן ציוה אותן היו חייבים משום מצוה לקיים, ומוכח דס"ל להריטב"א דא"צ הושלש לשם כך בציוה ליורשיו [ש"ך].

סימן רנג

**איזה לשון מועיל לשכיב מרע, ואמר תנו מנה
לפלוגי ומאתים לפלוגי ושלש מאות לפלוגי
ובו ל"ג סעיפים**

א שנים שנכנסו לבקר את החולה וצוה בפניהם כיון שמתנת שכיב מרע חלה אפי' ציוה בינו לבין עצמו ואפי' בלי עדים קט"א, לכן אפי' שלא עשה כן בפני שלשה ולא עשאו כב"ד, מ"מ בותבין מה ששמעו ממנו, אבל ואין עושין דין אם יתעורר ספיקות במתנתו, אין להם כח לדון בדבר בעל כרחם של היורשים, כיון שלא עשאו כב"ד, אלא ישלחו הדבר לפני שלשה דיינים והם ידונו בזה. ואם היו שלשה אפי' לא קראו לשם כך רק נכנסו מעצמן לבקרו, והוא אמר לפניהם מה שנותן, נעשו כב"ד, ולכן רצו בותבין, רצו עושים דין, הגה: לענין שבכוחם להחזיק כל אחד במה שצוה, ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוה. ואין אחד מן היורשין או מקבלים יכולים לומר לבית דין אחר אוליגן (טור). במה דברים אמורים שיש להם תוקף של ב"ד, כשנכנסו ביום שהוא זמן שיש כח לב"ד לדון מה שרואים או שומעים, דלא תהא שמיעה גדולה מראייה. אבל אם נכנסו בלילה בליילה שאין להם תוקף של ב"ד אלא רק של עדים, ולכן בותבין ואין עושין דין.

א' תשרי

ב שכיב מרע שצוה ואמר 'טל' פלוגי כל נכסי, או מקצת נכסי, או יחזיק' או 'יובה' או 'יקנה', כלם לשון מתנה הם וכן אם אמר 'הא דבר זה לפלוגי'. וכן אם אמר יחסון לשון ירושה בארמית או יירש, ואמר כן על מי שראוי ליורשו, תרי זה קנה מדין מתנת שכיב מרע דהוי כירושה. אבל אם אמר 'יקנה' פלוגי בנכסי, או 'עמד בהם' או 'יראה' או 'ישען בהם', לא קנה דבלשונות אלו לא אמרין דברי שכיב

מרע ככתובין וכמסורין דמי^{קכ}. ואם אמר אני 'מניח' לפלוני, הוי לשון מתנה ודווקא בשכיב מרע, שזה הדרך לומר שהוא מניח אחריו לאחרים, אבל בבריא אין זה לשון מתנה. ואם אמר לשון 'יפל' לפלוני בך וכה, לשון ירש^ה הוא שמצינו לשון זה בנחלת הארץ, ומהני בראוי ליורשו. הגה: ובכל זה דווקא שהזכיר לשון מתנה, אבל אם אמר 'בך וכה' לפלוני בנכסי, לאו כלום הוא כיון שלא הזכיר כלל לשון מתנה (מהרי"ק שרש ל"ד). האומר לפרע לאשתו כתבתה במעות מזמנים, אין זה לשון מתנה, ואף אין היורשין צריכין לקיים משום מצוה לקיים דברי המת (צ"ח יוסף סימן רנ"ג נשם הריטנ"ח) כמו שנתבאר סוף סימן רנ"ב דהחיוב הוא רק בהשלישו ביד שליש לשם כך.

ג לשונות אלו של מתנה שהובאו בסעיף הקודם המועילים בשכיב מרע, יש אומרים שהיא תדין שמועילים בבריא עם קנין, ויש אומרים שאינם מועילים דרך בשכיב מרע שאין דעתו פנויה לומר לשון מתנה מבורר, הקילו בלשונות אלו, משא"כ בבריא.

ב' תשרי

ד מה שכותבים במתנה תלך ותזכה ותוריש ותמשכן ותעשה ממנה חפצך ורצונך, אין לשונות אלו אלא לשווא דשטרא ואין מעכב, ולכן אף על פי שלא נכתבו תוֹא מתנה גמורה לעולם. אם כתוב בשטר צוה לשון דאפשר לתלות בטעות סופר, עין לעיל סימן מ"ט סעיף ו'^{קכ}.

ה שכיב מרע שאמר לו 'נכסיה למי', ואמר, עד כעת במדמה לי שיש לי בן או שאשתי מעפרת, עבשיו נתברר שאין לי בן ושאין אשתי מעפרת לכן נכסי לפלוני, ואח"כ נודע שיש לו בן או שאשתו

קכ. ואם עשה ע"ז קנין, ו"א דמהני, ו"א דלא מהני דהוי קנין דברים. קעג. ז"ל שם: מי שהוחזק שם כינוי בעיר, וכתבו עליו שטר, ואחר כך נודע שהיה לו כינוי אחר, או שטעו בשם הלזה או המלוה וכתבו: ראובן במקום שמעון, או שטעו בסכום המעות, יכתבו שטר אחר (והוא הדין בשאר טעות), ולא אמרינן כבר עשו עדים שליחותם. (וי"א דאפילו כתבו שטר כשר, לא שייך בשטרות לומר עשו שליחותן כל זמן שלא נכתב בו קנין ומחוסר עדיין נתינה לבעליו. ו"א דאין שייך בשטרות כלל לומר כבר עשו עדים שליחותן. ויש מי שאומר שאפילו אם לא כתבו אחר, אם יתברר הדבר שהוא טעות סופר, כשר.

מַעֲבֵרָתָהּ, אֵין מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה אֶפְלוֹ מֵת הֵבֵן אוֹ הִפִּילָה אֲשֶׁתּוֹ אַחֵר
כָּךְ כִּיוֵן שֶׁאֵמֵר לְהֵדִיא שְׁנוֹתָן מִשּׁוּם שֶׁנִּתְבָּרַר לוֹ שֶׁאֵין לוֹ בֶּן וְאֵין אִשְׁתּוֹ מְעוּבֵרָתָהּ,
וְכִיוֵן שֶׁהִתְבָּרַר שֶׁבִשְׁעָה שֶׁנָּתַן, לֹא הָיָה הַדְּבָר כֵּן הוּ"ל מִתְּנָה בְּטֵעוֹת, וְכִיוֵן שֶׁלֹּא
חָלָה בִּשְׁעָה שֶׁאֵמֵר, לֹא חָלָה הַמִּתְּנָה אֶף שֶׁאֵח"כ מֵת הֵבֵן.

ג' תשרי

ו שְׂכִיב מִרְעֵ שְׁאֵמֵר 'נִכְסֵי לְפָלוּנִי', אוֹ שְׁאֵמֵרוּ לוֹ נִכְסֵיךְ לָמִי,
שְׁמָא לְפָלוּנִי, וְהִשְׁכִּיב לָהֶם 'אֶלֶּא לָמִי יְהִי' וְלֹא פִירֵשׁ אִם כּוּוֹנְתּוֹ
לִמִּתְּנָה אוֹ לִירוּשָׁה, אִם הוּא רָאוּי לְיִירוֹשָׁה זֹכֶה בָּהֶם מִשּׁוּם יִירוֹשָׁה וְלֹא
מִשּׁוּם מִתְּנָה, וְנִפְקָא מִינֵיהּ שְׁמֵרוּיָהּ בִּזְהָ שְׁאֵם אֵמֵר 'וְאַחֲרָיו לְפָלוּנִי'
אֵינִי כְּלוּם, שִׁירוֹשָׁה אֵין לָהּ הַפֶּסֶק כְּדִלְעִיל ס' רמ"ח סעי' א'. וְאִם אֵינִי
רָאוּי לִירוּשָׁה, זֹכֶה בָּהֶם רַק מִשּׁוּם מִתְּנָה וְאִם אֵמֵר אַחֲרִיק לְפָלוּנִי, זֹכֶה
בָּהֶם אוֹתוֹ פְּלוּנִי וְלֹא יוֹרְשִׁי הָרֵאשׁוֹן. וְאִם פִּירֵשׁ בְּהֵדִיא שְׁנוֹתָן לוֹ בְּמִתְּנָה,
אֶפְלוֹ רָאוּי לְיִירוֹשָׁה אֵינִי אֶלֶּא לְשׁוֹן מִתְּנָה (כִּיט יוֹסֵף כָּסֵם מֵהֵר"ל וּמַגִּיד
פ"ט ד'וכיח). וְעַיֵן לְעִיל רִישׁ סִימָן רמ"ח סעיף א' וּב'קע.

ז בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שְׁזֹכֶה בָּהֶם מִשּׁוּם יִירוֹשָׁה, בְּשִׁהֲהִי חִירוֹשׁ
הָיָה אַחַת מִבְּנֹתָיו אוֹ אֶחָד מִשְׁאָר יוֹרְשִׁים שֶׁבָּהֶם וְדֹאֵי לֹא נִתְכוּן
לִמִּתְּנָה גְּמוּרָה וְלֹא אוֹמְרִים שֶׁהִתְכוּן לַעֲשׂוֹתָם אִפּוּטְרוֹפּוּס עַל נִכְסָיו. אֲכָל אִם
הָיָה אֶחָד מִבְּנֵיו וְנָתַן לוֹ כָּל נִכְסָיו, לֹא עָשָׂא אֶלֶּא אִפּוּטְרוֹפּוּס, כְּמוֹ
שְׁנִתְבָּאָר בְּסִימָן רמ"ו סעי' ד', וְשֶׁם בְּסֵעִף ו' נִתְבָּאָר הַחִילוּק בֵּין בְּנוֹ לְשֹׂאֵר
יֹרְשִׁים קע.

ד' תשרי

ח שְׂכִיב מִרְעֵ שְׁאֵמֵר תֵּנוּ מֵאֲתִים זֶה לְפָלוּנִי בְּנִי 'כְּרָאוּי לוֹ', אוֹ
לְאִשְׁתִּי 'כְּרָאוּי לָהּ', אוֹ לְבָעַל חוּבִי 'כְּרָאוּי לוֹ', נוֹטְלִים הֵבֵן אוֹ

קע. צ"ע דברי הרמ"א, דבסי' רמ"ח מבואר שבירוש אפי' לשון מתנה הוי ירושה
ואין לה הפסק, וצריך להעביר הג"ה זו לסעי' ז' שהכותב כל נכסיו לא' מבניו לא
עשאו אלא אפוטרופוס, ע"ז כתב הרמ"א שאם פירש דהוי לשם מתנה, הוי מתנה
וזכה בה [נתיבות].

קע. ושם נתבאר דעת הרמ"א דגם בבת אמרינן שהתכוון למנותה אפוטרופוס,
וכתב הסמ"ע דהני מילי נתן לה בלשון מתנה, אבל בלשון סתם, אומרים שאינו
לשון אפוטרופוס אלא רק בבן. ובש"ך כתב דמה שאומרים בבן שהוא אפוטרופוס
הוא רק באמר בפירוש לשון מתנה, אבל באמר לשון ירושה, לא הוי אפוטרופוס

האשה או הבע"ח מאתים וזו עורף על חלק הבכורה והתנובה והחוב כיון שלא היה צריך לומר 'כראוי לו' ואמר 'כראוי לו', התכוון להוסיף מלבד מה שמגיע לו מדינא. ואם אמר תנו מאתים וזו לבני 'בבכורתו', או לאשתי 'בכתבתה', לא יפלו שניהם אלא רק אחד מהם, וידן על העליונה, דהיינו ואם מאתים וזו יותר, נוטלים מאתים וזו, ואם הבכורה והכתבה יותר ממאתים וזו, נוטלים אותה^ק. אבל אם אמר תנו מאתים לבעל חובי בחובו, אין לו אלא חובו דאפי' אם מאתיים וזו יותר מחובו, לא יוכל ליטלן, דמיחוי כריבית. [אבל באמר 'כראוי לו', גילה דעתו דנותן לו משום שעבד ליה נייח נפשיה ולא משום ההלוואה, ולכן לא מיחוי כריבית]. ואם אמר מאתים וזו לבני פלוני שהוא פשוט היינו שאמר כן לבנו פשוט, שיטול מאתיים וזו בירשתו, אין לו אלא מאתים וזו כיון שיכול לגרע מירושתו וכלהן סי' רפ"א, אמרינן שזה מה שהתכוון כשאמר 'בירושתו', ולא התכוון לתת לו מעלה מיוחדת, משא"כ בבכור שאין יכול לגרע מחלקו כדכתיב 'לא יוכל לבכר' (טור). ואם לא אמר לא 'כראוי לו' ולא 'בבכורתו' ולא 'בכתבתה' ולא 'בחובו', אעפ"כ בקבלם ידם על העליונה. ואפלו לבעל חוב, אם אמר תנו מאתים וזו לפלוני בעל חובי, רצה נוטלן רצה נוטל חובו דכיון שלא אמר 'בחוב' לא מיחוי כריבית. ויש חולקין ואומרים שלא הצריכה הגמ' שיאמר 'כראוי לו' כדי לקבל את שניהם, אלא כשאמר 'בבכורתו' או 'בכתובתה', דמשמע שנותן להם משום שמגיע להם, ולכן צריך ייתור לשון, אבל אם אמר סתם תנו מאתים וזו לבני פלוני, או לאשתי, או לפלוני בעל חובי^ק (טור), מתנה נתן להם יתר על הראוי להם ונוטלין שניהם, ואם אמר תנו לבני בבורי, דינו כאלו אמר 'בבכורתו', מדהזכיר בכורה. הגה: וסבירא הראשונה נראה עקר שגם בסתמא רק ידן על העליונה, ואין

וכמו שכתב שם הרמ"א, ולפי"ז אף בסתם שאפשר לפרשו שכוונתו לירושה, ג"כ ל"א שנתכוון לאפוסטרופוס.

קע. דעת הסמ"ע שאם מלבד מה שאמר בבכורתו, אמר גם 'כראוי לו', מקבל את שניהם. אבל הנתיבות חולק, דכיון שפירש להדיא שיטלם בבכורתו, מה יועיל שאמר כראוי לו, אלא ודאי שגם בזה רק ידו על העליונה.

קע. הסמ"ע חולק, דבשלמא בבנו ואשתו אמר פלוני בני או פלוני אשתי משום חביבות, אבל בבעל חובו, אם כוונתו לתת לו בנוסף על חובו היה לו לומר תנו לפלוני, ולמה לו להזכיר בעל חובי, וע"כ שנתכוון עבור חובו ולא במתנה.

נוטלין שניהם, א"כ אמר 'כראוי לו'. וְכָל זֶה החילוקים אם אמר 'כראוי לו' או אמר 'בבכורתו' דלא אמר דנותן במתנה, אָבֵל אֵם אָמַר בְּפִרוּשׁ אֲנִי נֹתֵן 'בְּמִתְנָה' מֵאֲתִים זֶה לְפָלוּנִי בְּעַל חֻבִּי, אוּלָּא שְׂתִי, נוטלין מלכד מה שחייב להן (ריב"ש סימן ת"פ). מִי שְׁאָמַר בְּתוֹ תִּטֵּל בְּנִכְסָיו כֶּךָ וְכָד, וְלֹא הִזְכִּיר זֶה לְצַרֵּף נְשׂוּאָתָהּ, כִּיּוֹן שְׁלֹא פִירֵשׁ, אוֹמְרִים שֶׁהִתְכוּוֹן לַמִּתְנָה, וְלִכּוֹן נוֹטֵלֶת הַמִּתְנָה מִלְכָּד עֲשׂוֹר נִכְסִים שְׁלֶהָ^{קט} (צ"ת יוסף סימן ר"ן נשס הרשב"ה).

מִשְׁכִּיב מִרְעַ שְׁאָמַר תִּנּוּ מֵאֲתִים זֶה לְפָלוּנִי וְשָׁלַשׁ מֵאוֹת לְפָלוּנִי וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְפָלוּנִי, אֵין אוֹמְרִים הַקּוֹדֵם בְּשִׁטָּר זָכָה. וְכַגּוֹן שְׁלֹא שְׂתַק בִּינְיָתִים אֵלֶּא נָתַן לְכוֹלֵם בֹּזֵה אַחֵר זֶה, דָּאֵם נָתַן לְרֹאשׁוֹן וְשִׁתַּק, וְרַק אַחֵר זָמַן נָתַן לְשֵׁנִי וְלְשִׁישִׁי דְּהִינּוּ נִמְלָךְ בֹּזֵה אוֹמְרִים שֶׁהִתְכוּוֹן בְּתַחִילָה לְתַת רַק לְרֹאשׁוֹן, וְאֵם אֵין מִסְפִּיק לְכוֹלֵם אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִפְסַד^{קט} (פִּירוּשׁ רֶש"ש). לְפִיכָד, אֵם לֹא הִנִּיחַ אֶלֶּא^{קט} תִּשְׁעָ מֵאוֹת, חוֹלְקִים הַנִּמְצָא לְפִי מַה שְׁכָּתַב לָהֶם, וְאֵם יֵצֵא עָלָיו עַל הַנוֹתֵן שְׁטַר חֹב־שְׁחִיב מִמּוֹן לְאַחֵר, וְנִכְסָיו שֶׁנָּתַן לְאַחֲרִים מְשׁוּעָבְדִים לְמַלוּהָ, גִּבּוּהָ הַמְלוּהָ מִכָּלֵם, מִכָּל אֶחָד וְאַחֵד כְּפִי מַה שְׁכָּתַב לָהֶם הַלוּהָ. בִּיצֵר, הִיָּה הַחֹב אֶרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִישִׁים שֶׁהוּא חָצִי מֵהַתִּשְׁעָ מֵאוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם, לִכּוֹן כָּל אֶחָד נוֹתֵן חָצִי מִמָּה שְׁקִיבֵל, וְלִכּוֹן בְּעַל הַמֵּאֲתִים נֹתֵן מֵאָה, וְכַעַל הַשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת מֵאָה וְחֲמִישִׁים, וְכַעַל הָאַרְבַּע מֵאוֹת נֹתֵן מֵאֲתִים. אָבֵל אֵם אָמַר תִּנּוּ מֵאֲתִים זֶה לְפָלוּנִי וְאַחֲרָיו שָׁלֹשׁ מֵאוֹת לְפָלוּנִי, וְאַחֲרָיו אֶרְבַּע מֵאוֹת לְפָלוּנִי כִּיּוֹן שֶׁהִדְגִּישׁ שְׁנוֹת לְשֵׁנִי אַחֵר הָרֹאשׁוֹן, וְלְשִׁישִׁי אַחֲרֵי הַשֵּׁנִי, הִרִי יֵשׁ לוֹ קִפִּידָא בְּסֹדֵר קְבֻלָּתוֹ, וְלִכּוֹן אֵם אֵין מִסְפִּיק לְכוֹלֵם כָּל הַקּוֹדֵם בְּשִׁטָּר, זָכָה. הִגֵּה: וְכֵן אֵם נָתַן לְכָלֵם בְּשִׁטָּה, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לְכָל אֶחָד

קֶעֱ. הַקִּשָּׁה הַנִּתְיבּוֹת מֵאִי שֶׁנָּא מִסְתֵּם כְּשֶׁאִמַּר אֲשֶׁתִּי תִּטּוֹל כֶּךָ וְכֶךָ דְּרַק יֵדָה עַל הָעֵלְיוֹנָה, וְתִירֵץ דְּבַת בְּעִישׂוֹר נִכְסִים הִיא בְּעַל חֹב שֶׁל הָאֲחִים וְלֹא שֶׁל הָאֵב, וְלִכּוֹן וְדָאִי הִתְכוּוֹן לַמִּתְנָה. וְהִגֵּר^א תִּירֵץ דְּתִלּוּי בְּשִׁתִּי דְּעוֹת הַקּוֹדֵמִים וְהַכָּא קָאִי לִמ"ד שֶׁאֵם לֹא הִזְכִּיר כְּלוּם, נוֹטֵל שְׁנֵיהֶם.

קֶעֱ. וְכִיּוֹן שֶׁלְרֹאשׁוֹן נָתַן רַק מִקְצַת נִכְסָיו, אֵין קוֹנֶה אִ"כ עֲשֵׂה קִנְיָן אוּ מִצּוּה מַחֲמַת מִיתָה בְּפִירוּשׁ דְּקוֹנֶה בְּלִי קִנְיָן.

קֶפ. יֵשׁ שְׁאִין גּוֹרְסִים 'אֵלֶּא', וְהַכּוֹנֶה שְׁלֹא הִנִּיחַ תִּשְׁעָ מֵאוֹת, וְאֵין כַּדִּי לְתַת לְכָל א' מֵה שֶׁנָּתַן לוֹ, וְלִכּוֹן חוֹלְקִים כָּל אֶחָד כְּפִי חֲלָקוֹ בְּנִכְסָיו. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים אֵלֶּא תִשְׁעָ מֵאוֹת, וְאֵין בֹּזֵה שׁוּם חִידוּשׁ, וְעִיקָר הַחִידוּשׁ הוּא בְּהַמְשָׁךְ דְּבָרָיו.

מאתים זוז, כל הראשון ראשון קודם אף על פי שלא אמר אחריו, דודאי דעתו לתת לפי הסדר דאם לא כן אלא דעתו שזכות כולם תהיה שווה, הנה לה למימר שיתנו להן בחד שש מאות זוז ומדפירט כל אחד מאתיים זוז, בהכרח שכוונתו שכל הקודם יזכה (טור נסס ר"י והמ"מ פ"י נסס יט מי שכתב והנ"י נסס הרא"ש). ויש חולקין בזה לא ס"ל סברא זו, דפעמים אדם מפרט דבריו אע"פ שאין כוונתו להעדיף אחד מהשניים^{קכא} (המ"מ טס שכן הסכימו המפרשים). ועי' לעיל סימן קי"א סעיף ח' שגם שם הובא שתי דעות אלו. וכיון שמעוניין שהראשון יקבל לפני השני והשני לפני השלישי, לפיכך, אם יצא עליו שטר חוב, גובה מהאחרון, אין לו מספיק לפרוע את החוב ממה שהוא קיבל, גובה משלפניו, אין לו, גובה משלפני פניו. והוא הדין בקריא שזכה להם על ידי אחר שנתן לאחר כים עם מעות וציווהו לחלק ממנו לשלשתן, נמי דינא הכי דאין לי הוכחה למי התכוון להקדים, ולכן זכות כולן שווה אא"כ אמר 'אחריו', אבל אם נתן בעצמו את המתנות ביד המקבלים, הרי ניכר למי רוצה לתת לפני השני, וה"ה כשנתן לאחר בנפרד עבור כל אחד, ודאי גם בזה מוכח כוונתו להקדים לפי הסדר (טור).

ה' תשרי

י שביב מרע שנתן מתנה ומלבד המתנה הנתיב שאר נכסיו לזירשיו, אם יצא עליו שטר, גובה בלו מהזירשים דנכסי היורשים נחשבים כבני חורין דעומדים במקום אביהם, ומקבל מתנה דינו כלקוחות שאין גובין מהם כשיש נכסים בני חורין, ואם לא הספיק נכסי היורשים לפירעון החוב, גובה השאר מקבל המתנה. והני מלי שפרש חלק מקבל המתנה ולא פרש חלק היורש, אבל אם אמר תנו מאתיים זוז או רבע מנכסי לפלוני בני, ומאתים זוז לאיש פלוני, כיון שאמר שנותן לבנו בלשון מתנה ולא בלשון ירושה, הרי הוא כאדם זר שנתן לו מתנה, ולכן בנז קודם לקבל מתנתו, שיתרי הקדימו. ואם יצא עליו על הנותן שטר חוב, גובה מאותו איש נכרי, בין שאחרו ונתבאר לעיל שגובה החוב מן האחרון.

יא מי שאמר יש לי כך וכך נכסים ביד פלוני כך וכך נכסים ביד פלוני, ויהיה מונה והולך את שלו, ומתוך כך מיד כשסיים לחשב נכסיו, צוה ואמר תנו לפלוני מאתים זוז, אין נותנים לו כל המאתים זוז מיד, אלא לפי חשבון מה שיקבצו, שחרי גלה דעתו שמה שיש לו רוצה לתת לו לפי חשבון ואם לבסוף לא הצליחו לקבץ כל מה שאמר שיש לו, יקבל לפי חשבון, ואם לפי חשבון, היה צריך לצאת שהמאתים זוז הוא חלק עשירי מנכסיו, נותנים לו עשירית ממה שקיבצו.

ו' תשרי

יב שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני וישא בתו, הרי זה במי שנתן לו שתי מתנות דמה שאמר שישא בתו, אינו תנאי למתנת המעות, אלא זכות לישא בתו, ולכן כל איזה מהם שירצה יקח. לפיכך, אם רצה לקח המעות ולא ישא בתו, הרישות בידו^א. אבל אם אמר יקח בתו ויתנו לו מאתים זוז, הרי זה תנאי, ולא זכה במעות אם לא ישא בתו. הגם: האומר תנו מאה זוז לבתי ותקנה בהן חגורה, ומתה, נותנין ליורשיה, דהוי כאלו אמר שני צואות כמו שנתבאר בתחילת הסעיף שבלשון כזה היינו שתי צוואות, ולכן אף על פי שאי אפשר לקיים מה שאמר לקנות בהן חגורה, מפל מקום מתנה ראשונה קימת^ב (מרומת הדשן סימן ט"ו).

יג שכיב מרע שאמר תנו לפלוני "שוה" מאתים זוז מייני, והחמיץ קצת מהיין, ההפסד לפי חשבון כיון שאמר שווה מאתיים מייני, זיכה לו חלק ביינו, וכל הפסד שקורה ליינו, יש לו חלק בזה. וכן אם אמר תנו לו 'מדמי' ייני מאתים זוז, ונמכר היין ונאבדו קצת מהמעות,

קב. אבל אם אמר תנו ק' זוז לפלוני 'אם' ישא בתו, הוי תנאי גמור, ואפילו דמעשה קודם לתנאי וקיי"ל דאם מעשה קודם לתנאי, התנאי בטל ומעשה קיים, שאני מתנת שכיב מרע דדבריו ככתובין וכמסורין דמי, א"צ לדיני תנאי. ועוד, דכיון דאין המעשה נעשה כגון זה שאמר תנו מבטל התנאי למעשה, ולא אמרו דבעינן תנאי קודם למעשה רק כשנעשה המעשה מיד כגון בגט [ש"ך]. קפ. הקצות תמה על הרמ"א שבדאי בכהאי גוונא הוי צוואה אחת שיתנו מאה זוז ותקנה בהן חגורה, ולא דומה לרישא א' תנו מאתיים זוז, ב' וישא בתו, אבל הדין של הרמ"א נכון, משום שדעתו של אדם קרובה אצל בניו, ולכן כאן דמירי בבתו, זכתה אע"פ שלא קנתה בהם חגורה.

ההפסד לפי חשבון אבל אם החמיץ אינו נוטל חלק בהפסד, דהרי אמר שיתנו לו מדמי היין אחר שיימכר. אבל אם אמר תנו לו מאתים וזו מייני כיון שהיין לא היה דמים, וע"כ כוונתו שימכרו ויתנו לו מדמיו, ומדלא אמר מדמי ייני, בהכרח שהתכוון לעשות את כל היין אחראי על סכום זה, ולכן בין אם החמיץ קצת מהיין או נמכר ואבדו קצת מהמעות, כל האחריות על היוזשים, ונוטל המקבל מאתים וזו שלמים. ואם נתיקרו, לעולם הרוח ליוזשים בכל ענין שאמר, ואין נותנים לו אלא מאתים וזו. וכן אם הוזל, ההפסד ליוזשים דודאי לא נעשה שותף ממש ביין, רק יש לו זכות לקבל מאתיים וזו מהיין, ואין לו שום קשר ליוקרא וזולא. הגה: נתן לו דבר מסים, כגון חבית אחת בין החביות, ונאבד אחד מהן, ההפסד על המקבל דיכול לומר לו שלך נאבד כדלעיל סי' רי"ד סעי' י"ב דהמוכר שור בין שוורי ומת לו שור אחד, יכול לומר לו שלך מת (הרשב"א ור"ן ומרדכי פרק המקנל והמגיד פ"א דזכיה). צוה לתן לאחד מנה מנקסיו, וצוה לאפטרופסים לברר לו היפה, וברר לו מנה יפה ועדיין לא נתן לו ונאבד פה, צריכין לתן לו מנה אחר, הואיל ולא סים הנותן, רק אמר לתן מנקסיו ואע"ג שצויה להם לברור עבורו, ועשו כן, מ"מ כיון שצויה לברור וליתן, היינו ליתן מיד, וכיון שלא עשו כמו שצויה, לא הפסיד (נית יוסף נזס הרשב"א).

ז' תשרי

יד שכיב מרע שאמר תנו לפלוני בית המחזיק מאה חביות, ולא נמצא לו בית מחזיק פחות ממאה ועשרים פה, ובה פאותה בית שמחזיק מאה ועשרים ולא אומרים שיקח מהבית כשיעור מאה, והשאר יתן ליוזשים, דנותן בעין יפה נותן, ומה שאמר שמחזיק מאה חביות, נתכוון רק להשביח מתנתו ולא להגבילו.

זו שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות וזו לבתי 'בבתבתה' או 'לבבתבתה' היינו עבור דנוייתה, והיו כותבים בכתובה שהכניסה כך וכך

קפד. מיירי שנאבד בחייו, דאי לאחר מותו, הוי כשניים שהטילו לכיס ונאבד, דההפסד לפי חשבון השותפות [נתיבות]. קפה. אבל אם נמצא לו גם בית שמחזיק פחות ממאה חביות, נוטל הפחות, דנכסים בחזקת יורשים והממע"ה [ט"ז].

בכתובתה, אם דרך אנשי העיר להוסיף בשומת הנדוניא ולכתב שזה מנה במאתים שהיו מקומות שאם מכנסת לו מאה זוז, כותב החתן שהכניסה לו מאתיים, כדי להראות שקיבל יותר, אבל באמת מתחייב רק כמה שהכניסה בפועל, ולכן אינה נוספת מנכסי אביה אלא מאתים, שחרי לא אמר ארבע מאות סתם וכוונתו שיתנו סכום שיהיה ראוי עי"ז לכתוב ארבע מאות.

ח' תשרי

מזו אם אמר תנו מאתים וזו לפלוגית בגדוניתה, אין להם לתת עד שתנשא ותצטרך לכך. ואם מתה בינתיים, אין לירשיה כלום. אבל האומר תנו מאתים וזו לפלוגית לנדוניא, חייבים לתת לה מעכשיו, ולכן יקרא וזלא ידה הוי, וגם אם מתה קדם שתנשא וזו בהם יורשיה טעם החילוק בין הרישא לסיפא ראה בהערה פ"ב. הגם: בכל אלו אין חילוק בין שכיב מרע למתנת בריא בקנין (טור). ויש חולקין באלו הדינין וסבירא להו דאם אמר לתן להשיאה ומתה לא וזו בהם יורשיה פ"ב (מרדכי פרק אף על פי), וכן נראה לי עקר. ועיין ביו"ד סימן רנ"ג סעיף ו'.

יו שכיב מרע שאמר לאפטרופוס תנו לבני שקל בכל שבת, או אפי' שאמר אל תתנו להם אלא שקל, ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת, נותנים להם כל צרכם כי לא התכוון באמת שיתנו רק שקל, אלא התכוון שידאגו שהיתומים לא יבזבו סתם כסף. ואם אמר אם מתו יירשוהם אחרים תחתיהם, כיון שגילה דעתו שרוצה

קפו. העיר שושן מבאר דהחילוק אם אמר 'לנדוניתה', שבה זכתה מיד ומה שאמר 'לנדוניתה הוא רק מראה מקום, לבין אם אמר 'לנדוניתה', דבזה נותן לה רק כשתנשא. והסמ"ע תמה עליו דאין מקור לחילוק זה. ולכן מבאר הסמ"ע דהחילוק אם אמר תנו, זכתה בזה מיד ואם לא אמר תנו, לא יתנו לה עד שתנשא. והקצות הקשה על הסמ"ע דאם לא אמר תנו, אין נותנים לה כלל וכדלעיל סעיף ב'. והש"ך כתב דבשניהם צריך לתת לה מיד, רק הנפק"מ אם לא נתן לה, אם הרווח וההפסד של היתומים. והקצות והנתיבות כתבו דהחילוק אם אמר לתת לה כסף, בזה זכתה מיד ומה שאמר לנדוניתה אינו אלא מראה מקום, אבל בנתן לה חפצים, ודאי התכוון שיתנו לה רק כשתנשא. קפו. וכן אם אחרים נתנו צדקה כדי להשיאה ומתה, צריך להחזיר לנותנים אפי' לא אמרו על מנת [נתיבות].

קפח. ואע"ג דאמר לשון ירושה למי שאינו ראוי לירש, מהני לשון מתנה שאמר בתחילה אף להם.

שיישאר כסף כדי שיישאר לזה שאחריו, בהכרח שמה שאמר שיתנו להם שקל, היינו בדווקא, ולכן אין נותנים להם אלא שקל ומה שחסר להם למוזנות יטלו מן הצדקה קפ"ט. וענין בסימן רמ"ח אימתי אין לאחריהם כלום.

ט' תשרי

יח שביב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, נותנים, בין אמר מנה זו, בין אמר מנה סתם וקמ"ל שלא חוששין שנתכוון למנה מסויים שטמנו במקום אחר, והניי מלי במצוה מחמת מיתה, שקונה באמירה אפי' במקצת נכסיו, או במחלק כל נכסיו להרבה בני אדם וצוה לתת מכללם מנה לזה, דהוי מסתמא מצוה מחמת מיתה היינו שיש לו דין מתנת שביב מרע שקונה בלי קנין, אבל היכא דלא אקני אלא חד מנה בסתם ונשאר אצלו עוד נכסים, הוי מתנת שביב מרע במקצת דלא קנה אלא בקנין סודר ובמניפה כחז' דאל"ה הקנין רק מגרע את המתנה וכדלעיל סימן ר"נ סעי' י"ז^ק, והכא כיון דמנה אקני לה, אפלו בקנין לא קנה, דממבע אינו נקנה בחליפין, וצריך להקנות לו אנב קרקע דרך כך קונה מטבע, אא"כ עושה בו עצמו קנין הגבהה, או דמסר ממונא ליד שלישי מתיים דאז השליש זוכה עבורו ע"י הגבהתו.

יט יש מי שאומר, שאם אמר תרני נותן מנה לפלוני, מנה ממש דיקא קאמר ולא שווה מנה, ולכן אי איתה בעיניה ממש ונאבד מראהו, אבוד. וכן אם יש לו כמה מנים בעין, כל אחד בפני עצמו, ונאבד אחד מראהו, אבוד דיכול לומר לו שלך נאבד כדלעיל סעי' י"ג. ואפלו אמר 'מנכסי' מ"מ התכוון למנה ממש ולא מתוך נכסיו. ואם אין לו מנה מיוחד כל אחד בפני עצמו אלא ת"ק וזו גבית אחת, ונאבד מנה מהם, לא הפסיד זה את כל המנה אלא רק לפי חשבון. ואם אין לו מעות כלל בעין רק שאר נכסים, ולא אמר 'מנכסי' אלא אמר תנו מנה לפלוני, אבא למימר שלא זכה מקבל. הגם: דמנה ממש דיקא קאמר והא לית לה (סס). וכל שכן אם אמר לתן לו 'מעות' או 'זהובים',

קפ"ט. אע"ג שנתבאר בס' רמ"ח שאם הראשון ראוי לירשו, אין לאחרין כלום, שאני הכא שלא זיכה להם יותר משקל לשבוע [סמ"ע].
קצ. הסמ"ע כתב דמה שהצריך כאן יפוי כח אינו בדקדוק, דבמתנת שביב מרע במקצת הוי מתנה רגילה שקונה בקנין וא"צ יפוי כח.

ידוּקָא קָאָמַר, וְאִי לִית לָהּ הַפְסִיד אִם לֹא אָמַר מְנַכְסִי אוֹ לְשׁוֹן אַחֵר שְׁמִשְׁמַע כְּמוֹ נֶכְסִי דְּאוֹ אֲמַרִּין שְׁאִין כּוֹנְנֵנוּ לְמַנָּה דְּוּוּקָא, אֲלֵא שְׁוֵוה מִנָּה מִתּוֹךְ נֶכְסִיו (מַהֲרִ"ק שַׁרשׁ 5"ד וּמַשׁוּזַמ רַמְבַּ"ן סִימָן ס"ג).

י' תשרי

כ שָׂכִיב מְרַע שְׁאָמַר הִלְוֵאתִי שְׂבַעֲל פֶּה אוֹ פְּקֻדֹּנִי שְׂכִיד פְּלוֹנִי תִּנּוּ לְפִלוֹנִי, דְּבָרֵיו קִיָּמִים וְאִין צָרִיד מַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן אַע"פ שְׁבִירָא לֹא יִכּוֹל לְהַקְנוֹת פְּקֻדוֹן אוֹ הִלְוָאָה שְׂבַע"פ לְאָדָם אַחֵר אַא"כ בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן, דְּבִרֵי שְׂכִיב מְרַע כְּכַתוּבִים וּמִסּוּרִים וּמוֹעִיל בְּמָקוֹם מַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן. וְכֵן אִם אָמַר שְׂטֵר חֹב שְׁיֵשׁ לִי עַל פְּלוֹנִי תִּנּוּ לְפִלוֹנִי דְּבִירָא שְׁטֵר חֹב נִקְנָה רַק ע"י כְּתִיבַת שְׁטֵר נִסָּף שְׁבו כּוֹתֵב שְׁמַקְנָה לוֹ אֶת הַחֹב שְׂבַשְׁטֵר עִם כָּל שִׁיעְבוּדוֹ וּמוֹסֵר לוֹ שְׁטֵר זֶה, כֹּאן זָכָה ע"י אֲמִירָתוֹ בְּמָה שְׁיֵשׁ בְּשְׁטֵר, וּכְאִלוּ כָּתֵב לוֹ בְּשְׁטֵר 'קִנָּה לְךָ הַחֹב עִם שִׁיעְבוּדוֹ' וְכִאִילוּ מְסַר לוֹ שְׁטֵר זֶה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא מְשַׁךְ הַשְׁטֵר. בְּכָל מוֹכֵר שְׁטֵר חֹב לְחַבִּירוֹ, יִכּוֹל הַמְלוּה שְׁהוּא הַמוֹכֵר לְמַחֲלוֹ הַחֹב לְלוֹה, וּמִמִּילָא אֵין הַלּוֹקָה יִכּוֹל לַגְבוּת בְּשְׁטֵר זֶה מִהִלּוּה, [וְהַטַּעַם דְּמִכֵּר רַק אֶת שִׁיעְבוּד הַנֶּכְסִים וְלֹא אֶת שִׁיעְבוּד הַגּוֹף], וְאִפִּי יוֹרְשׁוֹ שֶׁל הַמְלוּה יִכּוֹל לְמַחֲלוֹ, אוֹלָם כֹּאן הַדִּין שׁוֹנֵה, וְאִין הִיוֹרָשׁ יִכּוֹל לְמַחֲלוֹ שְׁטֵר שְׁנֵיתָן בְּמַתְנֵת שְׂכִיב מְרַע כְּדֵי שְׁלֹא תִסְרַף דַּעְתּוֹ שֶׁל שְׂכִיב מְרַע. וְהָא דְּאִמְרִינָן שְׁזָכָה הַמְקַבֵּל בְּחֹב אִפִּי לֹא כָּתֵב וּמוֹסֵר, בְּשְׁלֹא שִׁיר בְּלוֹם בְּנֶכְסִיו אַחֵר מִתְנָה זֶה, שְׁאֵם לֹא בֵּן הָיָא לָהּ מִתְנֵת שְׂכִיב מְרַע בְּמַקְצֵת וְלֹא קִנְיָא אֲלֵא אִם בֵּן הִקְנָה לוֹ בְּקִנְיָן וּבְמִינָהּ בַּחוּ דַּל"ה הַקִּנְיָן מִגְרַע בְּמַתְנֵת פְּקֻדָּה אוֹ שְׁהוּא מִצְוָה מִחֲמַת מִיתָה שְׂבַכָּה"ג קוֹנֵה בְּלִי קִנְיָן אִף בְּמַקְצֵת נֶכְסִיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָא דְּשְׂכִיב מְרַע יִכּוֹל לְהַקְנוֹת הִלְוָאָה שְׁלוֹ שְׂכִיד אַחֲרִים, הִינּוּ בְּהִלְוָאָה שְׁיֵשׁ לוֹ בֵּיד יִשְׂרָאֵל, אָבֵל לֹא הִלְוָאָה שְׁיֵשׁ לוֹ בֵּיד גּוֹי דְּלֹא סְמַכָּה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַנּוֹתֵן שְׂלִבְסוּף הַגּוֹי יִפְרַע לוֹ אֶת הַהִלְוָאָה, וְלֹא לְמַתְנָה גְּמוּרָה הַתְּכוּוֹן. וְאִפִּילוּ יֵשׁ לוֹ מְשֻׁכּוֹן אוֹ שְׁטֵר מִן הַגּוֹי יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם יִכּוֹל לְהַקְנוֹת כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא קוֹנֵה מִשְׁכּוּנוֹ שֶׁל גּוֹי, וְאִין יִכּוֹל לְהַקְנוֹתוֹ לְאַחֵר (מַרְדְּכִי פֶרֶק מִי שְׁמַת וְהַגְהוֹת מ"י פ"י דּוֹכִיָּה וּמַהֲרַ"ס פְּדוּוּאָה סִימָן נ"ו), וְכֵן נִרְאֶה לִי לְהוֹרֹת.

כא אע"פ שמתנת שכ"מ א"צ קנין, מ"מ זה רק בדבר שבבריא מועיל בו קנין, ולכן שָׁכִיב מֵרַע שְׁאָמַר יָדוֹר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֵאָכֵל פְּלוֹנִי פְּרוֹת דָּקָל זֶה וְלֹא אָמַר שְׁנוֹתַי בֵּית דָּלוּר בּוֹ אוֹ הָאֵילַן לְפִירוֹתַי, לֹא אָמַר כָּלֹם, שְׁלֹא הִקְנָה לָהֶם דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ מִמֶּשֶׁשׁ, שֶׁהִדִּירָה וְהֵאֲכִילָה וְכִיּוּצֵא בָּהֶם חָרִי הֵם בְּדַבְּרוֹר וּבְשִׁנָּה שְׁאִין נִקְנִים כִּיוֵן שֶׁאֵין בָּהֶם מִמֶּשֶׁ. אָכֵל אִם אָמַר תִּנּוּ בֵּית לְפָלוֹנִי בְּרִי שְׂדֵרוֹר בּוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ תִנּוּ דָּקָל זֶה לְפָלוֹנִי בְּרִי שְׁיֵאֵכֵל פְּרוֹתָיו, דְּבָרָיו קִנְיָמִים, שֶׁחָרִי הִקְנָה לָהֶם חֲנוּף לְפְרוֹת, וְחֲנוּף דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ מִמֶּשֶׁ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצֵא בָּזֶה.

יא תשרי

כב צוֹה שְׂתִתְּנוּ דָּקָל לְפָלוֹנִי, וְהִנִּיחַ שְׁנֵי חֲצָאֵי דָּקָל כְּגוֹן שֵׁשׁ לוֹ שׁוֹתָפוֹת בְּדָקֵל עִם אָדָם אַחֵר, וְיִטְּלֵם אַע"פ שֵׁשׁ יוֹתֵר טִירְחָא בְּלִקִּיטַּת פִּירוֹת מִשְׁנֵי חֲצָאֵי דְקָלִים, שְׁלֹזָה נִתְּבֹן, וְהֵם לִשְׁנֵי חֲצָאִים אֵלּוּ, נִתְכוּוֹן בְּמֵה שְׁקָרָא דָּקָל. וְאֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ דְּקָלִים שְׁלֵמִים, יִכּוּלִין יוֹרְשִׁין לוֹמַר שְׁלֹזָה נִתְּבֹן ק"פ (טור).

כג שָׁכִיב מֵרַע שְׁאָמַר תִּנּוּ מְאֻתִּים זֶוּז לְעֻנְיִים, אוֹ סִפֵּר תּוֹדָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא אָמַר לְמִי לִתֵּת, וְתִנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רְגִיל. הִיָּה רְגִיל בְּשִׁתִּים לִתֵּת לִשְׁנֵי עֻנְיִים, וְתִנּוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֵייוּ מֵאָה לְכָל אֶחָד, וּבִס"ת כְּשֶׁרְגִיל בִּשְׁתֵּי בְתֵי כְּנִסְיוֹת, יִתֵּן שְׁצָרִיכִים לִתֵּת ס"ת לְכָל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְנִתְּבָאָר כֵּן בְּמִזְוֹר יו"ד סִימָן רנ"ח סעי' ד'.

יב תשרי

כד שָׁכִיב מֵרַע שְׁאָמַר נִכְסֵי לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי, חוֹלְקִים בְּשׁוּחַ אֶפְלוּ הֵם מְאֹה אֲנָשִׁים. אָמַר נִכְסֵי לְפָלוֹנִי וּלְבָנָיו שֶׁל הַנוֹתָן, חוֹלְקִים הַנִּכְסִים בֵּינֵיהֶם, דֵּהֵייוּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי נוֹטֵל מִחֲצָה, וְכָל הַבָּנִים מִחֲצָה כִּיוֵן שֶׁאֵת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי פִּרְט בְּנִפְרָד וְאֵת בְּנָיו אָמַר בְּכָלִ, כּוּוֹנֵתוֹ שִׁיְהִי מִחֲצָה לוֹ וּמִחֲצָה לָהֶם. אָמַר לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּלְבָנֵי פְלוֹנִי, נוֹטְלִים בְּנֵי פְלוֹנִי מִחֲצָה, וְשְׁנַיִם הָרֵאשׁוֹנִים מִחֲצָה וְכָכָר נִתְּבָאָר פֶּרְשֵׁי דִין זֶה לַעֲלֵי סִימָן רמ"ז

קצב. יש להסתפק אם בשעת מיתה כבר צמחו הפירות וישנם בעולם, אם מהני, או שצריך שיהיו בשעת הצוואה, וצ"ע [רעק"א].
קצנ. והרמב"ם והמחבר חולקים באופן זה, ותימא שהרמ"א לא כתבו בשם יש אומרים [סמ"ע].

סעי' ה'. אם אמר ['חלק' פלוני בנכסי, וטל מחצה דלחלוק היינו חצי]. ראה בהערה הקדמה לזה קצת תנו 'חלק' לפלוני בנכסי, וטל אחד מששה עשר. ויש מי שחזרה, שוטל רביע הנכסים. הגה: ואם אמר יטל פלוני חלק בנכסי, והוא שכיב מרע ומחלק כל נכסיו לבניו, נוטל חלק באחד מן הבנים דודאי כוונתו לתת לו 'חלק' כמותם (טור). מי שנתן נכסיו ואמר שנותן לבניו ולבתו, בתו נוטלת חלק באחד מהנכסים. ואם התנה שאם ישיאנה אחיה או תנשא בעצמה קודם שיחלקו את הנכסים, תטל נדונייתה מה שפסקו לה ותסתלק, דבריו קיימין. ואם השיאנה אחד מן האחין ופסק לה פחות מן חלק המגיע לה שלא בדיעתה, או פסק יותר משליש, לאו כל כמינה, שלא התנה שאם ישיאנה תפסיד חלקה בירושה, אלא אם ישיאנה כל בניו ביחד או תנשא בעצמה, אבל לא שישאנה אחד מהן (תשובת רש"א אלף מ"ג).

בה שכיב מרע שאמר תנו 'חלק' לפלוני 'בבז' תנו שיש לי, וטל רביע תנו שזה הכוונה כשאומר 'חלק בבז'. אמר תנו לו בז חלק 'לחביות', חרי מעט, וטל שמניית תנו. אמר תנו לו בז 'לקדרה', נתכוון יותר למעט, ולכן נוטל חלק שנים עשר מן תנו. אמר תנו לו בז למפיח (פירוש, כלי קטן לשמות זו), נוטל חלק מששה עשר מתנו שבעבור, שחרי גלה דעתו שלחלק מועט נתבון. ואין למדים מהשעורים האלו לדון אחר. הגה: ויש אומרים דבכלל אין לו חלק אלא כל שהוא (טור בשם ר"י והר"ש). וכל זה דוקא [אמרין] במתנה, אבל במקדש אמרין בכי האי גונא הדמים מודיעים ולפי הדמים אפשר להוכיח לכמה התכוון (המגיד פ"א דזכיה ונ"י בשם הר"ן).

יג תשרי

כו שכיב מרע שצוה לתת מתנה לעבד שבמצי אמו, אם העובד הוא בנו, זכה העבד ודווקא כשהיא כבר מעוברת, מפני שדעתו של

קצד. הגמ' בב"ב מסתפק כשאמר תנו חלק לפלוני, אם כוונתו חצי בנכסיו, או חלק הראוי, ויתכן אפי' כל שהוא, ואמרו ת"ש האומר תנו חלק לפלוני בבז, סומכוס אומר אין פחות מרביעית, לחביות אין פחות משמניית, לקדירה אין פחות משנים עשר, לטפיח אין פחות מששה עשר. וסברא ראשונה הבינה שהגמ' פשטה מהסיפא, וסברא שניה ס"ל דפשטו מהרישא. קצה. איירי שאמר בפירוש שיטלו שווה בשווה, דאל"ה כבר נתבאר דנפרטים

אדם קרובה אצל בנו ומהני אפי' שהוא עובר, אבל בעובר שאינו בנו לא מהני, דאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, כמ"ו שנתבאר בסימן ר"י סעי' א'.

כו אמר אם תלד אשתי זכר, יטל מנה, ואו שאמר אם תלד נקבה תטול מאתיים, וילדה זכר, נטיל מנה, ואם ילדה נקבה, נטילת מאתיים. ואם אמר שניהם 'אם תלד זכר יטול מנה ואם תלד נקבה תטול מאתיים', וילדה זכר ונקבה, תזכר נטיל מנה, ותנקבה מאתיים אע"פ שאמר פעמיים 'אם', ולכאורה כוונתו לאחד מהם ולא שתלד שניהם, קמ"ל דגם זה כוונתו. ילדה טמאים ואנדרוגינים, נטיל בפחות שששניהם היינו אם ציוה שזכר יקבל יותר מנקבה, מקבל נקבה, ואם ציוה שנקבה תקבל יותר, מקבל כזכר. ואם נקדע ואחר כך נמצא זכר, יטל מנה ט"ס וצ"ל 'כפי תנאו, והיינו כשאמר שזכר יטול יותר, מקבל כזכר אע"פ שלא היה ניכר שהוא זכר בשעת לידה.

יד תשרי

בח אמר אם תלד אשתי זכר, ינתן לו שני שלישי ממוני, ולאחיו השליש. ואם תלד נקבה, ינתן לה שלישי ממוני, ולאחיו שני שלישים, וילדה זכר ונקבה, כיון שלא התנה באופן שיוולדו בן ובת, נתבטלה המתנה שנתן לאחיו, וחוזר הדבר לדין תורה, ותכל לבן קצו.

כז שביב מרע שאמר נכסי לטוביה, ומת, ובא אחד ששמו טוביה ואמר אני הוא, נטיל דמהיכי תיתי לחשוד שכוונתו לטוביה אחר, ואפלו אם יש טוביה אחר שראוי להסתפק בו, אין ממתינין לו דכיון שהוא הקדים לבוא, בהכרח שהוא בטוח שהנותן התכוון אליו, [ולא חוששין שהוא שקרן והקדים לבוא כי ידע שיש עוד אדם נוסף, דהיה חושש לבוא

ונכללים נוטל כל אחד מחצה [נתיבות].

קצו. ולא דמי לסעיף כ"ז דגם בילדה שניהם לא נתבטל תנאו, דשם לא היתה הלידה תנאי, רק שהתחייב עצמו לזכר כך ולנקבה כך, מש"ה כשילדה שניהם נוטלים שניהם, משא"כ הכא שלידת הזכר והנקבה היה תנאי, מש"ה כשילדה תאומים לא נעשה ממש כענין התנאי, נתבטלה המתנה, ולכך אפילו היה מקבל המתנה בנו או בתו ג"כ דינו הכי [ש"ך].

פן יבוא אחר ויזכיר שהכוונה אליו ויימצא שקרן] (טור). **וְאִם תִּחְזַק שְׁמוֹ**
'רַב מִזְבִּיחַ', אֵינוֹ נִזְמָלָן כי הנותן אמר שנותן לטוביה, וכיון שהוא אדם
 חשוב ונקרא שמו רב טוביה, אם היתה כוונתו אליו לא היה מזלזל בו כך. **וְאִם**
הָיָה הַשָּׂכִיב מֵרַע גַּם בּוֹ וְקִוְּרָא אוֹתוֹ תְּמִיד בְּשֵׁמוֹ בְּלִי הוֹסַפְתָּ תוֹאֵר
כְּבוֹד, נִזְמָלָן כי יתכן שבאמת התכוון אליו. **בָּאוּ שְׁנַיִם לְתַבְעַץ וְכָל אֶחָד**
מֵהֶם תִּחְזַק שְׁמוֹ מִזְבִּיחַ, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם תִּלְמִיד חָכָם אֲפִי' הַשְּׁנִי
שָׁכְנוֹ אוֹ קְרוֹבוֹ, תִּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם דְּמִסְתַּמָּא הִתְכוּוֹן לַתַּת לַת"ח שִׁישׁ בֹּזֵה
מִצְוָה לַתַּת לוֹ מִנְכָּסִי. אֲלֹא אִם בֶּן יָדוּעַ שֶׁדַּעְתּוֹ יוֹתֵר קְרוֹבָה עַל שְׁכָנוֹ אוֹ
קְרוֹבוֹ שֶׁשְׁמוֹ בֶּן (טור). אֵין בָּהֶם בְּשֵׁנֵיהֶם תִּלְמִיד חָכָם, וְהָיָה אֶחָד
מֵהֶן שָׁכֵן אוֹ קְרוֹב, הוּא קוֹדֵם. הָיָה אֶחָד שָׁכֵן וְאֶחָד קְרוֹב, שָׁכֵן
קוֹדֵם דְּטוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאֵחַ רְחוֹק^{פ"ב}. שְׁנֵינִיחָם קְרוֹבִים אוֹ שְׁנֵינִיחָם שָׁכְנִים
אוֹ שְׁנֵינִיחָם תִּלְמִידֵי חָכְמִים, יַעֲשׂוּ תְּדִינִים בָּמוֹ שֶׁיִּרְאֶה לְהַסְפִּיתָ, וְכָל
מִי שֶׁדַּעְתָּם נוֹמָה שֶׁעַל זֶה אָמַר נֹתָנִים לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.
וְהָיָה שָׁכֵן, לֹא בְּשָׁכֵן הָדָר אֲצִלּוֹ, אֲלֹא בְּשָׁכֵן חֲבָרוֹ הָרָגִיל אֲצִלּוֹ בְּמִשְׁאֵל
וּמִתָּן אֲפִי' אֵין דָּר עִמּוֹ (טור). וְהָא דְּאוֹמְדִין דַּעַת הַנּוֹתֵן, הֵינּוּ דְּוָקָא בְּנוֹתֵן
לָהֶם מִתְּנָה דְּבֹזָה שִׁיךְ לֵאמֹד לְמִי חִפְזָן יוֹתֵר לַתַּת, אֲבָל אִם אָמַר שְׂחָיִב
לְטוֹבִיחַ וּבָאוּ שְׁנַיִם שְׁוִין, יִחְלְקוּ בִּיחָד, דִּהָא לִּיבָא אֲמַדְנָא מֵאַחֵר שְׂחָיִב
לָהֶן וְכִיוֹן שֶׁאִמַּר לַתַּת לָהֶם מִחֻמַּת חוֹב, לֹא שִׁיךְ לֵאמֹד לְמִי יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר
שֶׁהוּא חַיִּיב לִפְסִי^{פ"ג}. וְדוּקָא אִם בָּאוּ בְּבַת אַחַת, דֵּאִין לֵאחַד עֵדִיפוֹת מֵהַשְּׁנִי,
לֵכֵן יִחְלֻקוּ, אֲבָל הַקִּדִּים אֶחָד לְבֹא לְפָנֵי הַשְּׁנִי נֹתָנִים לוֹ דְּמִסְתַּמָּא חַיִּיב לוֹ
מִדִּהָקִדִּים לְבֹא, כְּמוֹ לַעֲנִין מִתְּנָה (ר"ן פֶּרֶק הַכּוֹמֵץ).

טו תשרי

ל שָׂכִיב מֵרַע שְׂעִיחָה וְאָמַר אֶל תִּסְפְּדוּהוּ, אֵין סוֹפְרִין אוֹתוֹ דִּהְסַפֵּד
 הוּא רק משום כבוד המת ולא גם משום כבוד המשפחה, ולכן זכותו לוותר

קצו. ואיירי שהקרוב אינו ראוי ליורשו, דבראוי ליורשו, ודאי הקרוב קודם [ש"ך].
 קצה. זו שיטת רש"י והרמב"ם בגדר 'שודא דדיינא', כמו שנראה לדיינים. אבל
 שיטת תוס' והרא"ש שמה שירצו הדיינים, יעשו, ודבריהם חזקים [הגר"א].
 קצט. והש"ך חולק דגם בזה שייך שודא. אמנם לא יוכלו לגבות אא"כ יכתבו
 הרשאה, לאחד שיעבד ממה נפשך, דבלא"ה כל אחד יכולים היורשים לדחותו
 שמה אין חייבים לו [ש"ך].

על כבודו. אבל אמר אל תקברוהו מנכסיו, אין שמעין לו דאם כוונתו שלא יקברוהו כלל, ודאי אין יכול דיש איסור להלין מת ולא לקבורו, ואם כוונתו שלא יקברוהו מנכסיו אלא מכספי הצדקה, אין ביכלתו להעשיר את בניו ולהפיל את עצמו על הציבור, אלא בופין את היורשים לקברו מנכסיו.

לא מי שנתן מממונו מתנות הרבה, ושיר מעט ליורשיו, היורשים חייבים לקברו דהן עומדים במקום אביהם והנכסים שירשו ממנו נקרא על שמו כדי שייצטרכו לקבורו מנכסים אלו. מי שאמר מנה לפלוני בני, ולא יירש, ומנה לפלוני בני ויירש, והיו לו נכסים הרבה, ואין לו רק אלו השני בנים, השני יירש הכל, ואין לראשון רק המנה שנתן לו דהיה מקום לומר שאם כוונתו באמת שהשני יירש את הכל למה הוצרך לומר שהשני יקבל מנה, הרי ממילא עומד לקבל כל נכסיו, וע"כ חזר בו ממה שאמר שהראשון לא יירש, והתכוון רק לומר שהשני יקבל מנה יותר מהראשון, קמ"ל דמדלא אמר ויירשו' בלשון רבים, ע"כ שלא חזר בו, והתכוון שהראשון יקבל רק מנה (טור נכס מ' הרא"ש סוף כלל פ"ג).

טז תשרי

לב שמרי צוואה היינו צוואת שכיב מרע באופן שקונה בדיבור בעלמא העולים בערכאות של גוים ששטר הצוואה כתב ע"י הערכאות, בשרים כיון שלא קונה מכח השטר אלא מכח דיבורו לבד, ואע"פ שבכל צוואת שכיב מרע אם רצה שיכתבו שטר, גרע וכדלעיל סי' ר"ג סעי' י"ח, מ"מ אם הגיע השטר ליד המקבל מחיים מהני.

לג מי שאמר נכסי לבני שמעון הזכרים, אם יהיו לו, ואם לא יהיו לו, יהיו לבני נפתלי הזכרים שהן כבר בעולם, ולא היו לשמעון בנים בחי הנותן, ולכן ירדו מיד בני נפתלי לנכסים, ואחר פטירת המצנה היו נולדו בנים זכרים לשמעון, לא זכו במתנה זו, לא אלו ולא בני שמעון לא זכו דלא היו בעולם, וא"א להקנות למי שאינו בעולם, ובני נפתלי לא זכו, שהרי לא נתקיים התנאי, דהרי התנה שהם יזכו רק אם לא

ר. עי' בדרשות חת"ס שיש שם הספד על רעק"א, ואע"פ שרעק"א ציוה שלא יספידוהו, כתב החת"ס שח"א אין לו זכות למחול על כבוד התורה, ולכן סופדין אותו. וכ"כ בערוך השלחן יו"ד סי' שד"מ שגדול הדור שציוה שלא להספידו, המקיל שלא לשמוע לו, לא הפסיד.

יהיו בנים לשמעון, והרי יש לו, ותנאי מהני אף בדבר שלא היה בעולם, אלא הנכסים חוזרים לַיִרֶשׁ והקרוב קרוב קודם יקבלו מתורת ירושה. הגה: מי שנתן לחברו לדור בבית אחד מבתים שלו, וכתב שהמקבל יוכל לברר איזה בית שירצה הן מבתים התחתונים הן מבתים העליונים, יוכל המקבל לברר אף מבתים האמצעים, שלא כתב לו רק לזפות כחו מדהתחיל וכתב שיכול לברר איזה בית שירצה (צ"ת יוסף נשם הרש"ז"א). אם כתבו העדים כל הצואה בחד, ובא אחד ממקבלי מתנות ובקש שיקתבו לו צואתו לבד, אם רוצים העדים יכולין לעשות ולא אמרין שכבר עשו שליחותן ואין להם כח לכתוב שטר נוסף. והטעם שיכולים לכתוב כיון שלא עומד לגוביינא והיתומים נאמנים לומר פרענר"א אבל אינן מחיבים. ואם רוצים מעידים לפני בית דין והן מפרסמין זכותו (משנכח רמז"ן סימן פ"ג).

סימן רנד

שכיב מרע שביקש שיעשו קנין במתנות וכו סעיף אחד

יז תשרי

א אף על פי שמתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין, אם בקש שיקנו ממנו [עם יפוי כח, דאל"כ הקנין מגרע וכדלעיל סי' ר"נ סעי' י"ז], קונים אפילו בשבט אע"פ שאסור לעשות קנין בשבת דדומה למקח וממכר, כאן מותר משום שנה הקנין אינו צריך וממילא אינו פועל כלום ואין בזה שום איסור. ויש אומרים שאפילו אם יש נפקותא בקנין, בגזון שבותב כל נכסיו ומפרש שלא יחזר בו אם יעמד וזה מועיל רק אם עושה על זה קנין, מ"מ קונים אף בשבט שמא תיטרף דעתו אם לא יעשו רצונו. וכל זה כשנותן כל נכסיו דניכר שעושה זאת מחמת דאגת מיתה, אבל

רא. ואע"ג שבסימן רנה סעי' ו' כתב השו"ע דאין נאמנים לומר פרענו, שם איירי בשטר הודאה שהשכ"מ הודה שחייב לפלוני, לכן אין נאמן לומר פרעתי נגד שטר זה דיש לו דין שטר גמור ואף גובה מלקוחות על ידו, משא"כ בשטר מתנה, ואעפ"כ יכולים לכתוב שטר נוסף דשכיב מרע שציוה יכולים העדים לכתוב וא"צ לומר כתבו [סמ"ע]

כשנותן מקצת נכסיו אינו מחמת דאגת מיתה אלא כדרך שאר בריאים וצריך קנין למתנתו, ואסור לעשותו בשבת דאין חשש שתיטרף דעתו. הגם: ויש אומרים דאפלו מתנה במקצת דצריכה קנין, אף על פי שצריכה שמינו נותן מדאגת מיתה, הואיל ואינו [נותן] כלם, אפלו הכי קונים ממנו בשבת דלא גזרו אטו מקח וממכר במתנת שכיב מרע כדי שלא תיטרף דעתו. [אבל במתנת בריא גמור ודאי אסור] (רש"ם פרק מי שמת). ויש חולקים בזה כיון דהוי מתנה במקצת לא חוששים לטירוף דעתו (טור נ"ס הרא"ש).

סימן רנה

שכיב מרע שאמר יש לי מנה ביד פלוני,

או של פלוני ביד

ובו ט' סעיפים

א שכיב מרע שאמר יש לי מנה ביד פלוני שאותו פלוני חייב לו מנה, בותבין העדים כך וכך צוה פלוני, אף על פי שאין יודעים אם אמת הוא אומר. לפיכך, בשבאים יורשיו לגבות מאותו פלוני, צריכים להביא ראיה ואעפ"כ יש תועלת בכתיבה, דעיי' אותו פלוני יפחד לכפור.

יח תשרי

ב שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידו בפקדון או בהלוואה, אם אמר 'תנו' לאותו פלוני מנה, נותנים דכשאומר תנו לא חוששים שאמר כן רק שלא להשביע את בנו. [והיינו רק באופן שאין יכול לטעון פרעתי וכדלהלן סעי' ה']. לא אמר 'תנו', אין נותנין, שמה לא אמר מנה יש לו לפלוני בידו, אלא בדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממונ. לפיכך שכל הטעם לפוטרו הוא רק משום טענת שלא להשביע, אם אמר זה דרך הודאה, וממילא לא היה שם חשש הערמה של טענת השבעה,

נֹתְנִים, אִף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר תָּנוּ הַהֹדָאָת בַּעַל דִּין מוֹעִילָה אִף אִם
בִּאֲמַת אֵין זֶה נִכְסִים שֶׁל אוֹתוֹ פְּלוּנִי. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּכֶתֶב יָדוֹ שֶׁכָּל
נִכְסָיו הֵם שֶׁל פְּלוּנִי, אִפִּי' לֹא הִיגֵעַ הַכֶּתֶב יָד לֵיד הַמִּקְבֵּל, הֵינָא הוֹדָאָת,
וְלֹא אֲמַרְיָנָן בְּכִי הָא אָדָם עָשׂוּי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בְּנָיו דָּאִדָם לֹא
עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה כְּדִי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בְּנָיו.

ג' הַמְקַדֵּשׁ כָּל נִכְסָיו, אֵינוֹ נֶאֱמָן לֹאֲמַר אַחֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁוּ, חוֹב לְפָלוּנִי
עַל, אוֹ בְּלִי זֶה שֶׁל פְּלוּנִי הוּא, אַע"פ שֶׁאִם זֶה אֲמַת, צָרִיךְ לִשְׁלֹם אֶת
הַחוֹב לְאוֹתוֹ פְּלוּנִי דְשִׁיעֻבוֹדוֹ קוֹדֵם לְהַקְדֵּשׁ, שְׁמָא יַעֲשׂוּ שְׁנֵיהֶם קִנּוּנִיא עַל
הַהִקְדָּשׁ לְהוֹצִיא מֵהַהִקְדָּשׁ כִּאִילוֹ הוּא חַיִּיב לְאוֹתוֹ פְּלוּנִי וּבִאֲמַת אֵינוֹ חַיִּיב.
וְאִפְּלוּ הִיָּה שְׁמֵר פִּיד בַּעַל חוֹב, אֵינוֹ גּוֹבֶה עַל פִּי הוֹדָאָתוֹ אֲלֵא
בְּדֶרֶךְ שְׁנוּכָה כָּל בַּעַל חוֹב שֶׁאִם הַשְׁטֵר לֹא מְקוּיִים אֵין גּוֹבֶה כָּלָל, וּבִמְקוּיִים
גּוֹבֶה רַק עִם שְׁבוּעָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּנִים, בְּכָרִיא שֶׁאֲצִלוּ חוֹשְׁשִׁין
לְקִנּוּנִיא, אֲכָל חוֹלָה שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נִכְסָיו, וְאֲמַר בְּשַׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ הֵינִי
אַחֲרֵי כֵּדִי דִּיבּוֹר אֲבֵל עֵדִין עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֵנִין מְנָה לְפָלוּנִי פִידִי, נֶאֱמָן,
שְׁאִין אָדָם עוֹשֶׂה הַעֲרָמָה עַל הַהִקְדָּשׁ בְּשַׁעָת מִיתָתוֹ וְחוֹמָא
לְאַחֲרִים, שֶׁתִּרִי הוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת. לְפִיכָה, אִם אָמַר תָּנוּ אוֹתָה עֵינִי
קִיִּים אֶת הַשְׁטֵר שֶׁאֵינוֹ מְזוּיָף, וְלִכֵּן נִזְטָל בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאִם לֹא אָמַר
תָּנוּ, אֵין נֹתְנִין דְּחוֹשְׁשִׁין שֶׁאֲמַר כֵּן שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמוֹ, אֲלֵא אִם

אֲתָם עֵידִי. וְשִׁיטַת הַש"ךְ וְהַנִּתְיָבוֹת דְּבִדְרָךְ הוֹדָאָה גְּמוּרָה מֵהֵנִי אִף שְׁלֹא בִּפְנֵי
הַתּוֹבֵעַ.

ר.נ. לִסְמ"ע אֵיירִי אַחֲרֵי כֵּדִי דִּיבּוֹר, דְּבִתּוֹךְ כְּדִי דִּיבּוֹר יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ, וְהִכָּא אֵיירִי
בְּעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֵנִין, שֶׁתִּמֵּד אֲפֶשֶׁר עֵדִין לְחַזּוֹר, וְכֵאן דְּחוֹשְׁשִׁין לְקִנּוּנִיא, אֵין
גּוֹבֶה מֵהַהִקְדָּשׁ אֲא"כּ בַּשְׁטֵר מְקוּיִים וּבִשְׁבוּעָה. וְכֵל זֶה בְּבִרְיָא, אֲבֵל בְּשִׁכִּיב מֵרַע
תְּלוּי אֵם הַקְדִּישׁ בְּאוֹפֵן שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ כְּדִלְעִיל ס' ר"נ סע"ג, נֶאֱמָן בְּכֵל גּוּוֹנִי,
וּבְאוֹפֵן שֶׁאֵין יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוֹ אִפִּי' אִם עֵמֵד, אִם עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֵנִין נֶאֱמָן, וְאֲח"כּ
אֵין נֶאֱמָן. וְשִׁיטַת הַש"ךְ דֹּאפִי' תכ"ד אֵין נֶאֱמָן, וְלִכֵּן אִם אֲמַר שְׁמֵנָה פְּקֻדוֹן בִּידִי
אוֹ אֲמַר סֵתֵם מִנֵּה לְפָלוּנִי בִידִי דְּבִסְתָמָא הַכוּוֹנָה לְפֻקְדוֹן, אֵינוֹ נֶאֱמָן דְּחֻזָּקָה כֹּל
מֵה שֶׁתַּח"י אָדָם שְׁלוֹ, וְלִכֵּן אִף שִׁישׁ לוֹ מִגּוֹ שִׁיכּוֹל לְהִישָׁאֵל עַל הַקְדָּשׁוֹ, אֵין נֶאֱמָן
דְּהוּי מִגּוֹ נִגְדַּ חֻזָּקָה. וְאִם אֲמַר שֶׁהוּא חַיִּיב מִנֵּה לְפָלוּנִי בְּמִלוּה ע"פ, אֵין גּוֹבֶה
מֵהַקְדָּשׁ דְּהַקְדָּשׁ הוּי כִּלְקוּחוֹת, וְאִם מוֹדָה שִׁישׁ לוֹ מִלוּה בַּשְׁטֵר בִּידִי, נֶאֱמָן בְּמִגּוֹ
דְּשִׁאלָה, וּבְאוֹפֵן שֶׁאֵין לְהִישָׁאֵל אֵין נֶאֱמָן. וּבִשְׁכִּיב מֵרַע, אִפִּילוֹ בְּהַקְדָּשׁ שֶׁאֵין אֲפֶשֶׁר
בְּשִׁאלָה נֶאֱמָן אִפִּילוֹ אֵין לְזֶה שְׁטֵר כָּלָל דְּמֵן הַסֵּתֵם כּוֹנֵתוֹ עַל פְּקֻדוֹן, אֲבֵל כְּשֶׁאֲמַר
הַלּוּאָה אֵינוֹ יִכּוֹל לְגַבּוֹת אִם לֹא שְׁמוּדָה ג"כ בַּשְׁטֵר.

בן ה'יה בידו שטר מקנים הרי זה נוטל מההקדש מפני הצואה ולכן נוטל בלי שבועה. ואם אחר שהקדיש וכבר אין עסוקים באותו ענין אמר תנו, אין שומעין לו, אלא הרי הוא בשאר בעלי חובות, שדינם שאם נתקנים שטרם נשבע וגובה מהפודה מההקדש, ולא מההקדש עצמו, שאע"פ שנכסי המקדיש היו משועבדים לו, מ"מ כדי שלא יאמרו שהקדש יוצא בלי פדיון, לכן צריך לפדותו בסכום מועט ואח"כ גובהו בחובו וכדלעיל סי' קי"ז סעי' ז'.

יט תשרי

ד אמר מנה לפלוני בידו ואירי שהודה באופן של הודאה גמורה שאין טענת שאמר כן שלא להשביע את בניו, וממילא חייב מכח הודאתו, ואמר יתומים פרענו, אינם נאמנים, שהרי לא אמר תנו, ומנין ידעו שהחייבים לתן דאע"פ שחייב גם בלי אמירת 'תנו', מ"מ כיון שהיתומים חושבים שאינם חייבים כל זמן שלא אמר תנו, אין ממחרים לפרוע, ולכן אין נאמנים שפרעו. אבל אם אמר תנו, ואמר יתומים פרענו, נאמנים, ונשבעים שבועת הסת שפרעו. ויש אומרים דבכל ענין נאמנים לומר פרענו דכיון שאמר דרך הודאה גמורה, יודעים הם שהודאתו מחייבת, ולכן נאמנים לומר שפרעו (טור נכס הרא"ד והר"ר ישעיה).

ה שכיב מרע שהודה שיש לפלוני בידו מנה, ואמר יתומים חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו, נאמנים אפי' אומרים שאמר שעיין בחשבונו ונתברר לו שהודה בטעות שחייב לו, ונשבעים על זה הסת כשטוענים ודאי. אבל אם אמר תנו, ואמר יתומים חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו קודם הודאתי, אינם נאמנים דאין אומר תנו אא"כ דקדק בוודאות שלא פרע לו, אבל אם אמרו שאמר להם שפרע אחר שהודה, נאמנים.

כ תשרי

ו צוה מחמת מיתה לתת מנה לשמעון היינו מתנת שכיב מרע, ומת וחלה מתנתו, ומכרו חיותם כל הנכסים, שלא מצא שמעון לגבות את שלו, גובה מהלקוחות כמו כל מלוה בשטר שגובה מלקוחות וכדלעיל ברמ"א ס"ס רנ"ב, ואין חיותין נאמנים לומר פרענוהו, בין ששטר הצואה יוצא מתחת ידו ואם פרעוהו מדוע השאירו את השטר

בידויה. אבל אם אין כתב הצוואה יוצא מתחת ידו, נאמנים לומר פרענו. ואם אומרים שלא פרעוהו באופן שאם היו אומרים פרענו, היו נאמנים, חוששים לקנוניא בין המקבל ליורשים נגד הלקוחות, ולכן אין יכול להוציא מידי הלקוחות.

ז ראה שהטמין אביו מעות ואמר לו אביו של פלוני הם או של הקדש הם, אם דבריו היו באופן של כמסר דבריו בלשון צוואה שבא לספר של מי ממון זה כדי שידעו שאינו שלו, דבריו קיימים אפי' שאמרו כשהיה בריא, מ"מ אינו רוצה שאחר מיתתו יחשבו שממון זה הוא שלו, ואם אמר כן כמערים שכוין שראה שבנו ראה אצלו מעות רוצה שלא יחזיקוהו בעשרה, ולכן אין צריך לקיים דבריו והממון של היורשים.

בא תשרי

ח בא אחד ואמר ראיתי את אביך שהטמין מעות ואמר לי כמסר דבריו של פלוני הם, או של הקדש הם, אם הם טמונים במקום שהמגיד היה יכול למלם, נאמן במגו שהיה יכול לתת מעות אלו לאותו פלונייה, ואם לאו שאין בידו ליטלם, אינו נאמן שהוא רק עד אחד.

ט היה פקדון ביד אביהם והבן אינו יודע היכן הניחו, ואמרו לו בחלום סכום המעות כך וכך הם ובמקום פלוני הם, ושל פלוני הם, או של מעשר שני הם, ומצאם במקום שנאמר לו ובמנן שנאמר לו, אע"פ שלכאורה הדבר מוכיח שכל מה שאמרו לו בחלום זה אמת, וא"כ יצטרך לתת את המעות לאותו פלוני או לנהוג בהם כדין מעשר שני, קמ"ל דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, אלא הרי הם שלו ואע"פ שכיוונו בסכום המעות ובמקומם, יתכן שהחלק של אותו פלוני או של מעשר שני הם, לא כיוונו לאמת.

רד. לעיל ס"ס רנ"ג נתבאר בהערה דכאן איירי בשטר הודאה ולא בשטר צוואה, ולכן אין נאמנים לומר פרענו כנגד השטר.
רה. אבל באופן שאמר לו כמערים, אין נאמן אפי' שיש לו מיגו. ודעת הנימוק"י שאם יש לו מיגו נאמן אפי' כמערים.

סימן רנו

גר שנתן מתנת שכיב מרע או ששחרר עבדו וכו ד' סעיפים

כב תשרי

א גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה היינו שאמו נתגיירה כשהיתה מעוברת, ודינו כגר, הואיל ואינו יורשו כי אינו נחשב כבנו דגר שנתגייר כקטן שנולד, כך אינו יכול לתן לו נכסיו במתנת שכיב מרע, לא בלן ולא מקצתן אפי' בלשון מתנה, משום שלשון ירשה ומתנה לגבי יורש אחד הם. ואם תאמר יקנה כשנתן לו בלשון מתנה, נמצא זה יורש את אביו ויבואו לומר שגר יורש את אביו, ולכן תקנו שאין יכול לתת לבנו שדינו כגר, אבל אם יש לו בנים שהורתו בקדושה, כיון שהוא בר הורשה, יכול לתת במתנה אף לבן שהורתו שלא בקדושה, וכל זה אם רוצה לתת מתנה לבנו ששייך לגזור שיאמרו שקיבל משום ירושה, אבל נתן לאחר במתנת שכיב מרע מהני, לפיכך, אם נתן אפי' לגר משאר הגרים, מתנתו קיימת וכל שכן אם נתן לישראל, ובא לאפוקי אם נתן לגוי שלא מהני כדלקמן סעי' ג'. הגם: ויש אומרים דהטעם שגר אין יכול לתת מתנת שכיב מרע, הוא משום שמתנת שכיב מרע חל לאחר מיתה, ובעצם היה צריך להיות שזה לא יחול, רק כיון שמתנת שכ"מ שוויה כירושה, לכן יכולה לחול אחר מיתה, וגר שאינו בירושה אינו יכול לתת במתנת שכ"מ בין לבנו ובין לאחרים, ולכן לא יוכל לתן לשום אדם במתנת שכיב מרע, כי אם דרך הודאה שמודה שמעות אלו הן של פלוני, שחלה הודאתו מדין הודאת בעל דין [ובלבד שיהיה באופן שאין חשש שאמר כן שלא להשביע בנין] (טור זסס הרא"ש ונ"י זסס הרשב"א). וכן נראה עקר. יש אומרים אף על גב דמתנת שכיב מרע של גר אינו כלום, מפל מקום אמרינן בו מצוה לקיים דברי המת שהזוכים בנכסיו צריכים לתת לזה שצוה לו מדין מצוה לקיים דברי המת, אם הוא בדרך שנתבאר סוף סימן רנ"ב סעי' ב', שצריך שיתנו ליד שלישי לשם כך (מרדכי פ"ק דגיטין ור"ן). ויש חולקין דס"ל דכל מי שאינו בירושה, לא תקנו בו דין מצוה לקיים דבריו (טור זסס הרא"ש כלל ט"ז

ומדרכי פרק מי שמת). ושתוקי שאין יודע מי הוא אביו, לכן יש לו דין גר לענין מתנת שכיב מרע. והואיל ואכא פלגמא דרבנותא בגר שנתן מתנת שכיב מרע למי שאינו בנו אם מהני וכדלעיל, אם יש דין ודברים בין זה שצויה לו לבין אחר שזכה בנכסיו, דינינן דין המוציא מחברו עליו הראיה, ואם שנים מחזקין או שניהם אין מוחזקין, חולקין" (מרומם הדסן סימן שנ"ג).

ב נתן הגר מתנה לבנו שהורתו שלא בקדשה, וצוה שיתן בנו מתוך מה שקיבל מנה ליתומה פלונית, אף על פי שאין מתנה זו שנתן לבנו כלום כמו שנתבאר בסעיף הקודם, מ"מ אם נכסי הגר באו ליד המקבל בתורת מתנה והוא התכוון לקיים צוואת הגר לתת מנה ליתומה מתוך מתנתו, וכשא"ל שהמתנה לא חלה, רוצה לעכב את הכל מתורת הפקר, מ"מ את המנה חייב לתת לה, כיון שבשעה שהגיע הממון לידו התכוון לזכות עבורה, ממילא זכה הבן במנה של יתומה ליתומה.

בג תשרי

ג שכיב מרע שהורה שיש לפלוני אצלו כך וכך תנוחו לו, הודאתו הודאת. ואפלו הודה הגר לבנו שאין הורתו בקדשה, או לגוי, נותנים לו הודאת בעל דין כמאה עדים. אבל שכיב מרע שצוה לתת לגוי מתנה בתורת מתנת שכיב מרע, אין שומעין לו, שזה כמי שצוה לעבד עברה מנכסיו דיש איסור לתת מתנה לגוי דכתיב 'לא תחנם', ובמקום עבירה לא תקנו חז"ל דין מתנת שכיב מרע.

ד אמר פלוני עבדי עשו אותי בן חורין דהיינו מדין מתנת שכיב מרע, או שאמר עשיתי אותי בן חורין שהודה שעשאו בן חורין, או הרי הוא בן חורין ובלשון זה כעת משחררו, כופין את תיורשין ומשחררין אותו ואע"פ שאסור לשחרר עבד כנעני ובמקום איסור נתבאר שלא תקנו מתנת שכיב מרע, הני מילי כשמשחרר בחינם, וכאן מכח חזקת כשרות תולים שאדם אחר נתן לו כסף כדי שישחררו. אמר פלונית שפחתי עשו לה

רו. כן פירש הסמ"ע את סוף דברי הרמ"א דקאי אפולגתא שבתחילת הסעיף. והש"ך הקשה דאין דרך הרמ"א לכתוב דהוי מחלוקת הפוסקים אחר שכבר הכריע לעיל שעיקר כדברי הרא"ש. לכן פירש כמו העיר שושן שכוונת הרמ"א שיש פולגתא אם בגר יש מצוה לקיים דברי המת, וע"ז סובבים דבריו.

שלחן ערוך הל' מתנת שבי"מ | סימן רנו המבואר קלא

קִוְּרַת רוּחַ ולא פירט איזה קורת רוח, עוֹשִׂין לָהּ קוֹרֶת רוּחַ, וְאֵינָה עוֹבְרֶת אֶלָּא עֲבוּדָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ מְכַל הָעֲבוּדוֹת הַיְדוּעוֹת לְעֲבָדִים בָּאוּתוֹ מְקוֹם ואין חייבים לשחררה, כיון שלא צוה בפירוש לעשות כן. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שָׁאם רוֹצָה שֶׁהַקּוֹרֶת רוּחַ יִהְיֶה בֹזֵה שִׁישְׁחֲרוּהָ, כּוֹפִין אוֹתָם לְשַׁחֲרָהָ (טור נסס רס"י והלא"ס). וְעַיֵן בִּיּוֹרָה דְּעָה סִימָן רס"ז סְעִיף ע"ז.

סימן רנו

**הכותב נכסיו לבנו או לאחר מהיום ולאחר מותו,
ומתנת בריא שכתבו בה מהיום ולאחר מיתה
ובו ז' סעיפים**

כד תשרי

א תּוֹבֵת נִכְסָיו לְבָנוֹ מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מוֹתוֹ, תְּרֵי הַגּוֹף שֶׁל בֶּן מִזְמַן הַשְּׁמַר שֶׁזֶה כּוֹנְנוֹ מֵהַ שֶׁכַּתב 'מֵהַיּוֹם', וְהַפְּרוֹת לְאֵב עַד שְׁיָמוּת שֶׁזֶה מֵהַ שְׁשִׁיר לַעֲצֻמוֹ, וְשֶׁל הֵבֶן אַחֶר מִיתַת הָאֵב, לְפִיכָהּ, הָאֵב אֵינוֹ יָכוֹל לְמַכּוֹר אֶת הַגּוֹף מִפְּנֵי שֶׁהֵם כָּבֵד נְתוּנִים לָבֶן, וְהַבֶּן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַכּוֹר אֶת הַפִּירוֹת שֶׁעַד אַחֶר מִיתַת הָאֵב מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרָשׁוֹת הָאֵב. הַגֵּס: הַמְּקַדֵּשׁ קָרָע מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מוֹתוֹ, אוֹ מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא קִדֵּשׁ בָּלָל, דְּהָא אֵי אֶפְשָׁר לִזְמַר שֶׁהַתְּכוּוֹן גּוֹף מֵהַיּוֹם וּפְרוֹת לֵאחֶר זְמַן, דְּהָא בְּאוֹפֶן זֶה הַפִּירוֹת שְׁשִׁיר לַעֲצֻמוֹ יוֹנְקִים מִשְׁדֵּה הַקֹּדֶשׁ וְא"כ קָא אָכִיל פְּרוֹת שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְע"כ אֵנוּ מִסְתַּפְּקִים בְּכוֹנְנוֹתוֹ אִם הַתְּכוּוֹן שִׁיחוּל הַיּוֹם, וְלֵאחֶר מִיתָה הֵינּוּ תִנְאִי אִם לֹא יַחֲזוֹר בּוֹ עַד שְׁיָמוּת, אוֹ שֶׁהַתְּכוּוֹן שִׁיחוּל רַק לֵאחֶר מִיתָה וְחֹזֵר בּוֹ מִמָּה שֶׁאָמַר 'מֵהַיּוֹם', וּמִמִּילָא לֹא חַל כְּלוֹם כִּי א"א לַהֲקַדֵּשׁ לֵאחֶר מִיתָה, וּמִסַּפֵּק א"א לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת הַמְּקַדֵּשׁ (תְּשׁוּבָה נֶשְׁנ"א סִימָן תַּקס"ג). הַתּוֹבֵת בֶּל נִכְסָיו לְאַחֶר מֵהַיּוֹם וְלֵאחֶר מִיתָה צָרִיךְ לְהוֹסִיף 'וַיֵּשׁ בָּהֶם מִטְּלָטְלִין אוֹ חוֹבוֹת', דֵּהֵינּוּ שְׁבָהֶם לֹא שִׁיךְ פִּירוֹת, וְלִכֵּן צָרִיךְ לְמַכְרֵן וְלִקְנוֹת בְּדַמִּיהֶן קָרָע שֶׁזֶה יִהְיֶה שִׁיךְ לְמַקְבֵּל וְהַמְּקַבֵּל יוֹכֵל לְאַכֵּל מִקֵּן פְּרוֹת, כְּדִין בְּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא אִם בֶּן הַתְּנָה לַעֲשׂוֹת בְּנִכְסָיו

פ' ימי חיייו כפי מה שפירשה שבאופן זה אין חייב למוכרן מיד אלא כשירצה (נמוקי יוסף פרק י"ג).

ב כפי שנתבאר הפירות שייכים לאב עד שימות, ואם מת האב והנתיב פירות המחברים לפירוק, אע"פ שמדינא הם צריכים להיות של האב, כיון שכבר התחילו לגדול ברשותו, מ"מ תרי הן של בן, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ודעתו להקנותם לו, כיון שכבר אין לאב צורך בהם, אבל אם היו כבר תלושים או שהגיעו לפיצור דנחשבים כתלושים, הרי זכה בהם כבר האב, ולכן תרי הם של יורשים. הגם: אם מכר הבן פחו לאחר כיון שכעת הפירות שייכים לאדם אחר ולא לבן, ממילא אין את הסברא שדעתו קרובה אצל בנו, ולכן אין למקבל אפילו בפרות שלא הגיע זמנו לתלש אלא הן של יורשי האב, ונותנין לזה צ"ל ונותן להם, היינו הלוקח נותן ליורשים דמים כפי מה ששוין הפירות בשעה שמת הנותן, וכל הפירות שלו, או מנתיב הפירות בשדהו עד שיגמרו ואז יתחלקו ביניהם כפי הערך, מה שהיה עד שמת, שייך להם, ומה שהשביח אחר מותו שייך ללוקח. וכן הדין אם כתב הקרקע לאחר ולא לבנו שאפי' לא הגיעו לבצור, שייך לאב כיון שאין את הסברא שדעתו קרובה אצל בנו (טור). אבל אם כתב לבן בנו, הרי פאילו כתבה לבנוי (תרומת הדשן סימן ט"ז).

כה תשרי

ג עבר האב ומכר, מכורים רק [הפירות] עד שימות כי זה מה שהיה לו למכור. ואפילו חזר וילקחה האב מבנו, או שמת הבן בחיי אביו וירשו אביו, מ"מ לא היה במקירתו פלוג כיון שבשעה שמכר לא חלה מכירתו (נמוקי יוסף פרק י"ט נותנין). ובשימות האב מוציא הבן או יורשיו (טור) מיד תלקוחות את הקרקע מהלוקח. ואם היו שם פירות מחברים, שמיין אותם ללוקח כי אע"פ שנתבאר בסעיף הקודם שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומקנה הפירות לבן, מ"מ אין יכול לעשות זאת על חשבון הלוקח, ולכן

רו. בסימן ר"י פסק הרמ"א כהרא"ש שבן בנו כאחר דמי, וכאן פסק כתרומת הדשן שדומה לבנו וצ"ע [קצות].

רה. ולא דמי לגזלן שמכר ואח"כ קנאה מהנגזל, דחלה מכירתו למפרע דניחא ליה שיהיה נאמן, דשאני התם דלא חלה מכירתו כלל, משא"כ הכא חלה מכירתו במקצת לענין הפירות ולכן לא נחשב לגזלן [נימוק"י].

הם של הלוקח, אבל גוף הפירות נשארים לבן ונותן תבן דמיהם. היו תלושים, או שהגיעו לפצר, הרי הם של לוקח ונטלם ממש. ויש אומרים שדין תבן עם הלוקח כמו עם האב דמכר ללוקח רק הזכות שיש לו כלפי בנו, ושם הדין שאם לא הגיעו להיבצר הרי הפירות של הבן דדעתו של אדם קרובה אצל בנו וכמו שנתבאר בסעיף הקודם (טור וזית יוסף נסס טז"ט).

ד עבר תבן ומכר, אע"פ שהגוף שיש לבן מכור ללוקח מיד, אבל אין ללוקח כלום בפירות עד שמימות האב.

בו תשרי

ה מכר תבן בתי האב, ומת תבן ואחר כך מת האב, בשימות האב קנה הלוקח, שאין לאב אלא פרות, ואע"פ שבשעה שמכר הבן היה לו רק קנין הגוף, והפירות היו של האב, מ"מ קנין פרות אינו בקנין הגוף ואינו מעכב את אפשרות מכירת הגוף, ולכן חלה מיד מכירתו של הבן.

ו מתנת בריא שכתב בה 'מהיום ולאחר מיתה' ועשה בה קנין סודר, הרי היא במתנת שכיב מדע רק לענין שאינה קונה אלא לאחר מיתה אבל אין כמותה לענין שיוכל לחזור בו, שמשמע דברים אלו מה שאמר 'ולאחר מיתה', אין כוונתו בלשון תנאי אם לא אחזור בי עד מיתה, אלא כוונתו שאף על פי שקנה הגוף מהיום ואינו יכול לחזור בו, אינו זוכה בו ואוכל פרות אלא לאחר מיתה הנותן שיוכל לדור בהן כל לאחר מיתה. הגם: הכותב נכסיו לבנו והתנה הנותן שיוכל לדור בהן כל ימי חייו ולהיות נזון מהן מהנכסים שנתן לו, יכול לדור בהן גם עם אשתו וגם יכול לישא אשה אפי' שלא היה לו בשעת המתנה, וגם השמשים הצריכין אליו כי כל זה כלול בזכות ששייר שידור בנכסיו, דלא עלה על דעתו להיות בלי אשה ושמשים, ובא רק למעט בניו הקטנים ושאר אנשים הנטפלים אליו. וכן נותנים לו מתוך נכסיו מזונות הצריכים לו, אם אין לו ליוון ממקום אחר מנכסים אחרים שלו כפי הנראה לבית דין. ואם מכרו מנכסיו שנתן לצורך מזונות, ובא לו ממון אחר כך, אין צריך לשלם מה שלקח מהנכסים שנתן, כיון שהיה צריך להם בשעה שמכרו (נמוקי יוסף נסס הרש"ט).

בז תשרי

ז כתב לו 'מהיום אם לא אחזר בי עד לאחר מיתה', היא לגמרי במתנת שכיב מרע, ויכול לחזר בו כל ימי חייו אף מהגוף כיון שהתנה בפירוש כו"ס. הגם: ומכל מקום, צריך קנין במתנת בריא, ולא אמרינן בכהאי גוונא דבריו בכתובין וכמסורין דמי כיון שאינו שכיב מרע, לא חלה מתנתו ללא קנין. ולכן בריא שרצה לחלק נכסיו אחרי מותו שלא יריבו יורשיו אחריו, ורצה לעשות סדר צנאה בעודו בריא, צריך להקנות בקנין, ואפילו קנין אינו מהני אם רוצה לתן להן דבר שאינו בידו אז, דאין אדם מקנה דבר שלא ברשותו, ואין מהני אלא דרך הודאה שמודה שתיב לכל אחד מהן כפי מה שירצה וממילא חל שיעבוד בנכסיו לכל אחד כפי כמה שהודה שחייב לו, וזה מהני אף על נכסים שיגיעו לרשותו אחר הודאתו (צ"מ יוסף סימן ר"נ צ"ס הרש"ק ומהרי"ק שרש ז"ד ומהר"ס פלדוואס סימן נ"ג). וענין לעיל סימן ס' סעיף ו' שם מתבאר שמי שמתחייב לחבירו בלשון התחייבות עם קנין, חל שיעבוד על נכסיו אף מה שהגיע לרשותו אחר ההתחייבות.

סימן רנח

מתנה שכתוב בה 'לאחר מיתה' אם יש בו זמן

ובו ב' סעיפים

א' שטר מתנה מתנת בריא שכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנין בין שלא היה בו קנין אלא השטר עצמו הוא הקנין, דקרקע נקנית בשטר, אע"פ שלא כתב 'מהיום ולאחר מיתה', אלא רק לאחר מיתה, מ"מ כיון שכתוב בו זמן, ובזמן הזה חי היה, הזמן מוכיח שמתיים תקנה לו את הגוף מיד מזמן מסירת השטר לידו [וכוונתו שאינו] זוכה בפירות אלא לאחר מיתה, שאילו היה בדעתו להקנות לו בשטר זה גם את הגוף רק לאחר מיתה, לא היה

ר"ט. ואם מכרה לאחר, המכירה עצמה נחשבת לחזרה, וכן אין בזה משום מחוסר אמנה, שע"מ כן נתן לו [נודע ביהודה]. וזה הנוסח הרגיל שכתבים בצוואות 'מהיום אם לא אחזור ב'.

ביתב בו זמן, לפיכך, אף על פי שאין כתוב בו מהיום ולאחר מיתה וא"כ היה צריך שלא תחול כלל המתנה, מ"מ קונה לאחר מיתה, משום דע"י שכתב זמן והרי באלו כתב לו מהיום ולאחר מיתה, שנתבאר דינו סימן רנ"ז. וזה שפוטבים בכל המתנות והמכירות 'מעכשיו' ולאחר מיתה, אף על פי שיש בשטר זמן וא"כ ממילא הוא כמו שכתב מעכשיו, ולמה צריך לכתוב בפירוש 'מעכשיו', מ"מ לתרויח לוודאות הדבר [בפוטבין]. בן אף על פי שאינו צריך.

כח תשרי

ב וכן אם יש בו בשטר כתב דעשו קנין סודר, קונה הגוף מיד אפילו אין כתוב בו זמן. הגה: דכל קנין סודר סתמא מעכשיו הוא". והא דאמרין זמנו של שטר מוכיח עליו והוא כאלו כתב 'מעכשיו', הינו בכתב לו לאחר מיתה דממילא זמן המתנה מבוררת כשימות, ולמה לו לכתוב זמן, וע"כ כוונתו שייחשב כאלו אמר מהיום ולאחר מיתה, אבל בכתב לו שנותן לו לאחר שלשים יום, אע"פ שיש זמן בשטר אין אומרים זמן של שטר מוכיח עליו וייחשב כאלו אמר מעכשיו ולאחר ל', דאמרין שכתב זמן כדי לדעת ממתי מתחיל הל' יום, ולכן לא הוא רק קנין לאחר ל', ולכן אם מת נותן או המקבל תוך ל', בטלה המתנה כי המתנה לא חלה בחייו. והוא הדין דנותן יכול לחזור תוך ל' כמו כל מקנה לאחר ל', שיכול לחזור כל ל"א (טור בשם הרמ"ה). והא דאמרין זמנו של שטר מוכיח עליו הינו שצוה הנותן לכתב זמן, או שצוה לעדים לעשות שטר מעליא, אבל צוה שלא נכתב בה זמן, רק לזכרון בעלמא שהעדים כתבו את הזמן מעצמם כדי לזכור מתי זה נכתב, אין אומרים זמנו של שטר מוכיח עליו (בית יוסף בשם רש"א ומשנכח רמב"ן סימן ו' ומהר"ק שרש ל"ד). ויש אומרים דלאו דוקא זמנו של שטר, אלא בעל פה נמי הזמן מוכיח היינו שכתב שטר עם זמן בסתמא ולא כתב שם לאחר מיתה, ובע"פ אמר שיחול לאחר מיתה, אמרין שהזמן שבשטר מצטרף לאמירתו בע"פ, והוא כהתנה מהיום ולאחר מיתה (ר"ן ס"פ מי שאלחו).

רי. מדברי הרמ"א משמע שהמתנה חלה מיד מזמן הקנין. אולם דעת הסמ"ע שחל רק כשיגיע השטר לידו.
ריא. זה הוא דעת הרמ"ה, והש"ך הקשה עליו מגמ' דמוכח דגם בזה אמרין דהזמן משמש כמעכשיו, וצ"ע.

הלכות אבידה ומציאה

סימן רנט

השבת אבידה, מאיזה מקום חייב להשיבה

ובו ט' סעיפים

א תרואה ר"י אבדת ישראל שאם לא יגבינה ויטפל בה להחזירה, תיאבד מבעליה, ח"ב למפל פה להשיבה לבעליה, שנאמר 'השב תשיבם' (דברים כג, ח), ואם נמלה על מנת לגולה, ובשעת הגבתו עדין לא נתיאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחיד (דברים כג, ח), וגם משום לא תגזל (ויקרא יט, יג), וגם משום לא תוכל להתעלם (דברים כג, ג), ואפלו אם יחזירנה אחר כך אחר שנתיאשו הבעלים, פבר עבר על לא תוכל להתעלם ולא יכול לתקן לאו זה בהחזרת האבידה ר"י (דברים כג, ג). נמלה לפני יאוש על דעת להחזירה וממילא לא עבר שום איסור בשעת ההגבהה, ולאחר יאוש נתפזן לגולה, אינו עובר אלא משום השב תשיבם כיון שנתחייב להשיבה אף אחר יאוש, אבל על לאו דגזילה או לאו דלא תוכל להתעלם לא עבר, כיון דעד זמן היאוש התכוון להחזיר (דברים כג, ח), אם בשעה שראה את האבידה לא הגביהה, אלא המתין עד אחר יאוש ונמלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם ר"י (ויקרא יט, יג).

ריב. דעת הסמ"ע שרק אם הגביהה ואין משיבה עובר על השב תשיבם, אבל אם אין מגביהה עובר רק על לא תוכל להתעלם, ולא על השב תשיבם. אולם הט"ז מביא מהנימוק"י שודאי עובר גם על העשה, ומה שמבואר בסוף הסעיף שאם עומד ליד החפץ ואין מגביה אותה עובר רק בלא תוכל להתעלם, משום שכל זמן שעומד ליד החפץ ואין הולך לדרכו, החפץ משומר ע"י עמידתו ואין עובר בנתיים על השב תשיבם, אולם אם יילך לדרכו יעבור גם על העשה. רי"ג. אולם את הלאו של לא תגזול מתקן גם כשמחזיר אחר היאוש, וה"ה העשה של השב תשיבם, כ"כ הסמ"ע. אולם הש"ך הביא מהרמב"ן שלא תיקן שום איסור. ואם מחזיר קודם שנתיאשו הבעלים, מתקן את כל האיסורים כולל לא תוכל להתעלם [סמ"ע].

ריד. כבר נתבאר בהערה לעיל הטעם שאין עובר על עשה דהשב תשיבם.

בט תשרי

ב בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁחִיב לְהַשִּׁיב, יֵשׁ בּוֹזֵה ח' תְּנָאִים: א', בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חָיֵב לְהַשִּׁיב מִשֵּׁם כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסַעֲיָא ג', ב', וּבְמָקוֹם שֶׁרְאוּי לְהַסְתַּפֵּק בָּהּ בְּאַבִּידָה לֵאפּוֹקִי אִם מוֹנַח סְמוּךְ לַגֹּדֶר כְּדִלְקֻמֵּן ס' ר"ס סַעֲי' י', ג', וְשֶׁתֵּהָא בְּעֵנֵין שְׁמוּכָה שֶׁהִיא אַבִּידָה כְּגוֹן כְּלִי הַפּוֹכִים וְכִדְלָקֻמֵּן ס' רס"א סַעֲי' א', ד', וְשֶׁלֹּא תִּתְּנָה מְדַעַת דְּבִאבִידָה מְדַעַת אֵין חֵיּוֹב הַשְּׁבָה וְכִדְלָקֻמֵּן ס' רס"א סַעֲי' ד', ה', וְשִׁיחִיָּה בָּהּ שְׁנוֹה פְּרוּמָּה כְּדִלְקֻמֵּן ס' רס"ב סַעֲי' א', ו', וְשִׁישׁ סִימָן בְּגִנוּפָה אוֹ בְּמָקוֹמָה כְּדִלְקֻמֵּן ס' רס"ב סַעֲי' ג', ז', וְשִׁחִיָּה מְטַפֵּל בָּהּ אִם הִיתָה שָׁלֹו לֵאפּוֹקִי זָקֵן וְאִינָה לְפִי כְּבוֹדוֹ וְכִדְלָקֻמֵּן ס' רס"ג סַעֲי' א', ח', וְשֶׁתֵּהָיָה שָׁל מִי שֶׁחָיֵב לְהַשִּׁיב אַבִּידָתוֹ לֵאפּוֹקִי אֲבֵדַת גּוֹי, כְּדִלְקֻמֵּן ס' רס"ו סַעֲי' א', אֲכָל אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ, אֵינּוּ חָיֵב לְהַשִּׁיב אַבִּידָתוֹ.

ג גִּיּוֹצֵד, הַמוֹצֵא מְצִיָּאָה בְּמָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצוּיִים שָׁם וִישׁ סִימָן בְּאֲבִידָה, חָיֵב לְהַכְרִיזוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא נִתְּיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים כִּי יוֹדְעִים שֶׁמִּסְתַּמָּא יִשְׂרָאֵל יִמְצָא וִיכְרִיז וְיִוָּכַל לִתֵּת סִימָן. וְאַפְּלוֹ הָעִיר מְחַצָּה גּוֹיִים וּמְחַצָּה יִשְׂרָאֵל עֲדִיין אֵינּוּ מִתִּיַּאֲשׁ, אוֹ אֲפֹלוֹ רַבָּה שֶׁל הָעִיר גּוֹיִים, וְהוּא מְצָאָה בְּמָקוֹם בְּאִיּוֹר שָׂרָב הָעוֹבְרִים שָׁם יִשְׂרָאֵל, חָיֵב לְהַחֲזִיר כִּי סוֹמֵךְ שִׁמְצָא אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל. אֲכָל אִם רַב הָעִיר גּוֹיִים, אוֹ אֲפֹלוֹ רַבָּה יִשְׂרָאֵל, וּמְצָאָה בְּמָקוֹם שָׂרָב הָעוֹבְרִים שָׁם גּוֹיִים, אֵינּוּ חָיֵב, וְלֹא מִבְּעִיָּא בְּאֻפֵּן דְּמִסְתַּמָּא נָפַל מִגּוֹי כִּי רוֹבָה גּוֹיִים, אֲלֵא אֲפֹלוֹ אִם יָדַע שֶׁמִּיִּשְׂרָאֵל נָפְלָה כְּגוֹן שֶׁמְצָא סְפָרִים אוֹ בִּגְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְאַעֲ"פ שִׁישׁ בָּהּ סִימָן, מ"מ אֵינּוּ חָיִיב שְׂוֹדָאִי נִתְּיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים כִּיּוֹן שְׂרוּבָה גּוֹיִים, תּוֹלָה שֶׁמִּסְתַּמָּא יִמְצָא גּוֹי אֶת הָאֲבִידָה, וּבְגִזָּן שֶׁהוּא מְדַבְּרִים שִׁישׁ לְתַלּוֹת שְׂיַדַּע מִיָּד בְּנִפְלִיתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר לְקֻמֵּן ס' רס"ב סַעֲי' ג', דָּאִם הִגְבִּיהּ אֶת הָאֲבִידָה קוֹדֵם שְׁנוּדַע לְבַעֲלִים שְׁנֵאֲבִידָה מִמֶּנּוּ, וּמִמִּילָא עֲדִיין לֹא הִתִּיַּאֲשׁ, אַעֲ"פ שֶׁאֲח"כ כְּשֶׁנּוּדַע לוֹ הִתִּיַּאֲשׁ, לֹא מֵהֵנִי, כִּיּוֹן שֶׁכֹּבֵר נִתְחַיֵּב בְּהַשְׁבָּה קוֹדֵם שְׁנִתִּיַּאֲשׁוּ הַבְּעָלִים. הִגָּה: וְעֵינֵן לְקֻמֵּן סִימָן רס"ב ס"ג. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאִם אֲבֵד סְפָרִים לֹא מִיַּאֲשׁ מִנִּיהוּ, אֲפֹלוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרַבָּה גּוֹיִים כִּי הִגּוּי אֵין לוֹ מֵה לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם, וּוְדָאִי יִבּוֹא לְמוֹכְרָם לְיִשְׂרָאֵל, וְהַקּוֹנֶה מִמֶּנּוּ יִכְרִיז עָלָיו, וְהוּא יִתֵּן סִימָן וְיַחֲזִיר לוֹ וְיִשְׁלַם לוֹ מֵה שֶׁשִּׁילָם לְגוֹי, וְלֹכֵן אֵינּוּ מִתִּיַּאֲשׁ [וְכִדְלָעִיל בְּרמ"א ס' רל"ו סוֹף סַעֲי' ח'] (הִגְהוֹת מִרְדְּכִי ד'צ"מ).

קלח שלחן ערוך הל' אבידה ומציאה | סימן רנט המבואר

ל' תשרי

ד לפיכך, המוציא חבית של יין בעיר שרפה גוים, יינה אסור בהנאה כי מסתמא גוי איבדה, והוי יין נסך שאסור בהנאה ונתקנן מתר בשימוש ע"י שמכשירו בשריית מים ג' מעת לעת, והקנקן שייך למוצא כיון שרובה עכו"ם. ואם אח"כ בא ישראל ונתן בה סימן, אז מכל הסימן יודעים כי ודאי של ישראל היא ואינה יין נסך וכיון שרובה עכו"ם נתיאשו ממנה ומתרת למוצאה בשתייה אם היא סתומה דאם היא פתוחה, אסורה שמא נגע גוי ביין, ר"י ועין ב"ר סימן קכ"ט מדין זה.

ה אף על פי שמן הדין במקום שרב גוים מצויים, אפלו נתן ישראל בה סימן אינו חייב לתחזיר כיון שהבעלים מתייאשים וכדלעיל, מ"מ טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין לתחזיר לישראל שנתן בה סימן שיטת השו"ע שאין כופין ע"ז, רק הוא מדין עשיית 'הישר והטוב', ולכן אין נפ"מ אם המוצא עשיר או עני. דעת הרמ"א שכופין על לפנים משורת הדין באופן זה, אולם זה רק כשהמוצא עשיר והמאבד עני, ואם המוצא הוא עני ובעל אבדה עשיר, אין צריך לעשות לפנים משורת הדין היינו שאין כופין ע"ז, אבל יתכן שגם הרמ"א מודה שיש ענין לעשות לפנים משורת הדין אף באופן זה.

א' מרחשון

ו מקום שרבן גוים ורב מפרחים ישראל היינו שרוב מוכרי בשר הם ישראל, ובאופן שאף הגויים קונים מהם [ואם אירע טריפה בשחיטה, מודיעים בעיר], בהמה או עוף הנמצא שם שחוט, מתר כי יש רוב שנשחט כדן והוא של מוצא כיון שיש רוב שגוי איבדו. ואם עוף חמץ בשור והשליכו למקום אחר, אפלו אם רב אנשי העיר הם ישראל, מ"מ

ר"ו. והטעם דסגי בסתימת החבית וא"צ חותם בתוך חותם, דכיון שזה מציאה, אם הנכרי היה פותחה לא היה טורח לחזור ולסותמה, משא"כ בין שיש לו בעלים ישראל, יתכן שהגוי פתחה ומחמת פחד חזר וסתמה, לכן אסור בלי חותם בתוך חותם.

ר"ז. ואיירי באופן שאין בזה משום בשר שנתעלם מן העין, דאיירי שהם עוף או בהמה שלמים באופן שניכר שהם שייכים לאנשי העיר, או דאיירי שראה מהיכן נטלו העוף, ואח"כ הפילו בחצירו דבאופן זה לא נחשב נתעלם מן העין [סמ"ע].

הוא של מוצאו, שודאי נתיאשו בעליו כיון שאין להם דרך להצילו מפי העוף.

ז המציל מהארי והדב שבדרך כלל אי אפשר להציל מהם מה שהם חוטפים, ואו שהציל מזומו של ים (פירוש, לשון ים החזר לאחריו עשרה או ט"ו פרסאות ושוטף כל מה שמואל בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום), ושלוליתו של נהר (פירוש, כשהנהר גדל ויואל על גדומיו ופושט, רש"י), הרי אלו שלו אפלו הפעל עומד וצווח שאינו מתייאש, מ"מ הרי אלו של המציל, דבאבידה כתיב 'אשר תאבד ממנו ומצאתה', מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצא אלו שאבודה ממנו ומכל אדם, דהתורה הפקירתו. מפל מקום אע"פ שמעיקר הדין ה"ז של המוצא, מ"מ טוב וישר להחזיר, כמו שנתבאר לעיל סעיף ה'. ואף על גב דמדינא אין חיבין להחזיר באבדות אלו כמו שנתבאר, מ"מ אם גזר המלך או בית דין להחזיר באופנים אלו, במקום שגזר המלך חיב להחזיר מפה דינא דמלכותא ובמקום שגזרו ב"ד מועיל מדין או הפקר בית דין הפקר כשגזרו ב"ד. ולכן פסקו הראשונים ז"ל בספינה שטבעה בים, שגזר המושל וגם הקהלות גזרו כן שכל מי שקונה מן הגויים שהצילו מן האבדה ההוא שיתחזיר לבעליו, ופסקו הראשונים שהדין הוא שצריכין להשיב, ואין לו מן הבעלים אלא מה שנתן ששילם לגויים עבור חפץ זה (מרדכי ריש פרק אלו מלאות). ואם יש מכשולות בהמשך הנהר שעל ידי כן דבר הצף בו עומד שם ויהיה אפשר להצילו שם, אם הוא דבר שיש בו סימן מסתמא לא תוי יאוש אפי' אין יכול להציל כאן, או יכול להציל ולא רדפו מיד אחרי המציאה, דאין ע"ז הוכחה שהבעלים התיאשו, כיון שסמכו שילכו למקום המכשולות ויתנו סימן והמוצאים שם יחזירו להם. הגה: ואם הוא דבר שאין בו סימן, אם הבעלים יכולים להציל מיד, ולכן אע"פ שאין לו סימן, מ"מ האנשים שרואים אותו שרודף אחר חפציו, יודעים מכח הרדיפה שהוא שלו וגם הן רודפין אחר האבדה דבזה מוכיחים שלא התייאשו מהאבידה, או שהבעלים אינו שם, ואנו משערים שאלו היו שם, אפשר שהיו מצילין ורק כיון שהם לא כאן אין רודפים אחריה, ממילא אין כאן כעת יאוש, ואע"פ שאח"כ כשיודע להם יתיאשו כי כבר א"א להציל, מ"מ הו"ל יאוש שלא מדעת, ולכן לא זכה בהן המוצא (טור). אכל אם הוא דבר שאינו יכול להציל מיד ואף אם ירדוף אחריו לא יוכל להשיגו במקום קרוב, אלא רק

במקום רחוק, ואז לא יחזירו לו כי אין לו סימן, או אע"פ שאפשר להציל מיד אבל והוא עומד ואינו רודף אחריו, ודאי מציאש. ובאופן שהוא סתמא דהיינו שאין אנו יודעים אם היה כאן אם היה יכול להציל, [לא] הוי יאוש דהוי יאוש שלא מדעתר"י (מוספות ומדכי פרק הנ"ל). אונזין ותרנגולין שברחו מבצליהן באופן שאין חושבים לחזור לביתם, הוי הפקר, וכל המחזיק בהן זכה בהן. ודוקא שאי אפשר לבצליהן בעצמן להחזירן דאם יכול להחזיר אין מתייאש מהם, דדעתו להחזירן (ר"ן ר"פ שלום הקן).

ב' מרחשון

ח נהר שעושים בו סכר לצוד בו דגים, ופועלים ישראלים רגילים לעשותו וגם לתקנו בשמתקלקל, אע"פ שרוב האנשים שמסתובבים במקום זה הם גויים, מ"מ המוצא בו מציאה חייב להכריזו כיון שאלו שמשפלים בתוך הסכר הם יהודים, אין מתייאש מאבדתו. הגה: וכן מקום שעומרים שם גזיים בקבע, אף על פי שרוב הנכנסים ויוצאים ישראלים, אינו חייב להכריז דמי שנמצא שם בקבע מפשפש כל הזמן ולכן יש יותר סיכוי שהוא ימצא אבדות, וממילא המאבד מתייאש מאבדתו (נמוקי יוסף פרק אלו מנחות).

ט אבדת קרקע גם כן חייב להשיב, כגון דשאם ראה מים באים לשטוף שדה חברו והשרה תתקלקל ע"י המים, חייב לגדר בפניהם כדי להציל.

ר"י. כל זה לפי שיטת הסמ"ע. ושיטת הנתיבות בזה, דבדבר שאין בו סימן יש שתי הוכחות שהיא שלו, א' כשהבעלים מרדפים אחריה וידוע לכל שהנהר שטף קורותיו, ולכן ע"י רדיפתו הוי רגלים לדבר שאלו הן קורותיו אע"פ שאין בהם סימן. ב' שכבר אמר שאלו הן שלו לפני שהגיע ליד אחר. ולכן כתב הרמ"א: "אם יכולין להציל במקום קרוב", בזה סגי שמרדפין אחריה, ונאמן אף כשכבר הגיע ליד אחר, כיון שמיד אמר שהן שלו

. "או שאינו שם", היינו שאפי' ידעו מהאבידה ולא רדפו אחריה, סגי שירדפו אח"כ, כיון שידוע שקורותיו טבעו. אבל "אם א"א להציל במקום קרוב", רק במקום רחוק, ושם אם ירדוף לא מכירין אותו שנאבדו קורותיו ולא יהיה רגליים לדבר, ולכן צריך מיד לרדוף אחריה ואם עומד ואינו רודף, אפי' אומר שאלו הן שלו, ודאי מתייאש. וסתמא לא הוי יאוש, כי אולי לא ידע שטבעו קורותיו.

סימן רס

המוצא דבר שמוכח שהונח שם ובו י"א סעיפים

ג' מרחשון

א המוצא מציאה בתוך נל או בכתל י"שן, שאין זוכרים מי בנאו, ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו היינו ודאי שלא הוא ולא אבותיו בנאוהו, הרי היא של מוצאה. והוא שחללה חלודה דאם לא העלתה חלודה, נראה שהונח כאן לאחרונה ע"י אחר, וכיון שהיו דרך הינוח והוא מקום המשתמר, לא יגע בו, שאני אומר של גזי"ם הקדמונים היא או של מי שבנאה, והתכוון להטמין, ושכחה וכבר התיימש ממנה, ולכן זה שייך למוצא י"א. ומלבד מה שצריך שיהיה עם חלודה, יש תנאי נוסף והוא שימצאנה מטה מטה בתחתית הכותל בחלק הטמון בקרקע י"א, בדרך כל המטמוניות הישנים ולכן אפי' נמצא בחצי החיצוני של הכותל, לא חוששים שאדם מבחוץ הניח שם, דמונח בצורת הטמנת מטמון. אבל אם מראים הדברים שהן מטמון חדש שאין בו חלודה או שאינו מטה מטה, אפלו נסתפק לו הדבר, הרי זה לא יגע בהם שמו מנחים הם שם לאחרונה והבעלים לא התיימשו מהם, והיינו במקום שרוב ישראל מצויים שם י"א. וכתל חדש, דהיינו שידוע שאבותיו של זה שהוא דר שם בנאוהו, ולא יצא מרשותם דאע"פ שיש בה חלודה, מ"מ

ריח. הקשו הראשונים מה הטעם שבעל הבית לא יזכה בה מטעם קנין חצר שקונה שלא מדעתו, ותירצו שדבר שאין עשוי להימצא באופן רגיל ומצוי, אין החצר קונה שלא מדעתו רי"ט. הש"ך תמה מ"ט צריך גם בעלה חלודה וגם שמונח מטה מטה. ותירץ הנתיבות דחלודה בעינן כדי שיהיה הוכחה שזה מאלו שגרו כאן מזמן, ומטה מטה בעינן כדי שהבעה"ב לא יזכה בו בקנין חצר, דע"ז אינו עומד להימצא. רב. כ"כ הש"ך, דאם רוב עכו"ם הרי מציאה הנמצאת שם הרי אלו שלו. אולם הנתיבות כתב דגם ברוב עכו"ם לא יגע בו, דכיון דהוי דרך הנחה, אם יטלנו הוי ליה גניבת עכו"ם דאסור.

כיון שמעולם לא יצא מרשותם או מרשות זרעם, לא יכול לחול עליו יאוש, וזה נקרא יאוש ברשות שאינו יאוש, ולכן **מְצִיאתָ הַנִּמְצָאת בּוֹ מִחֲצִי לַחוּץ** דבאופן זה אמרינן שהונח שם ע"י אדם מבחוץ ולא מאנשי הבית **הוא שֶׁל מוֹצְאוֹ, אִפְלוּ יֵשׁ בּוֹ סִמָּן, וְהוּא שֶׁהָעֵלָה חֲלוּד־רִיבָה, שְׂוֹדָאֵי נִתְיָאֲשׁוּ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ בֵּינוֹן שְׁאֵרְךָ לֹא שָׁם הַיָּמִים.** ואם מצאו מִחֲצִי וְלִפְנֵים, הרי זה **שֶׁל בְּעַל תְּבִית** דמוכח שהוא הניחו שם, והוי שלו **אִפְלוּ אִם הָעֵלָה חֲלוּדָה** דאין חל יאוש על דבר שברשותו כדלעיל. **וְאִם הוּא מְמַלָּא כָּל תְּבִתָּל** ואין הוכחה מי הניחו, הוי ספק וחולְקִים דשניהם מוחזקים בו בשווה, **אִפְלוּ אִם כָּל רוּחַב תְּבִתָּל מִשְׁפָּע, וְלֹא אִמְרִינָן** דבאמת היה בחצי העליון ורק כיון שהיה משופע מִמָּקוֹם הַגָּבוֹה הוּא וְנִתְגַּלְגַּל לְמָקוֹם הַשָּׁפֵל אלא כיון שלפנינו הוא ממלא את כל הכותל, חולקים ביניהם.

ב בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שבממלא חולקים ביניהם, **כְּמוֹכִין אוֹ בְּנִסְבָּא** חתיכת מתכת, **שְׁאִין הוֹכְחָה מֵאִיזָה מְקוֹם כָּא לְשָׁם** מבחוץ או מבפנים. **אֲבָל סָבִין אוֹ כִּים, הוּא מוֹכִיחַ עַל עֲצָמוֹ מֵאִיזָה מְקוֹם כָּא, שְׁאִם יָד חֲסִכִּין וְרִצּוּעַת תְּבִים לְצַד חוּץ, וְדֹאֵי מִחוּץ כָּא שָׁם וְהִיא שֶׁל מוֹצְאוֹ, וְאִפְלוּ מִחֲצִי וְלִפְנֵים.** ואם הם לְצַד פְּנִים, הם **שֶׁל בְּעַל תְּבִית אִפְלוּ מִחֲצִי וְלַחוּץ.**

ד' מרחשון

ג בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמִּחֲצִי וְלִפְנֵים שֶׁל בְּעַל תְּבִית, **כְּשֶׁהוּא טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁלוּ** שהוא הניחו שם, או **שֶׁהָיָה יוֹרֵשׁ, שְׁאֵנּוּ טוֹעֵנִין לֹא שְׁמָא שֶׁל אָבִיו הָיָה.** אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁהֵם מְצִיאתָ שהוא לא הניחו שם, אלא אדם מבחוץ, והוי הפקר, כיון שמודה שאינה שלו, **תְּרִי הִיא שֶׁל מוֹצְאָה.** ראה בהערה הקדמה וביאור להמשך הסעיף י"ב לְפִיכָךְ כיון שצריך

רכא. דעת הש"ך דלא סגי שהעלה חלודה, אלא בעינן גם שיהיה מונח מטה מטה, אולם לשיטת הסמ"א והנתיבות א"צ שיהיה מונח מטה מטה.

רכב. המשכיר את ביתו לכמה שוכרים זה אחר זה, ואחר שיצא האחרון בא אדם זר ומצא שם מציאה, אם הוא במקום שעשוי להימצא ע"י כיבוד הבית, ודאי שהשוכר האחרון השאירו, [ואם בעה"ב דר עמהם דינו כשוכר אחרון], כי אם הקודמים לו השאירוהו, היה השוכר הבא אחריו מוצאו, ולכן אם אין בו סימן, אלו ששכחוהו ודאי נתיאשו, ולכן אם הוא במקום שהוה להימצא, הרי השוכר האחרון זכה בו בקנין חצר וצריך להחזיר לו, ואם הוא במקום שאינו הווה

לאמוד מהיכן הגיע חפץ זה לכאן, אם הִיָּה מְשֻׁכָּר את ביתו לְאַחֲרִים בזה אחר זה, הָרִי הֵם שֶׁל שׁוֹכֵר הָאֲחֵרוֹן כי הקודמים חיפשו ולקחו כל מה ששייך להם. וְאִם הִשְׁכִּירוֹ לְשִׁלְשָׁה גוֹיִם בְּאַחַת, הָרִי עֲשָׂא שׁוֹנָדָק, וְכָל הַנִּמְצָא בּוֹ, אִפְּלוּ בְּתוֹךְ הַכִּיָּת, הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵא דוֹדַי נפל מן הגויים, ואפי' נפל מבעה"ב שדר עמהם, התייאש כיון שגויים רבים מצויים שם, מִפְּנֵי שָׂאִין אַחֵר יָכוֹל לְמַעַן שֶׁהֵם שָׁלוּ אוֹ שְׁחוּא טָמֵן, שְׁחָרִי עֲשָׂא שׁוֹנָדָק.

להימצא זכה בו המוצא, [ולא בעה"ב כיון שאין הוה להימצא לא זכה בו בקנין חצר]. ואם יש בו סימן, אם לא העלה חלודה, כיון שיש בו סימן הרי לא נתייאשו ממנו הבעלים ונוטל ומכריז, ואם העלה חלודה, וא"כ נראה שהבעלים עצמו שכחוהו, מ"מ כיון שעבר הרבה זמן ודאי התייאשו ממנו וזכה בו השוכר האחרון בקנין חצר, [וא"כ הבעה"ב גר עמהם שבאופן זה אין שוכח חפציו אפי' לאחר זמן רב]. כ"ז לפי דעת הש"ך.

ולדעת הנהיבות כיון שתולים שהשוכרים הקודמים מחפשים היטב לפני שיוצאים, ומה שנמצא בהכרח שהוא של השוכר האחרון, ולכן אפי' בדבר שיש בו סימן הוא של האחרון, אפי' אם נמצא במקום שאינו הוה להימצא, כי אין זה מדין קנין חצר, אלא שתולים שזה שלו. ואם העלה חלודה שזה ודאי לא של השוכר האחרון, אם אין הבעה"ב דר עמהם, הרי זה של המוצא דודאי השוכרים הקודמים איבדוהו והתייאשו ממנו. ואם בעה"ב דר עמהם ה"ז של בעה"ב, דהשוכרים הקודמים נטלו מה ששייך להם.

ואם נמצא במקום שלא עשוי להימצא ע"י כיבוד, לכו"ע אם יש בו סימן ולא העלה חלודה, נוטל ומכריז דאפשר שנפל מן הראשונים ולא מצאוהו כשביבדו הבית, ולא נתייאשו כיון שיש בו סימן. ואם אין בו סימן או שהעלה חלודה, אם נמצא במקום המשתמר והוה להימצא, ה"ז שייך לשוכר האחרון דהקודמים התייאשו ממנו, והאחרון זכה בו בקנין חצר. ואם נמצא במקום שאין משתמר או שאינו הוה להימצא, ה"ז שייך למוצא.

ואם היה מושכר לשלשה נכרים כאחד, אם מצא בזמן שהשוכרים שם ה"ז של המוצא אף אם הבעה"ב דר עמהם, כיון שהוא מתייאש אפי' יש בו סימן דודאי מצאוהו הנכרים, ואין חצירו קונה לו כיון שדרים שם נכרים אין נחשב למשתמר. ובסמ"ע מסתפק באופן שגרים שם רק שני נכרים, אי הוי שלו דאזלינן בתר רובא ותולים שנפל מהנכרים וכדעת הטור, ושלשה דנקט לאו דווקא, או דעת הרמב"ם דבעינן שלשה דווקא אע"פ שאין טעם בדבר. ולדעת הש"ך בעינן דווקא שלשה, כיון דבעה"ב דר עמהם, בעינן רובא דמינכר. ולדעת הפנ"י אם ישראל נותן בו סימן בעינן שלשה דווקא דע"ז הוי רבים מצויים שם ומתייאש, אבל כשאין ישראל נותן בו סימן די בשני נכרים שיהיה שלו. ולדעת הנהיבות אם העלה חלודה ודאי היה שם קודם שבאו הנכרים וקנאו בעה"ב בחצר, ולכן בעינן דווקא שלשה נכרים דבזה מתייאש כיון דהוי כרבים מצויים שם. ואם לא העלה חלודה, אף בשני נכרים הוי שלו כיון דתלינן שזה מהנכרים.

ד ראובן תדר עם שמעון בביתו ומעלה לו שכר והמשכיר גר עם השוכר באותו בית, אם צבי שכור או גזלות שלא פרחו נכנסו לתוך תבית שהם דברים הנקנים בחצר אף כשלא עומד בצד חצירו, כיון שלא פורחים, זכו בהם שניהם. דהוי פשנים השתפין פחצר ששניהם זוכים בכל מציאה שנופלת לרשותם^י (טור). אבל אם קנה אחד מהם בו מציאה מנגב שמכרו לו בזול דהוי כמציאה, ונתכוון לקנותו בקנין חצר, מ"מ אין לחברו זכות בה דלר"ש סתם גניבה אין בה יאוש בעלים ואינה הפקר, ולרבנן דנתייאשו הבעלים, הוי של הגנב ואינו הפקר.

ה' מרחשון

ה המוצא מעות פחנות שיש בה תיבה שבה נמצאים כל הדברים שמוכר ופתחה פונה לצד החנווני, ומניח אותם על התיבה ומקבל המעות מהלקוחות ומניחם בתוך התיבה, אם היו בין תבה לתנוני תרי הם של פעל תחנות כיון שנמצא מצד פנים של התיבה, ודאי נפל ממנו ולא מהלקוחות, והוא לא מתייאש. ואם מוצאם על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחונן, תרי הם של מוצאם דאין דרך המוכר להניח מעותיו ע"ג התיבה, וודאי נפל מאחד הלקוחות וכבר התייאש מהם, [והחנווני לא זכה בחצר דאינו משתמר כיון שרבים מצויים שם]. ואפלו יש בהן סימן דהמאבד בטוח שהחנווני מצאו וביקש ממנו ולא החזיר לו, ואינו יכול להעמידו בדין דישתמט לומר שאחר מצאו, ולכן מתייאש^י. ויש אומרים דעל התבה של חנוני הם דלא כמו במצא על הכסא דלהלן שהדין שלכו"ע שייך למוצאו (הכל נטור וני"). מוצא מעות פחנות השלחני ומונח לפני כסא שהוא רגל שהשלחן מונח עליו ועליו הוא מחליף, והוא מפסיק בין השולחני המחליף העומד לפניו מהכסא, ובין הבאים להחליף העומדים בחוץ לכסא, וכעין תיבת החנוני הנ"ל המפסיק בין חנוני המוכר ובין הבאים לקנות ממנו, ולכן אם מצא בין כסא

רבנן. משיטת השו"ע כאן מבואר דאם בעה"ב לא היה גר עם השוכר, היה השוכר זוכה לבדו במציאה, ורק כיון שגם הוא גר כאן זוכים שניהם. אולם שיטת הרמב"ם שבכל דירה המושכרת אם נכנס דבר הפקר לבית, זוכה בה רק המשכיר, וכן סתם השו"ע לקמן סי' ש"ג. והש"ך הכריע דהעיקר כדעת הרמב"ם והשו"ע בסי' ש"ג, והפתחי תשובה והגר"א פסקו ששייך לשוכר. רבד. זה דעת הרמ"א, אבל המחבר בסוף הסעיף חולק וס"ל דאם יש סימן לא מתייאש ויטול ויכריז.

לְשִׁלְחָנִי, תְּרֵי אֱלוֹ שֶׁל שְׁלֹחָנִי. מֵצֵאוֹ עַל הַכֶּסֶּא לִפְנֵי הַשְּׁלֹחָנִי, אֶפְלוֹ הָיוּ צְרוּרִין וּמִנְחִין, תְּרֵי אֱלוֹ שֶׁל מוֹצֵאִים כִּי אַחֲרֵים אֵיבְדוּם וּנְתִיאוּ, וְהוּא שְׁתֵּיהֶם רַב גְּזֵיִים וּלְכֹן מִסְתַּמָּא גוֹי אֵיבְדוֹ וְהָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ, וְאִפִּי יִשְׂרָאֵל אֵיבְדוֹ, סְבוּר שְׁמִסְתַּמָּא גוֹי יִמְצָאוּ וּלְכֹן מִתִּיַּאשׁ, שָׂאֵם לֹא בֵּן אֱלֹא יֵשׁ רֹב יִשְׂרָאֵל, תֵּיב לְהַכְרִיז מִפְּנֵי שֶׁהֵם צְרוּרִים יֵשׁ בָּהֶם סִימָן וּמִמִּילָא הַבְעֵלִים לֹא מִתִּיַּאשִּׁים.

ו הַמוֹצֵא קִצְעוֹת תֹּאנִים מִיּוֹבֹשִׁים בְּדֶרֶךְ, אֶפְלוֹ בְּצֹד שְׂדֵה קִצְעוֹת שְׁמִסְתַּבֵּר שְׁנַפֵּל מִבְּעֵלְיוֹ שֶׁאֵסֵף אֶת פִּירוֹתָיו וְנִפְלוּ מִמֶּנּוּ סְמוּךְ לְשֹׁדֵהוּ, מ"מ תְּרֵי אֱלוֹ שֶׁלֹּו כִּי יִתְכֵן שְׁנַפֵּל מִעוּבְרֵי דְרָכִים, וּנְתִיאוּשׁוֹ מִשׁוּם שֶׁאֵין לָהֶם סִימָן בִּקְצִיעוֹת, וּמַחְמֹת חֲשִׁיבוֹתֵן מְרַגִּישִׁים מִיד בְּנִפִּילָה וְלֹא הוּי יָאוֹשׁ שְׁלֹא מִדַּעַת. וְכֵן עֵץ תֵּאֲנָה שְׁהִיא נֹטָה לְדֶרֶךְ וְנִמְצָאוּ תֵּאֲנִים תַּחְתֶּיהָ וְא"כ וְדֹא נִפְלוּ מִמֶּנּוּ, מ"מ מִתְּרִים לְמוֹצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעֵלִים מִתִּיַּאשִׁים מֵהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהַתֵּאֲנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, עִם נִפִּילָתָהּ נִמְאָקֶת לְכֹן מִתִּיַּאשׁ מִרֹאשׁ מִכָּל תֵּאֲנָה שְׁנוּפֶלֶת, אֵע"פ שֶׁלֹּא יָדַע כַּעַת שְׁנַפְלוֹ. אֲבָל זֵיתִים וְחֲרוּבִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם שְׁלֹא נִמְאָסִים בְּנִפִּילָתָם, כִּיּוֹן שְׁנִמְצָאוּ תַּחַת הָאֵילָן, וְדֹא שְׁנַפְלוּ מִמֶּנּוּ, אֲסוּרִים לְקַחְתָּם לַעֲצֵמוֹ מִשׁוּם גֹּזֵל. וְתִמְרִים שְׁמִשְׁרִים שְׁנוּשִׁרִים ע"י הָרוֹחַ, מִתְּרִים לְקַחְתָּם לַעֲצֵמוֹ, שְׁחֹזְקָתָן, שֶׁהַבְּעֵלִים מְחַלִּים לְכָל אֶדָם, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת אוֹכְלִים אוֹתָם מִחֲמַת מִתְּקִיּוֹתָם וְכִיּוֹן שִׁיּוּדַע מִתַּחֲלִילָה שְׁדֶרֶךְ הָרוּחַ לְהַשִּׁיר תְּמָרִים, מִתִּיַּאשׁ מִרֹאשׁ מִכָּל מָה שִׁיּוּפֹל ע"י הָרוּחַ. וְאֵם יָדוּעַ שֶׁהָיוּ שֶׁל יְתוּמִים שְׂאִינִם בְּנֵי מְחִילָה, אֲסוּרִים רִבֵּה אֲבָל א"צ לַחֲשׁוֹשׁ שְׁמָא הֵם שֶׁל יְתוּמִים. וְכֵן אֵם הַקֶּפֶדִּי בַּעַל הַשְּׂדֵה וְהַקִּיף מְקוֹם הָאֵילָנוֹת שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת לֶאֱכֹל מָה שְׁנוּפֶל, אוֹ תִּקֵּן מְקוֹם שֶׁיִּפְּלוּ בּוֹ הַתְּמָרִים הַנּוֹבְלוֹת עַד שֶׁיִּלְקָטֵם, תְּרֵי אֱלוֹ אֲסוּרִים, שְׁתֵּרֵי גֵלָה דַּעַתוֹ שֶׁלֹּא מְחַל.

י' מִרְחָשׁוֹן

ז מֵצֵא פְּרוֹת מְפֹרָזוֹת בְּמְקוֹם הַגִּרְנוֹת הֵינּוּ בְּמְקוֹם הַדִּישָׁה, וְאֵינוֹ דֶּרֶךְ נִפִּילָה אֱלֹא שֶׁהַבְּעֵלִים לֹא אִסְפוּם, אֵם הָיוּ בָּמוֹ קֵב חִטִּים מְפֹזְרִים בְּתוֹךְ

רבה. וה"ה בכל אבידה שאין בה סימן שהדין שהיא של המוצא משום שהבעלים מתייאשים, אם ידוע שזה של יתומים, חייב להחזירם להם דאנים בני מחילה [נתיבות].

שטח של ארבע אמות על ד' אמות או ביותר על ארבע אמות, תרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן ואמרין שהבעלים לא רצו לטרוח לאוספם והפקירום. אבל היו מפרדים קב בפחות מארבע אמות שאין זה טירחא כ"כ לאוספם, לא יגע בהם, שמה הבעלים הניחו שם ושכחו לקחתם. וכן יותר מקב בארבע אמות שכיון שזה יותר מקב בד' אמות, שווה לטרוח ולאוספם (טור). היו כמו חצי קב בשתי אמות שכיון שזה רק חצי קב יש פחות טירחא לאוספו, ויתכן שבאופן כזה מוכנים הבעלים לטרוח^י, או קבים בחד' אמות שאמנם טירחא לאסוף כזו כמות בכזה שטח, אבל כיון שיש קביים שהוא כמות גדולה יתכן ששווה לו לטרוח ולא התייאש מהם, או שתיהן תקב משנים ושלשה מינים בגון תמרים ושומשמן שיתכן שיסכים לטרוח על מין אחד ולא יחשוב שצריך לטרוח בכלם, כל אלו ספק, לפיכך לא ימל, ואם נמל אינו חייב לתבריי^י. הגם: ויש אומרים דספק הגמ' בתמרים ושומשמן הכוונה אפלו בתמרים לחוד וצדדי הספק כיון דלא נפיש טרחיהו וכל פיוצא בזה (טור), או בשומשמן לחוד וצדדי הספק דחשיבי ומוכן לטרוח אפי' דנפיש טרחיה, ולכן הוי ספק (רש"י).

ח גזול שמדדה (פירוש, שמתמודד) ואינו יכול לפרת, הנמצא קרוב לשוכך בתוך חמשים אמה, תרי הוא של בעל השוכך דתולים שהגיע מהשוכך ולא שנפל מעוברים ושבים. חוץ לחמשים אמה, תרי הוא של מוצאו, כיון שאין הגזול מדדה יותר על חמשים אמה בהכרח שלא הגיע מהשוכך ונפל מעוברי דרכים^י. ובשביל של פרמים אפלו חוץ

רכו. תוס' מקשים דקב בד' אמות זה אותו יחס כמו חצי קב בב' אמות, ומ"ט הגמ' מסתפקת בזה, ותיירצו תי' א' דאם יש רק חצי קב, מוכנים לטרוח ולאסוף, אבל כשיש קב שזה הרבה פירות, לא מתחילים בכלל לטרוח. תי' ב' דקב בד' אמות היינו בד' על ד' שזה שטח גדול, ולפי"ז חצי קב בשתי אמות על ד' גם הרי אלו שלו, וספק הגמ' כאן הוא בחצי קב בשתי אמות על שתי אמות. והסמ"ע כתב שכונת השו"ע להחמיר מספק כשתי תי' התוס', ורק בד' על ד' הרי אלו שלו. והש"ך פסק כתי' התוס' שרק בשתי אמות על שתי אמות יש ספק. רכו. כן הוא דעת הרמב"ם דס"ל דספק דאורייתא לקולא, אבל שיטת הרא"ש דכיון דהוי ספק דאורייתא לחומרא, חייב להכריז [הגרא"ר ס"ב ס"ק כב]. רכו. לדעת הסמ"ע דווקא ברובם גויים הרי אלו שלו, אבל ברוב ישראל אע"פ שאין בו סימן הוי יאוש שלא מדעת. אבל הש"ך חולק וס"ל דאף ברוב ישראל, דמרגיש בנפילתו וכבר התייאש.

לנ' אמה הרי של פצל השוכף כי ע"י הכרמים הגזול מדדה יותר מנ' אמה ושוב תולים בשוכך (טור). נמצא בין שתי שוככות, הרי הוא של הקרוב יותר. מחצה למחצה ששניהם קרובים בשווה, יחלקו. במה דברים אמורים שהקורבה קובעת, כשהיו יוני שני השוככות שוין במנין, אבל אם היו יוני האחד רבים, חלף אחר הרב, אף על פי שהוא רחוק יותר מהשני. וכל זה בגזלות שאינן מפריחים שאין יכולים לפרוח רק לדדות, שבאופן זה נתבאר שתולים שבאו מהשוכך ולא מהעוברי ושבבים, אבל אם הם מפריחים או שנמצאו חוץ לנ' אמה דדינם כמפריחין, בכל ענין של מוצאו כיון דאפשר לתלות בעוברים ושווים שרובם גויים, ממילא אין שום משמעות לקורבת השוכך (טור).

ז' מרחשון

ט כל המוצא אבדה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה כגון טלית או קרדום בצד הגדר שדרך הבעלים להניח לזמן מסויים ואח"כ באים לקחתו אסור לנע בה, שמה בעליה הניחיה שם עד שיחזירו לה, ואם יבא למלה, והיו דבר שאין בו סימן, הרי אבד ממון חברו, שהרי אין לו בה סימן לתחזיר בו. ואפי' אם היה דבר שיש בו סימן שאין הבעלים מאבדו דהרי יכריז ויבואו ויתנו סימן ויקבלוהו, מ"מ הרי זה הטריחן לדרך אחריה ולתת סימניה. לפיכך, אסור לו שינע בה עד שימצאנה דרך נפילה דאז אם יש בו סימן נוטל ומכריז, ואם אין בו סימן הרי הוא שלו. ואפלו נסתפק לו הדבר, ולא ידע אם דבר זה אבוד או מנח כגון שהמקום משומר קצת ואינו משומר לגמרי, שזה עושה ספק אולי החפץ בא לכאן בלי כוונה, אפי' בדבר שיש בו סימן הרי זה לא ינע בריב, ואם עבר ונטלו אסור לו לתחזירו לשם דכיון דהוי ספק נפילה, התחייב בהשבה ואסור לו להחזירו למקומו אפי' לא הלך לביתו. ובמקום משומר לגמרי דהוי ודאי הינוח, אם נטלו והלך לביתו לא יחזירו למקומו, שמה בנתיים באו הבעלים ולא מצאוהו ושוב לא יחזרו לכאן, ולכן צריך להכריז. ואם היה דבר שאין בו סימן, ובה בו ואינו

חֵיב לְהַחְזִירוֹ רֹאה בַּהֲעֶרְהִיל. וְכָל דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן וְעֵבֶר וְנִטְלוּ, בֵּין סֶפֶק הֶנְחָה בֵּין בּוֹדָאי דֶּרֶךְ נִפְלִיָּה, בֵּין בְּרָשׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרָשׁוֹת תַּרְבִּים, חֵיב לְהַכְרִיז כִּי הִבְעֵלִים לֹא הִתִּיּאֲשׁוּ כִּיוֹן שִׁישׁ לֹהֵם סִימָן.

י בִּיצֵד, מֵצֵא טְלִית אוֹ קָרְדֵם בְּצֵד הַגָּדָר שֶׁהוּא מְקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר לַגִּמְרִי, חֲרִי זֶה לֹא יֵנַע בָּהֶם. בְּסֶרְמָיָא (פִּירוּשׁ, דֶּרֶךְ רַחֲצָה שֶׁהוֹלְכִים עַם רִצִּים מִדִּיר) שֶׁהוּא מְקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּר כָּלֵל, נִזְמִיל וּמִכְרִיז כִּיוֹן שִׁישׁ בּוֹ סִימָן. מֵצֵא גִזְלֹת מְקַשְׂרִים בְּבִנְיָהֶם בְּאֹפֶן שֶׁהַקֶּשֶׁר אֵינוֹ סִימָן וּמִדְּדִין דָּאִין הַמְּקוֹם סִימָן, [וְאֵין שׁוֹבֵר בְּתוֹךְ נ' אִמָּה, דֹּא"כ שִׁיד לִבְעַל הַשׁוֹבֵר], אַחֲרֵי הַגָּדָר (פִּירוּשׁ, גִּדֵּר שֶׁל אֲנָנִים) אוֹ אַחֲרֵי הַנִּגְפָּה (פִּירוּשׁ, סְתִמְתָּה כְּמֹל שֶׁל עֵנִים אוֹ שֶׁל קִנִּים) אוֹ בְּשִׁבְלֵינִי שֶׁבְּשִׁדּוֹת שְׁכָל אֵלוֹ הוּא מְקוֹם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּר קֶצֶת, וְהוּא סֶפֶק אִם הֵנִיחַן שֵׁם אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ דֶּרֶךְ נִפְלִיָּה, חֲרִי זֶה לֹא יֵנַע בָּהֶם, שְׂמָא בְּעִלְיָהֶן הִנִּיחוּם שָׁם. וְאִם נִטְמָלָם, חֲרִי אֵלּוֹ שְׂלֹו כִּיוֹן שֶׁאֵין בָּהֶם סִימָן. וְאִם חָיו קַשְׁוֹרִים קָשֶׁר שֶׁהוּא סִימָן, חֵיב לְהַכְרִיז. וְכֵן אִם מֵצֵאֵם קְבוּעִים מוֹנָחִים וְאֵין מִדְּדִים בְּמִקְוָמָם אַע"פ שֶׁאֵין בָּהֶם קֶשֶׁר מִיּוֹחַד שֶׁהוּא סִימָן, מ"מ חֵיב לְהַכְרִיז, מִשּׁוֹם שֶׁהַמְּקוֹם עֲצֻמוֹ הוּא סִימָן. הִגֵּה: כָּל אֵלוֹ דְּבָרֵי הַרְמָב"ם, אֲבָל יֵשׁ חוֹלְקִים בְּכָל זֶה וְסִבְכִּירָא לֵהוּ דְּשִׁלְשָׁה חֲלוּקִים בְּדִבְכֶּר, א' דָּאֵם הַדְּבָר מִשְׁתַּמֵּר לַגִּמְרִי כְּגֹון טְלִית אוֹ קָרְדֵם בְּצֵד גָּדָר, וְהוּא סֶפֶק אִם הֵנִיחוּ בְּעֵלִים שָׁם אוֹ שֶׁשְׁכַחוּהוּ שֵׁם, לֹא יֵנַע בָּהֶן בֵּין יֵשׁ בּוֹ סִימָן בֵּין אֵין בּוֹ סִימָן דֵּהוּי וְדָאִי דֶּרֶךְ הֶנְחָה וְאֵין שׁוֹם חֵיב הַשְּׁבָה, עֶבֶר וְנִטְלוֹ וְהוֹלִיכֻ לְבִיתָו לֹא יַחְזִירוּ לַמְּקוֹמוֹ, שְׂמָא בִּנְתִיִּים בָּאוּ הִבְעֵלִים וְלֹא מִצְאוּהוּ וְלֹא יַחְזִירוּ שׁוֹב, וְלִכֵּן אִם יֵשׁ בּוֹ סִימָן יִכְרִיז (טוֹר), אִם אֵין בּוֹ סִימָן יִהְיֶה מְנַח עַד שֶׁיָּבֵא אֶלְיָהוּ (הַמְּגִיד פֶּט"ו דְּגִזְלָה וּנ"י פֶּרֶק אֵלּוֹ מִנִּיאוֹת), לֹא הוֹלִיכֻ לְבִיתָו, יַחְזִיר וְיִנְיָחָנוּ עַל מְקוֹמוֹ כִּיוֹן שֶׁהוּא מְקוֹם הַמִּשְׁוֹמֵר לַגִּמְרִי. ב' וּבְמִקְוָם שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר כָּלֵל, אֲפִלּוֹ וְדָאִי הֶנְחָה וְאֵין בּוֹ סִימָן

רל. כֵּן הוּא שִׁטַּת הַרְמָב"ם. וְכָל הָרִאשׁוֹנִים הִקְשׁוּ עֲלָיו, אִמָּאִי חֲרִי אֵלּוֹ שְׁלֹו, הֵא הוּא יֹאשׁ שֶׁלֹא מִדַּעַת, וּס"ל דִּהְדִּין יִהְיֶה מוֹנַח עַד שִׁיבֹא אֵלְיָהוּ. וּבִסְמ"ע תִּירֵץ דְּכִיוֹן שֶׁהִגְבִּיָּהוּ בִּטְעוֹת דַּחֲשָׁב שִׁיכּוֹל לְהַחְזִירוֹ לִבְעֵלְיוֹ וְלֹא יָדַע שֶׁלֹא יוֹכֵל כִּי אֵין בּוֹ סִימָן, לִכֵּן לֹא נַחֲשָׁב שְׁבֹא לִידֹו בְּאִיסוּרָא וְיִכּוֹל לִזְכּוֹת בּוֹ כַּעַת אַחֲרֵי שֶׁנִּתְיַאֲשׁוּ בְּעֵלְיוֹ. וְהַש"ךְ מַחֲדֵשׁ דְּשִׁטַּת הַרְמָב"ם דִּיאֻשׁ שֶׁלֹא מִדַּעַת אֵין הַכוּוֹנָה שֶׁיִּהְיֶה מוֹנַח עַד שִׁיבֹא אֵלְיָהוּ, אֲלֹא רִשְׁאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאִם יִבּוֹאוּ בְּעֵלְיוֹ וְיִזְכְּרוּ ע"י עֵדִים וְכֹדוֹ שֶׁהוּא שְׁלֵהֶם, יִצְטָרֵךְ לְהַחְזִיר לָהֶם. וְע"ע בְּנִתְיָבוֹת מֵה שֶׁחִילֵק בָּזֶה.

לא בחפץ ולא במקום, הרי של מוצאו, ואם יש בו סימן, נוטל ומכריז. ג' ובמקום שמשתמר קצת, כגון שבילין שבשדות, אפלו ספק הנוח, יש בו סימן נוטל ומכריז בזה חולק על השו"ע דס"ל דאפי' יש בו סימן לא יטול לכתחילה, ורק אם נטל מכריז, ואם אין בו סימן, לא כגופו ולא במקום כגון אלומות קטנות שמתגלגלות ע"י רגלי בני אדם, וממילא אין המקום סימן, לא יטלנו, ואם נטלו רק בידו ולא הוליכו לביתו לא יחזיר, שהרי אין המקום משתמר היטב וכבר נתחייב בהשבה, ולכן יהא מנח עד שיבא אליהו בזה חולק על השו"ע דס"ל דבמקום המשומר קצת, ודבר שאין בו סימן, ועבר ונטלו הרי אלו שלו. וכן נראה לי עקר (טור והמגיד).

ח' מרחשון

יא מצא באשפה בלי מבסח, חרי זה לא ינע בו דאמרינן מדעת הטמינים שם. הגה: במה דברים אמורים, באשפה שאינו עשוי לפנות כלל וממילא אין שום חיוב השבה והוא משתמר לגמרי, אבל אם היא אשפה שמתחלה עשוי לפנות, המטמין בה דבר, אבדה מדעת היא והרי הוא של מוצאה"ל (טור). ואם אשפה שאינה עשויה להתפנות היא, ורק כעת נמלך עליה לפנותה, אף על פי שמצאו מבסח ובודאי היה דרך הנחה, מ"מ נוטל ומכריז דכעת כיון שעומד להתפנות והמטמין אינו יודע שעומד להתפנות, נעשה אבידה ומחוייב להשיבה. וכן אם היו בלים קמינים, כגון סבין ושפור וכיוצא בהם, אפלו היו מבסים באשפה תקבוצה, נוטל ומכריז דאינו ודאי דרך הינוח אלא ספק דרך נפילה שאפשר כשכבדו הבית השליכן שם (טור).

רלא. הסמ"ע כתב דהדין הוא רק לדעת הטור והרמ"א לקמן סי' רס"א סעי' ד', אבל לשיטת הרמב"ם והשו"ע שם, אף באבידה מדעת אין הדבר הפקר, אלא רק אין חיוב השבה, והרמ"א כתב כן לשיטתו. והש"ך כתב דבסוג אבידה מדעת כמו בטמן באשפה אף הרמב"ם מודה דהוי הפקר, משא"כ בהניח חפץ ברה"ר ס"ל לרמב"ם דל"ח שהפקירו.

סימן רסא

דין המוצא במקום שניכר שאינה אבידה

ובו ר' סעיפים

א מצא חמור או פרה רועים בדרך ביום, אין זו אבידה כי כך זה דרכם. אולם אם ראה אותם בלילה, או אם ראה חמור וכליו הפוכין שהאוכף והמרדעת אין מונחין עליו כדרכו, אפי' ראה אותם ביום (טור), תרי זו אבידה. ואם ראה אותם בפנות היום לפנות בוקר ובנשף או לפנות ערב, אם ראה אותם שלשה ימים זה אחר זה, תרי זו אבידה דאין דרך שתסתובב בשעות אלו כ"כ הרבה ימים, ונמיל ומכריו.

ט' מרחשון

ב ראה פרה רצה בדרך, אם פניה כלפי העיר אין זו אבידה אע"פ שאין דרך כ"כ שפרה תרוץ, מ"מ כיון שרצה כלפי העיר, אין זה אבידה, אבל אם רצה כלפי השדה אפי' ביום, כיון שאין דרכה לרוץ תרי זו אבידה. מצאה רועה בין הכרמים, אע"פ שהיא עצמה לא אבידה, דדרכה לרעות ביום כנ"ל, מ"מ חייב להוציאה ולהחזיר משום אבידת קרקע דמוקת את הקרקע, ולכן משום הפסד הקרקע חייב להוציאה. לפיכך כיון שכל חיוב הוצאתה הוא רק משום הפסד הקרקע, אם היו הכרמים של גוי, אינה אבידה ואינו חייב להחזיר. ואם חשש שמא יתרגנה הגוי בשומצאנה, מפני שהפסידה הכרם, תרי זו אבידה ונמיל ומכריו משום הפסד הבהמה עצמה. והוא הדין במקום שפורעין קנס מבהמות שרועין בשדות אחרים גם כן חייב להוציאה כדי להציל בעליה מהקנס (ר' ירוסם נ"ז).

ג מצא פרה ברשות הרבים, אם עומדת ברשות הרבים חייב להחזירו דאין דרך בהמה לעמוד ברה"ר, אלא לילך, ואם עומדת נראה שהיא נבוכה ואינה יודעת לאן ללכת, וסופה שתברח. היתה רועה בעשבים, או שהיתה ברפת שאינה משתמרת ואינה מאבדת (כי יש סוג רפת שגורם לפרה לרצות לברוח משם, ובכה"ג כשנמצאת שם הוי אבידה), לא יגע בה, שאין זו אבידה. הגם: ויש אומרים שאם הרפת חוץ לתחום, חייב

להחזירה דאין דרך הבעלים להעמיד פרה ברפת מחוץ לתחום, ובהכרח שנכנסה לשם ואינה יודעת כיצד לחזור (טור וכ"כ הרא"ש). מיהו, נראה לי, דהכל לפי הענין, ואף הסבבא הראשונה מודה אם הוא בענין שאינה משמרת.

י' מרחשון

ד המאבד ממונו לדעת, אין נזקקין לו אין חייב בהשבתה. כיצד, הניח פרתו ברפת שאין לה דלת, ולא קשרה, והלך לו, ויש אומרים דרפת לא מקרי אבדה מדעת וחיב להחזירה דאמנם הוי מקום שאינה משומר, אבל המניח שם עדיין לא נחשב אבידה מדעת (טור). וכן אם השליך בים ברשות הרבים והלך לו, תרי זה אבד ממונו לדעתו, ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטול לעצמו דשיטת הרמב"ם שאבידה מדעת לא הוי הפקר, מ"מ אינו זקוק לתחזיר, שנאמר 'אשר תאבד' (דברים כג, ג) מעצמה, פרט למאבד לדעתו. ויש אומרים דאבדה מדעת הוי הפקר וכל הקודם זכה והש"ך מכריע כדעה זר"ב (טור).

סימן רסב

על איזה דבר חייב להכריז ואיזה דבר

הוא של מוצאו

ובו כ"א סעיפים

א כל אבדה שאינו שוה פרוטה בשעת אבדה וגם בשעת מציאה, אינו חייב להכריז עליה דלא נקראת אבידה. ואפלו היתה שוה פרוטה בשעת אבדה, והוזלה בשעת מציאה, או שלא היתה שוה פרוטה בשעת אבדה, והוקרה ושווה פרוטה בשעת מציאה, אפ"ה אינו חייב. אבל אם היתה שוה פרוטה בשעת אבדה ובשעת מציאה,

אֶפְלוּ הוּזְלָה בְּאֶמְצַע, חֵיב. וְכֵן אֶפְלוּ הוּזְלָה אַחֵר מְצִיָּאָה בֵּין מְצִיָּאָה
לְהַכְרוּז, חֵיב לְהַכְרִיז.

יא מרחשון

ב אֶפְלוּ אֶבְדָּה שְׁשׁוּה תְּרַבָּה, אִם הִיא שֶׁל שְׁתֵּתִים תְּרַבָּה, שְׁמַתוֹךְ
כְּמוֹת הַשׁוֹתֵפִין אֵין מְנִיעַ לְכָל אֶחָד שְׁוֹה פְּרוּטָה, אִינוּ חֵיב
לְהַחְזִירָהּ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים, שִׁידוּעַ שְׁתֵּם עֲדִיין שְׁתֵּתִים בְּה. אֶבֶל
בְּסִתָּם, שְׂרָאָה חֶפֶץ אוּ מִטְבַּע שֶׁנֶּפֶל מִשְׁלֶשָׁה וְאִינוּ שְׁוֹה אֶלָּא שְׁתֵּי
פְּרוּטוֹת, אַע"פ שֶׁאֵין כְּדֵי פְּרוּטָה לְשַׁלְשָׁה, מ"מ חֵיב לְהַחְזִיר, דְּשִׁמָּא
בְּאִמַּת הִיוּ שְׁתֵּתִים חֵם בְּזִיג וְאִח"כ כְּשֶׁנֶּאֱבַד, אֶחָד מֵהֶם מִחַל חֲלָקוֹ
לְהַכְרִיז, וְהָרִי יֵשׁ בּוֹ שְׁוֹה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְשָׁנִים וְלֹכֵן מִסַּפֵּק חַיִּיב לְהַחְזִיר.
וְאִם אַחֵר בְּדֵי נֹדַע שְׁלֹא מִחַל אֶחָד לְהַכְרִיז, הָרִי הוּא שְׁלוֹ אֶפְלוּ
בָּא לִידוֹ קֶדֶם שְׁנֹדַע כִּי הַתְּבַר שֶׁהָאֲבִידָה שֶׁהִרִים אֵין בֵּה חֵיב הַשְׁבָּה
וּמִמִּילָא הִיא שְׁלו. וְאִם נֶפֶל מִשְׁלֶשָׁה וְהָיָה שְׁוֹה פָּחוֹת מִשְׁתֵּי פְּרוּטוֹת,
הָרִי הוּא שְׁלו, דְּלֹא חִיְשָׁנָא דְּלִמָּא שָׁנִים מִחַל לְאֶחָד וְכִיּוֹן שֶׁאִפִּי אִם
אֶחָד מִחַל, עֲדִיין אֵין בֵּה שׁוּוֹה פְּרוּטָה לְשָׁנִים, לֹכֵן אֵין חַיִּיב לְהַחְזִיר.

ג אֵין מְמוּצָא מְצִיָּאָה חֵיב לְהַכְרִיז, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן בְּגוּפוֹ
שֶׁל הַחֶפֶץ אוּ שְׂרָאוֹי לְתֵן סִימָן בְּמִקְוָמוֹ וְיִכְרִיז אֲבִידָה פְּלוּנִית מִצָּאָתִי,
וְהַמֵּאֲבֵד יִיתֵן סִימָן הַמָּקוֹם אוּ בְּקִשְׁרֵיו אוּ בְּמִנְיָנוֹ אוּ בְּמִדְתּוֹ אוּ
בְּמִשְׁקָלוֹ. אֶבֶל אִם אֵין בּוֹ שׁוּם סִימָן אֶפְלוּ בְּמִקְוָמוֹ, בְּגוֹן שְׁנֶכֶר
שְׁלֹא הֵנַח שָׁם בְּכֹנֶה אֶלָּא דְּרָךְ נִפְּלָה בָּא שָׁם וּבְדֶרֶךְ נִפְּלָה לֹא שִׁיד
סִימָן מָקוֹם, כִּי הַמֵּאֲבֵד לֹא יוֹדַע הֵיכָן אֵיבַד כְּדֵי שִׁיתֵן אֶת סִימָן הַמָּקוֹם, וְכִיּוֹן
שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן, הַבְּעָלִים מִתִּיַּאֲשׁ כִּי יוֹדַע שֶׁאֵין אִפְשָׁרוֹת שֶׁהַחֶפֶץ יִחְזוֹר אֵלָיו כִּי

רל. וְדוּקָא בְּגַלּל הַחֲשַׁשׁ שֶׁהֵם שׁוֹתֵפִים צָרִיךְ לְהַחְזִיר, אֲבָל אִם לֹא הִיוּ שׁוֹתֵפִין
בו, אִפְּלוּ שׁוֹה הַרְבֵּה מִתִּיַּאֲשׁ, שִׁיאֲמַר הַמֵּאֲבֵד הָרִי אֲמַרְתִּי לְהוֹלֵכִין עִמִּי כְּמָה
פְּעָמִים דָּבָר זֶה אֲבִדְתִּי וְלֹא חֲזַצְרִי לִי, בַּהֲכָרָה שׁוּדָאִי דַּעְתָּם לְגוּזְלוֹ, וְאֵין בִּידִי
לְתוֹבַעַם בְּב"ד דְּכָל אֶחָד יֹאמַר אֲנִי לֹא מִצָּאָתִיהָ שְׁמָא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵלַךְ אֵיתָנוּ מִצָּאוּ,
מִשָּׂא"כ כִּשְׁהֵן שׁוֹתֵפִין דָּאֵין הָאוּבֵד חוֹשֵׁד לְשׁוֹתֵפִין שְׁדַעְתָּם לְגוּזְלוֹ, אֲלֹא רַק
שְׁמַשְׁהֵן בִּידוֹ לְצַעְרוֹ זְמַן מָה וְאִינוּ מִתִּיַּאֲשׁ מֵאֲבִידָתוֹ, וְכֵן כִּשְׁהֵן רַק שָׁנִים אִינוּ
מִתִּיַּאֲשׁ מֵאֲבִידָתוֹ, דָּאֵף אִם יִכְפָּרְנוּ זֶה שֶׁהֵלַךְ אֲתוֹ וּרְצָה לִישְׁבַּע שְׁלֹא מִצָּאוּ, סוֹבֵר
הָאוּבֵד הַיּוֹם אוּ מִחוּר אֲתַפּוּשׁ גַּם אֲנִי מִשְׁלוּ וְאֲחִזִּיק בּוֹ תַּחַת זֶה שְׁמַחְזִיק הוּא
בְּאֲבִידָתִי [סמ"ע].

לא יוכל להוכיח שזה שלו, אבל זה מהני רק אם הוא דבר שיש לתלות שבעליו הרגישו בו מיד בשנפול ממנו, או מחמת כבודו ולכן בסמוך לנפילתו הרגיש שהוקל מעליו משאו או מחמת חשיבותו, ולכן תמיד היה ממשמש בו ומרגיש בשנפול, הרי הוא של מוצאו, שהרי נתיאש מיד בשידע שנפול, בין שאין בו סימן, וכא לידו בהתה, בין שנתיאשו בעליו מיד כשנפול קודם שבא לידו. ואם לא היה דבר שבעליו מרגיש מיד בנפילתו, צריך להחזיר אע"פ שיודעים כעת שכשיוודע למאבד יתייאש, מ"מ כעת עדיין לא התייאש, ויאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אף על פי שנתיאש אחר כך, בין שקא לידו קדם יאוש ונתחייב בהשבה, שוב לא מהני אח"כ היאוש לפוטרו ממצוות השבה.

יב מרחשון

ד ראה אברה שנפלה משנים או משלשה יד, צריך להחזיר אפלו אין בו סימן כי אינו מתייאש כי בטוח שההולכים עמו מצאוהו ויחזירו לו, ולכן הדין הוא שאם ראה ממי מהם נפל יחזירו לו כי זה ודאי שייך לו או שהוא שותף בו, ואם לא ראה ממי מהם נפל, אם יש בו סימן יכריז ביניהם ויחזיר למי שיתן סימן, ואם אין בו סימן יהא בידו עד שיבא אליהו דכיון שנפל משניים או משלש וסבור המאבד שאולי יחזירו לו, אינו מתייאש לעולם. ובנפל משלשה איירי דוקא ששנה לפחות שתי פרוטות דאל"ה אין שווה פרוטה לכל אחד, כמו שנתבאר לעיל סעיף ב"ה (טור).

רלד. נתבאר לעיל סעיף ב' בהערה דבנפל משניים חייב להשיב אפי' כשאנים שותפים, ובנפל משלשה חייב להשיב רק אם הם שותפים, ואם יתברר אח"כ שאנים שותפים או אין בו שווה פרוטה לכל אחד הרי הוא שלו [סמ"ע]. רלה. הש"ך הביא כמה ראשונים שמה שאמרנו שבנפל משניים או משלשה מתייאש, איירי דווקא כשכולם חיפשו עמו ולא מצאו, דבזה חושש שהם כן מצאו, רק מעלימים זאת ממנו, משא"כ כשלא חיפשו עמו, וכתב הש"ך דזה רק לרבא, אבל לאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש לא בעינן שיחפשו עמו. וביאר הנהיבות דכשלא חיפשו עמו, תולה שאדם אחר מצא זאת ומתייאש כי לא יודע ממי לתבוע, אבל לאביי דלא הוי יאוש, ממילא אע"פ שזה שאיבדו יודע מיד שנאבד והתייאש, אבל השניים האחרים לא התייאשו וחייב להשיב להם, ולא זכה בחלק זה שידע והתייאש כי שמא מיד הקנה חלקו לשניים האחרים.

ה מוצא דבר שודאי נתיאשו הפעלים ממנו, כגון ששמע שאמר 'וי לחסרון פים' קודם שבא לידו, אפלו יש בו סימן הוא של מוצאו כיון שנתיאשו ממנו. וכן המוצא דבר שמוכית בו שיש זמן רב ממתי שפאכד מבגלו [היינו שמצאו דרך נפילה, בדברך הינוח, לא הוי יאוש אף שעבר זמן רב, דהניחוהו שם להצניעו] וכיון שעבר זמן רב ודאי נתיאשו הפעלים, ולכן הוא של מוצאו, אפלו יש סימן כגופו או במקומו. ההנה: הא דאמרינן דכשאמר 'וי לחסרון פים', הוי יאוש, הינו רק באבדה וכיוצא בזה, אבל מי שיש לו חוב אצל גוי ועבר זמן רב ולא הסכים לפרוע לו, שמתקמא אינו יאוש, ואף על פי שאמר 'וי לחסרון פים', לא הוי יאוש, דהואיל שכל חוב הוי ספק אי משתלם אי לא, מספקא אמר קף ולא גמר ומיאש אא"כ יודעים ודאי שהתיאש מהחוב"ל (מהרי"ק שרש ג').

יג מרחשון

ו לפיכך כיון שנתבאר לעיל תחילת סעי' ג' שאם אין סימן בגופו או בקשריו ובמנינו הרי הוא שלו, לכן המוצא מעות מפזרים, ועגולי דבלה גוש תאנים מיובשות, וכפרות לחמים של נחתום שכל הככרות עשויות בצורה שווה [לאפוקי ככרות של בעה"ב שלכל אחד יש צורה שונה] ומחרוזות של דגים, שאין בהם סימן לא בקשרים ולא במנינם כי בכולם יש אותו מנין או אותם קשרים, וחתוכות של בשר שאין בהם סימן, ולשונות של צמר הצבוע בצבע אדומן וגוי צמר שאינם צבועים כי כשהם צבועים יש סימן לפי הצבע, ואניצי פשתן שאינו מעובד, הרי אלו שלו. שפבל אלו מסתמא הרגישו הפעלים מיד בגפילתם מחמת חשיבותם, וכיון שאין בהם סימן מתיאש.

ז מוצא פרות מפזרים ללא סימן, אם הוא דרך הנחה, לא ינע בהם כמו כל דבר שאין בו סימן בדברך הנחה לא יגע בו, לעיל סי' ר"ס סעי' ז'. ואם הם מפזרים דרך נפילה, הרי הם שלו דודאי נתיאש.

יד מרחשון

ח המוציא בפרות של בעל הפית שיש בהם סימן, דכל אחד עושה בצורה אחרת וגני צמר הצבועים שיש סימן לפי הצביעה, ונתיבות בשר או דג שיש בהם סימן בצורת החיתוך [וזיהוי איזה חתיכה מהבהמה או מהעוף, לא נחשב סימן], וכן כל דבר שיש בו סימן, חייב להכריזו.

ט מצא בריבות קטנות של שבילים של חטים או שעורים בפרשות הרבים, תרי אלו שלו, שחרי אין בהם סימן בגופם, וגם אין בהם סימן מקום, דמחמת קטנותם מתגלגלים ממקום למקום ע"י עוברי דרכים. ואם מצאם בפרשות תיחיד, אם דרך נפילה, תרי אלו שלו דבדרך נפילה לא שייך סימן מקום. ואם דרך הנחה, חייב להכריזו, שאף על פי שאין בהם בעצמם סימן, מ"מ המקום הוי סימן. אבל אם מצא אלמות כריכות גדולות שאינם מתגלגלים ממקום למקום ע"י העוברי דרכים, אם מצא בדרך הנחה בין מצא בפרשות תיחיד בין בפרשות הרבים, נוטל ומכריז, הגה: שמוקדשן שבו הם נמצאים, הוא הסימן. ומיהו, במקום שהכל נותנין ומניחין שם, כגון חביות בשפת הנגר, אפילו מצא דרך הנחה אינו סימן, שהכל פורקין שם וממילא המקום לא יכול לשמש כסימן. המוציא חביות של יין ושמן וכיוצא בזה, קדם שנפתחו האוצרות ועדיין אין מוכרין אותם לאחרים, חייב להכריזו, שיש בפרשומן סימן ולכן מי שנותן את סימן הרישום, בהכרח שהוא הבעלים, כי זה לא הגיע עדיין לידים של אדם אחר, אבל מצא לאחר שכבר נפתחו האוצרות והתחילו למכור לאחרים, אין רשומן סימן כי אפי' בא ונותן סימן, אין ראיה שהוא איבדו, כי יתכן שמכיר את הסימן כי זה פעם היה שלו, אבל זה לא ראיה שהוא זה שאיבדו, ולכן אין חייב להכריזו כי אין בחבית סימן אחר שיוכל להיחשב כסימן (טור). ודוקא אם כל החביות שזין והן מלאים, אבל אם חסרים הם, יש סימן במדה במה שבהן (שם נכס ר").

טו מרחשון

י המוציא צבועי ערימות פרות, או פרות בבלי, או שמצא בלי במות שהוא, חייב להכריזו כי יש סימן בכלי, ובצבועי פירות הסימן הוא המקום, כי אין דרך לדרוס עליהן ונשארין במקומן.

יא המוציא מעות מפורים, תרי אלו שלו כי אין בהם סימן וידע מיד בנפילתן כדלעיל סעי' ו'. אבל היו מקצת מטבעות זה על גב זה

אין זה נחשב דרך הנחה ויהיה המקום סימן, אלא הרי הם כמפוזרים. אבל אם מצא צבור ערימת מעות, חייב להכריז כי הוי דרך הנחה ויש סימן מקום.

טז מרחשון

יב מצא שלשה מטבעות זה על גב זה והם עשויים כמנדלרלי, הנה: דהינו הרחב למטה והאמצעי רחב מן העליון, או שהיו מנחים כסלם דהינו רבו של אמצעי על גבי תחתון ורבו של עליון על גבי האמצעי (טור). או שהיו אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהם כרי באופן שאם יבנים קיסם ביניהם ינטלו בבת אחת, חייב להכריז כי צורות אלו הם בודאי דרך הינוח, ויש סימן מקום, והמוצא יכריז 'מטבעות מצאתי', והמאבד יתן סימן מנין ר"ח, וי"א דמהני לומר סימן שהניח כמגדל או שאר צורות הנ"ל. הוי עשויין כשייר (פירוש, כאלעדה שהוא עגל, רש"י) בצורת עיגול או כשורה זה אחר זה בקו ישר או כחצובה (פירוש, כג' רגלי הקנקן כל אחד כנגד אויר של שני, רש"י) בצורת סגול, הרי זה ספק בגמ' אם הוי דרך הינוח או דרך נפילה ולכן לא יפול ואם נטל לא יחזיר כי מספק א"צ להכריז. ודעת הרא"ש דספק איסור לחומרא וצריך ליטול ולהכריז.

יג במה דברים אמורים, שמתחזירים מטבע, דווקא בסימנים שאמרנו. אבל אם אין בו סימנים הללו, אפילו אמר המאבד רשומה היא בחותם מלך פלוני, או אפילו אמר שמי כתוב עליה, אין מחזירין לו, מפני שמטבע נתן להוצאה, והוא מכיר אותה כי היתה אצלו לפני כן, ושמה הוציאה ומאחר נפלו. ויש אומרים דנסדק במטבע הוי סימן כמו סימן בשאר כלים, ורק בסימן המצוי בהרבה מטבעות, אומרים שאכן הוא צודק שאיבד מטבע כזו, אבל יתכן שהיה לו מטבע נוספת באותו סימן ומסרה לאחר, וזו מה שהמוצא מצא, משא"כ נסדק שאינו מצוי בשאר מטבעות, נאמן לומר שהוא איבדה (נמוקי יוסף וזית יוסף נשם הרמז"ן).

רלו. אבל שלשה ואין עשויים כמגדל או שניים כמגדל או בשלשה ואין מונח רובו של זה ע"ג חברו, יכול להיות שאירע כך גם בדרך נפילה, ולכן א"צ להכריז. רלו. ולכן צריך דווקא ג' מטבעות, כי בשניים לא הוי המנין סימן כיון שמיעוט 'מטבעות' שתיים.

יז מרחשון

יד ראה שגפול ממבע מחברו בתוך החול או בתוך העפר, מתר לקחתו, שודאי נתיאש. ואפלו ראהו שתביא בקרה לבקר החול או העפר לחפשו, אין חוששין לו כי הוא ודאי התייאש, ומה שמחפש בחול, כי חושב כמו שאני איבדתי עוד אנשים איבדו, ואולי אמצא מטבע שאדם אחר איבדו.

מז מצא עגול גוש תאנים מדובק וכתובו חרם, כפר וכתובו מעות אע"ג שאין דרך להניח מדעת בכזה אופן, וודאי שלא עשה זאת בכוונה, מ"מ ס"ל לשו"ע דנחשב סימן, כי הבעה"ב מבחין מיד שנפל לו מטבע לתוך העיסה או העיגול לחרם בזמן יצירתו, ויש אומרים דסימן הקא מאליו לא הוי סימן (טור נטס הרא"ש), וכן אם מצא תתיבת בשר משנה בכתובו, דג נשוד וכן כל פיוצא באלו, הואיל ויש בהם שנוי, חייב להכריז, שלא עשאים בעליהן אלא לסימן. אבל תתיבת בשר שאינו משנה בכתובו, תרי הוא שלו, שאפלו יבון זה ויאמר מתירך היא או מהצנאר, אינו סימן.

יח מרחשון

מז המוצא מחטים וצנורות ומסמרים וכיוצא בהם, אם מצאם אחת אחת היינו אפי' מצא הרבה מחטים, אלא שמפוזרים באופן שאין קשר בין אחד לשני, הוי דרך נפילה, ולכן תרי אלו שלו. אבל אם מצא שנים שנים או יותר שהיו מונחים בזוגות, ומצא לפחות שתי זוגות, חייב להכריז, שמנין סימן.

יז חלוקת פרות מחברו, או ששגגם לו חברו, ומצא בהם מעות, אם צרורים הם ומונחים במקום אחד בתוך הפירות, דהוי דרך הינוח חייב להכריז, שתקשר או המנין סימן. ואם הם מפוזרים כיון שאין בהם שום סימן דהוי דרך נפילה, לכן תרי אלו שלו. במקא דברים אמורים, בלוקת מהתגר סיוטאי, שהוא לוקח פירות מכמה אנשים, או מבצל תבית שלקחה מהתגר, והוא תדין אם התגר עצמו מצאם, אם מצאן אחר שכבר שהו בידו בדי שויכול לערבם עם פרוטיו ואפלו יודע של מי הוא, דכבר נתיאשו ממנו הפעלים כיון שהבעלים יודעים שהתגר מערב את הפירות שקנה מהם עם שאר פירות, לכן משער שאפי' אם התגר ימצא

את המעות, לא יידע מאיזה מוכר הגיעו המעות, ולכן הבעלים מתייאשים (נמוקי יוסף סס). **אָבֵל אַם לְקַחֵם מִבְּעַל הַבֵּית שֶׁדָּשׁ הַפְּרוֹת בְּעֶצְמוֹ אוֹ עַל יְדֵי עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַבְּנֵעִים דָּל מֵה שְׂבִידִם שִׁיךְ לִבְעִלֵהֶם, חֵיב לְהַחְזִיר כִּי הִבְעִילִים לֹא מִתִּיַּאשִׁים, כִּי יוֹדְעִים שֶׁמִּסְתַּמָּא הַמְּעוֹת נִפְלוּ לַתּוֹךְ הַפִּירוֹת, וְהַלּוּקָה יִמְצָא אוֹתָם וְהוּא יוֹדֵעַ מִמֵּי קִנְאָם וַיִּכְרִיז וְהוּא יִתֵּן מִנּוּן סִימָן.** [אבל אם דש ע"י פועלים שאינם עבדיו, אין חייב להכריז כי המאבד לא יודע מי קנה את הפירות ומתייאש].

יט מרחשון

יח מְצָא חֲמוֹר וְאַכָּף עָלָיו, הַנּוֹתֵן סִימָן בְּאַכָּף מַחְזִירִין לוֹ גַּם הַחֲמוֹר כִּי כָל אוֹכֵף מֵתֵאִים בְּמִיּוּחַד לַחֲמוֹר שֶׁעֲבוּרוֹ יִיחַדוּהוּ, וְלֹכֵן לֹא מִשְׁאִילִים אוֹתוֹ, וְאִם הָאוֹכֵף שֶׁל הַמֵּאבֵּד, בִּהְכָרַח שֶׁגַּם הַחֲמוֹר שָׁלוּ.

יט מְצָא בָּלִי וְלִפְנֵינוּ מַחוּץ לַפֶּתַח הַכֹּלִי פְּרוֹת, הַפְּרוֹת שָׁלוּ כִּיוֵן שֶׁאֵין בָּהֶם סִימָן וְהַבָּלִי נֹטֵל וּמִכְרִיו, שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר הַבָּלִי שֶׁל אַחֵר, וְהַפִּירוֹת שָׁל אַחֵר, וְהָרִי אֵין בָּהֶם סִימָן. וְאִם מְרֵאִים מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים שֶׁהֵם שֶׁל אָדָם אַחֵר, חֵיב לְהַכְרִיז גַּם עַל הַפִּירוֹת. בִּיצֵד, הָיוּ אַחֲרֵי הַבָּלִי לִפְנֵי הַפְּרוֹת, הָרִי אֵלּוֹ שָׁלוּ כִּי מוֹכַח שְׁפִירוֹת אֵלּוֹ לֹא נִפְלוּ מִתּוֹךְ הַכֹּלִי [וְאִפְּלוּ נִשְׁאָר מִקְצַת פִּירוֹת בְּכָלִי], אֲבָל אִם הָיוּ לִפְנֵי הַבָּלִי לִפְנֵי לְכִיוּן הַפְּרוֹת, חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִן הַבָּלִי נִשְׁפְּכוּ וְלֹכֵן מִכְרִיו גַּם עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיוּ {אֲזֵנִים} [אֲזֻנִּים] (פִּירוֹשׁ, שֶׁפֶת הַכֹּלִי כְּפֹלִיס לְמוֹכּוֹ, רַש"י) לַבָּלִי, אָף עַל פִּי שֶׁפְּנֵי בְּלִפְי הַפְּרוֹת הָרִי אֵלּוֹ שָׁלוּ, שֶׁאֵלּוֹ נִשְׁפְּכוּ מִהַבָּלִי הֵיחָ נִשְׁאָר מֵהֶם בְּתוֹכּוֹ מִפְּנֵי הָאֲזֻנִּים וְכִיוֵן שֶׁלֹּא נִשְׁאָר כְּלוּם בְּכָלִי, בִּהְכָרַח, שְׁפִירוֹת אֵלּוֹ לֹא נִפְלוּ מִכֹּלִי זֶה"ל. הָיוּ מִקְצַת הַפְּרוֹת בְּכָלִי וּמִקְצָתָם בְּאַרְזֵן, חֵיב לְהַכְרִיז כִּי נִרְאִים הַדְּבָרִים שֶׁמֵּה שֶׁנִּמְצָא בַּחוּץ נִפְלָה מֵהַכֹּלִי, כִּיוֵן שֶׁפְּנֵיו לַפִּירוֹת.

כ' מרחשון

כ מְצָא בָּיִם אֲרֻנָּק מְעוֹת וְלִפְנֵינוּ מִבְּחוּץ מְעוֹת מְפֹאָרִים, הָרִי אֵלּוֹ שָׁלוּ.

רלב. יש מהראשונים שחילקו בין סוגי הפירות, שיש סוגים שכשנפול מהם, הדרך שיישאר מהם בכלי וממה שלא נשאר מוכח שלא נפל ממנו, ויש סוגים שאם זה נופל לא נשאר בכלי כלום, וממילא גם כשאין כלום בכלי, אין ראייה שלא נפל ממנו, והרמב"ם סובר כהמ"ד בגמ' שלא חילק בכך.

ואם מראים הדברים שחפים ומעוֹת שֶׁל אָדָם אֶחָד וּמֵהֶבֶים נִפְּלוּ
וכפי שנתבאר בסעיף הקודם חֵיב לְהִכָּרִיז.

כא המוציא בלי מבלים שצורת בלם שוה ואין שום סימן בגוף הכלי,
אם בלי חדש הוא שאין בו אפי' טביעות עין, הרי הוא שֶׁלוֹ. ואם
היה כבר משומש באופן שֶׁמִּבְעוֹתוֹ הָעֵינַן דאע"פ שאין בו סימן ממש, אבל
בעליו יכול לזהותו בטביעות עיניהם, ולכן חֵיב לְהִכָּרִיז, שָׁאֵם יבא תלמיד
חכם ויאמר אף על פי שאיני יכול לתן בבל' זה סימן, יש לי בו
טביעת עין, ובאופן כזה חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ, אִם מִכִּירוֹ וְאָמַר שֶׁלִּי
הוא, מִחֲזִירֵינִי אוֹתוֹ אבל מי שאינו ת"ח, אע"פ שגם הוא יש לו טביעת עין
בחפציו, מ"מ אי אפשר להאמין לו שאכן זיהה שכלי זה הוא שלו. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמוּרִים באיזה ת"ח אמרו שנאמן שחפץ זה הוא שלו, רק בְּתִלְמִיד
וְתִיק שיוודעים בו שְׁאִינוֹ מְשַׁנֶּה בְּדַבְרוֹ בְּלָל, אֵלָּא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם לְצוּר
השכנת שלום בין איש לרעהו, או שמשנה כדי שלא יוצר מחלוקת, או
בְּמִסְכָּתָא (פירוש, אִם ישאלוהו על מסכתא אחת אִם היא סדורה בידו, יענה
'לאו', דרך ענוהו), או בְּפִירְיָא (פירוש, אִם שאלוהו מצדו שכנת על מטה
זו, יאמר לא, פן יראו זה קרי ויתגנה, מוס' וכן כתב הרמב"ם), או
בְּאוֹשְׁפִיזָא (פירוש, כדאמרין צערכין 'מצדך רעהו צקול גדול וגו' (משלי
כו, יד) קללה תחשכ לו, שלא יספר בשבחו של זה שהתארח אללו, שקבלוהו
בסדר פנים יפות צין בני אדם שאינם מהגנים שלא יקפלו עליו ויכלו ממנו
(מוספות), ועוד נדרש מת"ח זה שרוצה שיחזירו לו אבידתו בטביעת עין
בְּשֵׁהוּא מִקְפִּיד עַל חִלּוּקוֹ לְהַפְּכוֹ, בְּעֵינֵי שֶׁלֹא יֵרָאוּ הַתְּפִירוֹת
הַמְּגֻנּוֹת. הגה: וְדוֹקָא אִם מְצָאוֹ בְּמָקוֹם שֶׁתִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצִוּיִין, כְּגוֹן
בְּבֵית הַמְּדֻרָּשׁ דָּא אֵין הַבְּעֵלִים מִתִּיאֲשִׁים, כִּי יוֹדְעִים שֶׁהֻמוּצָא יִכְרִיז שְׁמָא
יבוא ת"ח ויתן טביעות עין, אֲבָל בְּלֹא הָכִי אֵינוֹ חֵיב לְהִכָּרִיז כִּי מִבֵּין שְׂכִינִין
שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן הַמוּצָא לֹא יִכְרִיז כָּלל, וְלִכֵּן מִתִּיאֲשִׁי (טור). וְכָל תִּלְמִיד חֶכֶם
הוא בְּחֻזְקָת שְׁאִינוֹ מְשַׁנֶּה [כִּי אִם] בְּדַבְרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל וְצִדִּיק לְהַחזִיר
לוֹ, עַד שֶׁיִּכְבֵּי הַמוּצָא רְאָיָה שְׁאִינוֹ נִזְהָר וְאִ"צ לְהַחזִיר לוֹרְבָּא (הגהות
אשר"י פרק הנזכר).

סימן רסג

המוצא אבידה שמתבייש להשיבה

ובו ג' סעיפים

כא מרחשון

א מוצא שק או קפה וכיוצא בה, אם היה חכם או זקן מכבד שאין דרבו ולא לכבודו לטל בלים אלו בידו, אינו חייב לטפל בהם שנאמר (דברים כבא) 'והתעלמת' ודורשים פעמים שאתה רשאי להתעלם כשאינו לפי כבודו. וכיצד קובעים אם זה לא לפי כבודו אומר דעתו, אלו היו שלו והיו מונחים במקום חשש גניבה או אבידה, אם היה מחזיר לעצמו ולא היה חס על כבודו, כך חייב להחזיר של חברו, ואם לא היה מוחל על כבודו, ואפלו אם היו שלו גם היה מוותר עליהם, כך בשל חברו אינו חייב להחזיר.

ב היה דרבו להחזיר בלים כאלו בשדה כי לא מצויים שם אנשים, ואין דרבו להחזיר בעיר מפני כבודו, ומצאן בעיר, אינו חייב להחזיר. מצאם בשדה, חייב להחזיר עד שיגיעו לרשות הפעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהם לעיר ואין דרבו כך כיון שבשדה חייב להחזיר כי אין בכך חיסרון כבוד, וכיון שהתחיל ונתחייב במצוה, שוב אינו רשאי להפסיק באמצע וחייב להשיבו לבית בעליו בעיר. ויש אומרים דלא יחזיר בעיר דאינו לפי כבודו, אלא יכניסה מן השדה לעיר ויניחנה והבעלים מרויח שבכל זאת כעת היא במקום שיותר משתמר (טור נסס הר"ע). וכן אם מצא פחמה והבישה, נתחייב לטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו, שהרי התחיל במצוה ריב.

השב"י דאין ספיקו של הסמ"ע מוציא מידי ודאי של הרמ"א שיש ת"ח גם בזה"ז לענין זה.

רמב. לפי טעם זה אין הדין רק בבהמה אלא בכל חפץ, דכיון שהתחיל בהשבתה נתחייב להשיבה לגמרי. אבל דעת כמה ראשונים שהדין רק בבהמה שכיון שהכיש בה הרגילה לברוח ממקומה ועי"ז גרם נזק לבעליה, ולכן צריך להשיבה לגמרי,

כב מרחשון

ג' תהולת בדרד המוב ותישר ועושה לפנים משורת הדין, מחזיר את האבדה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו. הגם: ויש חולקין ואוסרין בת"ח להחזיר, הואיל ואינו לפי כבודו ואסור לו לזלזל בכבוד התורה, אלא אם רוצה לקנס לפנים מן השורה ישלם מכיסו (טור נסס הרא"ש סימן רע"ב).

סימן רסד

אבירתו קודמת לכל אדם, אבירת רבו ואבירת אביו של מי קודמת ובו ח' סעיפים

א מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ובאבדת חברו, אם יכול לחזור להחזיר את שתיקתו הואיל ולא יהיה לו שום הפסד חייב להחזירם, ואם לא יכול להחזיר את שניהם, ואם יחזיר את של חברו יפסיד את שלו, יחזיר את שלו, שאבדתו קודמת אפילו לאבדת אביו ורבו, בדרדשינו מ'אפס כי לא יהיה בך אביון' שעליו לדאוג שהוא לא יהיה אביון, ודורשים שא"צ להפסיד משלו עבור חברו^י (דנרס טו, ד), ואף על פי בן יש לו לאדם לקנס לפנים משורת הדין, ולא לדקדק ולומר שלי קודם שמא אפסיד ממוני או ממלאכתי, אם לא בהפסד מוכח שודאי אמור להפסיד ע"י הצלת ממון חברו. ואם תמיד מדקדק וחושש

אבל בשאר חפצים אע"פ שהגביהה והתחיל להשיבה, כיון שאינה לפי כבודו יכול להניחה משום שאין גורם שום נזק לבעלים [סמ"ע]. רמנ. ואין זה רק כשנאבד לו חפץ, אלא ה"ה שא"צ להפסיד ממלאכתו עבור השבת אבירה וכדיבואר בסימן הבא, רק התם אם המאבד מוכן לשלם לו מה שאמור להפסיד, חייב להסכים, משא"כ כאן שרוצה שיפסיד חפץ שלו, יכול לומר איני חפץ בדמי החפץ אלא בחפץ שלי [סמ"ע]. ולשיטת השו"ע בסעיף ה' גם בין ודשבש צריך להסכים לקבל דמיהם, ואינו יכול לומר בשלי אני רוצה. [א.ה. מסתבר שחפץ פשוט שמצוי כמותו ואין שום סיבה להעדיף את החפץ הקיים כעת אצלו, חייב להסכים לקבל דמיו]

שמה יפסיד ומחמת כן אינו משיב אבירה, פורק מִמֶּנּוּ עוֹל גְּמִילוֹת חֲסִדִּים וְסוֹף שְׂיֻצְמָרָךְ לַבְּרִיּוֹת.

בג מרחשון

ב פֶּנַע פֶּאֶבְדַּת אָבִיו וּבִאֲבִדַּת רַבּוֹ וַיְכּוֹל לִהְיוֹת רַק אֶחָד מֵהֶם, אִם הָיָה אָבִיו שָׂקוֹל בְּתוֹרָה כְּנֶגֶד רַבּוֹ, שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת, וְאִם לֹא, שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת כִּי אָבִיו הֵבִיאוּ לַחַי בַּעוֹה"ז וְרַבּוֹ הֵבִיאוּ לַחַי עוֹה"ב. וְהוּא שְׂיֻצְמָרָךְ רַבּוֹ מִבְּהֶקֶת, שֶׁרַב חֲכָמָתוֹ שֶׁל תּוֹרָה לְמַד מִמֶּנּוּ. וְעַיִן בִּיּו"ד סִימָן רמ"ב סעיף ל"ד שם הֵבִיא הַרמ"א דְּרַבּוֹ קוֹדֶם, דּוּקָא כְּשֶׁמִּלְמַדוֹ בַּחֲנִים, אֲבָל אִם אָבִיו מִשְׁלֵם לוֹ שָׂכָר, אָבִיו קוֹדֶם, וְכֵן אִם אָדָם אַחֵר מִשְׁלֵם לְרַבּוֹ שָׂכָרוֹ עֲבוּרוֹ, אוֹתוֹ אָדָם קוֹדֶם לְרַבּוֹי"ד.

ג לקמן סימן רס"ה יתבאר מתי מותר למשיב לקבל שכר על עבודת ההשבה. הַיְנִיחַ אֲבִידָתוֹ וְהַחֲזִיר אֲבִידָתוֹ חֲבִירוֹ וְחִבְרֵי נֹכַח שֵׁם וְלֹא הִתְנָה עִמּוֹ כְּלוֹם, אִין לֹא אֵלָּא שָׂכָר הִרְאִוִי לוֹ כְּמָה שֶׁפּוֹעֵל לֹקַח עַל עֲבוּדָה זוֹרִי"ה. בִּיצָה, שְׂטָף נָהָר חֲמוּרוֹ וְחֲמוּר חֲבִירוֹ, שֶׁלֹּא שָׂוָה מְנָה וְשֶׁל חֲבִירוֹ מֵאֲתֵיב, הַיְנִיחַ שֶׁלֹּא וְהִצִּיל שֶׁל חֲבִירוֹ, אִין לֹא אֵלָּא שָׂכָר הִרְאִוִי לוֹ כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִתְנָה שִׁיקְבַּל דְּמֵי חֲמוּרוֹ, מִחַל עַל חֲמוּרוֹ, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁחֲבִירוֹ יִכּוֹל לֹמַר לוֹ: הֵייתִי יִכּוֹל לִשְׂכּוֹר פּוֹעֵל שִׁיעִיל חֲמוּרִי. וְאִם אָמַר לוֹ אֲצִיל אֶת שְׂלֶךְ וְאֶתָּה נֹתֵן דְּמֵי שְׁלִי וְהַסְכִּים, אוֹ שֶׁהִתְנָה בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין ג' בְּנֵי אָדָם, חַיִּב לְתַן לוֹ דְּמֵי שְׁלוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׁלִבְסוֹף עָלָה חֲמוּרוֹ שֶׁל הַמִּצִּיל מֵאֲלִיו, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ כִּי מִשְׁמִים רִיחְמוּ עָלָיו וְנִתְּנוּ לוֹ מִתְּנָה. הַגֵּה: מִיָּהוּ, כִּיּוֹן שׁוֹיֵתֵר עַל הַצִּלְתוֹ מִשְׁטָף הִנָּהר וְנִתְּנִיאֵשׁ מִחֲמוּרוֹ הוּא הַפֶּקֶר, וְכָל הַקּוֹדֶם בּוֹ זָכָהי"י (נִמּוּקֵי יוֹסֵף פֶּרֶק הַגּוֹחַל צִמְרָה). וְאִם אִין הַבְּעָלִים שֵׁם וְגַם אִין שֵׁם ג' בְּנֵי אָדָם לִהְיוֹת בְּפִנְיָהֶם, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא

רמד. מִשְׁמַע שֶׁאִדָּם שֶׁמִּשְׁלֵם שָׂכָרוֹ לְרַבּוֹ אִינוֹ קוֹדֶם לְאָבִיו, דְּהוּא קוֹדֶם רַק לְרַבּוֹ כִּיּוֹן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שִׁילְמָדוֹ, אֲבָל כְּבוֹד אָבִיו עֲדִיף עַל מִי שֶׁאִינוֹ מִלְמַדוֹ בְּפוֹעֵל. רמב. וְאִין זֶה נִחְשָׁב שֶׁמִּקְבַּל שָׂכָר עַל הַשְּׁבֵת אֲבִידָה, כְּמוֹ שֶׁהַמִּפְסִיד מִמִּלְכּוּתוֹ יִכּוֹל לִקְבַּל מִהַ שֶׁהַפְסִיד וְכַדְלֶקֶן סִי רס"ה, הַכָּא נִמִּי מִפְסִיד חֲמוּרוֹ, וּמִגִּיעַ לוֹ עַכ"פ דְּמֵי פַעוּלָה [סמ"ע].

רמז. וְהַשֶּׁךְ חוֹלֵק וְס' לֹא הוּא הַפֶּקֶר. וְהַנְתִּיבוֹת מֵיִשֵּׁב שֶׁהַרמ"א אֵיירִי שִׁזְכָּה אַחֵר לְפָנָיו שְׁנוּדַע לְבַעֲלִים שֶׁעָלָה חֲמוּרוֹ, וּבִכָּה"ג הוּא הַפֶּקֶר.

התנה פֶּאֱלוּ הַתְּנָה דְּמִי דַּמְסַתְמָא נִיחָא לְבַעֲלִים שִׁירֵיד לְהַצִּיל חֲמוּרָם וּשְׁלֹמוֹ
לוֹ דְּמִי חֲמוּרֵיכִי (טור). וְעֵינִי לְקַמֵּן סִימֵן רַס"ה.

כד מרחשון

ד יִרְדַּ לְהַצִּיל וְלִבְסוֹף לֹא הֵצִיל, אֵין לוֹ אֱלָא שְׁכָרוֹ הָרְאוּי לוֹ כִּי סוֹף
סוֹף עֵבֶד לִמְעַן הַשְׁנִי, וּמִגִּיעַ לוֹ שֹׁכֵר פּוֹעֵל, אֲבָל לֹא דְמִי חֲמוּרוֹ, כִּי הַתְּנָא
הִי שִׁינִי חֲמוּרוֹ. הִנֵּה: וְמָה שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁמִּקְבֵּל דְּמִי פּוֹעֵל, הוּא דְּוָקָא
שֶׁהַתְּנָה עִם הַבְּעָלִים שִׁינִי חֲמוּרוֹ וּיִקְבֵּל דְּמִי חֲמוּרוֹ, בּוֹה אִם לֹא הֵצִיל,
מִקְבֵּל עִכ"פ שִׁכְרוֹ, אֲבָל לֹא הַתְּנָה עִם הַבְּעָלִים דְּבִאּוּפֵן זֶה אִם הֵצִיל מִקְבֵּל
רַק שִׁכְרוֹ כִּדְלָעִיל, וְיִרְדַּ לְהַצִּיל וְלֹא הֵצִיל, אֲפֹלוֹ שְׁכָרוֹ אֵין לוֹ, דִּהָא לֹא
הוֹעִיל לוֹ. וְכֵן אִם עֲלָה חֲמוּרוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ מֵאֲלִיו וְלֹא נִיצוֹל ע"י עֲבוּדָתוֹ,
אֵע"פ שֶׁאֵיבֵד חֲמוּרוֹ, וְאֵע"פ שֶׁהַתְּנָה עִם הַבְּעָלִים, מ"מ כִּיוֵן שֶׁלֹא נִיצוֹל ע"י
פְּעוּלָתוֹ, אֵין לוֹ אֵלָא שֹׁכֵר עֲבוּדָתוֹ, כְּמוֹ בְּלֹא הַצְלִיחַ לְהַצִּיל. וְאִם לֹא הַתְּנָה,
אֵין לוֹ כְּלוּם רַס"ה. אֲבָל אִם הֵצִיל וְלֹא הַתְּנָה עִם הַבְּעָלִים, לֹא יוֹכֵל בְּעַל
הַחֲמוּר לִזְמַר חֲמוּרֵי הִי עוֹלָה בְּלַעְדֵי הַצְלָתָהּ וְא"כ לֹא מִגִּיעַ לָךְ כְּלוּם,
אֲלָא חֵיב לִתֵּן לוֹ שְׁכָרוֹ דְּסוֹף סוֹף הוּא הֵצִילוֹ. וְכֵן שְׁנֵים שְׁנֵתְפָסוּ לְמֵאסֵר
וְהוֹצִיא אֶחָד הוֹצֵאוֹת כְּדִי שִׁישְׁחַרְרוּהוּ, וְע"י הוֹצָאוֹת אֵלוֹ הִיָּה אֲמוּר גַּם
הַשְׁנִי לְהַשְׁתַּחֲרֵר, אִם הַשְׁנִי יֵצֵא מִן הַמֶּאֱסָרִים בְּלֹא הַשְׁתַּדְּלוּת חֲבֵרוֹ, אֵין
חֵיב לִתֵּן לְחֲבֵרוֹ כָּלִים, הוֹאִיל וְלֹא הַתְּנָה עִמּוֹ וְגַם לֹא גָרַם לוֹ שׁוּם הִנָּהוּי.
וְאִם לֹא יֵצֵא רַק עַל יְדֵי הַשְׁתַּדְּלוּת הָאֶחָד, לֹא יוֹכֵל לִזְמַר: לֹא הִיָּיתִי
צָרִיךְ לְהַשְׁתַּדְּלוּתָךְ כִּי יְדִי תִקְיָפָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהָאֶמֶת אֲתוֹ, מִכָּל מְקוֹם
חֵיב לִתֵּן לוֹ לְפִי מָה שֶׁנִּהְיָה כְּמָה הִיָּה מוֹכֵן לְשֵׁלֶם לְהַשְׁתַּחֲרֵר בְּלִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ

רמז. ודינו ממש כמו שהתנה אף לענין ירד להציל ולא הציל, או שעלה חמורו
מאיליו [ש"ך].

רמז. לדעת הרמ"א אם ירד להציל ולא הציל או עלה מאיליו, אפי' אם התנה או
שאינן הבעלים כאן דהוי כהתנה, אין לו אלא שכרו. אולם דעת מהרש"ל והסמ"ע
דכיון שהתנה מקבל כל דמי חמורו.

רמז. ואם אחד נתפס ופדאו אחר בממון, צריך חברו לשלם לו, והיינו רק כדי
דמיו אבל יותר לא. ואם נתפס על עסקי נפשות, צריך לשלם לו אף ביותר מדמיו.
וכן אם ברח ותפס השר ספריו, ופדאו אחר, צריך לשלם לו כל מה שנתן עבורם
משום בזיון הספרים [ש"ך בשם מהרש"ל].

רנ. ואם התנה עמו, א"צ לתת לו כל הוצאותיו, דממילא הוצרך להוציא עבור
עצמו, אבל צריך לשלם מה שנהנה [נתיבות].

באלמות, לפי ראות בית דין, בן נראה לי (ועין במדרכי פרק הגזל במרא משונת מהר"ם, ודלג כמהר"ם פדוואה סימן ס"ג). ואם נראה לבית דין שלא הצריך להרבות בהוצאות בשבילו, דאפלו בשבילו לבדו היה צריך לכל הוצאות אלו, כיון שלא התנה אינו חייב לתן לו כלום, דזה נהנה וזה אינו חסר. לכן יש מי שפסק, שמי שהציל ספריו וספרי חבירו, אם לא הצריך להרבות הוצאות בשביל חבירו, אין חבירו חייב לשלם לו כלום (הגהות אלפסי פרק הגזל). ונראה לי, דוקא שירד תחלה על דעת להציל שלו, אלא שממילא בלי כוונה תחילה הציל גם בן של חבירו עמו. אבל אם ירד על דעת שניהן, אע"פ שממילא הוצרך להוציא את ההוצאות עבור עצמו, מ"מ חייב לתן לו מה שנהנה, מאחר שהציל של חבירו כמו יורד לשדה חבירו, וכמו שנתבאר, בן נראה לי. וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל המקבל לומר בהנחם עשית עמדי הואיל ולא צויתיו, אלא צריך לתן לו שכרו (ר"ן פרק שני דיני גזרות).

ה וכן שנים שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש והדבש יקר יותר מהיין, ונסדק הכד של דבש היינו רק נסדק ויש תקוה להצילו ולכן לא הוי הפקר, וקדים שישפך הדבש לארץ שפך זה יינו והציל הדבש של חבירו לתוך החבית של היין שלו, אין לו אלא שכרו הראוי לו מחיר החבית ומחיק העבודה, ולא דמי יינו, כיון שלא התנה עם בעל הדבש הנמצא שם. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, או שהתנה בן בפני בית דין או שהבעלים אינו שם ואין לו בפני מי להתנות, דהוי כמו שהתנה וכדלעיל סוף סעי' ג', הרי זה חייב לתן לו. ובעל היין חייב לשפך יינו כדי להציל דבש חבירו מדין השבת אבירה, הואיל והבעלים אומרים לשלם לו ואין לו שום הפסד (טור נסיון רע"ד נזס הרמ"ע). ויש חולקין דיכול לומר שהוא חפץ בינו, ואינו רוצה דמיו, משא"כ בהתבטלות ממלאכה, דחייב להתבטל אם מוכן לשלם לו מה שיכול להרויח (שם נזס הרמ"ע והרמ"ה). ואם כבר נשפך הדבש לארץ והבעלים לא יכול להציל אפי' ע"י הדחק לולא שפיכת יינו, הרי זה הפקר, וכל המציל לעצמו מציל. הגה: ויש אומרים אפלו לא נשפך הדבש עדין בפועל רק שנשבר הכד כל כך שהיה נשפך אם לא הציל זה, הוי הפקר (טור וזית יוסף נזס רס"י). והוא הדין בכיוצא בזה, כגון שהיה שרפה בעיר ובכרחו היהודים מן העיר מפתח הדלקה, והציל אחד, מה

שֶׁהַצִּיל הוּא שְׁלוֹ, דְּהָרִי בְּזוֹכָה מִן הַהֶפְקֵר הֵינּוּ בִּאֻפֵּן שֶׁא"א לִהְיוֹת גַּם ע"י הַדַּחַק (מַרְדְּכִי פֶרֶק הַגּוֹחַל צִמְרָא).

כה מרחשון

ו הָיָה זֶה בָּא בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ וְזֶה בָּא בְּקִנְיָנִים רִיקָנִים, וְנִסְדָּק בְּדִ
הַדְּבִשׁ, וְאָמַר לוֹ בְּעַל הַקִּנְיָנִים אֵינִי מַצִּיל לָךְ דְּבִשׁ זֶה בְּקִנְיָנִי
עַד שֶׁתֵּתֶנּוּ לִי חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ שֶׁל הַדְּבִשׁ, אוֹ כֶּף וְכֶף דִּינָרִים סְכּוּם
גָּדוֹל הִרְבֵּה מִהַמְּגִיעַ לוֹ, וְקִבֵּל עָלָיו בְּעַל הַדְּבִשׁ, וְאָמַר לוֹ הֵן, הֲרִי זֶה
שְׂחָק בּוֹ, וְאֵינִי נּוֹתֵן לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ מִחִיר הַקִּנְיָנִים, וּמִחִיר
פְּעוּלַת הַהַצְלָה־יֵי, שְׂחָרִי לֹא הִפְסִידוּ כָּלֹם וְלֹכֵן לֹא מִגִּיעַ לוֹ יוֹתֵר מִכֶּךָ,
וּמֵה שֶׁהִסְכִּים עַל סְכּוּם גָּדוֹל יוֹתֵר, יֻכַּל לֹמַר מִשְׁטָה הִייתִי בֶךָ.

ז וְכֵן מִי שֶׁפָּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִים וְהִגִּיעַ לִנְהַר וְהִיָּתָה מְעַבְרַת כְּלִי שֵׁיט
לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ הַעֲבִירֵנִי וְאֵינִי נּוֹתֵן לָךְ דִּינָר שֶׁהוּא סְכּוּם גָּדוֹל מִמָּה
שֶׁמִּגִּיעַ לוֹ, וְהַעֲבִירוֹ, אֵין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם הָיָה צִידָה,
וְאָמַר לָהּ בְּטִיל מְצִידָתָךְ וְאֵל תְּצוּד דְּגִים כַּעַת וְהַעֲבִירֵנִי בַּמַּעֲבֹרֹת בַּמָּקוֹם
לְצוּד דְּגִים, כִּיּוֹן שֶׁנִּתְבַּטַּל מִמֶּלֶכְתּוֹ עֲבוּרוֹ נּוֹתֵן לוֹ כָּל מֵה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ
אֵע"פ שֶׁלֹּא נִרְאָה לַעֲיִנָּיִם שֶׁהִיא יֻכַּל לְצוּד כְּמוֹת כּוֹז גְּדוּלָה כְּמוֹ הַמַּחֲזִיר שֶׁקָּבַע,
מ"מ יִשְׁנֶה אִפְשָׁרוֹת כּוֹרֵי־יָד, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה. הִנֵּה: יֵשׁ אוֹמְרִים הָא
דְּאֵין לוֹ אֲלֵא שְׂכָרוֹ, הֵינּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין רְגִילוֹת לָתֵן עָלָיו הַרְבֵּה, אֲבָל בְּדָבָר
שֶׁדָּרָךְ לָתֵן הַרְבֵּה, כְּגוֹן הַשְּׁבָעַת שְׂדִים אוֹ רְפוּאָה, חֵיב לָתֵן לוֹ כָּל מֵה
שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ (מִסְפּוֹת וְהֵרָא"ש פֶּרֶק מִנּוֹת תְּלִיָּה). וּבְשִׂדְכָנוֹת אֵין לוֹ אֲלֵא
שְׂכָרוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ לָתֵת לוֹ הַרְבֵּה־יָד (הֵרָא"ש כָּלל ק"ה סִימָן
ה' וּמַרְדְּכִי פֶרֶק הַגּוֹחַל צִמְרָא צִסֵּם מוֹהֵר"ס).

רנא. ואם זה דבר שאין דרך לבקש ע"ז שכר, אסור לקחת שכר על השבת אבירה.
רנב. כ"כ הסמ"ע. ומתבאר בדבריו שאם קבע מחיר יקר שאין שום אפשרות שהיה
יכול להשיג בעבודתו סכום כזה, אין חייב לשלם לו. אולם הקצוה"ח מדייק
מדברי הרא"ש שכיון שחייב לו חלק מהכסף מחמת שהפסיד עבורו, שוב חל עליו
חיוב על כל הסכום שקבע עמו. וכן הדין בשדכנות דלהלן.
רנג. וה"ה בסרסור או פועל. ומה שאמרנו דיכול לומר משטה, עד שיעור שתות
לא נחשב גבוה הרבה, ואין יכול לומר משטה. ודווקא כשלא עשה קנין, אבל עם
קנין מהני התחייבותו, אבל בבירור שיש מצוה להצילו או בהשבת אבירה, אף קנין
לא מהני ליותר משכרו. ובמקום שאין מחיר קבוע לשדכנות, חייב לשלם כל מה
שסיכמו [נתיבות].

בו מרחשון

ח בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּשָׁלָא נָתַן לוֹ. אֲכָל אִם נָתַן לוֹ אֶת הַסְּכּוּם שְׂסִיכֶם עִמּוֹ, בְּכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים אֵינֹו יָכוֹל לְהוֹצִיא מִדִּירֵי.

סימן רסה

אין ליטול שכר על האבירה

ובו סעיף אחד

א תְּרֹאֶה אֲבִירָה חַיֵּב לְהַחְזִיר בְּחֻנָּם, אִם הוּא בָטָל כִּי אֲסוּר לִיטוֹל שכר על קיום מצוה. אֲכָל אִם מַפְסִיד מִמִּלְאֲכָתוֹ בְּגַלּל הַהִשְׁבָּה, יִכּוֹל לִקְבֹּל שכר כפי שיבואר להלן, וְשֶׁעַם הַהִיתָר דְּכֻתִּיב 'אִפְסֵי כִי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֲבִיוֹן', שֶׁאִדָּם צָרִיךְ לְדַאֵוֹג לְעַצְמוֹ שֶׁלֹא יִגְיעַ לַעֲנִיּוּת, אֲבָל אֲסוּר לוֹ לִקְבֹּל עֲבוֹר פְּעוּלַת הַהִשְׁבָּה, וְלִכֵּן אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה וּבָטָל מִמִּלְאֲכָתוֹ שְׁשׁוּה דִּינָר, וְהַחְזִיר אֲבִירָה שְׁשׁוּה מֵאָה דִּינָר, לֹא יֵאמַר לוֹ תֵּן לִי דִּינָר שְׁהַפְסַדְתִּי, אֶלָּא נֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ בְּפוֹעֵל בָּטָל שֶׁיִּבְטַל מֵאוֹתָהּ מִלְאָכָה שְׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ שִׁמְשָׁעִים כִּמָּה הָיָה מוֹכֵן לְהַתְבַּטֵּל מִמִּלְאֲכָתוֹ שְׁשׁוּה דִּינָר וְלִנְוֹחַ בְּבִיתוֹ וּלְקַבֵּל פָּחוֹת כֶּסֶף, וְהַסְּכּוּם שֶׁהָיָה מוֹכֵן, אוֹתוֹ מִשְׁלָמִים לוֹ, וּבִאֻפֵּן כֹּזֶה לֹא מִקְבֵּל כְּלוּם עַל פְּעוּלַת הַהִשְׁבָּה, כִּי מִקְבֵּל כֵּאלִילוֹ לֹא עֶבֶד כְּלוּם. הִגֵּם: וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים בְּפוֹעֵל בָּטָל, בְּפִי מָה שְׁרוּצָה לְבַטֵּל וּלְהַתְעַסֵּק בְּהַשְׁבָּתָה, בְּגוֹן שְׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה שְׁנוֹתֵינִי עָלֶיהָ אֶרְבַּע דִּינָרִין, וְאִם הָיָה בָטָל לְגַמְרֵי הָיָה נוֹטֵל דִּינָר כִּי לֹא עוֹשֶׂה כְּלוּם, הֵינִי שִׁמְשָׁעִים אִם הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ כִּמָּה אֵתָּה מוֹכֵן לִקְבֹּל וְלֹא לַעֲשׂוֹת כְּלוּם וְלִנְוֹחַ בְּבִיתְךָ, וְהָיָה אוֹמֵר שִׁמְסִכִּים בַּעַד דִּינָר, הָרִי דִּינָר נִחְשָׁב דְּמִי פוֹעֵל בָּטָל, וּלְהַתְעַסֵּק בְּהַשְׁבָּתָה נוֹטֵל שְׁנֵי דִינָרִין כִּי הָיָה עֲבוּדָה יוֹתֵר קֵלָה מִעֲבוּדַתוֹ הָרְגִילָה, צָרִיךְ לָתֵן ב' דִּינָרִין, אִף עַל פִּי שְׁעִי"ז מִגִּיעַ לוֹ מִקְבֵּל דִּינָר בְּשָׁכַר פְּעוּלַת הַהִשְׁבָּה וְלִשְׁטַת הַשּׁו"ע בִּאֻפֵּן כֹּזֶה נוֹטֵל רַק דִּינָר. וְהַש"ךְ פֶּסֶק כְּדַעַת הַשּׁו"ע. וְאִם שָׁכַר הַהִשְׁבָּה הוּא יוֹתֵר

מִכְּדֵי מְלֹאכְתּוֹ כִּי הִיא יוֹתֵר קִשָּׁה, אֵין צָרִיף לָתֵן לוֹ רֶק כְּדֵי שְׂכָר מְלֹאכְתּוֹ
 כִּי יוֹתֵר מִמְּלֹאכְתּוֹ וּדְאִי נִחְשָׁב שֶׁמִּקְבֵּל שְׂכָר עַל הַהִשְׁבָּה. וְהָא דְמִתָּר לִקְחַ
 שְׂכָר הַשְּׂבָה, הֵינּוּ שְׂאֵין הַבְּעָלִים שֵׁם וְעֵשָׂה מַעֲצָמוֹ וְהַשִּׁיב דְּבֹאפֹן שְׂאֵין
 הַבְּעָלִים כָּאֵן הוּי כְּאִילוֹ הַתְּנָה עִמּוֹ שִׁישְׁלָם לוֹ מִה שֶׁמִּפְסִיד עִבּוּרוֹ וְכַדְלֵעִיל
 סִימָן רס"ד סעי' ג', אֲבָל אִם הִיוּ שֵׁם הַבְּעָלִים וְלֹא הַתְּנָה, אִיהוּ דְּאִפְסִיד
 אֲנַפְשָׁה וְאֵין לוֹ אֲלֹא כְּפֻעֵל בְּטֹל לְגַמְרֵי הֵינּוּ רֶק דֵּינֵר אֶחָד, וְלֹא מִה
 שֶׁהִיא נוֹטֵל לְטָרַח בְּהַשְׁבָּתָה הֵינּוּ שְׁנֵי דֵינָרִים^{ר"ה} (טור). וְאִם הַתְּנָה עִם
 הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין^{ר"י} שִׁיטְלָם מִה שִׁיפְסִיד כָּל שְׂכָר פְּעוּלָתוֹ דֵּהֵינּוּ
 ד' דֵּינָרִים, וְהַרְשׁוּהוּ, תָּרִי זֶה נוֹטֵל. וְבֹאפֹן כֹּזֶה שֶׁהַסְכִּימוּ לִשְׁלֹם לוֹ, צָרִיף
 וְחִיִּיב לְהַשִּׁיב, מֵאַחֵר שְׂרוּצִין לְשֵׁלֶם דְּמֵי הַפְּסִידוֹ, וְגַם הֵם מְחִיבִים לָתֵן
 לוֹ כָּל מִה שֶׁפְּסָקוּ, אֲפֹלוֹ אִם פְּסָקוּ לוֹ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לְאָדָם אַחֵר, שֶׁהִיא
 נוֹטֵל רֶק שְׁנֵי דֵינָרִים כְּפִי מִה שֶׁהִיא מִסְכִּים לְהַתְּבַטֵּל וּלְנוּחַ מִמְּלֹאכָה כְּבֵדָה
 יוֹתֵר, מ"מ אִם הַסְכִּימוּ לְתַת לוֹ כָּל מִה שֶׁהִיא מְרוּיָח מִמְּלֹאכְתּוֹ דֵּהֵינּוּ ד'
 דֵּינָרִים, חִיבִים לִשְׁלֹם לוֹ (טור). וְאִם אֵין שֵׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין וְאֵין
 לוֹ עִם מִי לְהַתְּנוּת, וְאֵינוֹ חִפֵּץ לִקְבֹּל פְּחוֹת מִהַמְּחִיר הַמְּלֹא שֶׁמִּקְבֵּל עַל עֲבוּדָתוֹ,
 שְׁלֹו קוֹדֵם וְאֵין חִיִּיב לְהַפְסִיד עֲבוּדָתוֹ^{ר"י}.

רנה. הא דבסימן רס"ד סעיף ג' מבואר להיפך דבהניח חמורו והציל חמור חברו
 ולא התנה עם הבעלים שהיו שם, דנוטל שכר על ההשבה ואינו נוטל דמי הפסד
 חמורו, היינו משום דמן הדין לא היה ראוי ליטול כלל, כיון דבעל האבידה היה
 שם ולא התנה עמו, ויכול בעל האבידה לומר: אילו לא ירדת להציל בעצמי הייתי
 מציל, אלא שחז"ל אמדו דעת הבריות דניחא ליה לבעל האבידה שמי שיקדים
 להציל אבידתו יתן לו עכ"פ שכרו, וכיון דרק משום אומדן הדעת הוא, נותנין לו
 רק המועט שהוא דמי פעולתו ולא דמי חמורו, וכאן מיירי שהפסד הביטול הוא
 המועט, ולכן מקבל רק את שכר הביטול, ושם מיירי ששכר ההשבה הוא המועט
 [סמ"ע].

רנו. מה שבעינן כאן ב"ד, לא מהני יחיד מומחה ולא ג' הדיטות, רק ב"ד מומחין,
 שיש להם כח לעשות הפקר ב"ד הפקר, ומיהו סגי שאחד מהשלשה גמיר וסביר
 כמו בסתם ב"ד [חכמת שלמה].

רנז. אע"פ שבס"ד רס"ד גבי נשטף חמורו מבואר דאם אין הבעלים שם, הוי כהתנה
 לקבל כל דמי חמורו, שאני התם דברור כמה הפסיד וזה יצטרכו הבעלים לתת
 לו. משא"כ הכא שסתם אדם מתרצה להחזיר בשתיים, רק הוא טוען שאצלו אינו
 כן, ולא יוכל להוכיח זאת לבעלים, לכן אין חייב להפסיד מלאכתו [סמ"ע].

סימן רסו

דין אבידת עוברי עבירה

ובו ה' סעיפים

כז מרחשון

א אבדת הנזי מתרת לא רק שאינו חייב להגביה ולהשיבה, אלא יכול ליטלה לעצמו, שנאמר 'אבדת אחיד' (דברים כג, ג) וגוי אינו בכלל אחיד. והמתוירה, לא די שאינו מקיים מצוה, אלא תרי זה עובר עברה, מפני שהוא מחזיק ומסייע ידי עוברי עברה. ואם התוירה לקדש את השם, בדי שיפארו את ישראל ונדעו שהם בעלי אמונה ומחמת אמונתם יודע שאין מרויח כלום אם נוטל ממונו של אחר, ולכן מחזיר, תרי זה משבח כי מוסיף קידוש ה'. ובמקום שיש חלול השם אם לא יחזיר, כגון שמצאו במקום שרוב ישראל, והגוי יהיה בטוח שישאל מצאו ולקחו לעצמו, אבדתו אסורה ותיב להתוירה. ובכל מקום מכניסים בליהם בכלי ישראל כגון שהיה מונח דרך הינוח ונודע לו שבאים אויבים לגונבם, לכן מותר להכניס חפצי הגויים כמו שמכניס חפצי הישראל, וזה מפני דרכי שלום.

ב תיב להתחזיר אבדת ישראל, אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה לתאבון אע"פ שאינו נחשב 'אחיד', מ"מ כאן כתיב 'לכל' אבדת אחיד, לרבות רשע, כל זמן שלא יצא מכלל ישראל. אבל אוכל נבלה להקעים היינו במקום שמצוי לו היתר ואיסור בשווה ובכ"ז נוטל את האיסור תרי הוא נחשב אפיקורוס מישראל, והאפיקורסים ועוברי עבדות אלילים וישראל מחללי שבת בפרהסיא^י אסור להתחזיר להם אבידה, כגוי.

כח מרחשון

ג דין המדר הנאה מחברו לענין החזרת אבידה, נתפאר בטור וש"ע יו"ד סימן רכ"א סעי' גריס.

נח. כתב כן גם לענין עובד ע"ז, דאם עבד רק פעם אחת אינו נעשה כמומר אא"כ עשה כן בפרהסיא [סמ"ע].

נח. ז"ל שם: ראובן שאסר נכסיו על שמעון, מחזיר לו אבידתו, בין שנכסי בעל

ד תתול רע שמזיק לקמנים, אין צריך להשיבו לבעלים, אלא אסור לקיימו וכל המוצאו הורגו, וזוהי בעורו.^י

בט מרחשון

ה אמר לו אביו אל תחזיר את האבידה, הרי זה לא ישמע לו כי א"צ לשמוע לאביו לעבור על איסור, ואע"פ שאביו אמר לו כן כי רוצה שבמקום זה ישמשו, וכגון שיכין לו אוכל, מ"מ לא ישמע לו, דאתה ואבך חייבים בכבודי.^י

סימן רסז

ביצד מכריו, וביצד מטפל בה בעודה בידו

ובו כ"ז סעיפים

א חיוב למטפל באבידה עד שיחזירה לרשות בעליה במקום המשתמר ואם מכיר את הבעלים ומחזיר לחצר או שאר רשות המשתמרת, קיים המצוה, אע"פ שלא הודיע לבעלים שנתנה בחצירו [אע"פ שבשאר שומרים או בגזלן צריך להודיע לבעלים, כאן ריבתה תורה דמהני].
אבל אם תחזירה למקום שאינו משתמר, כגון גנה וחרבה, ואברה משם, חיוב באחריותה כי מוצא אבידה התורה עשאתו שומר, ואסור לו להניחה במקום שאינו משתמר, ולכן חייב באחריותה. תחזיר את האבידה בשחרית למקום שהבעלים נכנסים ויוצאים שם בשחרית, די בכך

אבידה אסורין למחזיר בין שנכסי מחזיר אסורין לבעל אבידה. ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבידה, אם נכסי בעל אבידה אסורין למחזיר, אסור לו לקבלו אלא מחזיר לו בחנם; ואם נכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה, אינו רשאי להחזיר לו בחנם. ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה, אינו יכול לקבל השכר, שאם כן הוא נהנה; ולא להניחו, שא"כ הוא מהנה; אלא יפול השכר להקדש.
רס. ואם מצאו מת, אין חייב להחזיר את עורו, אבל אסור לקחתו לעצמו, ורק אם הוא הרגו זכה בעורו [ב"ח]. ומכאן יש ללמוד שכל דבר שהרבנים פסקו שמזיק לקטנים וכ"ש לגדולים, אסור לקיימו, וכל הקודם לשברו זכה בנרתקו.
רסא. ואם הוא כבר עסוק בכבוד אביו, ונזדמן לו אבידה, פטור מהשבתה, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, רק אם האבא נמצא שם צריך האב עצמו להשיבו או למחול לבנו על הכיבוד והבן ישיב את האבידה [ט"ז].

ואינו חייב לטפל בה יותר, שֶׁהָרִי הַבְּעָלִים רוֹאִים אוֹתָהּ, אִם עַל פִּי שְׂאִינוּ מְקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר. אֲבָל בְּבַעְלֵי חַיִּים, לְעוֹלָם חַיִּב לִטְפֹּל בָּהּ, עַד שֶׁיִּבְנִיטָנָה לְרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים הַמִּשְׁתַּמֵּר וְלֹא מֵהֵנִי מִה שֶׁהַבְּעָלִים עוֹבֵר שָׁם בִּשְׁעָה זוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוֹרְגָלָה לְבֵרוּחַ מִבֵּית בַּעֲלֶיהָ, שׁוֹב צָרִיכָה שְׂמִירָה יוֹתֵר מִהֶרְגִּיל, וְא"א לִסְמוּךְ שֶׁהַבְּעָלִים יִרְאֶה אוֹתָהּ בִּשְׁעוֹת אֵלֶּה, וְמ"מ אִם בְּהֵמָּה אֵינוּ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים וְא"צ לְהוֹדִיעַם שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחֲצִירוֹ, וְלִכּוֹן רָאָה בְּהֵמָּה שֶׁבִּרְחָק מִן הַדֶּיר, וְהַחֲזִירָה לְמִקְוָמָהּ, הָרִי זֶה קָנִים הַמִּצְוָה, וְאֵינוּ צָרִיךְ דַּעַת בְּעָלִים.

א' בסלו

ב הַחֲזִירָה וּבִרְחָקָה, אֶפְלוּ מֵאֵה פְּעָמִים, חַיִּב לְהַחֲזִירָהּ, שְׂנֵאֲמַר הָשֵׁב תְּשִׁיבָם (דְּנִרִּים כג, א) הָשֵׁב אֶפְלוּ מֵאֵה פְּעָמִים מִשְׁמַעַם הֵינּוּ שְׁחִיב מֵאֵה פְּעָמִים לֹא נִלְמַד מִהֵיטָוֹר שֶׁל תְּשִׁיבָם, אֲלֵא אִפִּי מַעֲצָם תִּיבֵת 'הָשֵׁב' כְּבֵר מוֹנֵחַ הַחִיּוֹב לְהָשִׁיב אִפִּי מֵאֵה פְּעָמִים.

ג הַמּוֹצֵא אֲבִידָה וְאֵינוּ מִפִּיר אֶת בְּעָלֶיהָ (טור) מִכְּרִיו עָלֶיהָ בְּבִתִּי בְּנִסּוֹת וּבְבִתִּי מִדְּרִשּׁוֹתֵי. וּבְזֶמֶן שֶׁיֵּשׁ אֲנָסִים שְׂאוֹמְרִים אֲבִידָה הַנִּמְצָאֹת שֶׁל מֶלֶךְ הֵיא וְיִתֵּן שִׁישְׁמְעוּ אוֹתוֹ מִכְּרִיו בְּבֵית הַכִּנְסֹת שֶׁמִּצָּא מִצִּיָּאָה וּמִסְרוֹהוּ לְמַלְכוּת, מוֹדִיעַ לְשִׁבְנוֹ וּמִדְּעִיו וְדִּיּוֹ.

ב' בסלו

ד בִּיצֵד מִכְּרִיו, אִם מִצָּא מְעוֹת מִכְּרִיו מִי שְׂאֵבֵד לוֹ מִטְּבַע, וְכֵן מִכְּרִיו מִי שְׂאֵבֵד לוֹ בְּסוֹת אִם מִצָּא כְּסוֹת אוֹ בְּהֵמָה אִם מִצָּא בְּהֵמָה אוֹ שְׁמִירוֹת אִם מִצָּא שְׁטוֹת, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵיהָ וְיִטַּל, וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ לְרֵמָאִי מִפְּנֵי שְׁחִידָה מִן הָאֲבִידָה דִּישׁ מ"ד בַּגְמ' שֶׁמִּכְרִיו רַק מִצָּאֵי אֲבִידָה, וְאֵין מִכְּרִיו מִה מִצָּא שְׂמָא יָבֹא רֵמָאִי וְיִנְסֶה לְזוּהוֹת מִה מִצָּא, וְקמ"ל דֵּאִין חוֹשֵׁשִׁין לִכְךָ, לְפִי שְׂאִינוּ מַחֲזִירָה עַד שְׂתִיתֵן סִמְנֵים מִבְּהָקִים.

ה הַקְדָּמָה לְסַעֲפִים הַבָּאִים רֹאֵה בְּהַעֲרָה. בָּא בְּעַל הָאֲבִידָה וְנָתַן סִמְנֵים שְׂאִינֵם מִבְּהָקִים כְּגוֹן אָדוּם אוֹ לָבָן, אֵין מַחֲזִירִין דֵּאִין זֶה סִימָן כָּלָל.

רסב. זמן ההכרזה ביו מנחה למערב, או בסוף התפילה, ובשעת הדחק יכול בבוקר קודם אשרי של ובא לציון, אבל לא יפסיק בין אשרי ללמנצח [סמ"ע].
רסג. ישנם ג' דרגות בסימנים. א', סימן מובהק לגמרי כגון נקב יש בצד אות פלוני. ב', סימן מובהק סתם [ויש קוראים לזה סימן בינוני] כגון משקל ומניין או מקום

וְהִרְמַאי אִם הוּחָזַק לרמאי, אֵף עַל פִּי שְׁאֵמֵר סִמְנִים מִבְּהָקִים הֵינּוּ מִשְׁקָל אוּ מָקוֹם אֵין מִחְזִירִין לוֹ, עַד שְׂיָבִיא עֲדִים שֶׁהֵיא שְׁלוֹ אוּ שִׁבִּיא סִמֶּן מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי כְּגוֹן נֶקֶב בְּצַד אוֹת פְּלוּנִי. וְלִדְעַת הֶרֶם"א בִּסְעִי ו' אֵף בִּרְמַאי מֵהֵנִי אֵף אִם יָבִיא סִמֶּן שֶׁל מִשְׁקָל וּמָקוֹם. זֶה הֵיא דְּעַת הֶסֶם"ע, וְלִדְעַת הֶש"ךְ לִדְעַת הֶשׁוּ"ע לֹא מֵהֵנִי בּוֹדַאי רְמַאי אֵף בְּסִמֶּן מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי, וְלִדְעַת הֶרֶם"א מֵהֵנִי רַק סִמֶּן מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי.

ג' בסל

וּ בְּרִאשׁוֹנָה קוֹדֵם שֶׁנִּתְרַבּוּ הֶרְמַאִים, וְכָל אָדָם הֵיא בַּחֲזָקָת כְּשֵׁרוֹת, כָּל מִי שְׁאֵכֵר לוֹ אֲבִידָה וְכֹא וְנָתַן סִמְנִים לִסְמ"ע אֵף סִמֶּן גְּרוּעַ כְּמוֹ אָדוּם וְלֵבָן, וְלֶש"ךְ רַק סִמֶּן בִּינוּנִי כְּגוֹן מָקוֹם אוּ מִשְׁקָל מִחְזִירִים אוֹתָהּ לוֹ, אֲלֵא אִם בֶּן הַחֲזָק רְמַאי דַּאז דֵּינו כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוּף הַסְּעִיף הַקּוֹדֵם. מִשְׁרַבּוּ הֶרְמַאִים, הִתְקִינוּ בֵּית דִּין שֶׁיִּהְיוּ אוֹמְרִים לוֹ הֵבֵא עֲדִים שְׁאֵין אֵתָּה רְמַאי אוּ שִׁבִּיא רֵאִיהָ שֶׁהֵיא צוֹרְבָא מִרְבֵּנָּה, וְיִמָּל וְכָל זְמַן שֶׁאֵין מְבִיא רֵאִיהָ דֵּינו כּוֹדַאי רְמַאי. הֵגֵה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבִסְמִינְךָ מִבְּהָק לִסְמ"ע הֵינּוּ סִמֶּן בִּינוּנִי כְּמָקוֹם וּמִשְׁקָל, וְלֶש"ךְ הֵינּוּ רַק סִמֶּן מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי כְּנֶקֶב בְּצַד אוֹת פְּלוּנִי מִחְזִירִין אֲפִלּוּ בְּזְמַן הַזֶּה וְאֵין צָרִיף לְעֲדִים שְׁאֵינוּ רְמַאִי"ד (טור נ"טס הֶרֶם"ט).

ז הַמִּדָּה אוּ הַמִּשְׁקָל אוּ הַמִּנְּהָן אוּ מָקוֹם הָאֲבִידָה, סִמְנִים מִבְּהָקִים הֵם הֵינּוּ סִמֶּן בִּינוּנִי וְלֹא הוּי מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי, וּמֵהֵנִי לְמִי שֶׁהֵבִיא עֲדִים שֶׁאֵינוּ רְמַאי לִסְמ"ע, אוּ שֶׁהֵיא צוֹרְבָא מִרְבֵּנָּה גַם לֶהֱש"ךְ.

[אבל ארוך או גוץ נחשב סימן שאינו גמור ודלא כסמ"ע שכתב שנחשב סימן מובהק כמו משקל].. ג', סימן שאינו מובהק [סימן גרוע] כגון אדום או לבן ולש"ך אף ארוך או גוץ.

בראשונה קודם שנתרבו הרמאים היו מחזירין גם בסימנים שאינם מובהקין לגמרי, לש"ך הֵינּוּ בְּסִמֶּן בִּינוּנִי אֲבָל לֹא בְּסִמֶּן גְּרוּעַ, וְלִסְמ"ע אֵף בְּסִמֶּן גְּרוּעַ. וְכִי שֶׁהוּחָזַק כְּרַמַּאי לֹא הֵיוּ מִחְזִירִין לוֹ אֲא"כ יָבִיא עֲדִים שֶׁהֵיא שְׁלוֹ, וְאִם נֹתֵן סִמֶּן מוֹבֵהָק לַגִּמְרִי כְּנֶקֶב בְּצַד אוֹת פְּלוּנִי לִדְעַת הֶרֶם"ב לֹא מֵהֵנִי, וְלִדְעַת הֶרֶם"ד מֵהֵנִי זֶה נִחְשָׁב כְּמוֹ עֲדִים. וְלִדְעַת הֶסֶם"ע לִדְעַת הֶרֶם"א בִּסְעִי ו' מִחְזִירִין לְרַמַּאי אֵף בְּסִמֶּן בִּינוּנִי. מִשֶּׁנִּתְרַבּוּ הֶרְמַאִים הִחֲזִיקוּ כָּל אָדָם כּוֹדַאי רְמַאי, אֲא"כ מְבִיא עֲדִים שֶׁאֵינוּ רְמַאי אוּ שֶׁהֵיא צוֹרְבָא מִרְבֵּנָּה דְּעִי"ז מוּחָזַק כֵּאִינוּ רְמַאי. רִסְד. וְהַסְּפָרִידִים נוֹהֲגִים בְּזֶה כִּהֶרֶם"א לְהַחֲזִיר אֲבִידָה בְּסִמְנִים אֵף בְּזְמַן הַזֶּה.

ד' בסלו

ח באו שנים וטוענים שהאבידה שלהם, זה נתן סימני האבדה וזה נתן סימני האבדה באותה דרגה כמו שנתן האחר או שזה הביא עדים וזה הביא עדים, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהא מנחת עד שיוזר האחד לחברו, או יעשו פשרה ביניהם^{רס}. הגם: או שיביא האחד עדים (טור). הביא זה עדים, וזה עדים וסימנים, סימנים במקום עדים לאו כלום הוא ונשאר כמו עדים ועדים ויהא מנח^{רס} (ריש הגהות מרדכי ד"מ).

ט נתן האחד סימנים אפילו סימן מובהק לגמרי והשני הביא עדים, יתן לבצל העדים. אפלו אין מעידים שנפלה ממנו, אלא מעידים שמכירים שהיא שלו כיון שמחזיקים את האבידה בחזקתו ולא אמרין שמא מכרה.

ה' בסלו

י זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד, העד אחד במי שאינו והוי כמו סימנים וסימנים, ויניח. הגם: ויש אומרים שזה שפנגד העד צריך לשבע שזה שלו הוא כיון שיש עד אחד כנגדו צריך להישבע מה"ת להכחישו, ואחרי שיישבע נשאר כמו סימנים וסימנים ויניח, ואם אינו רוצה לשבע נוהגין לבצל העד וסברת השו"ע דכיון שגם אחרי שיישבע לא יקבלו, אין משביעים אותו בכה"ג (טור נסס הרא"ש).

יא מצא שמלה וכיוצא בה, זה הביא עדי ארינה שארונה לו וזה הביא עדי נפילה, יתן למי שהביא עדי נפילה כיון שהשני הביא עידים שנפל ממנו, בהכרח שאחרי שהראשון ארג אותה מכרה לו, ועי"ז אין סתירה בין העדים.

רסב. ואם אחד אומר לחבירו או תישבע אתה וטול, או אני אשבע ואתול, שומעין לו [ש"ך].

רסו. דעת הש"ך דכיון שאחד הביא סימנים והשני לא יודע שום סימנים, הרי זה מוכיח שעידיו עידי שקר, וינתן לזה שהביא את הסימנים. והנתיבות מיישב דעת הרמ"א דכמו בעדים ועדים עם מגו לא מהני, דמגו נגד עדים לא מהני, לכן ל"מ לצרף מגו לעדים נגד עדים, ה"ה סימנים כיון שלא מהני סימנים נגד עדים, אין מצטרפין לתרי ותרי.

ו' בסלו

יב זה נתן מדת ארבה וזה נתן מדת רחבה, ונתן למי שנתן מדת ארבה, שמדת רחבה אפשר לשערו בשתייה בעליה מתכסה בה כי בטלית רוחב הטלית מונחת לאורך האדם, ואפשר לשערה כשרואה את גובה האדם, משא"כ אורכה נמצא לרוחב האדם וקשה לשערה כיון שהוא מקופל.

יג זה נתן מדת ארבה ורחבה, וזה נתן משקלה, ונתן למי שנתן משקלה דמשקל יותר סימן מובהק ביחס לאורך ורוחב, כיון שאין דרך לשקול בגדים.

ז' בסלו

יד זה אומר בך ארבה וכן רחבה, וזה אומר ארבה ורחבה בך וכן בסך הכל, אבל איני יודע כמה בארך בנפרד וכמה ברחב בנפרד, ונתן למי שאמר בך ארבה וכן רחבה כיון שנותן סימן יותר מפורט. הגה: אחד אמר מדת ארבה ורחבה, ואחד אמר המשקל, ונתן לבצל המשקל, שאין דרך לשקל טלית לפיכך הוי סימן מובהק כבר כתבו השו"ע בסעיף הקודם"י (טור).

טו הכריזו ולא באו הבעלים, כיון שיש בו סימן ויתכן שהבעלים יבואו כל רגע תהא המציאה מנחת אצלם עד שיבא אליהו.

ח' בסלו

טז כל זמן שהאבדה אצלם, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה בדין שומר שומר כיון שצריך להתעסק באבידה כמו שיתבאר בסעיפים הבאים, ובשעה שמתעסק בה אם יבוא עני יהיה פטור מלתת לו, כיון שהוא מקיים מצוה והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן זה נחשב שע"י האבידה הרויח פרוטה, ולכן נחשב לשומר שכן. הגה: ויש אומרים דשומר אבדה אינו אלא שומר חנם כי אפשרות זו שמא ירויח פרוטה לא נחשב הנאה שהוא אפשרות לא שכיחה (טור צ"ט ר"י והרא"ש). ועין לעיל סימן ע"ב סעיף ב' ביצד נקטינן לענין משפון ושם הביא הרמ"א מחלוקת אם מחמת

האפשרות שייפטר מנתניה לצדקה נחשב שומר שכר על המשכון כלפי שווי
יותר מהחוב, ומסיק שם שהוא ספיקא דדינא, והוא הדין כאן ואם נגב,
המוצא פטור, ואם תפס ממנו בעל האבידה אין מוציאין ממנו.

יו כל זמן שהיא אצלו, חייב להטפל בה שלא תפסד, וחייב לדאוג
לא רק שלא תיפסד אלא אף להשגיחה, כגון לגזו הצאן. ואפלו נזת
ונב השור, שהוא דבר מועט ואין בו שווה פרוטה, חייב לטפל בו.

ט' בסלו

יח וצריך לבקרה ולבדקה כדי שלא תפסד. ביצר, מצא בסות של
צמר מנערה אחת לשלשים יום כדי שלא תתעפש, ולא יותר מא'
לשלשים יום כדי שלא תתקלקל. ולא ינערה במקל ולא בשני בני אדם
אפי' בלי מקל, דבאופנים אלו הניעור חזק מדאי ומפסידה, ושומחה על גבי
מטה אם זה נצרך, אולם יעשה זאת לצרכה בלבד, אבל לא לצרכה
ולצרכו אע"פ שיש לה צורך בשיטוח זה, אסור לו להשתמש לצרכו בשיטוח
זה, שמא ישאירנה ע"ג המיטה יותר מהזמן הנצרך. נזדמנו אוזרחים, לא
ישמחנה בפניהם ואפלו לצרכה, שמה תנב על ידם.

יט מצא בלי עין, משתמש בהם לצרכן מעט, כדי שלא ירקבו. בלי
נחשת, משתמש בהם אפי' בחמין, אבל לא ישים הבלי על גבי
האור, מפני שמשחיקן שהאור שוחקן. בלי כסף משתמש בהם בצונן,
אבל לא בחמין, מפני שמשחירן. מצא מגרפות (פירוש, כלים שגורפין
ומסירין זהם הדסן) וקרדמות (פירוש, כלים שמצקעים זהם ענים), משתמש
בהן בדרך אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן נפגמים ע"י השימוש. מצא
בלי זהב ובלי זכוכית ובסות של פשתן שאין מתקלקלין גם אם לא
משתמשין בהם כלל, תרי זה לא ינע בהן עד שיבא אלחיו.

י' בסלו

כ מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום. ואם אינו יודע
לקרות, גוזלן כל פעם אחת לשלשים יום. ולעולם לא ילמד בהם
דבר שלא למד מעולם דצריך לעיין יותר ועי"ז יכול להיקרעם, ולא

רסח. וחילוק זה בין לימוד חדש לישן הוא רק בתנ"ך, שמי שכבר למד יכול ללמוד
בלי לגעת בספר, אבל בגמרות וכדו' שאף בחזרת הלימוד צריך לעיין בלימודו,
אסור ללמוד בה בכל אופן [סמ"ע].

יִקְרָא פְּרָשָׁה וַיִּשְׁנֶנָּה פֶּעַם שְׁנִיָּה אוֹתָהּ פֶּרֶשָׁה, וְלֹא יִקְרָא פְּרָשָׁה וַיִּתְּרָנָם כֹּל פֶּסוּק שְׁקוּרָא בֵּה, כִּיּוֹן שֶׁיִּי צוּרֶת לִימוּד זֶה מִשְׁתַּהֵּה יוֹתֵר מֵהַצּוּרֶה, וְלֹא יִפְתָּח בּוֹ יוֹתֵר מִשְׁלָשָׁה דְּפִין כִּי בִּאופֶן כֹּזֶה עֵלּוּל לְהִיקָרֵעַ, וְלֹא יִהְיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין בְּשְׁנֵי עֲנִינִים כִּי כֹל אֶחָד מוֹשֵׁךְ לַצַּד שְׁלוֹ וְיֻכּוֹל לְהִיקָרֵעַ, אֲבָל אִפִּי שְׁנַיִם קוֹרִין בְּעֶנְיָן אֶחָד־יָב, וְשְׁנַיִם דְּיוֹקָא אֲבָל לֹא שְׁלָשָׁה.

כֹּא מִצָּא תַּפְּלִין, שָׁם דְּמִיָּהֵן בִּב"ד, וּמֵנִיחַ אֶת הַדְּמִים לְשׁוּמְרֵן לְצוּרֶךְ בַּעַל הָאֲבִידָה וּמֵנִיחֵן עָלָיו אֶת הַתַּפְּלִין מִיָּד, אִם יִרְצֶה, שֶׁדָּבָר מִצְוֵי הוּא לְקַנּוּתָם בְּכָל שְׁעָה וּלְכֹן אֵין הַבְּעָלִים מְקַפִּיד לְקַבֵּל דְּמֵי הַתַּפְּלִין.

יא כסלו

כֹּב מִצָּא דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי הוּא צָרִיךְ לְהֶאֱכִילֹו, אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה שְׁאִפְשֵׁר לַעֲבֹד עִימָם וְאוֹכֵל בְּגוֹן פֶּרֶה וְחִמּוּר וּמִמִּילָא מֵהַ שִׁיעָבֹד בָּהֶם יִכְסֶּה אֶת הַוּצָאוֹת הָאֲכִילָה, מְטַפֵּל בָּהֶם י"ב חֳדָשׁ מִיּוֹם הַמְּצִיָּאָה, וְשׁוֹכְרֵן מִשְׁכִּירֵן לֵאחֲרֵים שִׁיעָבְדוּ בָהֶם וְלוֹקְחֵת שֶׁכָּרֵן וּמֵאֲכִילֵן. וְאִם הָיָה שֶׁכָּרוֹ יוֹתֵר עַל אֲכִילָתָם, חָרִי תֵּתֵר לְבָעָלִים. וְכֵן תִּתְּרַנְּגוּלָתָהּ, מוֹכֵר בִּיצִיתָהּ וּמֵאֲכִילֵן כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֳדָשׁ כִּי שֹׁכֵר הַבִּיצִים מִסְפִּיק לְהוּצָאוֹת מֵאֲכָלָהּ, מִכָּאֵן וְאֵילָף אַחֵר י"ב חֹדֶשׁ לֹא הִטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר לַעֲבֹד בַּחֲיִנָּם, וְלֹכֵן שָׁם דְּמִיָּהֵן עָלָיו בִּב"ד בְּתוֹרֶת עֵיסָקָא, שְׁחוֹלְקֵין בְּרוּחוֹתֵם תְּמוּרֶת עֲבוּדָתוֹ, וְגַם אִם יִקְרָה אוֹנֶס חוֹלְקֵין בַּהֲפָסֵד וְתָרִי הֵם שְׁלֹו וְשָׁל בְּעָלִים בְּשִׁתְּפוּת, בְּדִין כָּל הַשָּׁם מִחֲבָרֹו.

כֹּג מִצָּא עֲנָלִים וְסִיָּחִים שֶׁל רְעֵי שְׁאֵין צָרִיךְ לַפְטֵמֵן בִּבְתוֹ אֲלֵא רוּעוֹת בְּמַרְעָה וְאֵין לוֹ טִירְחָא כ"כ, מְטַפֵּל בָּהֶם שְׁלָשָׁה חֳדָשִׁים. וְשָׁל פֶּטָם שֶׁצָּרִיךְ לַפְטֵמֵן בִּבְתוֹ, מִטַּפֵּל בָּהֶם שְׁלָשִׁים יוֹם.

יב כסלו

כֹּד אֲוִזִּים וְתִרְנַנְגוּלִים וְכָרִים [גְּדוּלִים] שֶׁהִטְפּוּל בָּהֶם לֹא כ"כ קֶשֶׁה, מְטַפֵּל בָּהֶם שְׁלָשִׁים יוֹם וְלֹא י"ב חֹדֶשׁ כְּמוֹ תִרְנַנְגוּלָתָהּ, כִּיּוֹן שְׁאֵין כָּאֵן בִּיצִים שֶׁמִּכְסִּים אֶת הַהוּצָאוֹת. אִם הָאוּזִים אוֹ הַתִּרְנַנְגוּלִים קִטְּנִים בְּיֹתֵר,

רסז. ושיטת רש"י להיפך דשניים קורין דווקא בשני ענינים, וממילא אף אחד לא מושך, כי כל אחד יש לו מה שצריך, אבל לא יקראו שניים בענין אחד, כי אז כל אחד מושך כדי לראות יותר טוב.

וְכָל דְּבַר שֶׁמִּפּוּלוֹ מְרַבָּה מִשְׁכָּרוֹ, מִטַּפֵּל פָּתַח שְׁלֹשָׁה יָמִים". מִכָּאן וְאֵילָף מוֹכְרֵן בְּבֵית דִּין ע"פ שוּמְתוֹ, וְשׁוֹמֵר אֶת הַמַּעוֹת עַד שִׁיבּוֹא אֵלָיו. [וְלֹא שִׁיךְ לְהַפּוֹךְ אוֹתוֹ לַעֲסֹקָא כְּדִלְעִיל סֵעִי כ"ב, כִּינן שֶׁאֵין בְּהֵם שׁוֹם רוּחַ]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין צְרִיךְ בֵּית דִּין, וְיִכּוֹל לְשׁוּמְן בַּעֲצֻמוֹ [כִּינן שֶׁהוּא מְשִׁיב אֲבִידָה לֹא חֲשׁוֹדוֹ שִׁיּוּזִיל מִהַמְּחִיר הָאִמִּיתִי] וְלִקְהֶלְתָּן בְּאוֹתָן הַדָּמִים [וְהִ"ה לַעֲנִין הַשּׁוּמָא לַעֲלִיל סֵעִי כ"א וְכ"ב דְּלִשְׁטַת הַרְמָ"א א"צ ב"ד] (טור נֶסֶם ר"י וְהַר"ש).

כֹּה אַחֵר שֶׁמִּכְרָן מִה יַעֲשֶׂה בְּדָמִים, וְנִתְּנוּ לְמוֹצֵא, וְיֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, לְפִיכָף כִּינן שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּעוֹת, אִם נֶאֱמָרוּ חַיִּב לְשָׁלֵם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, שְׂכִינָן שְׁיֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם חֲרֵי הֵם אֲצִלּוֹ בְּשִׂאָלָה כִּינן שְׁלִישִׁית הַשּׁו"ע כֹּל שׁוֹמֵר אֲבִידָה הוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר, לִכֵּן בְּאוֹפֵן שִׁיכּוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּעוֹת, עוֹלָה חִיּוּבוֹ לְהִיטָא כְּשׁוֹאֵל וְחַיִּיב אֵף בְּאוֹנְסִים. בְּמִה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁיֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, בְּדָמֵי אֲבִידָה, מִפְּנֵי שֶׁפָּטְרָה לְהַטַּפֵּל בָּהּ קוּדֵם שֶׁמִּכְרָה. אֲבָל אִם מוֹצֵא מַעוֹת כִּינן שֶׁלֹּא טָרַח בָּהֶם, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, לְפִיכָף, אִם אֲבָדוּ בְּאֵנֶם פְּטוּר, שְׂאִינוֹ עָלֵיהֶם כְּשׁוֹאֵל אֲלָא רַק בְּשׁוֹמֵר שְׂכָר. הֵגֶה: וְכָבֵד נִתְּבָרָר סֵעִיף ט"ז דִּישׁ חוֹלְקִין וְסִבְרָא לְהוֹ דְּאֵינוֹ אֲלָא שׁוֹמֵר חֶנֶם וְלִשְׁטָה זֶה בְּאוֹפֵן שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּעוֹת מַעֲלִין אוֹתוֹ דְּרָגָא וְנַעֲשֶׂה כְּשׁוֹמֵר שֹׁכֵר, וְאֵינוֹ כְּשׁוֹאֵל כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמֵּשׁ בַּפּוֹעַל הַמַּעוֹת.

יג בסל

כּו כָּל אוֹתָן הַדָּמִים שֶׁמִּטַּפֵּל בְּאֲבִידָה קִדָּם שְׂמִיכְרָנָה בְּבֵית דִּין, אִם הֶאֱבִילָן מִשְׁלֹף, נֶאֱמָר לומר כִּמָּה הוּצִיא, וְנוֹטָל מִתְּבַעֲלִים בְּלֹא שְׂבֻעָה [וְהִ"ה אִם הִשְׁכִּירָן וְהִאֲכִילוּ מִדְּמֵי הַשְׁכִּירוֹת א"צ לְהִישָׁבֵעַ כִּמָּה קִיבֵל וְכִמָּה הוּצִיא], מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם כִּי אִם יִצְטָרְכוּ שְׂבֻעָה אֵף אֶחָד לֹא יִסְכִּים לְהוּצִיא הוּצָאוֹת וְלִטַּפֵּל בְּאֲבִידָה.

כז הַמוֹצֵא מְצִיָּאָה וְהַמְּאִבֵּד טוֹעֵן שֶׁמִּצָּא יוֹתֵר וְעֵיכֵב חֶלֶק לַעֲצֻמוֹ, לֹא יִשְׁבַּע הַמוֹצֵא מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם. שָׂאֵם אֶתָּה אוֹמֵר יִשְׁבַּע, וְנִית

המציאה וילך לו, פרי שלא ישבע. אפלו מצא פים, ומען פעל המציאה ששני כיסים קשורים היו ואי אפשר שימצא האחד אלא אם בן נמצא האחר תקשור עמו, הרי זה לא ישבע ואם טוען המאבד אני ראיתי שהגבתה שני כיסים, ה"ז חייב להישבע, כיון שטוען ברי כנגדו ר"ע.

סימן רסח

דין קניה בחצרו ובארבע אמותיו

ובו ה' סעיפים

יד בסלו

א כל מציאה שאמרונו שהיא של מוצאה, אינו זוכה בה עד שתגיע לידו וקונה במשיכה או בהגבהה או לרשותו וקונה בקנין חצר. אבל אם ראה את המציאה והתכוון לזכות בה ע"י ראייתו, ואפלו נפל עליה וחשב שקונה ע"י נפילתו עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה כיון שהראשון לא עשה קנין הראוי. הגם: ודוקא ברשות הרבים, אבל במקום שארבע אמות קונות כמו שיתבאר בסעיף הבא, קנה ע"י הד' אמות, ולא אומרים שגרע משום דנפל עליה והראה שדעתו לקנות בנפילה ולא בד' אמות, אלא כן קונה בד' אמות ע"י (טור וז"ת יוסף גסס הרי"ף והרא"ש, וכן נראה לי דעת הרמב"ם ור"ן גסס הרא"ה). ודלא פיש חולקין וסוברים שכיון שנפל עליה גילה בדעתו שאין רצונו לקנות בד' אמות, ולכן אינו קונה בהם (ר"ן גסס הראשון ונ"י פ"ג דמניעא והמ"מ פ"י"ז לדעת הרמב"ם).

ב ארבע אמות של אדם אפי' אין משתמין, מ"מ כיון שהוא עומד בצדן הרי אלו קונים לו ר"ע, ואם הגיע המציאה לתוך ארבע

רעא. והט"ז חולק שבכל אופן אין נשבעים במציאה. ערב. ואם רץ אחר מציאה ואמר שדעתו ליפול עליה ולקנות בנפילה, ולפני שנפל בא אחר וזכה בה, קנה השני, אע"פ שהראשון היה בד' אמותיה קודם שזכה השני, כיון שלא נתכוון לזכות בה קודם שעת הנפילה [רעק"א]. רעג. הראב"ד ס"ל שאין קונים אלא בעומד ולא במהלך אנה ואנה דבכה"ג לא תקנו לו, והרא"ש ס"ל דתמיד קונה.

אמות שלו זכה בה. וחכמים תקנו דבר זה כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה מי הגביה קודם, ולכן תקנו שקונה אף בלי הגבהה אם הגיעה המציאה לד' אמותיו. בפה דברים אמורים שקונים לו, בסממא או בצדי רשות תרפים שאין תרפים דוחקים בהם ואפשר לייחד ד' אמות לאדם מסויים, או בשדה שאין לה בעלים. אבל העומד ברשות תרפים כיון שיש שם הרבה בני אדם ואי אפשר לייחד ד' אמות לאדם מסויים או בתוך שדה חברו שא"א להחשיב את הד"א כחצירו, אין ארבע אמות קונות לו ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו. הגם: הד' אמות שייכים לזה שהגיע שם הראשון, ואפי' בא שם אח"כ אדם נוסף לא זכה בהן, ושנים שבאו באחד לתוך ד' אמות ע"ה, או שעומדים שניהם ע"ה ונפלה המציאה תוך ד' אמותיהן, קנו שניהן (טור).

טו בסל

ג חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו דהוי כשלוחו, ואם נפלה בה מציאה תרי היא של בעל תחצירי. בפה דברים אמורים בחצר המשתמרת. ואין חצרו קונה לו אלא בידע במציאה או דאסיק אדעתה שדבר כזה יכול ליפול לחצירו, אבל בדבר שאינו רגיל לבא, אין חצרו קונה לו, אף על פי שבאה מציאה לשם, ואם בא אחר ונטלה משם זכה, הואיל ולא ידע בעל החצר במציאה אשר שם קדם שזכה בה השני

עדר. כתב הקצות החושן דאי אפשר לצמצם שבאו כאחד, וע"כ הכוונה שמחמת ספק מי בא קודם, חולקין ביניהם.

ערה. כתב הנתיבות דהכוונה שהיה שם אחד וזכה בד' אמות, ואח"כ באו שניהם ועדיין לא זכו בד' אמות כי זה שייך לראשון, ואח"כ הלך הראשון, וממילא זכו שניהם כאחד בד' אמות אלו.

רעו. אם נפל מציאה לחבירו קודם שנודע לבעלים שנאבד ועדיין לא התייашו, דעת המהרש"ל שבחצר לא נאמר דין זה דיאוש שלא מדעת מתחייב בהשבה ולא מהני אח"כ יאוש בעלים, אלא החצר לא קונה בנתיים, וכשנתייאשו הבעלים זכה ע"י חצירו. והש"ך מוכיח מכל הראשונים שאין שום הבדל בין ידו לחצירו. והנתיבות מבאר בש"ך שזה רק אם רוצה לקנות את האבידה בקנין חצר, אז אומרים שהיו יאוש שלא מדעת וחייב בהשבה, אבל אם אינו רוצה לקנות בחצר רק בהגבהה, כל זמן שלא הגביה לא קנה, ואם המתין ולא הגביה עד שיעור שראוי להתייאש, זכה בה כשהגביהה.

רעו. ובנתיבות כתב דיש לחקוק דכוונת הרמ"א דבעינן דבר ההווה להימצא, דהיינו לאפוקי אם מסתמא לא עומד למוצאו לעולם, אבל באופן שאם יבוא לשם מסתמא ימצאו אע"פ שלא אסיק אדעתה מציאה זו, קנה.

(נמוקי יוסף ומרדכי פרק אלו מציאות). וְעַיִן לְעֵיל סִימָן רל"ב סְעִיף י"ח
 שאם ראובן קנה מגוי טבעות בחזקת בדיל ומכרן לשמעון ואח"כ גילה שמעון
 שהם מזהב או מכסף, לא קנאן ראובן, כיון שלא ידע מזה. וְאֵם סוֹחֵר אֶחָד
 הָבִיא סְחוּרָה בָּזוּל לְחֻצְרוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְמוֹכְרָה בּוּזֵל, וְבֵא שְׁמַעוֹן וְאָמַר
 תִּקְנָה לִי חֻצְרִי ועדיין לא קנאה מהסוחר, וְבֵא רְאוּבֵן אַחֵר כֶּף וּלְקַחְתָּהּ
 והסחורה ברשותו של הקונה, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּזָכָה רְאוּבֵן, דְּמֵאֲחֵר שְׂאִינוּ
 מְצִיָּאָה גְמוּרָה, כִּי בַעַל הַחֻצֵּר צָרִיף לְקִנְיָתָהּ [בְּמַעוֹת] ויִתְּנָה לָהּ ויִתְּנָה לָהּ
 לוֹ מַעוֹת וְלֹא יִקְנֶה לְבִסּוּף, לִכּוֹן לֹא זָכָתָה לוֹ חֻצְרוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּזָכָה
 בַּעַל הַחֻצֵּר דִּאיִירִי שֶׁכֵּבֵר הִיָּה פְּסִיקָת דְּמִים בְּיֵהֱמָה וְהַמַּעוֹת מוֹכְנִים בִּידוֹ
 והסחורה מונחת בחצר ולא בכלים של המוכר, ולכן אם קנה לבסוף נתברר
 למפרע שרצה בזה וזכתה לו חצירו. וכיון שהוא מחלוקת ולא הוכרעה
 ההלכה אי אפשר להוציא מהשני שהוא כעת המוחזק (מרדכי פ"ק דמלעיל
 ז' הדעות). וְאֵם אַחֵר כֶּף אִירַע מִקְרָה הַפּוֹךְ בְּיֵהֱמָה, שֶׁבֵּא סְחוּרָה לְחֻצְרוֹ
 שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר תִּקְנָה לִי חֻצְרִי, וְקִנְיָאָה שְׁמַעוֹן מִהַגּוֹי וְהַסְחוּרָה עַדִּיין לֹא
 הִגִּיעָה לְרִשְׁתּוֹתוֹ שֶׁל הַקּוֹנֵה, וְרְאוּבֵן אֵינוֹ רוֹצֶה לִתֵּן הַסְחוּרָה לְשְׁמַעוֹן כִּי
 אָמַר שֶׁחֻצְרוֹ קָנָה לוֹ, וְשְׁמַעוֹן טוֹעֵן מִמֶּה נִפְשָׁף, אִם הַחֻצֵּר קוֹנֵה לִזְוֵה
 שֶׁהַסְחוּרָה בָּאָה לְרִשְׁתּוֹתוֹ, תִּתֵּן לִי הַסְחוּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּאָה לְחֻצְרוֹ לִפְנֵי
 שְׂרָאוּבֵן קִנְיָאָה, אוֹ הַשְּׁנִיָּה אִם הַחֻצֵּר לֹא קוֹנֵה לִזְוֵה שֶׁבָּאָה לְרִשְׁתּוֹתוֹ אֲלֵא זֶה
 שֶׁקִּנְיָאָה בְּפּוֹעֵל, וְכֵאֵן בַּסְחוּרָה הַשְּׁנִיָּה שְׁמַעוֹן קִנְיָאָה בְּפּוֹעֵל, אִם כֶּבֶר נִפְסַק
 הַדִּין בְּמַעֲשֵׂה הָרִאשׁוֹן לִתֵּן לְרְאוּבֵן כִּיוֵן שֶׁהוּא מוֹחֲזָק, אִם כֵּן הָיָה הַמַּעֲשֵׂה
 הַשְּׁנִי לְחֹדֶד וְהַמּוֹצִיא מִחֻבְרָתוֹ עָלָיו הָרִאשִׁי וּמִשְׁאִירִים אֶת הַסְחוּרָה בִּיד
 רְאוּבֵן שֶׁהוּא מוֹחֲזָק וְלֹא אִמְרִינָן מִמֶּה נִפְשָׁף, כִּי כָל מַעֲשֵׂה נִפְסַק בְּפִנֵּי
 עֲצָמוֹ לִפִּי הַמּוֹחֲזָק, אֲבָל אִם לֹא נִפְסַק הַדִּין בְּרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁאֲרַע מַעֲשֵׂה
 שְׁנִי, כִּיוֵן שֶׁכַּעַת צְרִיכִים לִפְסוֹק דִּין עַל שְׁנֵי הַמַּקְרִים, אִי אִפְשָׁר לִפְסוֹק פֶּסֶק
 דִּין סוֹתֵר, וְלִכּוֹן צָרִיף רְאוּבֵן לִתֵּן לְשְׁמַעוֹן סְחוּרָה אַחַת מִמֶּה נִפְשָׁף רִי"ח
 (מְרוֹמֵם הַדָּשֵׁן סִימָן ט"ו). אֲבָל בְּשִׁעְרָה וְנִגְנָה שְׂאִין מִשּׁוּמְרִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
 אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצֵד שְׂדֵהוּ וְגַם אָמַר זָכָתָה לִי שְׂדֵי, זָכָה בָּהֶם דַּע"י

רעה. והש"ך חולק וס"ל דכשאיירע שני המעשים באיש אחד, אף על פי שכבר
 נפסק הדין, ואומרים ממה נפשך על הנכסים, ובתרי גברי לא אמרינן ממה נפשך
 אפילו לא נפסק הדין.

שעומד בצידו משתמר השדה מכוחו וקונה לו מדין ידו, ואם אינו עומד שם, או שיהיה עומד ולא אמר זכתה לי שדי, כל הקודם זכה. ויש אומרים דבעומד בצד שדהו לחוד סגי וא"צ שיאמר שתקנה לו שדהו (טור נסס הלא"ש והמגיד פי"ז דגולה נסס רע"ח) ועיין לעיל סימן ר' סעי' א', אם בעיני עומד בתוכו, או סגי שעומד בצד החצר.

ד ראה אחרים רצים אחר המציאה וחרו הוא צבי שבור שהוא רץ מעט או גוזלות שלא פרחו ורק מפריחין קצת, אם היה עומד בצד שדהו שהם בתוכה, ואלו היה רץ היה מניעין עי"ז נעשה חצר המשתמרת, ואם אמר זכתה לי שדי, זכתה לו שדהו^{רע"ט}. ואם אינו יכול להניעין כי הם בורחים, חרי אלו בצבי שהוא רץ בדרבנן ובגוזלות המפריחים שלא נקנים בקנין חצר, כיון שאין משתמרים בחצר ואפי' אמר שתקנה לו שדהו לא אמר כלום, אלא כל הקודם בהם זכה. ואם נתנו לו במתנה צבי שבור או גוזלות שלא פרחו, אע"פ שאין עומד בצידו, הואיל ואחר הקנים לו וחרו הם מתגלגלים בתוך שדהו, קנה שדהו כיון שיש כאן דעת אחרת מקנה, היינו שיש כאן הקנאה ע"י אחר, ולא רק שקונה מעצמו מהפקר, לכן קונה אע"פ שאין משתמר על ידו, אבל צריך שיהיה עכ"פ משתמר לדעת המקנה^{ר"ט}. ואם היה צבי רץ בדרבנן וגוזלות מפריחים, לא קנתה לו שדהו אע"פ שדעת אחרת מקנה, כיון שאף אחד לא יכול לתופסו^{רע"ט}, אא"כ עומד קרוב אליו באופן שיכול לתופסו.

טז בסלו

ה קמנה, יש לה חצר ויש לה ארבע אמות כיון שמצינו שיכולה לזכות בגט הבא לידה, ה"ה חצירה או ד' אמות קונה לה כמו יד^{רע"ט}. אבל קמן

רע"ט. ולפי היש אומרים בסעיף הקודם גם כאן אין צריך שיאמר, מיהו דעת הנימוקי יוסף דבצבי שבור לכו"ע צריך שיאמר זכתה לי שדי כיון שצריך התעוררות לרוץ אחריו, ולכן סתם כן הרמ"א ולא הגיה [סמ"ע].

רפ. ואם אחר הפקיר וזרקו לתוך חצירו נחשב כדעת אחרת מקנה [ש"ך].

רפא. והגר"א חולק דכיון שמתגלגל בחצירו, קונה כיון שדעת אחרת מקנה.

רפב. דעת רוב הראשונים שגם קטנה אין קונה מדין שליחות רק מטעם יד, ולכן אפי' בחצר המשתמרת בעינין שתעמוד בצידו דאז הוי כידה, ודעת הש"ך בסי' רמ"ג דבחצר המשתמרת קונה גם בלי שעומדת בצידה, והעיקר כרוב הפוסקים [נתיבות פתיחה לסי' ר'].
[נתיבות פתיחה לסי' ר']

שלא חידשה בו התורה דין יד, וחצר קונה רק מטעם שליחות, וכיון שאין שליחות לקטן אין לו חצר ואין לו ארבע אמות.

סימן רס"ה

המגביה מציאה לחברו, ואם הגביהו חרש ופקח

ובו ו' סעיפים

א המגביה ראובן שהגביה מציאה לחברו שאמר שזוכה עבור שמעון רפ"ג, אף על פי שלא אמר לו שמעון כלום שיזכה עבורו, אלא עשה כן מעצמו, זכה בזה שמעון.

יז בסלו

ב שנים שהגביהו מציאה ביחד, או שאחד הגביה ראש אחד של הבגד ואח"כ הגביה השני את הצד השני, קנאוה שניהם דאם אחד מגביה רק ראש אחד של הבגד והצד השני נשאר ע"ג קרקע, לא קנה כלל אלא רק מה שבידו, ולכן כשהשני הגביה את הצד השני, אמרין שכל א' נוח לו להיות שליח לזכות גם עבור השני בהגבהתו, כדי שהוא יזכה בחצי שהוא הגביה ע"י הגבהת השני, ונחשב שכל אחד הגביה עבור עצמו ועבור חבירו, ולכן חולקין ביניהם.

ג הגביהו לו חרש או שוטה או קטן שהגביהו עבור הפקח, לא קנה הפקח לפי שאין להם דעת ואין להם כח לזכות לאחר.

יח בסלו

ד הגביהו חרש ופקח באחד, מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש כיון שהפקח זקוק להגבהת החרש כדי שתועיל לו הגבהתו, והגבהת החרש לא נחשב הגבהה, ולכן הפקח לא קנה, וכיון שהפקח לא קנה, אף החרש לא קנה, דאין לפקח ענין לזכות עבורו, כיון שהוא עצמו לא קונה, והחוטפה

רפ"ג. כ"כ הסמ"ע. ודעת הש"ך דאפי' לא אמר בפיו רק חשב כן, אם מודה בזה, זכה שמעון. והקצות סובר כהסמ"ע שצריך דיבור, כי דברים שבלב אינם דברים, רק באופן שחבירו ביקש ממנו שיגביה לו, אז נחשב כדברים שבלבו ובלב כל אדם והוי דברים. והנתיבות סובר כהש"ך שסגי במחשבה, ומבאר שמה שדברים שבלב אינם דברים הוא רק כשסותר למה שהוציא בפיו, אבל בסתמא הוי דברים.

מִיָּדָם וְכֹה. וּמִיָּחוּ, מֶה שֶׁבִּיד כָּל אֶחָד, קִנְה מִדִּין קִנֵּי יָד. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲרָשִׁים, תִּקְנוּ חֲכָמִים שְׂיָקְנוּ בְּדֵי שְׁלָא יָבוֹאוּ לְהִתְקוּמָם דֵּהא אִם הִגְבִּיהוּ הַחֲרֵשׁ לְבָדוּ הִיא קוֹנָה מִדְּרַבְנָן מִשּׁוּם דְּרַכֵּי שְׁלוֹם, וְלִכְן כִּשְׁהִגְבִּיהוּ שְׁנֵי חֲרָשִׁים, תִּקְנוּ שְׁנֵיהֶם יָקְנוּ כְּדֵי שְׁלָא יָבוֹאוּ לְמַחְלֻקָּת, אֲבָל בַּחֲרֵשׁ וּפְקָח כִּיוֹן שֶׁהִפְקָח יָכוֹל לִקְנוֹת רַק קִנֵּי גִמּוּר, וְאֵת זֶה הַחֲרֵשׁ לֹא יָכוֹל לִזְכוֹת עֲבוּרוֹ, מִמִּילָא הִפְקָח לֹא קוֹנֵה, וְשׁוּב גַּם הַחֲרֵשׁ לֹא קוֹנֵה דְּלֹא יָבוֹאוּ לְמַרְיבָה, כִּיוֹן שְׁנֵיהֶם לֹא קִנּוּ.

הַ מְלִית שְׁמִנְחָה חֲצִיָּה עַל גְּבִי עֲמוּד שְׁנִיבֹתָ שְׁלֹשָׁה מְפָחִים וְחֲצִיָּה עַל גְּבִי קֶרֶקֶע, וְכֹא אֶחָד וְחֲגִבָּה רֹאשׁ אֶחָד שֶׁעַל גְּבִי קֶרֶקֶע וּבִשְׁלֵב זֶה עֲדִיין לֹא קִנְיָה, כִּיוֹן שֶׁהַחֲצִי הַשֵּׁנִי לֹא הִוָּגְבָה מִכּוּחוֹ וְכִדְלֻקְמֹן, וְנִתְּקָ רֹאשׁ הַשֵּׁנִי מֵעַל גְּבִי עֲמוּד וְנִפְלָה עַל גְּבִי קֶרֶקֶע, קִנְיָה, בִּיּוֹן שְׁרֹאשׁ הָאֶחָד עֲדִיין הִיא בִּידוֹ וְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי הִיא מְנַבָּה מִכּוּחוֹ שְׁלֹשָׁה מְפָחִים מִהָאֶרֶץ בְּרַגַּע הַנִּיתּוֹק הִיא גְבוּהָ ג' טַפְחִים מִהַקֶּרֶע. אֲבָל אִם לֹא הִיא רֹאשׁ הַשֵּׁנִי עֲדִיין בִּידוֹ בְּעוֹד שֶׁהַמְּלִית בְּאִוִּיר הֵינּוּ שֶׁהִגְבִּיהוּ וְעִדִּיין לֹא נִיתְּקָה וְחֲזוֹר וְהִנֵּחָה ע"ג קֶרֶקֶע וְאִח"כ נִיתְּקוּ מִהָעֲמוּד, לֹא קִנְיָה, וְאִם עַל פִּי שֶׁהִיא מְנַבָּה מִכּוּחוֹ שְׁלֹשָׁה מְפָחִים, בִּיּוֹן שֶׁעֲתָה בְּלֹו בְּאֶרֶץ מִמִּילָא בִּשְׁעַת הַנִּיתּוֹק לֹא הִיא מוֹגְבָה כּוֹלוּ בְּאִוִּיר, אֲלֹא רַק רֹאשׁוֹ הָאֶחָד שֶׁהִיא מְחוּבֵּר לְעֲמוּד, וְהִגְבָּהָ צֵד א' בְּלֵבָד אֵינוֹ קוֹנֵה. וְכֵן אֶפְלֹו רֹאשׁ הָאֶחָד בִּידוֹ וְלֹא נִתְּקָ רֹאשׁ הַשֵּׁנִי מֵעַל גְּבִי הָעֲמוּד, לֹא קִנְיָה, אִם עַל פִּי שֶׁאֵלֹו נִתְּקָן הִיא מְנַבָּה מִכּוּחוֹ. וְאִם מְלִית אוֹ שֶׁאֵר חֲפָצִים מְנַח עַל גִּבְּרָה, וְהִפָּה עַל גְּבִי הַדֶּף וְעֵלָה מִכּוּחוֹ בְּאִוִּיר שְׁלֹשָׁה מְפָחִים^י, קִנְיָה. אֲבָל אִם לֹא עֵלָה מִכּוּחוֹ הַבְּתָאָה לְמַעַלָּה אֲלֹא נִפְלָ לְאֶרֶץ מִחַמַּת הַהִכָּה, אֶפְלֹו שֶׁתִּדְרֹף גְּבוּהָ שְׁלֹשָׁה מְפָחִים וְכִשְׁנִפֵּל מִהַדֶּף לְכִיוֹן הָאֶרֶץ הִיא גְבוּהָ מִהַקֶּרֶע ג' טַפְחִים, מ"מ לֹא קִנְיָה כִּיוֹן דִּנְפֵל דֶּרֶךְ יְרִידָה, אִין זֶה נִחְשָׁב הִגְבָּהָ, אֲבָל אִם הִוָּגְבָה מֵעַט וְאִח"כ נִפְל, א"צ שִׁיגְבִיָּה ג' טַפְחִים, אֲלֹא כִּיוֹן שֶׁהִגְבִּיהוּ מֵעַט וְאִח"כ נִפֵּל קוֹנֵה.

רפד. הַטַּעַם שֶׁצִּירֵךְ שִׁיּוּגְבָה ג' טַפְחִים וְלֹא סָגִי שֶׁע"י הַכָּתוּב מוֹגְבָה ג"ט מִהַקֶּרֶע, לִפִּי הַסְמִי"ע מִשּׁוּם שֶׁעוֹמֵד לְחֲזוֹר וְלִפְּוֹל ע"ג הַדֶּף, לִכְן מוֹדִידִים ג"ט מִהַדֶּף וְלֹא מִן הַקֶּרֶע. וְדַעַת הַט"ז מִיִּירֵי שֶׁהַדֶּף מוֹנֵחַ ע"ג קֶרֶקֶע, וְלִכְן חִיבִים שִׁיּוּגְבָה ג"ט, אֲבָל אִם הַדֶּף גְבוּהָ מִן הַקֶּרֶע, וְע"י הַכָּתוּב הַתְּרוֹמֵם מֵעַט זֶה ג"ט מִן הַקֶּרֶע, סָגִי וְקִנְיָה.

יט בסלו

ו הָיָה רוֹכֵב עַל גַּפִּי בַּחֲמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיָּאָה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ 'זָכָה' לִי בָּהּ, בֵּינוֹן שֶׁהִגְבִּיהָהּ לוֹ קִנְיָה הָרוֹכֵב וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיעַ לִידּוֹ דַּע"י הַגְּבִיהָתוֹ נִתְכוּן לזִכּוֹת עֲבוּרוֹ כִּפִּי שֶׁבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ. וְאֵין הַמְּגַבִּיָּה נֶאֱמָן לומר לְצָרְכִי הַגְּבִיהָתִּיהָ, אֲפֹלוּ בַּעֲדָהּ בִּידּוֹ דַּמְסַתְמָא עֲשֵׂה עַל דַּעַת מַה שֶׁבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ, אִם כִּי בִשְׁעָה שֶׁהָרִים אוֹ קוֹדֵם לֵכֵן אָמַר שֶׁמִּגְבִּיהָ לְצוּרֵךְ עֲצָמוֹ (טור). וְאִם אָמַר לוֹ 'תִּנָּה' לִי דִלְשׁוֹן 'תֵּן' אֵינוֹ כּוֹכֵי, וְהַכּוּנָה תֵּן לִי וְאֵין אִזְכָּה כְּשִׁיגִיעַ לִידִי, וְנִמְלָאָה הַמִּגְבִּיָּה, וְאִם כִּי אָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ בֵּין שֶׁאָמַר נִתְכוּנִתִּי מִתְחִילָה לִזְכוּתָהּ לְעֲצָמוֹ, וּבֵין שֶׁאָמַר שֶׁבִאֲמַת מִתְחִילָה הִתְכוּן לְהַגְבִּיהָ עֲבוֹר חֲבִירוֹ, וְכַעַת רוּצָה לְחֹזֵר בּוֹ, מֵהֵנִי, כִּיוֵּן שֶׁגַּם כִּשְׁהַגְבִּיהָ לְצוּרֵךְ חֲבִירוֹ עֲדִין לֹא זָכָה בָּהּ, כִּיוֵּן שֶׁהוּא בִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ שִׁיתֵּן לוֹ וְהוּא יִזְכָּה רַק כְּשִׁיגִיעַ לִידּוֹ, וְלֵכֵן זָכָה בָּהּ הַנּוֹמֵלֶיהָ. וְאִם מִשְׁנֵתָנָה לְרוֹכֵב אָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תִּתְּלָהּ, לֹא אָמַר בְּלֹא דָאָף אִם נֶאֱמַר שֶׁבִאֲמַת הִתְכוּן לְעֲצָמוֹ, מ"מ כִּיוֵּן שֶׁנִּתֵּן לוֹ, נִתְכוּן לִיתֵּן לוֹ בְּמִתְנָהּ ר"פ. הַגֵּס: וְרֹאבוֹן אָמַר לְשִׁמְעוֹן קִנְיָה לָנוּ בִּיחִיד שְׁחוּרָה פְּלוּנִית, וְהִלֵּךְ שִׁמְעוֹן וּקְנָאָה ר"פ, וְאַחֲרַי כִּף אָמַר דִּקְנָאָה לְעֲצָמוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיף לְחֵלֶק עִם רֹאבוֹן, דִּהְיָה לָהּ פְּמַגְבִּיָּה מְצִיָּאָה לַחֲבֵירוֹ כְּשֶׁא"ל זָכָה לִי, דְּבִאֲפֹן זֶה אֵין נֶאֱמָן לומר שֶׁקִּנְאָה לְעֲצָמוֹ (מרדכי פ"ק דְּמַצִּיעַל נֶשֶׁם רֵאז"ן). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאִם לֹא הָיָה לְרֹאבוֹן דְּמִים, זָכָה שִׁמְעוֹן בְּמָה שֶׁקִּנְיָה דֵּאֵין דּוּמָה לְמַצִּיָּאָה שֶׁהוּא יִכּוֹל לְהַגְבִּיהָ בְּעֲצָמוֹ, מִשְׁא"ל כֵּאֵן אֵין לְרֹאבוֹן מַעוֹת, אֵין יִכּוֹל לְקִנּוּתוֹ בְּעֲצָמוֹ. וְאִם שִׁמְעוֹן מוֹדֵה שֶׁנִּתְרַצָּה לְקִנּוּת לְשִׁנְיָהּ וְכַעַת חֹזֵר בּוֹ, לֹא מֵהֵנִי, דִּהְיָה לָהּ בְּאֵלוֹ זָכָה לְשִׁנְיָהּ (שֵׁם נֶשֶׁם רֵאז"ן).

רפ"ה. וּבִמְגִבָּה מִעֲצָמוֹ עֲבוֹר חֲבִירוֹ בְּלִי שֶׁבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ, אִם נִתְכוּן בִּאֲמַת לִזְכוּת לַחֲבִירוֹ, דַּעַת הַסֵּמ"ע שֶׁחֲבִירוֹ לֹא זָכָה, כִּיוֵּן שֶׁלֹּא אָמַר בִּפְרוּשׁ, וְדַעַת הַש"ךְ דִּמְהִי אָף אִם לֹא אָמַר. וְאִם אָמַר בִּשְׁעָה שֶׁהַגְבִּיהָ שְׁעוּשָׁה זֹאת לְצוּרֵךְ חֲבִירוֹ, יִכּוֹל לומר אִם כִּי שֶׁהִתְכוּן רַק לְשִׁטּוֹת בּוֹ שֶׁלֹּא יִמְנַעְנוּ מִלְּהַגְבִּיהָ לְצוּרֵךְ עֲצָמוֹ, אֲבָל אִם אָמַר אַחֲרֵי שֶׁהַגְבִּיהָ שְׁעוּשָׁה זֹאת לְצוּרֵךְ חֲבִירוֹ, שׁוּב אֵין יִכּוֹל לְחֹזֵר בּוֹ וְזָכָה בּוֹ חֲבִירוֹ. רפ"ו. כ"כ הַסֵּמ"ע. וּלְפִי"ז גַּם כְּשִׁישׁ עֲדִים שֶׁהַגְבִּיהָ לְצוּרֵךְ עֲצָמוֹ, אִם לְבִסּוֹף נִתְנָה לַחֲבִירוֹ, קִנְיָה דִּתֵּן לוֹ בְּמִתְנָה. אֲבָל הַנִּתְיָבוֹת חוֹלֵק, דָּאִם וְדֹאֵי הַגְבִּיָּה לְעֲצָמוֹ, אִם כִּי שֶׁנִּתֵּן לוֹ בְּתוֹרַת פְּקוּדוֹן, וְרַק כְּשֶׁלֹּא יִדְעִינוּ לְשֵׁם מִי הַגְבִּיָּה, אִם נִתְנָה לוֹ, גָּלִי דַּעַתִּיהָ שֶׁהַגְבִּיהָ לְצוּרֵךְ חֲבִירוֹ, וְלֵכֵן אֵין נֶאֱמָן אִם כִּי לְחֹזֵר בּוֹ. רפ"ו. אִם אֵין עֲדִים שֶׁקִּנְיָה, נֶאֱמָן שֶׁקִּנְיָה לְעֲצָמוֹ בְּמִינֵהוּ דְּלֹא קִנְיָתִי, וְהִפָּה שֶׁאֲסַר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר, וְהוּי כְּמוֹ שֶׁגִּילָה דַּעַתוֹ בְּפִנֵּי עֲדִים שֶׁחֹזֵר מִהַשְׁלִיחוֹת [נודע בִּיהוּדָה הוּבָא בַּפ"ת].

סימן ער

מציאת חרש שומה וקמן, ובנו ובתו, ועבדו

ושפחתו, ואשתו ופועלו

ובו ג' סעיפים

א מציאת חרש שומה וקמן אין בה משום גזל דאין להם כח קנייה מדאורייתא, ולכן כשמצאו מציאה אינה שלהם אלא מפני דרכי שלום רבנן תקנו שאסור לקחת מהם כדי שלא יבואו למריבות, לפיכך כיון שכל האיסור הוא רק משום דרכי שלום, היינו רק צורת התנהגות, אבל אם עבר אחד ונגזלה מידם, אינה יוצאה בדינים דהב"ד לא נכנס לדון בגזילה כזאת, שמעיקר הדין אינו של הקטן, [אבל בדיני שמים חייב להחזיר]. הגה: ודוקא מציאה אין מוציאין בדינים, משום שאין דעת אחרת מקנה לו ולכן מעיקר הדין אינה שלו, דלא זכה בה, אבל שכירות של קטן שעבד אצל אחר ושילם לו על עבודתו וכיוצא בו, מוציאין בדינים דכשיש דעת אחרת מקנה הוי שלו לגמרי (גית יוסף נזס הרש"ח).

כ' בסל

ב מציאת בנן ובתו הסמוכים על שלחנו, אף על פי שהם גדולים דכיון שאין חייב לזונן ועושה להם טובה, תקנו חכמים שמציאתן שלו משום איבה, שאם לא יתנו לו את המציאה, יפסיק לזונם, ומציאת בתו הנערה אף על פי שאינה סומכת על שלחנו דמציאתה לאביה משום איבה כיון שיכול לקדשה למי שהוא רוצה בעל כרחו, וכל שכן כשהיא קטנה שיכול אף למוכרה לאמה יש יותר חשש איבה, ומציאת עבדו ושפחתו הנבננים הם שלו כי יד עבד כיד רבו ומציאת אשתו דמה שקנתה אשה קנה בעלה, ולכן הרי אלו שלו. והוא הדין אם הרויחו בסחורה או במלאכה מטעם הנ"ל חשש איבה או משום דידן כיד בעליהן (גית יוסף סוף סימן קע"ז נזס עטור). אבל אם מת, אינו מוריש מלאכת בן אחד לשאר יורשיו אפי' כבר עבד בחיי האב או כבר מצא את המציאה רק לא הספיק לתת דמי שכירותו או את המציאה, הרי זה שלו ולא של היורשים, דבזה לא שייך חשש איבה (הגהות שניות דמרדכי דכ"מ). אבל מציאת בנן שאינו

סוּמָךְ עַל שְׁלִחְנוּ דְלֹא שִׁיךְ חֲשַׁשׁ אִיבָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמְצִיאת עֲבָדָיו וְשִׁפְחָתוֹ הָעֲבָרִים שֶׁאֵין יָדוֹ כִּיד הַבְּעָלִים, וְלֹכֵן בַּעֲבֵד עֲבָרִי הוּא שְׁלוֹ, וּבִשְׁפָּחָה אֵין הַמְצִיאה שֶׁל הָאָדוֹן אֵלֹא שֶׁל אֲבִיהֶם אִם הוּא חֵי, וְאִם אֵינוֹ חֵי הָרִי זֶה שֶׁל עֲצָמָה, וּמְצִיאת אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִיא מְגֻרָּשֶׁת וְאִינָה מְגֻרָּשֶׁת כְּגוֹן שֶׁהִיא סֹפֵק גִּירוּשִׁין, אִינָה שְׁלֹו דְמַסְפֵּק לֹא תִקְנוּ שְׁמִצִּיאתָהּ שְׁלוֹ דְלֹא אִיכֶפֶת לִי שִׁיהִיה אִיבָה בִּינֵיהֶם. וְאִם נִתְּנוּ מִתְּנָה לְקָטָן הַסוּמָךְ עַל שְׁלִחְן אֲבִירָא, הָרִי הִיא שְׁלֹ אֲבִיר, אָכֵל לֹא בָכְנוּ הַגְּדוֹל דְמַסְתַּמָּא הַנוֹתֵן רוּצָה שׁוּה יִהְיֶה שֶׁל הֶבֶן, אֲבָל בְּכֵן קָטָן שֶׁהַנוֹתֵן יוֹדֵעַ שֶׁאֵינָה מְשׁוּמֶרֶת בִּידוֹ, הַתְּכוּוֹן שׁוּה יִהְיֶה שֶׁל הָאֵב (נִמְוִקִי יוֹסֵף פ"ק דְּמַלְוֵעָא). יְתוֹם הַסוּמָךְ עַל שְׁלִחְן אֲחֵרִים, מְצִיאתוֹ לְעֲצָמוֹ דֶּרֶךְ בַּסּוּמָךְ עַל שְׁלִחְן אֲבִיר חֲשִׁשׁוֹ לֹאִיבָה, אֲבָל בְּנִיזוֹן ע"י אֲחֵרִים, אִם הוּא יִפְסִיק לְזוּנוֹ יִמְצֹא אֲחֵרִים שִׁיזוּנוֹהוּ דְהוּי מִצוּה גְדוֹלָה (מֶרְדְּכִי וְמוֹס' פ"ק דְּמַלְוֵעָא).

ג מְצִיאת פּוֹעֵל, לְעֲצָמוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ עֲשֵׂה עָמִי מְלָאכָה הַיּוֹם וְלֹא פִירַט לוֹ אִיזוּה מְלָאכָה, מ"מ אִמְרִינֵן שְׁלֹא שְׁכָרוֹ לְלִקֵּט מְצִיאוֹת, וְלֹכֵן מְצִיאתוֹ לְעֲצָמוֹ [כְּשֶׁלֹא הַפְסִיד זְמַן בַּעֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁהִגְבִּיהֶם אֶת הַמְצִיאה דֹא"ל"ה צָרִיךְ לִנְכוּת סְכוּם זֶה]. וְאֵין צָרִיךְ לֹאמֹר אִם אָמַר לוֹ עָרֵךְ עָמִי הַיּוֹם שְׁפִירַט לֹאִיזוּה מְלָאכָה שׁוֹכְרוֹ. אָכֵל אִם שְׁכָרוֹ בַּפִּירוּשׁ לְלִקֵּט מְצִיאוֹת, בְּגוֹן שְׁחֶסֶר הַנֶּחֱדָר שֶׁחֹזֵר לֹאחֻרָיו וְע"ז נִשְׁאָרוּ הַרְבֵּה דְגִים עַל חוּף הַנָּהָר וְשְׁכָרוֹ לְלִקֵּט הַדְּגִים הַנִּמְצָאִים בָּאֵנָם, הָרִי מְצִיאתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת וְאִפְלוּ מְצִיא בֵּים מְלֹא דִינָרִים דָּגָם זֶה בְּכֹלל מָה שֶׁשְׁכָרוֹ לְלִקֵּט מְצִיאוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דֶּהוּא הָדִין שְׁכָרוֹ סֶתֶם וּמִרְאָה לוֹ לְלִקֵּט מְצִיאוֹת דִּיכֹול לֹאמֹר שְׁלוּה שְׁכָרוֹ, מִשְׁא"כ כְּשֶׁשְׁכָרוֹ סֶתֶם וְנָתַן לוֹ עֲבוּדוֹת אֲחֵרוֹת, וְהַפּוֹעֵל מְעַצְמוֹ מְצִיא מְצִיאה, הָרִי זֶה שְׁלוֹ [וְאֵין בּוֹה חוֹלֵק] (טוֹר נֶשֶׁם הַרַמ"ה).

סימן רע"ה

מציאת בהמה ושטר חוב ושובר וגט אשה ובו ה' סעיפים

כא בסל'

א שנים שראו גמל או חמור של מציאה היינו של הפקר, וקדמו שניהם והנהיגוהו ע"י רכיבתם עליו או משכוהו, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושך, קנו שניהם דכח קנינם שווה. במה דברים אמורים שאחד מנהיג ואחד מושך שניהם קנו, דווקא בחמור. אבל בגמל שדרכו יותר במשיכה, אם היה אחד מנהיג ואחד מושך, חמושך קנה אבל לא המנהיג דכח המושך עדיף מהמנהיג, אבל כששניהם מנהיגים אף בגמל קונה^{רפ"ב}.

ב לעיל בסי' קצ"ז וקצ"ח התבאר אופנים שבהמה נקנית במסירה, אמנם כל זה מהני רק במכירה או מתנה שיש דעת אחרת מקנה, אבל בהמת מציאה שפקדם אחד ואחר במוסרה בחבל שלה, לא קנה עד שימשך או ינהיג, וכן בנכסיו הגר דבשניהם אין דעת אחרת מקנה, אבל קנה המוסרה לברו כיון שהגביה ראש האחד, קנה כולה כיון שבידו לנתק ולמשוך את כולה מחיבורה לבהמה^{ר"ב}.

כב בסל'

ג היה אחד רוכב ואחר אוחז במוסרה, הרוכב קנה הבהמה מדיו משיכה [אפי' לא הנהיג ברגליו ודלא כהרא"ש דס"ל דקנה רק כשהנהיג ברגליו] וממילא קנה גם את חלק המוסרה שעל לחיי הבהמה בלבר כי

רפ"ב. כן הוא שיטת הרמב"ם, אבל שיטת הרא"ש והטור לעיל סי' קצ"ז דחמור במשיכה וגמל בהנהגה איכא חד מינייהו דלא קנה ולא ידיעין מהו, ולכן במכר ומתנה מחמת ספק שניהם לא קונים שמעמידים את הממון בחזקת בעליו, אבל במציאה והפקר שניהם קונים.

רצ. והט"ז סובר שהמחבר סמך על סעיף הבא שמפרש שקנה המוסרה רק מה שבידו ולא את כולה.

שלחן ערוך הל' אבירה ומציאה | סימן רע"המבואר קפז

זה נטפל לבהמה, וזה שאחז המוסרה קנה ממנה מה שאחז בידו, ושאחז המוסרה לא קנה שום אחד מהם ולא דמי לסעיף הקודם דמי שאחז המוסרה בידו קנה כולה, דכיון שמה שמחובר לבהמה לא קנה, כי זה שייך לרוכב, ממילא גם מה שבנתיים לא קנה, וקנה רק מה שבידו. הגם: היו שנים רוכבין, קנו שניהן. היה אחד רוכב ואחד מנהיג, קנו שניהם ויחלקו (טור סימן קנ"ז ס"ו נשם הרא"ש ורי"ו נ"י ח"ד).

ד' דין מציאת שטרות ושוכרים, נתפאר פסימן ס"ה מתי מחזיר, ולמי מחזיר.

בג כסלו

ה' דין מציאת גט, נתפאר בטור אבן העזר סימן קל"ב סעיפים ד' וה', בשליח הגט שאיבד את הגט, ונותן סימן, מחזירים לו ויכול לגרש בו ולא חוששין שאדם אחר איבדו, וסימן קנ"ג סעיף א' בגט שנמצא ויש ויכוח בין הבעל לאשה מי איבדו.

הלכות פריקה ומעינה ודין הולכי דרכים

סימן ערב

דין בהמות או ספינות שפגעו זה בזה ובו י"ח סעיפים

א מי שפגע בחברו בדרך ובחמתו רובצת תחת משאָה וצריך לפרק משאָה כדי שיוכל להרים את הבהמה, בין שהיה עליה משאָה הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממשאָה ולכן נפלה הבהמה, הרי זה מצוה לפרק מעליה, שנאמר 'עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ' (שמות כג, ה). היה דרך הבהמה לרובץ תמיד תחת משאָה, או שהיא 'עומדת' תחת משאָה שלא נפלה עם משאָה, אלא נעצרה מהליכתה, אינו חייב כי דורשים 'רובץ' ולא רבצו, ולא עומדי' (טור ס"ה). ולא יפרק ויניחו נבחל בלי לעוזרו לטעון בחזרה וילך, אלא יקים עמו ויטען משאוֹ עליו, שנאמר 'הֵקֵם תִּקְּמוּ' (דברים כג, ד), ואם הניחו נבחל ולא פרק ולא או שלא טען, כמל מצות עשה עוזב תעזוב או הקים תקים, וגם עבר על מצות לא תעשה, שנאמר 'לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אֶחִיד' (שמות כג, ה).

כד כסלו

ב היה בהן ובחמתו רובצת בין הקבוצות, אינו מוטא לה דכהן מוזהר על טומאתו בעשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה ולא תעשה, וגם לא דוחים איסור משום ממון.

ג וכן אם היה זקן שאין דרכו וכבודו לפרק ולטען אפי' בשל עצמו, הואיל ואינה לפי כבודו, פטור כיון שכתוב 'וחדלת' דרשינן פעמים שאתה מתעלם, [וכאן קמ"ל דפטור אף מפריקה אף שיש צער בע"ח דאורייתא]

(טור ס"ט). וְהַהֲבִיל בַּל שְׁאֵלוּ הֵיתָה שְׁלוֹ הָיָה פֶּזֶק וְטוֹעֵן, חָרִי וְהַ חֵיב לְטַעֵן וְלִפְרֹק בְּשָׁל חִבְרוּ וְאִם בְּשָׁלוּ לֹא הִיָּה פֶּזֶק אוֹ טוֹעֵן, פֶּטוּר אִף בְּשָׁל חִבְרוּ. וְאִם הָיָה חֶסֶד וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מִשְׁוֹרֶת הָדִין, אֶפְלוּ הָיָה הַנְּשִׂיא הַגָּדוֹל וְרָאָה בְּהִמָּת חִבְרוּ רֹכֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה שֶׁל תֵּבֶן אוֹ שֶׁל קָנִים וּבִינָצָה בָּהֶם, מוֹתֵר לוֹ לַהֲחִמִּיר עַל עֲצָמוֹ, וְלִהְיוֹת פֶּזֶק וְטוֹעֵן עִמּוֹ. וְיֵשׁ חוֹלְקִין בְּזֶה שֶׁאֲסוּר לַתְּלִמִּיד חֶסֶם לִזְלוֹל בְּכַבּוֹד תּוֹרָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱבָאָר לְעִיל סוֹף סִימָן רס"ג וְדַעַת הַרְמַב"ם וְהַשּׁו"ע דְּכִיּוֹן שְׁעוֹשֶׂה כֵּן רַק מִחֲמַת מִצְוָה לֹא נִחְשָׁב לִזְלוֹל בַּתּוֹרָה, דְּעוֹשֶׂה רִצּוֹן הַבּוֹרָא (טור ס"ט נֶשֶׁם הַרָא"ש).

כה כסלו

ד פֶּזֶק וְטַעֵן וְחִזְרָה וְנִפְלָה, חֵיב לְטַעֵן וְלִפְרֹק פַּעַם אַחֲרֵת, אֶפְלוּ מֵאָה פַּעַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר 'עוֹב תַּעֲזוּב' (שְׁמוֹת כג, ה) 'הָקֵם תִּקִּים' עִמּוֹ הַדְרָשָׁה הִיא לֹא מִכְפִּילוֹת הַלְשׁוֹן, אֲלֵא עֲצֵם הַלְשׁוֹן תַּעֲזוּב אוֹ תִּקִּים, מִשְׁמַעוֹתוֹ אִפִּי אֶלֶף פַּעַמִּים (דְּזִרִּים כג, ד), לְפִיכָּךְ כְּדִי לוֹדָא שְׁאִין חוֹזֶרֶת וְנוֹפֶלֶת אַחֵר שְׁטַעֵן עִמּוֹ, צָרִיךְ לְדַדּוֹת עִמּוֹ עַד פֶּרֶסָה, אֶלֵּא אִם בֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמִּשְׁאָה אֵינִי צָרִיךְ לָךְ.

ה מֵאִמָּתִי יִתְחַיֵּב לְפֶרֶק וְלְטַעֵן עִמּוֹ, מִשְׁיָרָאָהוּ רֵאִיָּה [שְׁחִיא] בְּפִגְיָעָה כְּפִגְיָשָׁה, שְׁחָרִי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאָה' (שְׁמוֹת כג, ה) וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע' (שְׁמוֹת כג, ד), וְכִמָּה נִחְשָׁב שִׁיעוֹר פִּגְיָעָה, שְׁעָרוֹ חֲכָמִים שְׁחִיָּה בִּינִיָּהם רס"ו אָמָה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אָמָה, שְׁחִיא אֶחָד מִזֵּי וּמִחֲצָה בְּמִילָה, הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִזֵּה, אֵינּוּ זָקוּק לוֹ.

כו כסלו

ו מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְפֶרֶק עִמּוֹ בְּחִנָּם כְּמוֹ בְּאַבְדָּה, וְעֵינִן לְעִיל סִימָן רס"ה שֶׁאֲסוּר לִיטוֹל שֹׁכֵר עַל הַהֲשָׁבָה, וְאִם בְּטֹל עִי"ז מִמֶּלֶאכְתּוֹ כְּמָה שֹׁכֵר מוֹתֵר לִיטוֹל, אֲבָל לְטַעֵן עָלָיו, אַע"פ שְׁחָרִי זֶה מִצְוָה מ"מ וְנוֹטֵל שְׁכָרִיכִי. וְכֵן בְּשִׁעָה שְׁמִדָּה עִמּוֹ עַד פֶּרֶסָה יֵשׁ לוֹ שְׁכָר כִּי זֶה לֹא גִרַע מִטַּעֲנָה שֶׁרָשָׁאִי לִקְבֹּל עֲלֶיהָ שֹׁכֵר.

רצב. לַמְדִּים זֹאת מִמָּה שֶׁלֹּא כָּתַבָה הַתּוֹרָה רַק טַעֲנָה, וְהֵינּוּ יוֹדְעִים שְׁחִיב בַּפְּרִיקָה מִק"ו שִׁישׁ בָּהּ אִף צַעֵר בְּעַלֵּי חַיִּים, וּמִמָּה שֶׁנִּכְתַּב גַּם פְּרִיקָה גַּם טַעֲנָה, ע"כ לַלְמַד שֶׁטַּעֲנָה יִכּוֹל לִיטוֹל שֹׁכֵר.

ז מִצָּא בְּהֵמַת חֲבָרֵי רְבוּצָה וּמִשְׁאָה עֲלֶיהָ, אָף עַל פִּי שְׂאִין תַּעֲלִים עֲמֹה, מִצָּנָה לְפָרֶק מַעְלִיָּה וְלַטְעֵן עֲלֶיהָ לְבָדוּ, שְׁנַאמֶר 'עֹזב תַּעֲזֹב' (שְׁמוֹת כג, ה) 'חֲקֵם תִּקֵּם' (דְּנָרִים כג, ד) מִכָּל מְקוֹם וְדוֹרָשִׁים זֹאת מִכְפִּילוֹת הַלְשׁוֹן. אִם בֶּן לָמָּה נֶאמַר 'עֲמוֹ' (שְׁמוֹת כג, ה) שֶׁמִּשְׁמַעוֹת שֶׁהַחַיִּיב לִפְרוֹק וְלַטְעֵן רַק בִּיחָד עִם בַּעַ"ח, לִלְמֹד שְׂאִים הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה שֵׁם וְהָלַךְ וַיָּשֵׁב לוֹ, וְאָמַר לָזֶה שְׁפָנַע בּוֹ הוֹאִיל וְעֲלִיךְ מִצָּנָה אִם רָצִיתָ לְפָרֶק לְבָדְךָ פָּרֶק, חֲרִי זֶה פִּטוֹר, שְׁנַאמֶר 'עֲמוֹ' (שְׁמוֹת כג, ה), וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלָה, חָיִב לַטְעֵן וְלִפְרֹק לְבָדּוֹ כִּיוֵן שֶׁהַבְּעֵלִים לֹא יִכּוֹל לַעֲזוֹר לוֹ לִפְרוֹק אוֹ לַטְעֵן, נִחָשֵׁב כִּמוֹ שְׂאִין הַבְּעֵלִים לִפְנֵינוּ, שְׁחִיב לַעֲשׂוֹת זֹאת לְבַד.

כז כסלו

ח בְּהֵמַת גֹּזִי וְהַמִּשְׁאָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הָיָה הַגֹּזִי מִחֲמַר אַחֵר בְּהֵמָתוֹ אֵינּוּ זָקֻק לָהּ, וְאִם לֹא שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל מִחֲמַר אַחֵר מִשְׁאוֹ, חָיִב לְפָרֶק וְלַטְעֵן מִשּׁוֹם צַעַר יִשְׂרָאֵל.

ט וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמִּשְׁאוֹ שֶׁל גֹּזִי וְהַיִּשְׂרָאֵל מִחֲמַר אַחֵר בְּהֵמָתוֹ, חָיִב לְפָרֶק וְלַטְעֵן מִשּׁוֹם צַעַר יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּהֵמַת גֹּזִי וּמִשְׁאוֹ, אֵינּוּ חָיִב לְהַטְפִּיל בּוֹ אֶלָּא מִשּׁוֹם אִיבָה־רִי". הַגֵּה: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים לְפָרֶק חָיִב אֶפְלוֹ אֵין הַגֹּזִי שֵׁם, מִשּׁוֹם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דִּהְיוּ דְאוֹרִיטָא, וְכֵן בְּכָל מְקוֹם דִּפְטוֹר לְפָרֶק כְּגוֹן בְּרַבְצָן אוֹ שֶׁהַבְּעֵלִים לֹא מוֹכִנִּים לַעֲזוֹר לוֹ, מִכָּל מְקוֹם מִשּׁוֹם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים מִיְּהוּ חָיִב, וְנִפְקָא מִנָּה שְׂכִיבֹל לְקַבֵּל שְׂכָר כִּי רַק כִּשְׁחִיב מִשּׁוֹם מִצּוֹת 'פְּרִיקָה' אֲסוּר לְקַבֵּל שְׂכָר, אֲבַל כִּשְׁחִיב רַק מִשּׁוֹם צַעַר בַּע"ח, לֹא נֶאֱסַר לְקַבֵּל שְׂכָר (טוֹר ס"ד).

כח כסלו

י הַפּוֹנֵעַ בְּשָׁנִים עִם בְּהֵמָתוֹ, אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְצָרִיךְ לַסִּיעַ לוֹ לִפְרוֹק, וְאַחֵר פָּרֶק מַעְלִיו לְבַד וְלֹא מִצָּא מִי שֶׁיִּטְעֵן עֲמוֹ, מִצָּנָה

רצנ. מדברי הרמ"א משמע שהבין שלדעת השו"ע בסעי' ח' וט' כשאין צער ישראל פטור אף מפריקה וכפשטות לשון השו"ע, וע"כ דהרמב"ם ס"ל דצער בע"ח לאו דאורייתא, וע"ז חולק הרמ"א דחייב בפריקה אף כשאין צער ישראל משום דצער בע"ח דאורייתא, וכ"כ הגר"א. אולם הסמ"ע רוצה לדחוק בדעת השו"ע דגם מודה דצער בע"ח דאורייתא, והרמב"ם שפוטט כשאין צער ישראל איירי רק לענין טעינה, אבל בפריקה ודאי שחייבים. והט"ז מיישב דמירי כשאין צער בעלי חיים כי הגוי יפרוק ויטעון בעצמו, ולכן אינו חייב רק מחמת איבה.

לפרק בתחלה משום צער בעלי חיים, ואחר כך טוען עם השני. במה דברים אמורים, בשחיו שניהם שונאים או אוהבים ואין סיבה להעדיף אחד יותר מהשני, אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב, מצוה לטעון עם השונא ותחלה, כדי לכף את יצרו הרע ואע"פ שבפריקה יש צער בע"ח, מ"מ הענין של כפיית יצרו יותר חשוב מענין צער בע"ח. הגם: ומה שאמרנו שטעינה דשונא עדיף מפריקה דאוהב, הוא דוקא בשונא בעלמא דלא עביד אסורא אלא סתם שונאו, ולכן צריך לכפות את יצרו, אבל אם עביד אסורא ושונאו משום שראהו שעבר עברה, אין צריך לטעון עמו כדי לכף יצרו, דהא יפה עושה ששונאו ואמנם גם באופן זה חייב לסייעו בפריקה וטעינה כמו שיבואר בסעיף הבא, אבל אין ענין לכפות יצרו, ולכן אין להקדימו בטעינה לפני פריקה של אוהב^י (נמוקי יוסף פרק אלו מניאום).

יא השונא האמור בתורה שעליו נאמר שמצוה לסייעו בפריקה וטעינה, לא מאמות העולם הוא כי בחמור של גוי אין מצוות פריקה וטעינה כדלעיל סעי' ח' וט', אלא מישראל. והיאך יהיה לישראל שונא [מישראל], והרי הכתוב אומר 'לא תשנא את אחיך בלבבך' (ויקרא יט, יז), אמרו חכמים בגון שראוהו לבדו [דאם ראוהו שניים מצוה עליהם להעיד ע"ז בב"ד שילקוהו ע"ז] שעבר עברה והתרה בו ולא חזר, הרי מצוה לשנאתו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעתו, ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה, מ"מ אם מצאו נבחר במשאוי מצוה לטעון ולפרק עמו, ולא יניחנו את חמורו נוטה למות, שפא ישחה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה, ולענין חשש סכנה התורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם נלזים אל ה' ומאמינים בעקר הדת, שנאמר 'אמר אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרך וחי' (יחזקאל לג, יא).

רצו. והב"ח והש"ך פסקו כדעת התוס' בפסחים שגם בכה"ג יש ענין לכפות את יצרו, משום דגם כששונאו מדינא, מ"מ ע"ז גם זה שעבר עבירה שונאו בחזרה דכמים פנים אל הפנים, וכיון שהלה שונאו שלא כדיו, אף הוא שונאו בחזרה שלא כדיו, וחלק זה של השנאה שהיא שלא כדיו יש לכפות.

בט כסלו

יב קבוצת אנשים שהחליטה ללכת יחד עם המורים שלהם, ואירע באמצע הדרך שרגליו של אחד מהם רעועות והולך יותר לאט מכולם מחמת מכה וכדו', אינם רשאים חבירו לחקדים ולעבר מעליו. נפל לגמרי ואין יכול יותר לילך, רשאים לעבר מעליו כי אין טעם להתעכב עמו כעתידה.

יג שניים שהלכו יחד בדרך והגיעו למקום שרק אחד יכול לעבור, אם היה אחד מעון עם משא ואחד רכוב שאדם רוכב עליו בלי משא, והדרך צר, מעבירים את הרכוב מפני המעון שלטעון יש זכות לעבור קודם. אחד מעון ואחד ריקן, מעבירים הריקן מפני המעון קמ"ל שלא נאמר לתת לריקן לעבור קודם, כי הוא יעשה זאת מהר יותר. היו שניהם מעונים, או שניהם רוכבים, או שניהם ריקנים ואין שום עדיפות לאחד על חברו, עושים פשרה ביניהם ע"י גורל או שאחד ישלם לשני על המתנתו יצי.

ל' כסלו

יד וכן שתי ספינות העוברות ופגעו זו בזו כאן מדובר שכל אחד בא מכיוון שונה, ובאו למקום צר, שאם שתיהן עוברות [בבת אחת] שתיהן טובעות, ואם בזו אחר זו עוברות, וכן שני גמלים העולים במעלה גבוהה בעלייה תלולה ופגעו זה בזה כנגד זה, והמצב הוא שאם עוברים שניהם בבת אחת שניהם נופלים, ואם בזה אחר זה, שניהם עולים, ביצר הם עושים, אם אחת מעונה ואחת שאינה מעונה, תדחה שאינה מעונה מפני המעונה שמי שאינה טעונה צריכה לסגת לאחוריה וכ"ש להמתין עד שהשניה תעבור, אם אחת קרובה ואחת רחוקה היינו שאחת קרובה לתחילת הדרך ובנסיגה מועטת תוכל לאפשר לשניה לעבור את הדרך, תדחה קרובה מפני שאינה קרובה שהקרובה צריכה לסגת

רצה. ומכאן יש ראייה שקבוצת אנשים שנסעו יחד בכמה עגלות, והצטרך עגלון אחד להתעכב כדי לתקן עגלתו, חייבים כל אנשי שאר בעגלות להמתין לעגלה זו ולא יניחוהו לבדו [סמ"ע].

רצו. הט"ז חולק וס"ל שבאופן שהולכים ביחד באותו כיוון ויש מקום צר לאחד מהם למה ימתין הריקן ויצטרך ללכת לאט אחרי הטעון, אלא באופן זה יקדים הריקן, וכאן מיירי שבאו זה כנגד זה, ואחד צריך לזוז לצד כדי לאפשר לשני לעבור, לכן אומרים לריקן להמתין, כי זה טירחא מועטת עבדו.

לאחוריה, ואם היו שפיתקו רחוקות או שפיתקו קרובות או מעונות, הואיל ובלן ברחק אחד, הפל פשרה ביניהם והם מעלים שכר זה לזה שעושים פשרה ומחליטים מי יעבור קודם ע"מ שהשני יקבל דמים על המתנתו או על נסיגתו לאחור. ובזה וכיצא בו נאמר 'בצדק תשפוט עמיתך' דמשמע צדק אחד, וכתוב קרא אחר צדק צדק תרדוף, היינו שני צדק, ומתרת הגמ' אחד לדין ואחד לפשרה, היינו שאם עושים פשרה שתהיה פשרה צודקת (ויקרא יט, טו).

מו שירא שחנתה במדבר ועמד עליה גים למרפה לטרופ ממנום מהם, ופסקו עם הגים ממון שנתנו לו סכום מסויים ולכן לא בזו את ממונם, כשמחשבין כמה צריך להשתתף כל אחד מהשיירא, מחשבין לפי ממונם מי שיש לו יותר ממון, ונהנה יותר מההצלה, צריך להשתתף יותר, ואין מחשבין לפי נפשות כי הוא בא רק על הממון. ואם שכרו תיר מי שמכיר את הדרך לפנייהם להודיעם הדרך ובוה ההצלה היא גם על נפשות, כי אם יטעו בדרך יסכנו עצמם מחיות וליסטים, כשבאים לגבות מהשיירא דמי התייר, מחשבין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות, ואל ישנו מנהג החמרים אם נהגו לגבות רק לפי ממון או רק לפי נפשות, הולכין אחר המנהג.

א' טבת

מו רשאים החמרים שהולכים יחד בשיירא להתנות ביניהם שכל מי שתאבד ממנו חמור מבני השיירא מעמידים לו חמור אחרת ועושים זאת כדי שכולם יעזרו לשמור על החמורים של כל השיירא, והתנאי חל אפי' שלא עשו על כך קנין, ואע"פ שהתנו כן, מ"מ אם פשע הוא ואבדה, אין תביין להעמיד לו דלא התנו באופן זה שהוא הפושע בזה. אבדה חמורו ואמר תנו לי דמיה ואני רוצה לקח חמור, ותריני שומר עמכם, אין שומעין לו כי אם אין לו חמור משלו, שוב אין מוסר עצמו לשמור כראוי על חמורים של חבריו אלא מעמידין לו חמור אחרת, כדי שיוודרו עצמו וישמר בהמתו. ואפלו היתה לו פתמה אחרת בשיירא מ"מ חייב לקנות חמור אחד במקום זה שנאבד, ואין יכול לדרוש לקבל רק דמיו, שיותר מוסר נפשו לשמר על שנים.

יו ספינה שהיתה מחלבת גים ועמד עליה נחשול למבעה והקלו ממשהא זרקו חפצים שונים כדי להוריד מכובדה ולהצילה מהנחשול שמאיים להטביעה, כשבאים לחלק את הנזק בין כל נוסעי הספינה, מחשבין

לְפִי מִשְׁאָוִי כִּמָּה הִיָּה מִשְׁקַל הַחֲפָצִים שֶׁזָּרְקוּ וְאִין מְחַשְׁבִּין לְפִי מִמּוֹן אַע"פ שֶׁחֵלֶק מִהַמִּשְׁאָא שֶׁזָּרְקוּ הִיָּה שׁוּוֹה יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַמִּשְׁאֹת, כִּיּוֹן שֶׁהַמִּשְׁקַל הוּא שֶׁסִּיכֵן אֶת הַסְּפִינָה, לִכֵּן לֹא מִתִּייחסִים לִשְׁוִיוֵי הַמִּשְׁאָרִיז' (וַע"ל ש"א ס"א), וְאֵל יִשְׁנֵנו מִמְּנַהֵג הַסְּפָנִים אִם יֵשׁ מְנַהֵג אַחֲרֵת כִּי־צֵד מַחֲשָׁבִים, נוֹהֲגִים לְפִי הַמְּנַהֵג.

ב' טבת

יח רָשָׁאִים הַסְּפָנִים לְחֻתְנוֹת בִּינִיהֶם כָּל מִי שֶׁתֵּאבֹד לוֹ סְפִינָה, מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֲרֵת. פֶּשַׁע בָּהּ וְלִכֵּן אֲבֵדָה, אִו שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאִין הוֹלְכִין בּוֹ בָּאוֹתוֹ וְזֵמֶן וְלִכֵּן אֲבֵדָה, אִין תִּיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ כִּי הַמְּנַהֵג מַחֲיִיב לִתֵּת לוֹ סְפִינָה אַחֲרֵת רַק כִּשְׁאִין זֶה בַּפְּשִׁיעֵתוֹ.

רצו. דהיינו שאחד זרק מאה ליטרין זהב ואחד זרק רק מאה ליטרין ברזל. וכתב הצמח צדק שלכתחילה יוכל בעל הזהב לכוף לבעל הברזל לזרוק מאתיים ליטרין ברזל במקומו, והוא ישלם לו שוויים.

הלכות הפקר ונכסי הגר

סימן רעג

דין הזוכה מן ההפקר, והפקר כיצד וכמה

ובו י"ח סעיפים

א כל דבר של הפקר, כל הקודם בו זכה, בין שהוא דבר מפקר ועומד כמו הדברים שיבוארו בסעי' י"ב, בין שהיו לו בעלים והפקירוהו ויכולין הבעלים עצמם לחזור ולזכות בהם ע"י עשיית קנין, כמו אדם אחר שזוכה בהם.

ג' טבת

ב בהפקר, אף על פי שאינו נדר לעניים, כמו נדרי צדקה, דנדר הוא רק לעניים והפקר הוא אף לעשירים, מ"מ הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו היינו שלא מועיל לחזור מהפקרתו ויחזור להיות שלו, אלא יכול לזכות בו כמו כל אדם, וכל זמן שלא עשה בו קנין חדש איננו שלו וכדלהלן.

ג ומה הוא ההפקר, שיאמר אדם נכסי אלו הפקר לכל, ולשון זה מועיל בין במטלטלים בין בקרקעות.

ד' טבת

ד כיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו, קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו זה שהפקיר דינו בו כדין כל אדם שאם קדם וזכה בו, קנהו.

ה המפקיר רק לעניים אבל לא לעשירים, אינו הפקר ועני שלוקחו חייב במעשרות, כיון שלא חל עליו שם הפקר שייפטר ממעשרות, עד שיפקיר לכל בשמטה למדים משמיטה דכתיב בה 'ונשטתה' ומהיתור לומדים דכמו ששמטה היא הפקר לכל, ה"ה כל הפקר צריך להיות בצורה זו.

ה' טבת

ו המפקיר עבדיו, הגדולים, קנו עצמם מיד שהפקירן רבם ואין רשותו עליהם, כיון שהם ברי זכיה יכולים לזכות בעצמם, והקמתנים שאינם בני קנייה, כל הקודם והחזיק בהם, זכה.

ז המפקיר את הפקדו, כל הקודם והחזיק בה זכה. ומדין תורה, אפילו הפקיר בפני אחד הרי זה הפקר ונפטר מהמעשרות אבל בינו לבין עצמו ס"ל לשו"ע דאפי' מה"ת לא נחשב הפקר, אבל מדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה, אם רצה, והשנים מעידים על זכייתו, ולכן מדרבנן כל שלא הפקירו בפני ג' חייב במעשרות. הגה: ויש אומרים דמן התורה אפילו בינו ולבין עצמו הרי הפקר [ונפ"מ שאם בהמתו נמצאת אצל גוי ואינו רוצה להיכשל באיסור שביתת בהמתו, יכול להפקירנה בינו לבין עצמו], אבל מדרבנן מודה דבעינן בפני ג'ה"ט (טור ס"ח נ"ח נ"ט). (הרא"ש).

ר' טבת

ח האומר 'הרי זה הפקר וזה', הרי השני ספק הפקר דמה שאמר 'זה' הוי כמו 'יד' שאמר תחילת דיבור ולא גמרו, והוי ספק בגמ' אם יש יד להפקר כמו בנדרים ולא נפשט, ומספק א"א להוציא ממנו. ואם אמר 'וזה' 'במו זה', או שאמר 'וגם זה', הוי לשון ברור שהתכוון להפקיר את השני כמו הראשון, והרי התפסים השני ויהיה הפקר ודאי.

ט ראה בהערה הקדמה לשני סעיפים הבאים¹²³ המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם אחר, או הבעלים עצמו בתורת זכיה מן ההפקר, כל

רחצ. דעת הגר"א שהרמ"א חולק וס"ל דאף מדרבנן א"צ ג', ורק לענין להיפטר ממעשר בעינן שיפקיר בפני ג', וכ"פ הגר"ש קלוגר לדינא שבמטלטלין סגי להפקיר בינו לבין עצמו, וכן מנהג העולם.

רצט. הפקר פטור מן המעשר, וכיון שהיו רמאים שרצו להיפטר מן המעשר, והפקירו פירותיהם ומיד זכו בהם, לכן תקנו שעד ג' ימים כל זמן שלא זכה בו ע"י קנין הוא או אדם אחר, יכול לחזור בו מההפקר בלי עשיית קנין חדש, וממילא בנתיים חייב במעשרות, וממילא לא ירווחו הרמאים מכך, ואע"פ שיכולים לחזור ולזכות ע"י קנין ולהיפטר ממעשר, מ"מ יחששו להפקיר פירותיהם באופן שהם זקוקים לעשות קנין חדש, שמא יקדים ויזכה בו אחר. [והנתיבות מבאר שאם עושה קנין חדש הוי כחוזר בו מההפקר ומתחייב במעשרות, ורק אם לוקט בתורת הפקר פטור מן המעשרות, אבל יפחד שבאופן כזה יזכה גם אחר בפירות]. ומחמת שבקרקע הוצרכו לתקן כך, תקנו שבכל הפקר הדין הוא כך. אבל אחר ג' ימים שאין דרך להשאיר הפקר כ"כ הרבה זמן ולא לחזור בו, ממילא הוי הפקר גמור ושוב א"י יכול לחזור בדיבור בלי עשיית קנין חדש. וכ"ז בהפקר רגיל, אבל בהפקר לזמן לחודש או לשבוע וכדו', כיון שאינו שכית, גם אחרי ג' ימים דינו שיכול לחזור בו בדיבור בלבד כ"ז שלא בא לידי זוכה הוא או אחר, וממילא אם הבעלים חוזר בו חייב במעשרות.

שְׁלֹשָׁה יָמִים יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ בְּדִיבּוּר, וּפּוֹקֵעַ הַהֶפְקֵר, וּכְיוֹן שֶׁכֵּן הַפִּירוֹת חַיִּיבִים בְּמַעֲשֵׂרוֹת, כִּיּוֹן שֶׁעֲדִיין לֹא חָל הַהֶפְקֵר, אַחֲרֵי שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲלֵא אִם בֵּן קָדָם וְזָכָה בָּהּ הוּא עֲצָמוֹ ע"י קִנּוּ, דְּחֲרִי הוּא בְּזוֹכָה מִתְּהַפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר.

ז' טבת

י הָאוֹמֵר שָׂדֶה זֶה מִפְקָרֵת לְיוֹם אֶחָד, לְחֹדֶשׁ אֶחָד, לְשָׁנָה אֶחָת, לְשָׁבוּעַ אֶחָד, כִּיּוֹן דִּהוּי הַפֶּקֶר לְזִמָּן מוֹגֵבֵל וְלֹא שָׂכִיחַ לַעֲשׂוֹת כּוֹ, לֹא הִגְבִּילוּ אֶת כַּח חֲזֵרְתּוֹ לִג' יָמִים, אֲלֵא עַד שְׁלֹשָׁה זָכָה בָּהּ הוּא אִם אַחֲרֵי יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ. וּמִשְׁזָכָה בָּהּ בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.

יא דָּבָר הַמִּפְקָר שֶׁבֶּא אֶחָד וְשֶׁמֶרֶז וְהִיָּה מִבֵּית בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶדָם, לֹא זָכָה ע"י הַבִּטּוֹת וְשִׁמְיִירוֹת, דְּלֹא נִחְשַׁב קִנּוּ עַד שִׁנְיָבִיחָנוּ אִם הוּא מִשְׁלֵמֵל וְדָבָר שֶׁאֵין דָּרְכּוֹ בְּהִגְבָּהָה עַד שִׁימְשַׁכְנוּ, אִם יִחְיִיק בְּקֶרֶקֶע, בְּדֶרֶךְ שְׁקוּנִים תְּלִקְזָחוֹת.

ח' טבת

יב הַמְדַּבְּרוֹת וְהַיָּמִים וְהַנְּהָרוֹת וְהַנְּחָלִים, כָּל שֶׁבָּהֶם הַפֶּקֶר כִּי הֵם מוֹפְקִים וְעוֹמְדִים וְכָל תְּקוּדָם בָּהֶם זָכָה, בְּמַדְבְּרוֹת כְּגוֹן הַעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפְּרוֹת שֶׁל אֵילָנוֹת שֶׁל יַעַר וְכִיזָא בָּהֶם.

יג וּבִימִים וְנִהְרֹת מֵהֶם הַפֶּקֶר, כְּגוֹן הַצֹּד דְּגָיִם מִהַיָּמִים וּמִהַנְּהָרוֹת, אִם שֶׁצֹּד עוֹפּוֹת אִם מִיָּנִי חַיּוֹת בְּמַדְבְּרוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים זָכָה, וּבְלֵבֶד שְׁלֹא יִצוֹד בְּשָׂדֶה חֲבֵרִי כִּי אִסּוּר לְהִיכַס לְשֹׁדֵה חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוֹת, וְאִם עֵבֶר וְנִכְסֵי וְצֹד שָׁם, קָנָה דְּחִבְרֵי לֹא קָנָה ע"י שְׁדֵּהוּ בְּקִנּוּ חֹצֵר, דֹּאִינָה מִשְׁתַּמְרֵת. וְאִם הָיוּ הַדְּגָיִם בְּבִיבְרִין שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן חִיָּה וְעוֹף שֶׁבְּבִיבְרִים, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא בִּיבֵר גְּדוֹל וְהוּא מְחַסֵּר צִידָהּ, חֲרִי זֶה שֶׁל בְּעַל הַבִּיבְרִים, וְהַצֹּד מִשָּׁם חֲרִי זֶה גּוֹלֵן דַּע"י הַבִּיבֵר נַעֲשֶׂה מִשְׁתַּמֵּר, וְזָכָה בּוֹ ע"י בְּקִנּוּ חֹצֵר. תְּלֹקֶת דְּגָיִם מִתּוֹךְ מְצוּדָתוֹ שֶׁל חֲבֵרִי בְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַיָּם, אִם שֶׁלֶקֶת חִיָּה מִמְצוּדָתוֹ בְּשֶׁהִיא פְּרוּסָה בְּמִדְבָּר וְאִירִי בְּמַצוּדָה שֶׁאֵין לָהּ תוֹךְ, וּמִמִּילָא לֹא נִחְשַׁבְתָּ כַּחֲצִירוֹ לְקוּטָהּ מִדְּאוּרִיתָא, וּמ"מ חֲרִי זֶה אִסּוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים". וְאִם חִיָּה הִיא מִמְצוּדָה

כָּלִי, וְלָקַח מִתּוֹךְ הַמְצוּדָה, תָּרִי זֶה גִּזְלָן מִדְּאוֹרֵייתָא, שֶׁזֶכָּה בּוֹ בַּקֵּינן חֶצֶר.

ט' טבת

יֵד הַפְּרוֹס מְצוּדָה בַּשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ וְצָד בָּהּ חֵיהָ אִי עוֹף, אָף עַל פִּי שְׂאִין לֹא רָשׁוֹת לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה כִּי אֲסוּר לְהִיכַס לְרִשּׁוֹת חֲבֵירוֹ לֵלֵא רִשּׁוֹת, מ"מ קָנָה דְּבַעַל הַשְּׂדֵה לֹא קָנָה בַּחֲצֵר כִּיּוֹן שְׂאִין עוֹמֵד שָׁם, אֵין הַשְּׂדֵה מִשְׁתַּמְרֵת. וְאִם הָיָה עוֹמֵד בַּעַל הַשָּׂדֶה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְאָמַר וְכָתָה לִי שְׂדֵי, קָנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאֵין לְבַעַל הַמְצוּדָה כָּלוּם כִּי אִם בַּעַל הַשְּׂדֵה עוֹמֵד בְּצֵד חֲצִירוֹ נַעֲשֶׂה מִשְׁתַּמְרֵת וְקָנָה בַּקֵּינן חֶצֶר. וְהוּא הָדִין אִם הֶחָצֵר מִשְׁתַּמֵּר, אָף עַל פִּי שְׂלֵא עָמַד בְּצֵד שְׂדֵהוּ (טור סימן רס"ח).

מִן דְּגִינִים שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה, קָנָה אוֹתָם בַּעַל הַסְּפִינָה, שְׂוֵו בְּחָצֵר הַמְּשַׁתְּמֶרֶת הִיא וְאֵע"פ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל סִימָן ר"ב סע' ט' דְּחֶצֶר הַמַּהֲלֵכֶת אֵין קוּנָה, סְפִינָה אֵינָה חֶצֶר הַמַּהֲלֵכֶת בַּעֲצֻמּוֹתָהּ, אֵלֹא שְׁתֵּמִינִים הֵם שְׂמוּלֵיכִין אוֹתָהּ וְאֵינָה הוֹלֵכֶת מִחֲמַת עֲצָמָה לִכֵּן לֹא נַחֲשֶׁבֶת לְמַהֲלֵכֶת.

י' טבת

מִזְ עֲנֵי הַמִּנְקָה (פִּירוּשׁ, חוֹמֶךְ, כְּמוֹ וְנִשְׁאָר צוֹ עוֹלָלוֹת כִּנְקָף זִית, יִשְׁעִיה יו, ו) רס"י חֻבֵּט בְּרֹאשׁ הָאֵילָן וְעִי"ז מִשִּׁיר פְּרוּתִיהָ וְנִפְּלוּ לְאֶרֶץ, אִם בָּא לְיָדֵי הָעֲנִי קִדָּם שֶׁנִּפְּלוּ לְאֶרֶץ קָנָאָם מִכַּח שֶׁבָּאוּ לִידוֹ וְהוּי כַּחצִירוֹ, וְאִם נִפְּלוּ אַחֵר אַחֵר שֶׁנִּפְּלוּ לְאֶרֶץ, מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ דֵּהוּ גוֹל גְּמוּר. אֲבָל אִם לֹא בָּא לְיָדוֹ מִתְחֵלָה, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּזְל לְהוֹצִיאָם מִיָּד הַגּוֹל, אֲבָל לְבִתְחֵלָה אֲסוּר לוֹ לְמַלֵּם מִשּׁוּם דְּרָכֵי שְׁלוֹם, כִּיּוֹן שֶׁהוּא טֶרֶח לְהַשִּׁיר מִן הָאֵילָן, אֲבָל ב"ד לֹא נֹקֵקִין לְגוֹל שֶׁהוּא רַק מִשּׁוּם דְּרָכֵי שְׁלוֹם.

יז שְׁחָלִים (פֶּרֶשׁ הַרְמַז"ס צֶעֱרָצִי חֲנֻשָּׁא"ר וְצִלְע"ז קִישְׁרוֹן) הַגְּדָלִים בַּשָּׂדֶה בַּשָּׂתָה, מִתֵּר כָּל אֲדָם לְמַלֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם הַפֶּקֶר מִשּׁוּם שְׂמִפְסִידִים אֵת הַשְּׂתָתָן וְנִיחָא לֵיהּ לְבַעֲלִים לְכָל מִי שִׁיקְדִים וְיַעֲקוֹר אֵת הַשְּׁחָלִים שְׂמִזִּיקִים לַפֶּשְׁתָּנוֹ. וְאִם הֵם עוֹמְדִים עַל הַמְצָרֵם מִמִּילָא אֵינוֹ מַפְסִיד לַפֶּשְׁתָּן אִי

שְׁתַּקְשׁוּ עד כדי שכבר ראוי רק לְרַע וממילא כבר לא יונק מהקרקע ושוב אין מוזיק לפשתנו, אָסוּר דהוי גול, דבכה"ג הבעלים בעצמו רוצה להשתמש בשחליים אלו.

יא טבת

יח שְׁדָה שִׁישׁ בּוֹ בְּלָאִים, אִם יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִכ"ד מְמִין אַחֵר הֵינּוּ רובע הקב לסאה, שבסאה יש ו' קבין, דבפחות משיעור זה לא חייבוהו לעוקרו, דבטל אגב בשדה, אבל בשיעור זה חייב לעוקרו משדהו, וכיון שלא עקרו, קנסוהו, וּמִפְקִירֵין בֵּית דִּין את כָּל הַשְּׂדָה ולא רק את הכלאים. [ולדעת הטור א"צ שהב"ד יפקיר בפועל, אלא ה"ז מופקר ועומד].

סימן עדר

עוד יש איזה דברים של חברו שמותרים אף על

פי שאינם הפקר

ובו סעיף אחד

א גוי שְׁמֵכֶר שְׂדָה לְיִשְׂרָאֵל, וְקָבַל הגוי את הַדְּמִים וְלֹא בָתֵּב לוֹ הַשְּׂטֵר, חָרִי הוּא בְּהַפְקָר כיון שהגוי מיד שקיבל את כספו הסתלק מן השדה, והישראל אין דעתו לקנות עד שיקבל שטר, ולכן דינו כהפקר וְכָל תְּקוּדָם בָּהֶם זָכָה וצריך ליתן לישראל הראשון מה ששילם לגוי. וּנְתַבְאָר כל פרטי דין זה בְּסִימָן קצ"ד. הגה: עֲשֶׂה תַנָּאִים הַתְנָה יְהוֹשֵׁעַ בְּאַרְץ שלא יקפידו בזה אחד על חברו משום תיקון העולם, וְכָלֵן נוֹהֲגוֹת אֵף בְּחוּץ לְאַרְץ, וּבְתֵכֶן הַרְמָב"ם פ"ה דִּהֲלָכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן וְהַטּוֹר סִימָן רע"ד, וְלֹא יִדְעָתִי לָמָּה הַשְּׂמִיטָה הַמְּחַבֵּר הִזָּה. וְאוּלַּי מִשּׁוּם שְׂאִינָן שְׂכִיחִין, שְׂרָבִם אֵינָן רק בְּמָקוֹם שִׁישׁ לְיִשְׂרָאֵל שְׂדוֹת וְכַרְמִים, וְזֶה אֵינּוּ שְׂכִיחַ בְּגִלּוֹת. וְהַרְוֵצָה לַעֲמֹד עַל דִּינֵיהֶן יַעֲיֵן בְּפָנִים. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ נֶחֱלִיל שֶׁל דְּבוּרִים וְיִצְאוּ וְיִשְׁבוּ עַל אֵילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמַתְקֶנֶת יְהוֹשֵׁעַ יְכֹל לִקֵּץ עֲנָף שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּדִי לְהַצִּיל נֶחֱלִילוֹ וְנוֹתֵן דָּמֵי עֲנָף לְבַעַל הָאֵילָן (טור צסס אָזִיז הַר"ש), וְיֵשׁ חוֹלְקִין דְּפוֹסְקִים כִּמ"ד בַּגִּמ' שֶׁזֶה לֹא אֶחָד מִתְקַנְתּוֹת יְהוֹשֵׁעַ, [וְהַמַּהֲרֵש"ל פֶּסֶק כַּדִּיעָה ז'ז] (שם צסס הַר"ף וְהַרמ"ה).

סימן ערה

דין הזוכה בנכסי גר שנתגייר ומת בלא יורשין
ובו ל"א סעיפים

יב טבת

א גר שמת ולא הניח בן שהורתו ולידתו בקדשה, אף על פי שיש לו בנים שהורתם שלא בקדשה ולידתם בקדשה כיון שאין מתייחסים אחריו דיחוס האב תלוי בהריון, וגר הוי כקטן שנולד, וכיון שאין לו יורשים, כל נכסיו הפקר וכל מקודם פהם זכה.

ב גר שמת ובזבזו ישראל כל נכסיו ולא נשאר לו נכסים שיהיה מהיכן לקוברו, אין הזוכים בנכסיו חייבים בקבורתו יותר משאר כל ישראל דשעבוד קבורתו לא מוטל על נכסיו, וכיון שנכסיו נעשו הפקר, אין הזוכים מחוייבים לקוברו יותר מאחרים, ומוטל על כולם בשווה לקוברו מדין מת מצוה.^א

יג טבת

ג שדה המסימת במצריה שיש לה מיצרים מוגדרים שגודרים את גבולות השדה, בין שהכיש (פרס רש"י, כיון שחפר זה נהכלה אחת) פה מבוש אחד חפר בה חפירה כל שהיא או עשה תיקון אחר לצורך השדה קנה את פלה בקנין חזקה, כיון שיש בה מיצרים, מתייחס התיקון לכל השדה. ואם אינה מסימת במצריה, קונה ממנה באותו מבוש כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור הדרך היה לחרוש בצמד בקר והולך וחורש שורה באורך מסויים, ואח"כ חוזר וחורש שורה שניה בצמוד לשורה הראשונה, וכאן ע"י חפירת המכוש קונה בשיעור זה. [ועי' לקמן סעי' ז' אם קונה בשיעור זה לכל צד].

ד **הַמַּצָּר** שמשמנים את גבולות השדה ע"י עשיית גובה או חריץ (פירוש, כמו צמסעול הכרמים (צמדצר כב, כד) שעוצרים צו צני אדם משדה לשדה, ערוך) וְהַחֲצֵב (פירוש, חצב נגזר מן לחצב להס צורות, (ירמיה ב, ה), כלומר עשז ואלין ששרשיו חוצצין ויורדים בדרך אמות הרצה) שְׂמֵת־חֲמִים (פירוש, מתחמין מגבילים, תרגום והגבלת (שמות יט, יב) ומתחס) בּוֹ תַּחֲוִמֶיךָ, מִפְּסִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל הַמַּחְזִיק בַּשָּׂדֶה שֵׁשׁ סביבה מיצר או חצב, ע"י מכוש כנ"ל או שנעל גדר ופרץ, לֹא קִנָּה אֵלָּא עַד הַמַּצָּר אוֹ הַחֲצֵב.

יד טבת

ה כָּל הַמַּפְסִיק לְפֶאֱה שְׁעֵי נחשבים לשדות נפרדות וצריך לתת פאה מכל שדה בנפרד, מִפְּסִיק אִף בְּנִכְסֵי הַגֵּר שקנה רק שדה זו ולא הסמוכה לה. בַּיֶּצֶד, הִיָּה שָׁם נֶחֱל מְקוֹם קֶשֶׁה שאין ראוי לזריעה או אֲמַת הַמַּיִם, לֹא קִנָּה אֵלָּא עַד הַנֶּחֱל אוֹ עַד הָאֲמָה. וְכָל הַמַּפְסִיק בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים [נ"א בְּרִשּׁוֹת שְׂבֵת] דשיטת ר' יוסי דהמוציא חצי גרוגרת לרה"ר זו וחצי גרוגרת לרה"ר זה אין מצטרף לחייבו, ומה שנחשב הפסק לפוטרו, מִפְּסִיק אִף בְּנִכְסֵי הַגֵּר. בְּגוֹן, שְׁהִיָּה בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רִשּׁוֹת הַיָּחִיד מְקוֹם שֶׁהוּא ד' על ד' טפחים ומוקף במחיצות או בְּרַמְלִית שאינו מוקף מחיצות כראוי ואינו רה"י אבל אינו רה"ר כיון שאינו עשוי להילוך רבים, אֲפִלּוּ הִיָּה בִּינֵיהֶם רִשּׁוֹת שְׁחֹלֶק לְגִמְיָן שהבעל השאיל לאשה מקום בחצירו לקבל גיטה ומונח שם חתיכת עץ שגובה אפ"י י"ט אבל אינו רחב ד"ט, שדינו לענין שבת כמקום פטור, מ"מ לא חל הגירושין, דנחשב מקום לעצמו, והשאיל לה רק מקום אחד ולא שני מקומות, ואף מקום פטור כזה מִפְּסִיק לענין קנייה בנכסי הגר.

ו כָּל דְּבַר הַמַּפְסִיק לְטַמְאָה מִפְּסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. בַּיֶּצֶד, בְּגוֹן שְׂוֹבְכָם אֲדָם לְבִקְעָה זוֹ וְטַמְאָה בְּבִקְעָה בַּצִּדָּה הָאַחֶר, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם הִנֵּי לְמָקוֹם הַטַּמְאָה אִם לֹא, כָּל מְקוֹם שְׂמֵתִיּוֹקִים אוֹתָהּ לְטַמְאָה הֵרִי הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר מִחֲלֶק בְּפָנֶי עֲצָמוֹ דהנכנס לרה"י שהוחזק בה טומאה וספק אם נגע בטומאה, טמא, דספק טומאה ברה"י טמא, אבל אם יש שתי שדות וידועה הטומאה בשדה אחת ונכנס לשניה, וספק אם נכנס גם לזו שיש בה טומאה, טהור, דספק כניסה לרה"י, טהור, וכל אופן שנחשב שתי שדות לענין טומאה, נחשב הפסק לענין נכסי הגר.

טו טבת

ז בְּקִעָה גְדוֹלָה שֵׁשׁ בָּהּ שְׂדוֹת רַבּוֹת, וְכֻלָּם שָׁל גֵּר אֶחָד, וְלֹא הִיָּה

בִּינֵיהֶם לֹא מִצֵּר וְלֹא חֲצֵב וְלֹא דִבֶּר מִדְּבָרִים הַמִּפְסִיקִים, וְכֵן אֶחָד וְהַחֲזִיק בְּמִקְצַת הַבִּקְעָה לְקִנּוּת אֶת בְּלָהּ, כָּל הַשְּׁדוּת הַנִּקְרָא עַל שֵׁם אוֹתוֹ חֲנָר, קִנְיָה אוֹתוֹ ע"י הַחֲזָקָה שֶׁעָשָׂה"ב. הַגֵּס: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דּוֹקָא בְּשָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלֵחִין שֶׁאֵין דִּי לוֹ בַּהֲשָׁקִית הַגִּשְׁמִים וְצָרִיךְ לַהֲשִׁירוֹתוֹ מִבְּאֵר מִיָּם הַנִּמְצָא בְּשָׂדֶה, בּוֹה תְּלוּי אִם קָרוּי עַל שְׁמוֹ אוֹ לֹא, [וּבִטּוֹר מִשְׁמַע שְׁתִּלּוּי אִם נִקְרָא ע"ש הַבְּאֵר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ], אֲבָל בְּשָׂדֶה בֵּית הַבְּעַל שֶׁאֵין שֵׁם בָּאֵר כִּי דִּי לוֹ בַּגִּשְׁמִים, תְּלוּי אִם פֶּרֶשׁ שְׁכוּנָתוֹ לְקִנּוּת בְּלָן קִנְיָה בְּלָן. אֲבָל אִם הַחֲזִיק סֶתֶם וְלֹא פֶרֶשׁ לְקִנּוּת בְּלָן, לֹא קִנְיָה אֲלָא מִמָּקוֹם שֶׁהַחֲזִיק מְעַנֶּה לְאַרְכּוֹ וְלִרְחֻבּוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעִיל סַע"י ג'י". וְאִם הוּא שָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִצֵּר שֶׁמִּקִּיף אֶת כּוֹלֵן, קִנְיָה כָּל מָה שֶׁבְּמִצֵּר (טוֹר צִס"ס הִרָ"ט).

ח שְׁתֵּי שְׁדוּת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמִצֵּר אֶחָד בִּינֵיהֶם, הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶם לְקִנּוּתָהּ, קִנְיָנָהּ כִּי הִתְכוּן לְקִנּוּתָהּ. הַחֲזִיק בָּהּ ע"מ לְקִנּוּתָהּ וְגַם לְקִנּוּת אֶת חֲבֵרְתָּהּ, זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ קִנְיָה, אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קִנְיָה כִּיּוֹן שֶׁמִּפְסִיק מִיִּצֵּר בִּינֵיהֶם כְּדִלְעִיל סַע"י ד'י". הַחֲזִיק בָּהּ וְהִתְכוּן בְּדִי לְקִנּוּת רַק אֶת חֲבֵרְתָּהּ, לֹא קִנְיָה אַחַת מֵהֶן, חֲבֵרְתָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בָּהּ בְּדִי לְקִנּוּתָהּ.

טז טבת

ט הַחֲזִיק בָּהּ לְקִנּוּתָהּ וְלְקִנּוּת אֶת חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמִּצֵּר שֶׁבִּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁהַחֲזִיק בְּמִצֵּר לְקִנּוּת אֶת שְׁתֵּיהֶן, חֲרִי זֶה סִפֵּק בַּגִּמ' אִם מֵהֵנִי כּוּוֹנֵת, וְלֹא נִפְשֵׁט, וְלֹכֵן אִם בָּא בְּנִתִּים אָדָם אֶחָד וְהַחֲזִיק בָּהּ בְּדִי

ש.ב. אע"פ שלעיל סעי' ג' נתבאר שבשדה שאין בה מיצרים קונה רק כשיעור שילך הצמד ויחזור, תירץ במגיד משנה דשאני הכא שאירי שעשה חזקה גמורה משא"כ לעיל עשה רק חזקה קלושה של מכוש. והב"י תירץ דשאני הכא שנתכוון לקנות את כולה, משא"כ שם איירי שהחזיק סתם. והסמ"ע כתב דמוכח מהטור והרמ"א כאן שהבינו שהחילוק הוא דשאני הכא שנקראת על שמו, לכן קונה יותר.

שג. היינו שרוחב מענה הוא מאה אמה וקונה מאה אמה על מאה אמה, והיינו בניכש בסוף השדה, אבל אם ניכש באמצע השדה, קנה כשיעור זה אף לכל צדדיו, דהיינו ר' אמה על ר' אמה בעיגול [סמ"ע].

דש. והיינו רק בנכסי הגר שאין דעת אחרת מקנה, אבל כשיש דעת אחרת מקנה אפי' עשרה שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק בשדה אחת [במכר רק כשנתן דמי כולן] קנה את כולן, ועי' לעיל סי' קצ"ב סעי' י"ב דלדעת הרא"ש בעינן שיפרש שמתכוון לקנות את כולן, ולהרמב"ם אפי' בסתמא.

לְקִנּוּתָהּ, וְכֵן הֵאָחֳרֹן כִּיּוֹן שְׁחֻקַּת הָרֵאשׁוֹן מְסוּפָּק, וְחֻקַּת הָאֲחֵרֹן וְדֹאִיתָּהּ.

י וְכֵן שְׁנֵי בָתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה, שֶׁהַחֲזִיק בְּאַחַד מֵהֶם לְקִנּוּתוֹ וְלְקִנּוּת אֶת הַשֵּׁנִי, לֹא קָנָה אֲלָא זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ בְּלִבְדּוֹ. הַחֲזִיק בְּאַחַד מֵהֶם בְּדִי לְקִנּוּת אֶת הַשֵּׁנִי, אִם זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לֹא קָנָה. הַגֵּם: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דָּאִם הַחֲזִיק בְּפָנִימִי בְּדִי לְקִנּוּתוֹ עִם הַחֲצִיזוֹן, קָנָה שְׁנֵיהֶם כִּיּוֹן שֶׁהַחֲצִיזוֹן מְשׁוּעָבֵד לְפָנִימִי לְדִרְסַת רִגְלוֹ, נִחְשָׁב חֶלֶק מִמֶּנּוּ, מִשְׁאֵ"כ אִם זֶה שְׁתֵּי בָתִּים זֶה לְצַד זֶה אוֹ בְּשְׁתֵּי שְׁדוֹת דְּלֹא שִׁיךְ סְבֵרָא זֶה, קָנָה רַק מִזֶּה שֶׁהַחֲזִיק (טוֹר נֶשֶׁם רֶשֶׁם וְהֵלֵ"ט).

יז טבת

יֵא הַמַּחְזִיק בְּשֹׁטֵר מִנְכָּסֵי הַגֵּר בְּדִי לְקִנּוּת הַפְּרָקָע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ שֹׁטֵר הֵינּוּ שֶׁהַחֲזִיק בְּשֹׁטֵר מִכֹּר אוֹ מִתְנָה שֶׁל אוֹתָהּ שְׂדֵה, וְהִתְכוּוֹן לְהַחֲזִיק בְּשְׂדֵה עִי"ז, לֹא קָנָה אֲלָא הַשֹּׁטֵר בְּלִבְדּוֹ אִם צָרִיךְ לֵה לְצוּר עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ וְהִתְכוּוֹן אִם לִזְכוּת בֵּה, אֲבָל אֶת הַשְּׂדֵה לֹא קָנָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הַחֲזִיק בֵּה י"ז.

יב נְכָסֵי גֵר שְׁאִין לוֹ יוֹרְשִׁים שְׂדֵינוּ כְּהַפְקָר, וְנִכְסֵי הַהַפְקָר שֶׁהַפְקִירוֹ בַּעֲלִי, אוֹ שֶׁהִיא הַפְקָר מַעוּלָם, וְשְׂדֵה שְׁמִכְרָה הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל וְנָתַן לוֹ דְּמִיו וְעָדִין לֹא הַחֲזִיק בָּהּ שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִיל ס' רע"ד שְׂדֵינוּ כְּהַפְקָר י"ז, בְּלֵם דִּינָם שָׁוֶה, וְכָל הַמַּחְזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מְדֻרְבִּי הַחֻקָּה שְׁנִיתָבְּאֵרוֹ

שה. וביאר הקצוה"ח סי' ר"ב סק"ז שבכל ספק אם יש מרא קמא נשאר בחזקתו, ואם זה הפקר והראשון תפוס זכה הראשון ורק כאן שעשה חזקה באחד לקנות השני אינו נחשב לתפוס ולכן זכה השני.

שו. הש"ך הקשה על הרמב"ם איך פסק שזכה בנייר הא בגמ' הוי ספק ולא נפשט, ותיירץ דהמ"ד בגמ' ס"ל דחצר אין קונה שלא מדעתו, אבל אנו קיי"ל דחצר קונה שלא מדעתו, וכיון שהשטר בידו, קונה את הנייר אע"פ שלא התכוון לזכות בה. אבל בתוס' הקשו מ"ט לא קנה את הנייר בקנין חצר היינו בידו, ותיירצו דמה דקונה בחצר שלא מדעתו, היינו כשאין יודע שנמצא בחצירו ואם היה יודע היה מתכוון לקנותו, אבל אם נמצא בחצירו ולא מתכוון לקנותו, אינו קונה, ולפי"ז הכא ע"כ איירי שהתכוון לקנות את השטר.

שו. לעיל בסימן קצ"ד סעי' ב' נחלקו המחבר והרמ"א, דלדעת השו"ע מהני חזקת הראשון שלא ייחשב כהפקר, ורק כ"ז שלא החזיק לא מהני קנין כסף, אבל דעת הרמ"א שאף חזקה לא מהני דלא גמר בדעתו לקנותו עד שיתן לו את השטר.

בְּחִלּוּת מְכִירָה וְלַעִיל סִימָן קצ"ב, דֵּהִינּוּ נֶעַל גֶּדֶר אוֹ פֶּרֶץ, קָנָה, חוּץ מֵאֲכִילַת פִּירוֹת דְּחִלּוּק לֹקַח מִזְכִּיָּה מִהַפְקָר. בִּיצֵד, חִלּוּקֵהּ קֶרְקַע מִחִבְרוֹ וְהַחֲזִיק בָּהּ בְּאֲכִילַת פִּירוֹתֶיהָ קָנָה, כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קצ"ב סעי' י"א^א. אֲבָל בְּנִכְסֵי גֵר אוֹ נִכְסֵי הַפְקָר, אִפְּלוּ אֲכָל פִּירוֹת הָאֵילָן בְּמָה שָׁנִים לֹא קָנָה לֹא גֹוף הָאֵילָן וְלֹא גֹוף הַקֶּרְקַע, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגֹוף הָאֶרֶץ אוֹ יַעֲבֹד עֲבוּדָה בְּאֵילָן. הַגֵּס: לְפִיכּוֹ כִּיוֵן שֶׁצָּרִיךְ שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה תִּקּוֹן בְּגֹוף הַקֶּרְקַע, לִכּוֹן אִם מֵצֵא שָׂדֶה הַגֵּר חֲרוּשָׁה, וְזִרְעָה וְלֹא פָסָה אַחֵר הַזִּרְעָה, וְצִמְחָה וְאֲכָלָה, לֹא הָיָה חֲזָקָה כִּי לֹא עָשָׂה שׁוּם פְּעוּלַת תִּקּוֹן בַּקֶּרְקַע הַגֵּר [וְכַבֵּר הַבֵּיא הַשּׁו"ע לַהֲלֹךְ סעי' כ"ב דִּין זֶה] (טור).

יח טבת

יג יֵשׁ דְּבָרִים רַבִּים, שָׁאִם הַחֲזִיק בָּהֶם חִלּוּקֵהּ לֹא קָנָה, וְאִם הַחֲזִיק בְּאַחַת מֵהֶם בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ נִכְסֵי הַפְקָר קָנָה. בִּיצֵד, הַמוֹצֵא פְּלִטְרִין גְּדוּלִּים בְּנוֹיִם בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הַפְקָר, וְסִיד בָּהֶם סִיד אֶחָד אוֹ בִּיר בָּהֶם בִּידוּר צִיּוֹר אֶחָד, בְּגֹן אִמָּה עַל אִמָּה אֶחָת אוֹ יוֹתֵר בְּנֶגֶד הַפְּתִיחַ שְׂרוּאִים אוֹתוֹ מִיד בְּכִנְסָתוֹ [אֲבָל אִם אִינוּ כְּנִסְתוֹ צָרִיךְ יוֹתֵר], קָנָה.

יד הַצֵּר צוּרָה שֶׁל אֶדָם אוֹ חִיה וְעוֹף בְּנִכְסֵי הַגֵּר, קָנָה אַע"פ שֶׁאֵין בּוֹ אִמָּה עַל אִמָּה, כִּיוֵן שֶׁהוּא צִיּוֹר חֲשׁוּב.

יט טבת

טו הַמַּצִּיעַ מַצְעוֹת שְׂטִיחִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, בִּיּוֹן שִׁישָׁה הַקֶּרְקַע בְּהַצְעָתוֹ, קָנָה כִּמּוֹ צֵר צוּרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דּוֹקָא שָׁגַם שָׁכַב עַל הַמַּצְעוֹת, דִּהוּאִיל וְנִהְיָה מִן גֹּוף הַקֶּרְקַע וְגַם הִצִּיעַ אוֹתָן, קָנָה אֲבָל בַּהֲצַעַת הַמַּצְעוֹת לְבַד לֹא קָנָה דֵּאִינוּ דְּבַר שֶׁל קִבֵּעַ. [וְשִׁכְיָה ע"ג מַצְעוֹת לֹא נִחְשָׁב לֵאכִילַת פִּירוֹת שִׁיקְנָה בָּהֶם לְבַד, דְּלֹא נִהְיָה מִגֹּוף הַקֶּרְקַע מִמַּשׁ אֲלֵא רַק הִשְׁתַּמֵּשׁ עַל גְּבַהּ, וְלִכּוֹן צָרִיךְ שָׁגַם יַצִּיעַ אֶת הַמַּצְעוֹת] (טור). עֶרֶךְ שְׁלֵחַן וְאֲכָל עָלָיו, יֵשׁ אוֹמְרִים דֶּקָּנָה דֵּהוּי כִּהַצִּיעַ מַצְעוֹת וְשָׁכַב עֲלֵיהֶן (סס נָשָׂם אֲזִינוּ הַר"ש).

שה. עיי"ש שכן דעת השו"ע והרמב"ם, אבל הרמ"א הביא מהראב"ד והטור דגם בלוקח לא קונה ע"י אכילת פירות, והרמ"א לא השיג כאן דסמך על מש"כ בסימן קצ"ב

מז הניר חרש את השדה בנכסי הגר, קנה דתיקן את הקרקע"פ.

כ' טבת

יו המפצל החותך זמורות הנפן או שריני אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר, אם דעתו לעבודת האילן שע"י זמירתו גדל האילן יותר טוב, קנה דהשביח את האילן ונתכוון לזה, ואם דעתו בקציצת הזמורות להאכיל העצים לבהמה, לא קנה. ביצד יודעים כוונתו, אם היה בורת מבאן ומבאן, חזקתו שנתפנו לעבודת האילן כי טובת האילן לקצוץ מכל הצדדים. אבל היה בורת רק מרות אחת, מוכח שאינו מתפנו אלא לעצים ולא קנה.

יח וכן המלקט עצים ואבנים מן השדה, אם דעתו לתקן הארץ, קנה. ואם דעתו לעצים או לאבנים, לא קנה. ביצד יודעים כוונתו, אם לקט הנס וחדק, הרי זה בחזקת שנתפנו לתקן הארץ. לקט הנס ולא חדק, הרי זה בחזקת שנתפנו לעצים. ואפלו אמר שפנו לתקנה, לא קנה, דכענין שיהיו מעשיו מוכיחין (טור).

כא טבת

יט וכן המשוה פני הארץ, אם דעתו לתקן הארץ שיהיה ראוי לזריעה, קנה דנחשב שבח בגוף הקרקע. ואם דעתו רק להשוות מקום שיעמיד בו גרן, לא קנה דלא נחשב שהשביח את 'גוף' הקרקע. ביצד יודעים כוונתו, אם היה לזקת עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך, הרי זה מתקן הארץ כי מראה שזקוק לעפר כדי לזרוע בו. ואם אינו מקפיד על זה, אלא משליך העפר והצורות בכל מקום בלא תקפדה, הרי זה בחזקה שאינו מתפנו אלא להשוות מקום לדוש בו.

כ וכן הפותח מים לתוך הארץ שעשה נקב בכותל השדה שיכנסו בה מים, אם כוונתו לתקן הארץ, קנה. ואם כוונתו לצוד דגים שיכנסו המים עם הדגים שבהם, אבל אין לו ענין במים עצמן, לא קנה. ביצד יודעים

כוונתו, אם עשה מקום שייפנסו בו הפנים בלבד בלי מקום יציאה, הרי זה מתבונן לתקן הארץ ולכן רוצה שהמים ישארו בשדה ולא ייצאו ממנה, אבל אם עשה שני פתחים, אחד להכניס ואחד להוציא, הרי זה מוכח שמתבונן לצוד דגים ורוצה שהדגים יישארו בשדה והמים ייצאו ממנה.

כב טבת

כא הבונה פלמרין גדולים בנכסי הגר ולא עשה דלתות, ובא אחד והעמיד להם דלתות, קנה האחרון. שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום, והרי הוא כמי שעשה גל אבנים, שאינו קונה, שחרי לא הועיל בנדר זה, מפני שהוא רחב ביותר ומפלש, ואין צורת אותו הבנין מועלת עד שיעמיד דלתות. הגה: ויש אומרים דהוא הדין אפי' [אם] עשה הראשון דלתות ולא נעל, ובא שני ונעל, קנה שני דדלת שאינה נעולה לא הוי חזקה (טור כ"כ הרא"ש). ויש אומרים דכל זה רק בכונה בעצים ואבנים שאינו שלו, כגון בעצים ואבנים של גר, ולא כון לזכות בהן בהגבהה, אלא רק על ידי בנין וכיון שבבנין לא קנה דלא עשה דלתות, ממילא לא קנה כלום, או שפנה על ידי פועלים ואין מתכוונים בכלל לקנותו, לכן לא מהני הגבהה. אבל אם זכה בהן שנתכוון לזכות בהם ע"י הגבהה, וממילא נחשב שבנה באבנים שלו, או שהיו שלו תחלה שמתחילה בנה באבנים שלו, שכיון שבנה באבנים שלו יוכל לומר אני אטל עצי ואבני, הרי האחרון לא החזיק בכלום כי הבנין לא שלו, ולכן אע"פ שגם הראשון לא זכה בקרקע ע"י הבנייה, מ"מ גם השני לא זכה, וממילא הקרקע נשארת הפקר כמו שהיה אבל העצים והאבנים שייכים לראשון והדלתות לשני, וכל הקודם לזכות בקרקע זכה אא"כ קדם הראשון והוציא דלתות של השני וקבע דלתות אחרים שקנה ע"י את הקרקע (סס כסס הרא"ש). ויש אומרים דאפילו בונה בשלו, השני זכה בכל שכיון שנתכוון לשקע את האבנים בקרקע הגר, הרי הוציאן מרשותו, ושוב אין נחשבים כאבניו. והא דראשון לא קנה, בבנין שעל גבי קרקע כשלא עשה דלתות, הינו בשלא בנה בנין המועיל כשלא חפר בגוף הקרקע כלום, ורק

שי. לדעת הקצות סגי בכונת המשלח לקנות ע"י הפועלים אע"פ שהם אין יודעים כלל, דיד שליח כיד המשלח דשלוחו של אדם כמותו, ולדעת הנתיבות צריך שהפועלים יתכוונו לשם קנין.

העמיד עליה כתלים, דלא הועיל כלום ולכן לא קנה, אַבְל אִם עָשָׂה בְּנֵין הָרְאוּי לְהַעֲמִיד בְּהֶמָּה אוֹ תְּרִנְגוּלִים שִׁבְהֵם לֹא מַעֲכָב דְּלִתּוֹת, אוֹ שֶׁחָפֵּר בְּקִרְקַע יְסוּדוֹת לְבָנֵין וּבָנָה, קָנָה הַקִּרְקַע בְּבִנְיָנָה דַּחֲפִירַת הַיְסוּדוֹת קוֹנֶה כִּמוֹ חֲרִישָׁה (המגיד פ"ב דזכיה צ"ח הר"י הלוי אבן מיג"ש). וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסִבְרָא לְהוּ דְּלֹא קָנָה בַּחֲפִירַת הַיְסוּדוֹת כִּיוֵּן דִּלְבַּסּוּף לֹא הוּעִיל כְּלוֹם בִּבְנֵינוּ (נמוקי יוסף פירק ח"ה צ"ח רמב"ן וצ"ח יוסף צ"ח הר"ש).

כִּב הַמִּפְיִין הַזֶּרַע לְתוֹךְ הַתְּלָמִים שֶׁמֶצָא שְׂדֵה חֲרוּשָׁה וְהַכְּנִיס שֵׁם זֵרְעִים וְלֹא כִּיסָה אוֹתָם אַע"פ שֶׁאֵחָ"כ צִמַּח עַל יְדוֹ, מ"מ לֹא קָנָה. שְׂבָעַת שְׁהַשְׁלִיף הַזֶּרַע, לֹא הַשְׁבִּית כְּלוֹם כִּי לֹא עָשָׂה כְּלוֹם בְּגוֹף הַקִּרְקַע, וּבְעַת שְׂצִמַּח וְהַשְׁבִּית, שְׂבַח הַבָּא מֵאֲלֵיו הוּא וְאִינוּ קוֹנֶה.

כג טבת

כג הַיּוֹתֶה מִחֲצָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכֹא זֶה וְעָשָׂה מִחֲצָה אַחֲרָת עַל נִבְהָ, לֹא קָנָה דְּלֹא הוּעִיל כְּלוֹם בִּמְחִיצָה זוֹ, דַּהֲמָקוֹם כִּבֵּר גְּדוּר. וְאַפְּלוֹ נִבְלָעָה מִחֲצָה תַּחְתּוֹנָה וְחָרִי הָעֲלִיוֹנָה קִנְיַת וְכַעַת הַמָּקוֹם גְּדוּר ע"י הַמְּחִיצָה שֶׁהוּא עָשָׂה, מ"מ לֹא קָנָה, מִשּׁוּם שְׂבָעַת שְׂבָנָה לֹא הוּעִיל, וּבְעַת שְׁהוּעִיל, מֵאֲלֵיו בָּא הַמַּעֲשֶׂה.

כד הַמַּחְזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּבַחֲפֶקֶר וְאִין דַּעְתּוֹ לְקִנּוּת, אִף עַל פִּי שְׁגָדָר וּבָנָה, לֹא קָנָה כִּי צָרִיךְ כּוֹנֵנָה לְקִנּוּת.

כד טבת

כה הַעוֹדֵר בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּבְסִבּוֹר שְׁחָם שְׁלוֹ, לֹא קָנָה כִּי חָסֵר כּוֹנֵנָה לְקִנּוּת ש"א.

כו עוֹדֵר בְּנִכְסֵי גֵר זֶה וּבְסִבּוֹר שְׁחָתָה שְׁל גֵּר אַחֵר, הוֹאִיל וְנִתְבָּנֵן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוֹ לְזִכּוֹת מִתְּחַפְּקָה, חָרִי זֶה קָנָה אַע"פ שֶׁחָשַׁב שֶׁהוּא שֶׁל גֵּר אַחֵר.

כה טבת

כז הִיָּה מְשֻׁבֵּן וְיִשְׂרָאֵל בֵּיד הַגֵּר שִׁישְׂרָאֵל לֹוּה מִן הַגֵּר וְנָתַן לוֹ מִשְׁכּוֹן, וּבְשִׁמַּת הַגֵּר בָּא וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהַחְזִיק בְּמִשְׁכּוֹן זֶה, מוֹצִיאִין

אותו מידו, שבינו שמת הגר בטל שעבודו דזכה הלוח בחובו, וממילא המשכון נשאר להיות שלו. והוא הדין אם יש לו לגר שטר חוב על משכונות קרקע מחזקת היינו אם יש לו קרקע ממושכנת עבור חוב של ישראל, ואוכל ממנו פירות, מ"מ כשמת הגר פקע החוב והקרקע חוזרת לבעליה.

בח היה משכון הגר ביד ישראל שהגר לוה מהישראל ונתן לו משכון ששווה יותר מחובו, ומת הגר וכא ישראל אחר והחזיק בו, לזכות ממנו הראשון בנגד מעותיו, והאחרון קונה את השאר. במה דברים אמורים, בשלא היה המשכון בחצר הראשון ממילא לא זכה בשאר בזמן מיתת הגר, אבל אם היה המשכון של הגר בחצרו המשתמרת של הישראל, חצרו קונה לו שלא מדעתו וקנה גם את העודף ששווה יותר מהחוב ואין לזה האחרון כלום. הגם: והוא הדין לפקדון של גר שפדו ישראל שאם הפקדון היה בחצר השומר בזמן מיתת הגר, זכה בו, ואם לאו כל הקודם זכה (צ"ת יוסף גסס המרומות). מיהו, אם הוא דבר דלא היה לה לידע לבעל החצר, לא קנה (מרדכי פ"ז דמלעיל). ועין לעיל סימן רס"ח ששם נתבאר שחצר קונה שלא מדעתו רק באופן שבעל החצר היה אמור לדעת ממנה. היה הגר חייב לישראל בשטר או בעדים, אין שום אדם יכול להחזיק בנכסי הגר בשעור החוב כי נכסיו משועבדים לפירעון החוב, והמחזיק בנכסיו יש לו דין יורש, והבא לפרע ממנו קבא לפרע מן היורשין שאין נפרע אלא בשבועה שעדיין לא קיבל חובו (המגיד פ"ז דזכיה וצ"ת יוסף גסס נעל העטור).

כו טבת

כמו גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, והיו בהם עבדים, גדולים, קנו עצמם בני חורין דבשעה שמת הגר יש בהם דעת לקנות את עצמן, אבל קמנים שאין בהם דעת וכן לקנות את עצמן, כל המחזיק בהם זכה.

ל גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, ואח"כ שמעו שבשעה שזכו בנכסיו עדין לא מת או שיש לו בן או שאשתו מעבדת וממילא אין נכסיו הפקר, ולא הועילה זכייתם, כלם חייבים לתחזיר. תחזירו כלם, ואחר כך שמעו שבאמת שמועה ראשונה אמת היתה, וכבר בראשונה כשהחזיקו בנכסיו כבר מת או מת בנו מקדם או הפילה אשתו, כל המחזיק בשניה לאחר ששמעו שוב שבאמת כבר מת קנה, ובראשונה

לא קנה כיון שהחזיקו בראשונה רק מכח שמועתו, כשאח"כ שמעו שלא מת
נסתלקו מחזקתו, אע"פ שנתברר שנסתלקו בטעות.

כז טבת

לא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, והיו עליו חובות, כל מלוה
שנגבית מהיוזשים ומחלקות נגבית גם מאלו שזכו בהם,
ואין גוברים מהם אלא בשבועה כמו שנתבאר לעיל סעיף כ"ח ברמ"א.
היו רבים שהחזיקו בהם, אחרון אחרון נפסד כמו בלקוחות שגובין מן
האחרון, אין לו מספיק לפרוע את החובות, גובין משלפניו.

סכום מכובד מאוד נתרם לזכותו של
הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א
שמסגרת לימוד זו נוסדה על ידו ואלפים
רבים כבר נשתלבו בה

מלכא דעלמא יברך אותו ויפיש חייו ויסגי
ימיו ויתן ארכא לשנותיו ועוד ינוב בשיבה
דשן ורענן מתוך בריות גופא ונהורא
מעליא לראות רב נחת ותענוג דקדושה
מכל אשר לו.

ומרן דבשמיא יהא בסעדו עוד רבות
בשנים להלהיב לבם של ישראל לאביהם
שבשמים להקים במיליו כל כושל
להשקותם סמא דחיי עדי יזכה בקרוב
לקבל פני משיח צדקנו אמן.

סכום מכובד מאוד נתרם

לע"נ

הרב משה אפרים

בן הרב צבי נחמיה הלוי

זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה

לעי"נ
אאמו"ר הגה"צ
רבי יעקב יצחק
ב"ר אברהם צבי גלינסקי זצ"ל
ואמי מורת הרבנית
מרת צביה
בת רבי חיים בנימין הלוי
זצ"ל